



ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

**Factors Influencing Pondoks in Chana District Songkhla Province
to Remain in Their Traditional System**

อับบัส ยีรัน

Abbas Yeeran

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Islamic Studies**

Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
 ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน นายอับบัส ยีรัน

สาขาวิชา อิสลามศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	คณะกรรมการสอบ
.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอหนิง สือแต)	(รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การ์รีนา)
กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอหนิง สือแต)
กรรมการ
	(ดร.ชาฟีอี อาดำ)
กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวกูเซ็ง)
กรรมการ
	(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จารูว์จันน์ สองเมือง)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
 หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณ
บุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอNING สีอแต)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....

(นายอับบัส ยีรัน)

นักศึกษา

Prince of Songkhro University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อนและ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นายอับบัส ยีรัน)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นายอับบัส ยีรัน
สาขาวิชา	อิสลามศึกษา
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 2) ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่จดทะเบียนจำนวน 5 สถาบัน และแบ่งกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan มีกลุ่มตัวอย่างในการสอบถามจำนวน 232 คน และกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปหาค่าทางสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

- ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 สามารถแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านศาสนา 2) ปัจจัยด้านการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสังคม 4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 5) ปัจจัยด้านการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม และพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมมากที่สุด 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอีย์ คิดเป็นร้อยละ 67.7 และปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกิตาบ คิดเป็นร้อยละ 62.9
- ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ พบว่า มีความพึงพอใจสูงสุดต่อด้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.21, S.D.= 0.63 รองลงมาด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.15, S.D. = 0.64 และด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับ

มาก มีค่า (\bar{x}) = 4.12, S.D. = 0.63 และด้านหลักสูตรและการประเมิน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.86, S.D. = 0.71 และด้านสถานที่เรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.48, S.D. = 0.94 และน้อยที่สุด คือ ด้านที่พักนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง (พอเหมาะ) มีค่า (\bar{x}) = 3.44, S.D. = 1.08

3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาพอเหมาะที่ยั่งยืน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านระบบการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาพอเหมาะ
- 2) ด้านบุคลากร
- 3) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่พัก บาลย์
- 4) ด้านระบบสาธารณสุขโรค

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Thesis Title	Factors Influencing Pondok in Chana District Songkhla Province to Remain in Their Traditional System
Author	Mr.Abbas Yeeran
Major Program	Islamic Studies
Academic Year	2015

ABSTRACT

This research aimed 1) to study the factor influencing Pondok to remain in their traditional system after 2005, 2) to study the satisfaction levels remain in their traditional system, 3) to operate guidelines to promote and develop the traditional system of sustainable Pondok.

This research was a survey research. The researcher was scoped sample group by using simple random sampling, collected Pondok in Chana district of Songkhla province with registered five schools determining sample group according to the Krejcie and Morgan table include 232 people, and determined interviewee 10 people. The instruments were a questionnaire and a structured interview form.

The research resulted in finding that the factor influencing Pondok to remain in their traditional system after 2005 were 1) Religion factors 2) Education Factors 3) Social factors 4) Economic factors 5) The preservation of tradition and culture factor, and found that the most third priority factors influencing Pondok as 1) Tok Guru need to carry down islamic principles to future generations as be the highest level (71.1%), 2) The traditional system of Pondok emphasizes the knowledge from the al-Quran and al-Sunnah according to the Shafi'i school as be the medium level (67.7), and 3) Pondok as a source of identity of muslim Malay were the dress of student in Pondok and the learning with kitab (62.9).

The satisfaction level of the traditional system of Pondok, it was found that satisfaction level in Tok Guru is at the highest level (\bar{x}) = 4.21, S.D. = 0.63. Second, the satisfaction level in student is at the high level (\bar{x}) = 4.15, S.D. = 0.64, the characteristics of teaching and learning is at the high level (\bar{x}) = 4.12, SD. = 0.63, the curriculum evaluation is at the high level (\bar{x}) = 3.86, S.D. = 0.71, the learning

location is at the high level (\bar{x}) = 3.48, S.D. = 0.94, and the dormitory is at the lowest level (\bar{x}) = 3.44, S.D. = 1.08.

The guidelines to promote and develop the traditional system of sustainable Pondok divided into four parts including

- 1) The learning and teaching system in Pondok.
- 2) The personnel.
- 3) Infrastructure: Pondok buildings, dormitory, Balai.
- 4) Public utility systems.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

الموضوع	العوامل المؤثر على استمرار النظام التقليدي في مدارس بون دوک في منطقة جانا ولاية سونجکلا
الباحث	عباس جبران
التخصص	الدراسات الإسلامية
العام الجامعي	1436 هجرية

مستخلص البحث

يهدف هذا البحث إلى (1) دراسة عوامل استمرار النظام التقليدي في مدارس بون دوک بعد سنة 2547 ب. (2) دراسة مستويات رضا في النظام التقليدي في مدارس بون دوک (3) دراسة التوجهات المستدامة في الترويج والتطوير النظام التقليدي في مدارس بون دوک. هذا البحث هو البحث المسحي يستخدم الباحث طريقة أخذ العينات العشوائية البسيطة في تحديد مجموع أفراد العينة حيث يختار خمس مدارس من مدارس بون دوک المسجلة في منطقة جانا ولاية سونجکلا ، و يستعمل جدول تحديد حجم العينة Krejci and Morgan في تقسيم مجموع أفراد العينة ما مجموعه 232 شخص و يحدد المقابل 10 شخص و يستخدم الاستطلاع و المقابلات شبه المنظمة في جمع المعلومات ، وتم الباحث في تحليل المعلومات باستخدام برنامج كمبيوتر في بحث الإحصاء الوصفي و تحليل المعلومات من الوثائق بطريقة تحليل المحتوى.

و أظهرت النتائج أن :-

1. تنقسم عوامل الاستمرار النظام التقليدي في مدارس بون دوک بعد سنة 2547 ب. إلى خمس جهات وهي: (1) العوامل الدينية (2) العوامل التعليمية (3) العوامل الاجتماعية (4) العوامل الاقتصادية (5) العوامل في حفظ التقاليد و الثقافة ، وجد الباحث بأن العوامل التي كانت أكثر تأثيراً هي العوامل الثلاثة: الأولى وراثه الشيخ علومهم الدينية حيث أنه بحاجة إلى أن يترك المبادئ الإسلامية للأجيال المستقبل وهذا العامل على أعلى مستوى وهو 71.1 في المائة ، و التالي أن النظام التقليدي في مدارس بون دوک يركز على تعليم العلوم الدينية من مصادرها القرآن و السنة تبعاً للمذهب الشافعي وهو 67.7 في المائة ، و الآخر أن مدارس بون دوک هي محل ذو أهمية في حفظ هوية المسلمين الملايويين سواء كان الزي الرسمي للطلاب بون دوک أم التعلم بالكتاب الأصلي وهو 62.9 في المائة.

2. من خلال دراسة مستويات رضا للنظام التقليدي من مدارس بون دوک ، وجد الباحث بأن أعلى المستويات الرضا من جهة الشيخ وهو على مستوى عال ب $(X) = 4.21$ ، $S.D. = 0.63$ و التالي من جهة الطلاب وهو على مستوى عال ب $(X) = 4.15$ ، $S.D. = 0.64$ و من جهة التدريس على مستوى عال ب $(X) = 4.12$ ، $S.D. = 0.63$ و من جهة منهج الدراسة والتقييم على مستوى عال ب $(X) = 3.86$ ، $S.D. = 0.71$ و من جهة المكان الدراسي على مستوى متوسط ب $(X) = 3.40$ ، $S.D. = 0.94$ و أقل المستوى هو من جهة سكن الطلاب (بون دوک) على مستوى متوسط ب $(X) = 3.44$ ، $S.D. = 1.08$

3. تنقسم التوجيهات في الترويج و التطوير النظام التقليدي في مدارس بون دوك إلى أربع جهات وهي
1) جهة النظام التعليمي (2) جهة الموظفين (3) جهة البنية الأساسية مثل مبنى المدرسة ، مسكن الطلاب ، مصلى (4) جهة
المرافق العامة .

Prince of Songkla University
Pattani Campus

กิตติกรรมประกาศ

มวลการสรรเสริญทั้งมวลเป็นสิทธิ์ของอัลลอฮฺ ﷻ ผู้อภิบาลแห่งสากลจักรวาล ขอความสันติจงมีแต่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ผู้เปี่ยมด้วยจริยธรรมอันสูงส่งและเป็นแบบอย่างแก่มวลมนุษยชาติ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการอนุমิตและความเมตตาของอัลลอฮฺ ﷻ และด้วยการช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบรรดาคณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอขอบคุณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อับดุลรอฮิม สือแต อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้เสียสละเวลาในการตรวจทาน ให้คำปรึกษาและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิทยานิพนธ์อย่างดียิ่งจนวิทยานิพนธ์สำเร็จสมบูรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. อับดุลเลาะ การินา ที่ได้ให้คำแนะนำ และได้ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดร. ซาฟีอ์ อาดำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเลาะ แวอุเซ็ง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จารูวัจน์ สองเมือง ที่ได้ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อะห์มัด ยี่สุนทรง ที่ได้ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบโครงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ อับดุลรอฮิต เจมะ ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำแก่วิจัยมาโดยตลอด

คุณอับดุลรอฮมาน สอมัน และ คุณอมร หวันประรัตน์ นักวิชาการศึกษา สำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภोजะนะาะ โตะะครู เด็กนักเรียนและศิษย์เก่าปอเนาะสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภोजะนะาะ จังหวัดสงขลา ที่ให้ข้อมูลในการวิจัยและท่านอื่นๆที่ไม่ได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้สนับสนุนให้ทุนอุดหนุนในการทำวิจัย บรรดาคณาจารย์วิทยาลัยอิสลามศึกษา คุณรัชณี นิมะ เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษาที่ได้อำนวยความสะดวกและให้การช่วยเหลือ ติดต่อประสานงานเป็นอย่างดี คุณนูฮา พิกุลจร และเพื่อนๆ ร่วมห้องเรียนที่ให้คำแนะนำและตรวจทานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

คุณตนะซี ยีรัน และคุณสะไบเตาะ ยีรัน บิดามารดาผู้วิจัย และทุกคนในครอบครัวที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนในการศึกษามาโดยตลอด

สุดท้ายผู้วิจัยขอน้อมถวายมวลการสรรเสริญแด่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงประทานสุขภาพ พลานามัยที่แข็งแรง ให้สามารถดำเนินทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี และขอพรจากเอกองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้โปรดประทานความรัก ความเมตตาและความปลอดภัย แก่บุคคลดังกล่าวด้วยเทอญ และผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แกผู้อ่านทุกท่าน อามีน

อับบัส ยีรัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
ABSTRACT	(7)
المستخلص	(9)
กิตติกรรมประกาศ	(11)
สารบัญ	(12)
สารบัญตาราง	(15)
สารบัญแผนภาพ	(17)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย	(18)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-อังกฤษ	(20)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา	1
1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
1.2.1 อัลกุรอานเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม	5
1.1.2 อัลหะดีษเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม	17
1.2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	35
1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย	36
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	36
1.6 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย	39
1.7 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	39
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ	40
บทที่ 2 แนวคิดปอเนาะและปัจจัยการคงสภาพปอเนาะดั้งเดิม	42
2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	43
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับบ่อนุรัศนีนิยม	46
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ	51
2.3.1 ความหมายปอเนาะ	51
2.3.2 โครงสร้างของสถาบันศึกษาปอเนาะ	54

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.4 พัฒนาการของปอเนาะและสถาบันศึกษาปอเนาะในปัจจุบัน	60
2.4.1 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ	61
2.4.2 ปอเนาะสถาบันที่ได้รับการสืบทอดในชายแดนภาคใต้	73
2.5 ปัจจัยการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา	85
2.5.1 ปัจจัยด้านศาสนา	85
2.5.2 ปัจจัยด้านการศึกษา	88
2.5.3 ปัจจัยด้านด้านสังคม	91
2.5.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	94
2.5.5 ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม	96
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	100
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	100
3.1.1 ประชากร	100
3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง	101
3.2 แบบแผนการวิจัย	104
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	106
3.3.1 แบบสอบถาม	106
3.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง	107
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	108
3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร	108
3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม	109
3.4.3 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ	109
3.4.4 การทบทวนแหล่งข้อมูล	110
3.5 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	111
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	113
4.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	113
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	115
4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถาม	115
4.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง	136

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	139
5.1 สรุปผลการวิจัย	141
5.1.1 ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547	141
5.1.2 ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	147
5.1.3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะที่ยั่งยืน	149
5.2 อภิปรายผล	151
5.2.1 การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันปอเนาะ	152
5.2.2 สถาบันปอเนาะที่จัดการเรียนการสอนแบบระบบดั้งเดิม	157
5.3 ข้อเสนอแนะ	160
5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	160
5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	160
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก	173
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์	174
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	181
ภาคผนวก ค เอกสารสถาบันศึกษาปอเนาะ	206
ภาคผนวก ง นิพนธ์ต้นฉบับ	214
ประวัติผู้เขียน	231

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	แสดงข้อมูลสถาบันศึกษาปอเนาะ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา	101
ตารางที่ 2	แสดงข้อมูลรายชื่อผู้สัมภาษณ์	103
ตารางที่ 3	แสดงข้อมูลกลุ่มตัวอย่างสถาบันศึกษาปอเนาะ	104
ตารางที่ 4	แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างนักเรียนปอเนาะ	105
ตารางที่ 5	แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	115
ตารางที่ 6	แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละของโต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการ ยอมรับ จำแนกตามใช่ หรือ ไม่ใช่	117
ตารางที่ 7	แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละของโต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการ ยอมรับ จำแนกตามระดับความคิดเห็น	119
ตารางที่ 8	แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านศาสนา	123
ตารางที่ 9	แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านการศึกษา	124
ตารางที่ 10	แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านสังคม	125
ตารางที่ 11	แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านเศรษฐกิจ	126
ตารางที่ 12	แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านอนุรักษ์ประเพณีและ วัฒนธรรม	127
ตารางที่ 13	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อ ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านโต๊ะครู	128
ตารางที่ 14	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อ ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านนักเรียน	129
ตารางที่ 15	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อ ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านลักษณะการจัดการ เรียนการสอน	130

รายการตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 16	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านหลักสูตรและการประเมิน	132
ตารางที่ 17	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านสถานที่เรียน	133
ตารางที่ 18	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านที่พักนักเรียน	134
ตารางที่ 19	แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในภาพรวม	135

Prince of Songkla University
Pattani Campus

รายการแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	38
แผนภาพที่ 2 แสดงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ	67
แผนภาพที่ 3 แสดงวิธีการคิดเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างนักเรียนปอเนาะ	104
แผนภาพที่ 4 แสดงข้อมูลแบบแผนการศึกษาวิจัย	106

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตารางเปรียบเทียบอักษร อาหรับ-ไทย
วิทยาลัยอิสลามศึกษา

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
ا	อลีฟ	อ
ب	บ่า	บ
ع	ฮัมซะฮฺ	อ (อ ในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย)
ت	ต่า	ต
ث	ซ่า	ซ
ج	ญีม	ญ (จ ในกรณีตัวสะกด)
ح	ห่า	ห
خ	ค่อ	ค
د	ดาล	ด
ذ	ซาล	ซ
ر	ร่อ	ร
ز	ซ่า	ซ
س	ซีน	ส
ش	ซีน	ช
ص	ศอด	ศ
ض	ฎอด	ฎ
ط	ฏอ	ฏ
ظ	ซอ	ซ
ع	อัยน	อ

غ	ฮอยน	ฆ
ف	ฟาร์	ฟ
ق	กอฟ	ก
ك	กาฟ	ก
ل	ลาม	ล
م	มีม	ม
ن	นูน	น
هـ	ฮาร์	ฮ (ในกรณีตัวสะกดใช้ ฮ)
و	วาว	ว
ي	ยาร์	ย
ـ (الفتحة)	พัทหะฮ	ـ (ในกรณีที่ตัวสะกด เช่น มัรวาน อาดัม) ะ , -าะ (ฮ์ ในกรณีตัวสะกด) (ละสระในบางกรณี เช่น อลี บนี)
ـ (الكسرة)	กัศเราะฮ	ـِ
ـ (الضمة)	มู้อุมมะฮ	ـِ
(الفتحة الممدودة)		-า (อ ในกรณีมีตัวสะกด เช่น อัลฟา รอบ)
(الكسرة الممدودة)		ـِ
(الضمة الممدودة)		ـِ
ال - الشمسية		อ - ตามด้วยพยัญชนะตัวแรกของคำ ต่อไป เช่น อัดดีน อัจฉิน
ال - القمرية		อัล ตามด้วยคำต่อไปโดยไม่ต้องเว้น วรรค เช่น อัลกุรอาน อัลลอฮ อัลอิสลาม

ตารางเปรียบเทียบอักษร อาหรับ-อังกฤษ
ห้องสมุดรัฐสภา ประเทศสหรัฐอเมริกา

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
ا	อลีฟ	a
ب	บ๊า	b
ء	อัมชะฮฺ	a, i, u
ت	ต๊า	t
ث	ซ๊า	th
ج	ญีม	j
ح	ฮ๊า	h
خ	คอฮฺ	kh
د	ด๊า	d
ذ	ซ๊า	dh
ر	ร๊า	r
ز	ซ๊า	z
س	ซีน	s
ش	ชีน	sh
ص	ศอด	ʃ
ض	ฎอด	ʒ
ط	ฏอฮฺ	t
ظ	ซอฮฺ	z
ع	อัยน	‘a, ‘i, ‘u
غ	ฆอยน	gh
ف	ฟ๊า	f
ق	กอฟ	q
ك	กาฟ	k

ل	ลาม	l
م	มีม	m
ن	นูน	n
هـ	ฮ่าฮ์	w
و	วา	h
ي	ยาฮ์	y

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้¹ มีสถาบันศึกษาทางศาสนาอิสลามเกิดขึ้นจำนวนมากทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สถาบันศึกษาที่เก่าแก่และมีความสำคัญที่อยู่คู่กับสังคมมุสลิมมาช้านานจนถึงปัจจุบัน คือ สถาบันปอเนาะ ที่เกิดขึ้นมาจากอุดมการณ์ ภูมิปัญญาและความเสียสละของโต๊ะครู ผู้เป็นเจ้าของปอเนาะที่ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากชาวบ้านในชุมชนที่คอยให้การสนับสนุนทั้งกำลังกายและทรัพย์สินเพื่อสืบทอดหลักการอิสลาม ถือเป็นความต้องการร่วมกันระหว่างโต๊ะครูกับชุมชน ปอเนาะมักจะสร้างขึ้นในชุมชนที่มีมุสลิมอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ตามความเชื่อและค่านิยมของมุสลิม ผู้ที่จะมาเป็นโต๊ะครูและจัดตั้งปอเนาะได้นั้นอย่างน้อยต้องเป็นผู้ที่เคยผ่านการประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ มาแล้ว และจะต้องมีความรู้ วิชาการทางศาสนาอิสลามขั้นสูงที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน มีความตั้งใจจริง มีจิตใจที่บริสุทธิ์ และตั้งมั่นในความเสียสละอย่างแรงกล้า

ในปัจจุบันปอเนาะได้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า สถาบันศึกษาปอเนาะ ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๔ (ฉบับที่ ๒) มาตรา ๓ ถือว่าปอเนาะเป็นโรงเรียนนอกระบบประเภทหนึ่งที่มีการศึกษาโดยที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบการจัดการศึกษา ระยะเวลาการศึกษา การวัดผลและการประเมินผลจนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ถูกมองว่าเป็นระบบการศึกษาที่ล้าหลัง ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลง และได้กลายเป็นศูนย์กลางของความสนใจ มีความพยายามจากกลุ่มคนหลายหน่วยงานที่พยายามจะสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นกับปอเนาะที่เป็นการศึกษาตามจารีตประเพณีที่ได้ใช้การบูรณาการระหว่างศาสนากับสังคมเข้าด้วยกัน เสริมสร้างความรู้ในทางศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมอิสลาม เพื่อให้มุสลิมมีความรู้และมีความประพฤติที่ดีงามในการดำรงชีพอย่างสันติสุข ปอเนาะส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีโต๊ะครูที่เป็นทั้งผู้สอนและผู้บริหาร มีผู้ช่วยโต๊ะครู นักเรียน บาลัย² และที่พัก

¹ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอเทพา และ อำเภอนาทวี

² เป็นอาคารที่สำคัญของปอเนาะ ใช้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ใช้เป็นสถานที่ละหมาด แต่ไม่ใช่เป็นสถานที่ละหมาดวันศุกร์ สถานที่เรียนหนังสือ ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นต้น

นักเรียน เป็นโครงสร้างหลักของปอเนาะ โดยมีโต๊ะครูจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนนักเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของอิสลาม และถ่ายทอดวิชาการอิสลามแขนงต่างๆที่มีความละเอียดอ่อน การศึกษาจะไม่มีระยะเวลาในการสำเร็จ แต่จะศึกษาไปจนกว่าถูกยอมรับจากโต๊ะครูและจากชุมชน จนสามารถออกไปเป็นผู้นำทางด้านศาสนา เช่น เป็นอิหม่าม ครูสอนศาสนา หรือเป็นผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาของอิสลาม คือ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต” โดยอิสลามได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จำเป็นต้องแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่ทำให้ตนเองมี “จิตวิญญาณทางคุณธรรม จริยธรรม”

ข้อมูลสารสนเทศสำนักงานศึกษาธิการ ภาค 12 สำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดชายแดนใต้ พ.ศ. 2557 ระบุว่า มีสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้รับการจดทะเบียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน มีจำนวนทั้งหมด 436 แห่ง มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 40,817 คน และข้อมูลพื้นฐานสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2556 ระบุว่า มีสถาบันศึกษาปอเนาะในสี่อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอเทพา และ อำเภอนาทวี มีจำนวน 37 แห่ง มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 2,662 คน ซึ่งในอดีตปี พ.ศ. 2473-2479 อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นที่รู้จักของชุมชนมุสลิมชายแดนภาคใต้ที่สามารถพูดได้ 2 ภาษา ทั้งภาษามลายูและภาษาไทยว่ามีปอเนาะที่มีชื่อเสียง จนได้รับการยอมรับจากชาวบ้านทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ มีเยาวชนในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียงให้ความสนใจเข้ามาศึกษา

Hasan Madman (2002: 16-17) กล่าวว่า แท้จริงแล้วปอเนาะในอำเภอจะนะนั้นมีอยู่หลายแห่ง แต่สถาบันที่มีชื่อเสียงจนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านนั้นมีอยู่ 4 แห่ง ที่มีชื่อเรียกตามชื่อของโต๊ะครู คือ ปอเนาะโต๊ะครูหัจญี¹นอร์ ปอเนาะโต๊ะครูหัจญีเลห์ ปอเนาะโต๊ะครูหัจญีโซหมัด และปอเนาะโต๊ะครูคินหรือปอเนาะปาดังลังกา ปอเนาะ 3 แห่งแรกมีชื่อเสียงเนื่องจากโต๊ะครูมีความรู้ ความเชี่ยวชาญในด้านการเขียนตำราที่แปลจากภาษาอาหรับเป็นภาษาญาวี ที่ใช้เป็นตำราในการเรียนการสอน เรียกว่า กิตาบญาวี ที่ถือเป็นตำราคลาสสิก และมีความรู้อย่างกว้างขวางในศาสตร์ วิชาการศาสนาอิสลามและศาสตร์ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นโต๊ะครูสอนศาสนาแบบเก่า (Tok Guru KuamTua) ที่เคร่งครัด กล่าวคือ เคร่งครัดตามหลักการของกฎหมายอิสลามและตามคำสอนของสำนักคิดอัชชาฟีอีย์² ที่พยายามสังเกตการปฏิบัติของผู้รู้ทางศาสนา เคร่งครัดต่อหลักการคัมภีร์อัลกุรอาน และการปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถือเป็น

¹ คำว่า หัจญี เป็นคำที่คนไทยมุสลิมจะใช้เรียกบุคคลที่ได้ไปทำหัจญ์ ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย มาแล้ว

² ผู้ให้กำเนิดสำนักคิด คือ อิหม่ามอัชชาฟีอีย์ (ฮ.ศ.150-204) มีชื่อเต็มว่า มุหัมมัด บิน อิดริส บิน อัลอับบาส บิน อุษมาน บิน อัชชาฟีอ บิน อัสสาอิบ บิน อุบัยด บิน อับดุลยาซิด บิน ฮาซิม บิน อัลมุกฏอิลิบ บิน อับดุลมานาฟ ซึ่งต้นตระกูลติดต่อกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่อับดุลมานาฟ มีผลงานการแต่งหนังสืออย่างมากมาย เช่น al-Risalah และ al-Um (ชูหฺดี ะหะยิมะแซ, 2553: 21)

กลุ่มแนวความคิดแบบใหม่ (Kuam Muda) ที่นิยมความทันสมัยในทุกรูปแบบ ที่ตรงข้ามกับกลุ่มผู้ที่มีแนวคิดแบบเก่า ที่ยึดหลักปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันเป็นประเพณี อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลงและมีความมั่นคง¹ ส่วนปอเนาะปาตังลังกา มีโต๊ะครูคน (พ.ศ. 2472-2525) เป็นโต๊ะครูที่ได้ศึกษามาจากปอเนาะในรัฐตรังกานูและรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียซึ่งเป็นโต๊ะครูหนุ่มที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านภาษาอาหรับเป็นอย่างดีจนได้รับการยกย่อง นับถือจากมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมาก โดยเฉพาะก่อนปี พ.ศ. 2498 ปอเนาะปาตังลังกา ถือเป็นปอเนาะที่มีชื่อเสียงมากเนื่องจากได้นำรูปแบบระบบโรงเรียน (Madrasah) ของประเทศในคาบสมุทระอาระเบียและภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เช่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย มาใช้ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย

การศึกษาของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับศาสนา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ที่ดำเนินตามวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาสะท้อนอัตลักษณ์ของมุสลิมภาคใต้ตอนล่างได้อย่างชัดเจน สภาพการศึกษาของมุสลิมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อรัฐมีนโยบายที่ต้องการเน้นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม ประทีป ฉัตรสุภางค์ (2551) กล่าวว่า พัฒนาการการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อน พ.ศ. 2441 ตั้งอยู่บนหลักของศาสนาอิสลาม โดยมีแนวความคิดบนนุรักษ์นิยมในระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึงพ.ศ. 2549 การศึกษาของชาติได้พัฒนาการไปตามบริบททางสังคม ที่ได้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับหลักการศาสนาที่ชุมชนหวงแหน การศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องเป็นการจัดการศึกษาที่ไม่ขัดหลักศาสนาอิสลาม และไม่ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษามุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสถาบันปอเนาะเป็นศูนย์รวมอัตลักษณ์ เป็นสถาบันเรียนรู้คู่กับสังคมมุสลิมมาอย่างช้านาน เปรียบเสมือนดังเกียรติและศักดิ์ศรีที่อยู่คู่บ้านคู่มือง แม้ปัจจุบันปอเนาะได้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากอดีตอย่างมาก มีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง ทางด้านสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และนโยบายการจัดการศึกษาของภาครัฐ เป็นต้น จนกระทั่งทำให้ปอเนาะบางส่วนต้องเปลี่ยนแปลงสภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการเรียนการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ซึ่งในอดีตนั้นมีการเรียนการสอนที่เน้นด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ก็ยังมีปอเนาะบางแห่งที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสภาพ ยืนหยัดหลักการในแบบดั้งเดิมของปอเนาะ พยายามอนุรักษ์ระบบดั้งเดิมของปอเนาะไว้ให้คงอยู่ในสังคมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน เหตุผลที่สำคัญต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในจังหวัด

¹ เป็นการใช้ภาษาของ ดร.หะสัน หมัดหมาน ดูเพิ่มเติม Hasan Madmarn, 2002. **The Pondok and Madrasah in patani.**

ชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นความต้องการที่จะสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองหรือกลุ่มนักเรียนเอง ที่ต้องการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า และมีวิธีการเรียนการสอนแบบระบบเก่า สอดคล้องกับนันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี (2542: 140) กล่าวว่า ยังมีกลุ่มประชาชนที่มีความต้องการให้คงสภาพการเรียนการสอนระบบดั้งเดิมไว้ มีความเชื่อมั่นว่าสามารถสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและเข้าใจหลักการอิสลามอย่างแท้จริง และวินิจ สังขรัตน์ (2544: 40) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้มีการจัดตั้งปอเนาะขึ้นในชุมชนมุสลิม มี 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยทางด้านศาสนา การเรียนรู้และการทำความเข้าใจในบทบัญญัติอิสลามเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน 2) ปัจจัยทางด้านสังคม การยกย่องผู้ที่มีความรู้และเคร่งครัดในศาสนา ทำให้ผู้ที่มีความรู้ และเข้าใจหลักการศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี ได้มีโอกาสสร้างเกียรติภูมิให้กับตนเองมากขึ้น โดยจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาให้แก่ชาวบ้านในชุมชนที่ปรากฏออกมาในรูปของปอเนาะ 3) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษาระบบปอเนาะนั้นเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า เรียนฟรี ไม่มีการเรียกเก็บเงินค่าจ้าง

ในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลาย ทั้งสถาบันภาครัฐ และสถาบันเอกชนเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ประจำมัสยิด โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนประถมสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา ในระดับอุดมศึกษา เช่น วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี เป็นต้น แม้จะมีสถาบันการศึกษาเกิดขึ้นจำนวนมากแต่สถาบันปอเนาะก็ยังเป็นที่ยอมรับจากภาคประชาชน เนื่องจากยังสามารถตอบสนองความต้องการประชาชนด้านศาสนาได้ดีกว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมุสลิมอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือ ปอเนาะเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านวิชาการศาสนา ทั้งการเรียนรู้อิสลามขั้นพื้นฐานและการเรียนรู้เชิงลึก หรือขั้นสูงในบางวิชา เป็นศูนย์กลางในการชี้นำชุมชนผลิตผู้รู้ด้านศาสนา ผู้นำมารับใช้ชุมชน และเป็นสถาบันที่อนุรักษ์วัฒนธรรมอิสลาม เป็นต้น มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับสถาบันปอเนาะมาอย่างช้านานในฐานะสถาบันศึกษาที่ได้พัฒนาทั้งด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และด้านอื่นๆอีกมากมาย ทั้งยังมีอิทธิพลต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่อื่นๆของประเทศและต่างประเทศอีกด้วย เปรียบเสมือนเป็นคลังแห่งวิทยอิสลามที่รักษาความดีงามให้คงอยู่ตลอดมาและสร้างนักวิชาการมุสลิมทุกยุคสมัย จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของปอเนาะไว้จนถึงปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอ จะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีลักษณะสภาพสังคม วัฒนธรรมทั้งด้านภาษา อาชีพ วิถีชีวิตทั้งหลักปฏิบัติและ

หลักศรัทธาที่สอดคล้องกับมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นที่รู้จักของมุสลิมชายแดนภาคใต้ที่สามารถพูดได้ 2 ภาษา ทั้งภาษามลายูและภาษาไทย จากการทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับสถาบันศึกษาปอเนาะ พบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น มีน้อยมากที่ศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งในอดีตนั้นสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน และผลิตผู้นำทางศาสนาที่สำคัญ ผลิตผู้รู้ นักวิชาการมุสลิมอีกหลายท่าน กระทั่งมีชื่อเสียงจนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับและปัจจุบันยังมีสถาบันศึกษาปอเนาะบางส่วนที่ยังคงสภาพระบดดั้งเดิมไว้ ถึงแม้หน่วยงานภาครัฐได้เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนก็ตาม ก็ยังมีนักเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆของภาคใต้ และนักเรียนที่อยู่ในจังหวัดสงขลาต่างก็ให้ความสนใจที่เข้ามาศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เช่นเดียวกับที่เคยปรากฏในอดีต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการคงสภาพระบดดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังให้การวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะที่เป็นอัตลักษณ์ และเป็นภูมิปัญญาของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างยิ่ง เพราะเป็นทางนำที่พามนุษย์ไปสู่การศรัทธา การปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม สอดคล้องกับหลักการอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัดﷺ จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา อิสลามที่ได้ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงสังคม สร้างอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ให้เกิดขึ้นในโลก ด้วยการศึกษามีเป้าหมายในการสร้างมนุษย์ให้เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ มีความรู้ ความเข้าใจและพฤติกรรมปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม บนพื้นฐานของหลักศรัทธาในอิสลาม ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้นำเสนอเนื้อหา สาระที่เกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาในอิสลามโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1.2.1 อัลกุรอานเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม

มีคำภาษาอาหรับที่ใช้กับการศึกษาในสังคมมุสลิมอย่างน้อยสามคำ คือ คำว่า ตัรบียะฮ์ (تربيه) ตะอิลิม (تعليم) ตะอ์ดีบ (تاديب) แต่คำนิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในโลกอาหรับ คือคำว่า ตัรบียะฮ์ (تربيه) เมื่อนำมาใช้กับบริบทการศึกษาในอิสลาม พบว่า มหาวิทยาลัยและ

สถาบันการศึกษาในประเทศอาหรับนิยมใช้คำว่า การศึกษาอิสลาม หรือ อด์ตรียะฮฺ อัลอิสลามมี
ยะฮฺ (التربية الإسلامية)

‘Abd al-Raḥmān al-Naḥlāwīy (2003: 12-13)กล่าวว่า คำว่า ตรียะฮฺ ตามทัศนะของผู้ที่นิยมใช้คำนี้ ระบุว่า มาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับสามคำด้วยกัน คือ รากศัพท์แรก “เราะบา ยร์บี” (ربا يربي) รากศัพท์ที่สอง “เราะบียะ ยร์บา” (ربي يربي) รากศัพท์ที่สาม “ร็อบบะ ยะรบบู” (رب يرب) ดังที่ปรากฏในคำตรัสของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ที่ว่า

1. อด์ตรียะฮฺ มาจากคำว่า ربا يربي (เราะบา ยร์บี) หมายถึง การเพิ่มพูน
ขึ้นและเจริญงอกงาม ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ
وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴾

(الحج بغض من آية : 5)

ความว่า “และเจ้าจะเห็นแผ่นดินแห้งแล้ง ครั้นเมื่อเราได้หลั่งน้ำฝน
ลงมาบนมัน มันก็จะเคลื่อนไหวขยายตัวและพองตัวและงอกเงย
ออกมาเป็นพืช ทุกอย่างเป็นคู่ ๆ ดุสวยงาม”

(อัลหัจญ์ ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ : 5)

และพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้อีกว่า

﴿ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّا لِيَرْبُو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ وَمَا
آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضَعِفُونَ ﴾

(الروم : 39)

ความว่า “และสิ่งที่พวกเจ้าจ่ายออกไปจากทรัพย์สิน (ดอกเบี้ย)
เพื่อให้มันเพิ่มพูนในทรัพย์สินของมนุษย์ มันจะไม่เพิ่มพูน ณ
ที่อัลลอฮฺและสิ่งที่พวกเจ้าจ่ายไปจากชะกาต โดยพวกเจ้าปรารถนา
พระพักตร์ของอัลลอฮฺ คนเหล่านั้นแหละพวกเขาคือผู้ได้รับการตอบ
แทนอย่างทวีคูณ”

(อัลรุม : 39)

2. อັตตฺรบียะฮฺ มาจากคำว่า رَبِّي رَبِي (เราะบียะ ยัรบา) หมายถึง เลี้ยงดู กำเนิด และ เติบโต ดังที่ปรากฏในอายะฮฺอัลกุรอานที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا﴾

(الإسراء : 24)

ความว่า “และจงนอบน้อมแก่ท่านทั้งสอง ซึ่งการถ่อมตนเนื่องจาก ความเมตตา และจงกล่าวว่า ข้าแต่พระเจ้าของฉัน ทรงโปรดเมตตาแก่ ท่านทั้งสองเช่นที่ทั้งสองได้เลี้ยงดูฉันเมื่อเยาว์วัย”

(อัลอิสรอฮ์ : 24)

คำกล่าวของนักกวีชาวอาหรับเบดูอิน ท่านหนึ่งกล่าวว่า

فَمَنْ يَكُ سَائِلًا عَنِّي فَيَأْتِي ... بِمَكَّةَ مَنزِلِي، وَبِهَا رَيْبُتُ

ความว่า “หากผู้คนมุ่งมาหาถามข้า จงบอกว่า ที่มักกะฮฺคือบ้านฉัน และที่นั่นฉันได้เติบโต” (Ibn Manzur, 1993: 307)

3. อັตตฺรบียะฮฺ มาจากคำว่า رَبِّ رَب (ร็อบบะ ยะรুবฺ) หมายถึง การ ปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การสั่งสอน และปกป้องดูแล ดังอายะฮฺที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ เช่น

﴿وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ﴾

(البقرة : 31)

ความว่า “และพระองค์ได้ทรงสอนบรรดานามของทั้งปวงให้แก่ อาดัม ภายหลังได้ทรงแสดงสิ่งเหล่านั้นแก่มะลาอิกะฮฺ แล้วตรัสว่า จงบอกบรรดาชื่อของสิ่งนั้นแก่ข้า หากพวกเจ้าเป็นผู้พูดจริง”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ : 31)

และพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสอีกว่า

﴿ وَإِذْ عَلَّمْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴾

(المائدة بغض من آية : 110)

ความว่า“และขณะที่ข้าได้สอนเจ้า ซึ่งคัมภีร์และความมุ่งหมายแห่ง
บัญญัติศาสนาและอัครทูตและอัลอินญีล”

(อัลมาอิดะฮฺ ส่วนหนึ่งจากอายะฮฺ : 110)

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า ตัรบียะฮฺ มีลักษณะเด่นสองประการ คือ การทำให้สิ่งนั้นเพิ่มขึ้นหรือดีขึ้นกว่าเดิม เป็นลักษณะที่ชัดเจนที่สุด เช่น ด้านสติปัญญา ที่ต้องการจะพัฒนาความสามารถ การใช้สมอง การคิด วิเคราะห์ เป็นต้น และลักษณะการพัฒนาค่อยเป็นค่อยไป ต้องใช้ระยะเวลา เพราะตัรบียะฮฺเป็นกระบวนการ ขั้นตอน เช่น ทักษะทางภาษา เป็นต้น

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า อัครตัรบียะฮฺ ที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

al-Baidawī (1997: 28) ได้กล่าวว่า (الرب) อรร็อบ เป็นรากศัพท์ของคำว่า อัครตัรบียะฮฺ หมายถึง การนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปสู่จุดหมายหรือสู่ความสมบูรณ์ของมัน โดยมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไปที่ละขั้นตอน

al-Raghib al-'Asfahānī (1992: 336) ได้กล่าวว่า (الرب) อรร็อบ เป็นรากศัพท์ของคำว่า อัครตัรบียะฮฺ หมายถึง การสร้างหรือการส่งเสริมสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากขั้นหนึ่งสู่อีกขั้นหนึ่ง จนถึงขีดความสมบูรณ์

al- Hashimīy (2000: 18) ได้ให้ความหมาย อัครตัรบียะฮฺ หมายถึง การพัฒนาและการส่งเสริมมนุษย์อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในทุกๆด้าน โดยวางอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนศาสนา

ความหมายที่ให้โดยนักวิชาการมีความแตกต่างกัน โดยสรุปแล้ว อัครตัรบียะฮฺ หมายถึง กระบวนการส่งเสริม พัฒนาความสามารถและทักษะของมนุษย์อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อที่จะตอบสนองความต้องการให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตวิญญาณ สติปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต และมีความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งการศึกษาที่แท้จริงมิใช่เพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการดูแลพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ภายใต้การศรัทธามั่นในหลักคำสอนของอิสลาม

ซอลิฮะห์ หะยีสะมะแอ (2551: 143-144) กล่าวว่า การศึกษาในศาสนาอิสลามมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตวิญญาณ และด้านสติปัญญาที่ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านปัจเจกบุคคล กระบวนการเรียนรู้ที่นำบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตทั้งโลกนี้และโลกหน้า สร้างความเข้าใจต่อหลักการศรัทธา และหลักการปฏิบัติฟิรดูอิน (ข้อบังคับเหนือรายบุคคลโดยไม่มีกรยกเว้น) เช่น การอับาดะฮฺ การปฏิบัติศาสนกิจ และจริยธรรม เป็นต้น

2. ด้านสังคม การดำรงอยู่ของสังคมที่ให้ปัจเจกบุคคลเข้าใจและสามารถปฏิบัติ ฟิรดูกีฟายะฮฺ (ข้อบังคับให้มีการปฏิบัติโดยรวม ไม่ได้มีการเจาะจงเป็นรายบุคคล) ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย การบริหาร การค้าขาย เป็นต้น

3. ด้านอาชีพ การเตรียมปัจเจกบุคคลเพื่อเผชิญหน้ากับอนาคต ด้วยการเรียนรู้ทักษะอาชีพ ตามความสนใจ เพื่อพัฒนาให้มีความรู้ และสามารถนำไปประกอบอาชีพที่สุจริต บทพื้นฐานของเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และสามารถร่วมงานกับผู้อื่นได้

เป้าหมายการศึกษาทั้ง 3 ด้านดังกล่าววางอยู่บนแหล่งความรู้หลักที่สำคัญ คือ อัลกุรอาน อัสสุนนะฮฺและอิจญ์ติฮาด¹ จากบรรดาอุละมาอ์ ซึ่งศาสนาอิสลามมุ่งหวังให้ปัจเจกบุคคลเตรียมพร้อมทั้งโลกนี้และโลกหน้า (อาคีเราะฮฺ) สอดคล้องกับเป้าหมายที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างมนุษย์มาเพื่อการเคารพภักดีและการเป็นผู้แทนของพระองค์บนพื้นแผ่นดิน ที่ผ่านการศึกษาและทำความเข้าใจในหลักการอิสลาม เพราะด้วยศาสนาอิสลามเท่านั้นที่พระองค์ทรงรับรองและมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งสามด้าน คือ ด้านปัญญาพิสัย (Cognitive Domain) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)

เมื่อได้ศึกษาและพินิจพิจารณาอัลกุรอานแล้ว จะพบว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกล่าวเน้นย้ำถึงความสำคัญของการแสวงหาความรู้ บอกให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นวิชาการทางธรรมหรือวิชาการทางโลก ยิ่งกว่านั้นอายะฮฺแรกที่ถูกประทานลงมาก็เป็นอายะฮฺเกี่ยวกับการศึกษา หาความรู้ นั่นคือการกำชับให้อ่าน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพียงบางส่วนของอายะฮฺอัลกุรอานที่กล่าวถึงเรื่องการศึกษา ดังต่อไปนี้

¹ อิจญ์ติฮาด คือ การใช้ความพยายามเกี่ยวกับหลักฐานของบทบัญญัติ เพื่อวิเคราะห์และวินิจฉัย คือ การที่บรรดาอุละมาอ์อิสลามได้ทุ่มเทความพยายามจนเต็มความสามารถ ในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน ซึ่งไม่พบหลักฐานจากอัลกุรอาน หรือ อัลหะดีษ

1.2.1.1 อิสลามได้ส่งเสริมการศึกษาแก่มวลมนุษยชาติ

อิสลามได้ส่งเสริมให้มนุษยชาติตระหนักถึงการศึกษ โดยบอกถึงความสำคัญและความจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน เนื่องด้วยการศึกษากับศาสนาอิสลามเป็นสิ่งที่คู่กันจนไม่สามารถที่แบ่งแยกจากกันได้ ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ใช้การศึกษาเป็นรากฐานในการสร้างประชาชาติอิสลาม โดยที่ท่านได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีไว้ หากปราศจากการศึกษาแล้ว อิสลามก็ไม่สามารถปรากฏอยู่ได้ถึงทุกวันนี้ ดังปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานหลายๆ आयะฮ์ด้วยกันที่ได้เรียกร้องเชิญชวนมวลมนุษยชาติสู่การแสวงหาความรู้ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานห้าอายะฮ์แรกแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ถูกกลายเป็นบรรทัดฐานการศึกษาของสังคมมุสลิมจนถึงปัจจุบัน ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اِقْرَأْ
وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (۵) ﴾

(العلق : 1-5)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิดและพระเจ้าของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้ ”

(อัลอะลัก : 1-5)

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ (2542: 1727) อธิบายว่า ห้าอายะฮ์แรกนี้นับได้ว่าเป็นความเมตตา ความโปรดปรานครั้งแรกที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานให้แก่ปวงบ่าวของพระองค์ เป็นการเตือนให้ตระหนักว่ามนุษย์ถูกบังเกิดมาจากก้อนเลือด และให้เกียรติด้วยการสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้และให้วิชาความรู้แก่เขา ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่มนุษย์มีเหนือกว่า มะลาอิกะฮ์ (บรรดาเทวทูต)

ห้าอายะฮ์นี้เป็นบทแรกที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งครอบคลุมพื้นฐานการศึกษาอิสลาม ดังที่ al-Ghāzālīy (2001: 6) กล่าวไว้คือ

1. ด้านวิธีการ คือ หลักการอ่าน การรู้จักอักขรและการออกเสียงตัวอักษร
2. ด้านสื่อการเรียนรู้ คือ ปากกา (อุปกรณ์การเขียน)

3. การเริ่มต้นด้วยความเป็นสิริมงคลของความรู้ คือ การกล่าว

พระนามของอัลลอฮ์ ﷻ

4. แหล่งความรู้ คือ ครู

Abū al ‘a lā al-Mawdūdīy (แปลโดย บรรจง บินกาซัน, 2553: 3433-3434) อธิบายถึง อายะฮ์ข้างต้นไว้ดังนี้

1. เมื่อมะลาอิกะฮ์ ได้กล่าวกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ว่า จงอ่าน ท่านได้ตอบว่า ฉันอ่านไม่ได้ นี่เป็นการแสดงว่ามะลาอิกะฮ์ได้นำวะหฺยู (สาส์น) มายังท่านในรูปแบบของการเขียนและได้ขอให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อ่านมัน

2. จงอ่านด้วยพระนามของผู้อภิบาลของเจ้า หมายความว่า จงกล่าว บิสมิลละฮ์ เป็นการแสดงให้เห็นว่า ก่อนที่จะมีการประทานวะหฺยูลงมา ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ยอมรับและนับถือว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น คือ พระเจ้าของท่าน

3. คำว่า قَلَمٌ หมายถึง ได้สร้าง เท่านั้นที่ได้ถูกใช้ และไม่ได้มีการกล่าวถึง สิ่งที่สร้าง ดังนั้น ความหมายโดยปริยายของมัน คือ จงกล่าวด้วยพระนามของพระผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงสร้างจักรวาล และทุกสิ่งในนั้น พระองค์ได้ทำให้มนุษย์สมบูรณ์ โดยเริ่มจากที่ได้สร้างพวกเขาจากสภาพที่ต่ำต้อยและไม่มีมีความสำคัญ

4. อัลลอฮ์ ﷻ เริ่มต้นสร้างมนุษย์จากสิ่งที่ไม่มีความสำคัญ พระองค์ได้ทำให้มนุษย์นั้นมีความรู้ ซึ่งเป็นลักษณะที่มีเกียรติสูงสุดและพระองค์ยังสอนถึงศิลปะของการเขียนโดยการใช้ปากกาซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความก้าวหน้าและรักษาความรู้ไว้

จากห่าอายะฮ์แรกที่ประทานแก่มนุษย์ ผ่านท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทำให้เกิดมาตรฐานทางการศึกษาในสังคมมุสลิมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงกับการสำนึกถึงพระผู้เป็นเจ้า กล่าวคือ ศึกษาด้วยพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ด้วยวิธีการอ่าน เขียนหรือการบันทึก และการใช้สื่อตามพัฒนาการองค์ความรู้ที่สมัย และศึกษา ค้นคว้าในสิ่งที่ไม่รู้ จากองค์ความรู้ด้านต่างๆที่พระองค์ได้ประทานให้ เพื่อสร้างความเข้าใจในการศรัทธาและในการปฏิบัติ ตลอดจนสามารถนำวิชาความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ การศึกษาความรู้กับการศรัทธาเป็นคุณลักษณะควบคู่กัน มีอายะฮ์อัลกุรอานหลายอายะฮ์เมื่อได้กล่าวถึงการศึกษาก็จะกล่าวถึงการศรัทธาพร้อมๆกัน แท้จริงแล้วการศรัทธาในอิสลามขึ้นอยู่กับการศึกษาไม่ใช่ด้วยการยอมรับอย่างมืดบอด เพราะผู้รู้ คือ ผู้ที่มีความศรัทธาต่อสัจธรรม นอบน้อมถ่อมตน และดำรงไว้ซึ่งแนวทางอันเที่ยงตรง ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(الحج : 54)

ความว่า “และเพื่อบรรดาผู้รู้จะตระหนักว่าแท้จริงอัลกุรอานนั้น คือ สัจธรรมจากพระเจ้าของเจ้า เพื่อพวกเขาจะได้ศรัทธาต่อมัน แล้วจิตใจของพวกเขาจะได้มอบน้อมต่อมัน (อัลกุรอาน) และแท้จริงอัลลอฮ์ทรงเป็นผู้ชี้แนะบรรดาผู้ศรัทธาสู่แนวทางอันเที่ยงตรง (โดยที่พวกเขาไม่รู้สีกตัว)”

(อัลหัจญ์ : 54)

และพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้อีกว่า

﴿أَمَنْ هُوَ فَاِنَّتِ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةً رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

(الزمر : 9)

ความว่า “ผู้ที่เขาเป็นผู้กักตุนในยามค่ำคืน ในสภาพของผู้สujud และผู้ยืนละหมาดโดยที่เขาหวั่นเกรงต่อโลกอาคิเราะฮ์ และหวังความเมตตาของพระเจ้าของเขา (จะเหมือนกับผู้ที่ตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ กระนั้นหรือ จงกล่าวเถิดมุหัมมัด บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ¹ แท้จริงบรรดาผู้มีสติปัญญาเท่านั้นที่จะใคร่ครวญ”

(อัลซุมัร : 9)

Imām al Fakru al Rāzīy กล่าวไว้ในหนังสืออัตตัฟสีรอัลกะบীর ว่า อายะฮ์นี้บ่งชี้ถึงเคล็ดลับ คือ พระองค์ทรงเริ่มการกล่าวถึงการกระทำและจบลงด้วยการกล่าวถึงความรู้ ส่วนการกระทำนั้นคือ การเคารพภักดี การสujud และการยืนละหมาด ส่วนวิชาความรู้ก็คือ คำตรัสที่ว่า “บรรดาผู้รู้และบรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ” อันนี้เป็นการบ่งชี้ว่าความสมบูรณ์ของมนุษย์นั้นอยู่ที่การกระทำและความรู้ (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, 2542: 1173)

¹ หวั่นเกรงการลงโทษในวันอาคิเราะฮ์ และหวังความเมตตา คือ หวังการตอบแทนด้วยสวนสวรรค์แน่นอน สภาพของบุคคลสองจำพวกนั้นย่อมไม่เท่าเทียมกัน (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ, 2542: 1173)

ด้วยเหตุนี้บรรดาผู้รู้ (อุละมาอ์) จึงเป็นทายาท ผู้ที่รับมรดกจากบรรดานบีเนื่องด้วยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการศาสนา ผู้ใดที่ยึดความรู้ต่างๆ เหล่านั้นไว้ก็เป็นหนึ่งในทายาทผู้รับมรดกจากบรรดานบี และเมื่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประสงคิ์ให้ว่าคนหนึ่งได้รับความดีงาม พระองค์จะทรงทำให้การแสวงหาความรู้ศาสนานั้นมีความสะดวกและง่ายดาย

1.2.1.2 การศึกษาเป็นหนทางสู่ความยำเกรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ

Abd al-Rahman bin abd al-karim al-Shihah (แปลโดย อิบนูรอหมลี ยูนุส, 2011: 3) กล่าวว่า ความรู้ในอิสลามที่ต้องแสวงหานั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความรู้ที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน คือ เรื่องของศาสนาและการดำเนินชีวิต และความรู้ที่จำเป็นต่อส่วนรวม เป็นความรู้ที่บุคคลในสังคมได้เรียนรู้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แท้จริงไม่มีสิ่งใดทางโลกที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ สั่งให้ท่านศาสนทูตของพระองค์แสวงหา นอกจากสิ่งนั้นย่อมเป็นความรู้ประการหนึ่ง ดังพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ว่า

﴿ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُن تَعْلَمُ
وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴾

(النساء بغض من آية: 113)

ความว่า “และอัลลอฮฺได้ทรงประทานคัมภีร์ลงมาแก่เจ้า และ ความเข้าใจในบทบัญญัติแห่งคัมภีร์นั้นด้วย และได้ทรงสอนเจ้าใน สิ่งที่เจ้าไม่เคยรู้มาก่อน และความกรุณาของอัลลอฮฺที่มีแก่เจ้า นั้นใหญ่หลวงนัก”

(อันนิซาอ ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ : 113)

ความรู้นี้เป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ พระองค์ทรง ใ้มนุษย์ได้ครอบครองเพียงเล็กน้อยและรู้เพียงในสิ่งที่ถูกกำหนด ณ พระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะ ใช้ ความพยายามอย่างมากมาย ก็ไม่สามารถที่ล่วงล้ำกำแพง ที่มีข้อจำกัดอย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้น ศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมให้มนุษย์ขอความช่วยเหลือจากพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ในการช่วยเพิ่มพูน ความรู้ ซึ่งพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ทรงเปรียบเทียบผู้ที่ไม่มีความรู้นั้นเสมือนกับปศุสัตว์ ซึ่งแท้จริงผู้ ที่มีความรู้ย่อมจะมีความยำเกรงในจิตใจ จะปกป้องให้กระทำการแต่สิ่งที่ดี และยับยั้งจากการกระทำความ อธรรมต่อพระองค์ พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ وَمِنَ النَّاسِ وَالذَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

(ฟาฏร : 28)

ความว่า “และในหมู่มนุษย์ และสัตว์ และปศุสัตว์ ก็มีหลากหลาย
สีเช่นเดียวกัน แท้จริง บรรดาผู้ที่มีความรู้จากปวงบ่าวของ
พระองค์เท่านั้นที่เกรงกลัวอัลลอฮ์ แท้จริงอัลลอฮ์ นั้นเป็นผู้ทรง
อำนาจ ผู้ทรงอภัยเสมอ”

(ฟาฏร : 28)

การศึกษาหาความรู้ เป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความยำเกรงต่ออัลลอฮ์
ﷺ เพราะยิ่งศึกษาหาความรู้มาก ก็จะมีการศรัทธา มีความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ มากขึ้น ทำให้รู้ถึง
บทบัญญัติ คำสั่งใช้และคำสั่งห้ามต่างๆ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงยกย่องเนื่องจากการศึกษาหาความรู้
ทำให้เขาเป็นผู้ภักดี เป็นผู้ที่ยำเกรง และเกรงกลัวต่อพระองค์

การศึกษาในอิสลามเป็นการศึกษาที่พยายามสร้างจิตสำนึกของ
ความเป็นมนุษย์ที่ยอมรับศีลโรราบภายใต้อำนาจอันไร้ขอบเขตของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ผู้เป็นเจ้าของ
ผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง เกิดจิตวิญญาณในการเรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงส่งในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตตนเอง ครอบครัวและสังคม ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า ผู้ที่จะมีความยำ
เกรง คือ บรรดาผู้ที่มีความรู้ ดังนั้นหากผู้ใดขาดความรู้ ความเข้าใจในอิสลาม แน่แน่นอนจะไม่สามารถ
เป็นผู้ที่มีความยำเกรงได้ แท้จริงแล้วฐานะของความรู้กับความศรัทธาเป็นสิ่งที่คู่กันเสมือนวิญญาณกับ
ร่างกายมนุษย์ จำเป็นที่มุสลิมทุกคนต้องแสวงหา ไขว่คว้าความรู้ ด้วยความพยายามพร้อมทั้งวิงวอน
ให้ทรงประทานความรู้ที่ถูกต้อง หากปราศจากความรู้ มนุษย์ก็จะเป็นคนที่ไม่รู้ และไม่มีความศรัทธา
ในหัวใจที่มีฐานะตกต่ำเสมือนปศุสัตว์

1.2.1.3 การศึกษาเป็นหนทางได้รับเกียรติและความประเสริฐที่สูงส่ง

เป้าหมายการศึกษาในอิสลาม เพื่อให้มนุษย์ได้มาซึ่งตำแหน่ง
และความสูงส่งในฐานะเป็นผู้แทนของอัลลอฮ์ ﷻ บนพื้นแผ่นดินและได้รับความโปรดปรานจาก
พระองค์ในโลกหน้า ด้วยกับการศึกษาจะนำให้มนุษย์รู้จักพระเจ้าผู้ทรงสร้างโลกนี้ และได้รับทาง
นำสู่ชีวิตสู่การศรัทธาที่ถูกต้อง ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾

(المائدة : 18)

ความว่า “อัลลอฮฺทรงยืนยันว่า แท้จริงไม่มีผู้ที่ควรได้รับการเคารพสักการะใด ๆ นอกจากพระองค์เท่านั้น และมะลาอิกะฮฺ และผู้มีความรู้ในฐานะดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมนั้น ก็ยืนยันด้วยว่าไม่มีผู้ที่ควรได้รับการเคารพสักการะใด ๆ นอกจากพระองค์ผู้ทรงเดชานุภาพ ผู้ทรงปรีชาญาณเท่านั้น”

(อัลมาอิดะฮฺ : 18)

Ibn Kathir (1993: 2/20) กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงยกย่อง เชิดชู และยกระดับของอูละมาอ์ไว้ ณ สถานที่สูงส่งยิ่ง โดยที่พระองค์ทรงผนวกรวมนามของอูละมาอ์ ให้เป็นสักขีพยานยืนยันถึงความเป็นเอกภาพของพระองค์ ควบคู่กับการยืนยันของพระองค์เองและบรรดามะลาอิกะฮฺของพระองค์

Al-Qurtubiy (1964: 41) กล่าวว่า อายะฮฺดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชัดเจนยิ่งที่บ่งบอกถึงความประเสริฐของความรู้และการมีเกียรติของบรรดาอูละมาอ์ เพราะหากว่ามีชนกลุ่มอื่นที่ประเสริฐกว่า พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ย่อมต้องระบุนามของพวกเขาควบคู่กับนามของพระองค์และมะลาอิกะฮฺด้วย ดังเช่นที่พระองค์ได้ผนวกเอานามของอูละมาอ์เข้ากับนามของพระองค์และมะลาอิกะฮฺไว้ในอายะฮฺนี้ ดังที่พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสว่า

﴿ يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾

(الحجدة : 11)

ความว่า “อัลลอฮฺจะทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเขา และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายระดับชั้น และอัลลอฮฺทรงรอบรู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเขากระทำ”

(อัลมูญาตะละฮฺ : 11)

Al-Qurtubiy (1964: 299) กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ยกสถานะของบรรดาผู้ที่ได้รับการประสาทความรู้ในหมู่ผู้ศรัทธา ให้สูงยิ่งกว่าสถานะของบรรดาผู้ที่ไม่

ไม่ได้รับการประสาทความรู้หลายชั้น เนื่องจากความประเสริฐของความรู้ที่ระดับประดา และได้ นำมาปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของพระองค์ และท่าน อิบน์ อับบาส กล่าวว่า สำหรับบรรดาอะลมะอ์นั้น จะได้รับระดับเกียรติเหนือกว่าคนมุหมิน (ผู้ศรัทธา) 700 ชั้นซึ่งระหว่างชั้นนั้นจะมีระยะเวลาในการ เดินทาง 500 ปี¹

Abū al ‘a lā al-Mawdūdīy (แปลโดย บรรจง บินกาซัน, 2539: 2176) กล่าวว่า แท้จริงความรู้ในอายะฮ์นี้ไม่ได้หมายถึง ความรู้วิชาการ เช่น ปรัชญา วิทยาศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ แต่เป็นความรู้ในคุณลักษณะของพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ ไม่ว่าผู้ใดจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาหรือไม่มีการศึกษาก็ตาม คนที่ไม่เกรงกลัวต่ออัลลอฮฺ ﷻ นั้นคือผู้ที่ไม่มีการศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ทั้งโลกก็ตาม ส่วนคนที่รู้จักอัลลอฮฺ ﷻ จะมีความเกรงกลัวพระองค์อยู่ในหัวใจ ก็ถือว่าผู้ใดเป็นผู้ที่มีความรู้ แม้ว่าจะไม่มีการศึกษาก็ตาม

สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ (254: 1460) อธิบายว่า อัลลอฮฺ ﷻ ทรงยกย่อง ให้เกียรติในตำแหน่งที่สูงหลายชั้นในสวนสวรรค์แก่บรรดาผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติตามคำสั่งใช้ ของพระองค์และเราะฮ์สุลของพระองค์ และแก่บรรดาคนรู้ในหมู่พวกเขา

อัลลอฮฺ ﷻ ทรงยกสถานะของบรรดาผู้ศรัทธาและผู้มีความรู้ให้ เหนือกว่ามนุษย์โดยทั่วไปในความประเสริฐ โดยพระองค์ทรงยกสถานะให้ทั้งในโลกดุนยา และใน โลกอาคีเราะฮ์ ด้วยการตอบแทนสิ่งที่ได้ชวนชวยมาด้วยความรู้นั้น ไม่ว่าจะเป็นการเผยแพร่ความรู้ เรียกร้องเชิญชวนไปสู่อัลลอฮฺ ﷻ หรือ การปฏิบัติความดีด้วยความรู้ โดยแต่ละคนก็จะมีระดับชั้นที่ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความศรัทธาและความรู้

อิสลามได้บอกถึงความประเสริฐของการแสวงหาความรู้ อันเป็น สถานะตำแหน่งที่ได้รับการสรรเสริญ ได้รับความรัก และการใกล้ชิดจากอัลลอฮฺ ﷻ ที่บรรดาผู้ศรัทธา สมควรอย่างยิ่งที่จะแสวงหาสถานะอันสูงส่งนี้ ถือเป็นสิ่งล้ำค่ามากที่สุดสำหรับผู้ศรัทธา ดังคำพูด ที่ว่า “ของขวัญที่ล้ำค่าที่สุด คือ สติปัญญา และภัยพิบัติที่เลวร้ายที่สุด คือ ความโง่เขลา” ซึ่งอิสลาม ได้สั่งใช้ให้มุสลิมทุกคนต้องศึกษาหาความรู้ โดยมีได้แบ่งแยกศาสตร์ระหว่างทางโลกและทางธรรม แสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างสมดุล เพื่อตำแหน่ง ความสูงส่ง และมีเกียรติ ในฐานะเป็นผู้แทนของอัลลอฮฺ ﷻ บนพื้นแผ่นดินนี้ และได้รับความโปรดปรานจากพระองค์ในโลก อาคีเราะฮ์ โดยถือว่าการแสวงหาความรู้เป็นรากฐานอันสำคัญของสังคมที่มีอารยธรรมที่ดั่งงาม ด้วยเหตุนี้อิสลามจึงได้กำหนดให้การแสวงหาความรู้เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคน

¹ ดูเพิ่มเติมในหนังสือ Ibn Qudāmah, al Maqdisīy. 1978 :13 (مختصر منهاج القاصدين)

1.1.2 อัลหะดีษเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม

แนวคิดการศึกษาของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้วางอยู่บนพื้นฐานหลักการอัลกุรอาน และแบบฉบับของท่าน ดังนั้นหากต้องการศึกษาแนวคิดการศึกษาอิสลามแล้ว จำเป็นที่จะต้องศึกษา อัลกุรอานและอัลหะดีษไปพร้อมๆ กัน ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างยิ่ง โดยที่ท่านได้กำชับให้มนุษยชาติได้ตระหนักถึงการศึกษา และท่านเองก็ได้ทำเป็นแบบอย่างมากมาย ทั้งยังทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการบรรยายธรรม การอบรมสั่งสอน หรือ บางครั้งท่านก็จะแสดงให้ดูและให้ปฏิบัติตาม เป็นที่ยอมรับในบรรดานักวิชาการมุสลิมว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นทั้งครูและนักปรัชญาการศึกษาคนแรกในประวัติศาสตร์อิสลาม แม้ว่าท่านจะเป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือและไม่ได้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันศึกษาก็ตาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพียงบางส่วนของอัลหะดีษที่เกี่ยวกับการศึกษา ดังนี้

1.1.2.1 การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิม

การศึกษาเป็นกระดูกสันหลังของศาสนา เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อมนุษย์ในดำรงชีวิต เป็นหัวใจของความเจริญทางสังคม เพราะการอยู่รอดของมนุษย์ไม่ว่ายุค สมัยใด ล้วนต้องอาศัยการเรียนรู้สั่งคมรอบข้าง การพัฒนาความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติไม่ว่าเด็ก หนุ่มสาว หรือชราก็ตาม ดังรายงานจากท่าน อานัส บิน มาลิก رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(أخرجه ابن ماجه، 1997 : 224)

ความว่า “การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น (ฟัรฎู) สำหรับมุสลิมทุกคน”

(บันทึกหะดีษโดย Ibn Mājah, 1997: 224)¹

Ibn Qudāmah al maqdisiy (1978: 12-13) กล่าวว่า “บรรดานักวิชาการต่างมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความรู้ (ที่จำเป็น) ต้องศึกษา” สามารถสรุปได้ดังนี้
บรรดานักนิติศาสตร์อิสลาม กล่าวว่า หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับฟิกฮ์ ด้วยความรู้นี้ทำให้รู้ว่าสิ่งใดหะลาและสิ่งใดหะรอม บรรดานักอรรถาธิบายอัลกุรอาน และนักหะดีษ กล่าวว่า หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน และอัสสุนนะฮ์ ด้วยทั้งสองประการนี้ทำให้มนุษย์

¹ อัล อัลบานีระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albanīy, 1986: 3913)

สามารถบรรลุถึงความรู้ทุกแขนงได้ ชาวศุฟีย์ กล่าวว่า หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับความอิลลาศ (ความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ) และบททดสอบทางจิตใจ และบรรดานักเทววิทยา กล่าวว่า หมายถึง วิชาว่าด้วยศาสนา อิทธิพลของศาสนา ธรรมชาติของความจริงทางศาสนาโดยใช้ตรรกะและสติปัญญาในการศึกษา

สาส์นแรกที่ถูกประทานลงมายังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความตระหนักแก่มุสลิมในเรื่องของการศึกษาทั้งด้านการอ่านและการเขียน เพราะการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำมนุษย์สู่ความเจริญรุ่งเรือง อิสลามกับความรู้ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ดังคำกล่าวของ Abd al Raḥman al nawas อ้างถึงใน ซอลีฮะห์ ฮะยีฮะมะแอ (2551: 93) ว่า “ไม่มีอิสลามหากปราศจากความรู้” อิสลาม หมายถึง ความรู้และอิสลาม หมายถึง การนำความรู้ไปปฏิบัติ ดังนั้นไม่มีใครสามารถเป็นมุสลิมอย่างแท้จริงหากปราศจากความรู้

Muhammad bin Abd al wahab (2004: 2) กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงเริ่มด้วยการให้มนุษย์เรียนรู้ก่อนการพูดจา และการกระทำ ดังคำกล่าวของท่านอิหม่ามอัลบุกอรีย์ ได้กล่าวว่า الْعِلْمُ قَبْلَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ ความว่า “ความรู้ ต้องมาก่อนการพูดและการกระทำ” ดังนั้น ความรู้ถือว่าเป็นพื้นฐานแรกที่มนุษย์ต้องมีก่อนการพูดและการปฏิบัติกิจการต่างๆ และ Ibn Qaiyim กล่าวว่า เมื่อการเรียกร้องเชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ ﷻ เป็นภารกิจที่มีเกียรติ สูงส่ง และประเสริฐยิ่ง ดังนั้น จะไม่บรรลุผลได้นอกจากด้วยวิชาความรู้ ซึ่งต้องใช้ในการเรียกร้องเชิญชวนยิ่งกว่านั้นในการเรียกร้องที่มีผลสมบูรณ์ จำเป็นที่ต้องพยายามเข้าถึงความรู้อย่างถ่องแท้ เป็นการเพียงพอ หากว่าผู้ที่ทำหน้าที่เรียกร้องสามารถเข้าถึงจุดนี้ได้และอัลลอฮ์ ﷻ ก็จะประทานความโปรดปรานให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ (Amin bin Abdullah al shaqāwiy, แปลโดย อบูยูซุฟ อูปักกร, 2011: 11-12) ดังรายงานจากท่าน ญาบิร ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((سَلُوا اللَّهَ عِلْمًا نَافِعًا، وَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ))

(أخرجه ابن ماجه, 1997: 3843)

ความหมาย “พวกท่านจงขอจากอัลลอฮ์ให้ได้รับความรู้ที่ยังประโยชน์ และจงขอความคุ้มครองจากอัลลอฮ์ให้รอดพ้นจากความรู้อันไม่ยังประโยชน์เกิด”

(หะดีษบันทึกโดย Ibn Mājah ,1997: 3843)¹

¹ อัล อัลบานีชี้ระบุว่า เป็นหะดีษหะสัน (al-Albanīy, 1995: 1551)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวถึงสัญญาณส่วนหนึ่งของวันสิ้นโลกไว้ว่า ในช่วงท้ายก่อนจะถึงกาลอวสาน วิชาความรู้จะถูกยก ความอวิชาจะแพร่หลาย วิชาความรู้จะถูกยกด้วยการเสียชีวิตของบรรดาผู้ที่มีวิชาความรู้ ในหนังสืออัศเศาะหีหฺ ดังหะดีษที่รายงานจาก अबดุลลอฮฺ บิน อัมรฺ ؓ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ الْعِبَادِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِقَبْضِ الْعُلَمَاءِ، حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِ عَالِمًا اتَّخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهْلًا لَا فَسْتَلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا))

(أخرجه البخاري, 100:1993)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่เก็บความรู้ด้วยการถอดถอนออกจากมนุษย์แต่ทว่า จะเก็บความรู้ด้วยการให้บรรดาผู้รู้เสียชีวิต จนกระทั่งเมื่อไม่มีผู้รู้หลงเหลืออยู่ผู้คนก็จะยึดเอาคนโง่เขลาเป็นผู้นำแล้วพวกเขาถูกถามปัญหาพวกเขาเหล่านั้นก็ออกคำวินิจฉัยโดยไม่มีความรู้ตัวพวกเขาเองก็หลงผิดและทำให้ผู้อื่นหลงผิดไปด้วย”

(บันทึกหะดีษโดย al-Bukhārī, 1993: 100)

ความจำเป็นที่ต้องหาความรู้ไม่แตกต่างจากความจำเป็นของการละหมาด การถือศีลอด การจ่ายซากาต และบทบัญญัติอื่นๆที่จำเป็นต้องปฏิบัติ ซึ่งอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนได้รับการศึกษาและแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์เท่านั้น ทั้งที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติศาสนกิจและการประกอบอิบาเดฮฺที่เป็นประโยชน์ทั้งโลกนี้หรือโลกหน้า แท้จริงศาสตร์สูงสุดของวิชาความรู้ คือ อัลกุรอานและอัลหะดีษ ดังนั้น จงเอาใจใส่ในการท่องจำ ทำความเข้าใจ พร้อมทั้งปฏิบัติตามจริยวัตร (สุนนะฮฺ) เพื่อหวังความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ให้ประทานทางนำที่ถูกต้อง ความสงบสุขทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์

1.1.2.2 อิสลามได้ยกฐานะและให้เกียรติบรรดาผู้ที่มีความรู้

อัลกุรอานและอัลหะดีษได้กล่าวถึงความประเสริฐของความรู้และผู้รู้มากมาย คำว่า علم (อิสลาม) ได้ถูกกล่าวไว้ในอัลกุรอาน มากถึง 750 ครั้ง หลังจากคำว่า اللهُ (อัลลอฮ์) มีจำนวน 28,000 ครั้ง และ رَب (เรอบบ) จำนวน 950 ครั้ง ซึ่งอิสลามได้ยกฐานะบรรดาผู้มีความรู้และให้เกียรติอย่างมาก ด้วยกับความประเสริฐของความรู้นั้นทำให้ผู้ที่แสวงหาได้รับการยก

योग ได้รับเกียรติจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷺ จากบรรดามุขี รวมถึงสิ่งที่ถูกสร้างทั้งหมด ดังนั้น บรรดาชาวสะลัฟ¹ จึงให้ความสำคัญในการแสวงหาความรู้ ดังรายงานจากหะดีษอบู อัดดัตตาอ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرِثَةُ الْأَنْبِيَاءِ))

(أخرجه أبو داود، 1988: 3641)

ความว่า “แท้จริง ความประเสริฐของผู้ที่มีความรู้ (อาलि) เหนือผู้ที่ เคารพภักดีเพียงอย่างเดียว (อาบิต) เปรียบเสมือนดวงจันทร์เต็มดวงที่ เหนือกว่าบรรดาหมู่ดวงดาว แท้จริงบรรดาผู้ที่มีความรู้(อุละมาอ์)พวก เขาเป็นทายาทของบรรดานบี (อันบิยาอ์)”

(บันทึกหะดีษโดย Abū Dāwud, 1988: 3641)²

อิสลามให้ความสำคัญกับความรู้และสอนให้มุสลิมเห็นคุณค่าของ ความรู้ โดยการส่งเสริมให้เข้าสู่กระบวนการศึกษา หาความรู้ และสอนให้มีความซาบซึ้งถึงความ เหน็ดเหนื่อย ยากลำบากต่อการได้มาซึ่งวิชาความรู้ ดังนั้นจึงได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนจำเป็นจะต้อง ให้เกียรติกับผู้ที่มีวิชาความรู้ ดังหะดีษจากอบู อูมามะฮ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวไว้ว่า

((فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ))

(أخرجه الترمذي، 1987: 2685)

ความว่า “ความประเสริฐของผู้ที่มีความรู้ย่อมมากกว่าความประเสริฐ เหนือผู้ที่เคารพภักดีเพื่อส่วนตัวเท่านั้น เปรียบได้เหมือนกับ ความ ประเสริฐของฉันกับคนที่ต่ำต้อยที่สุดในหมู่พวกท่าน”

(หะดีษบันทึกโดย al- Tirmidhiy, 1987: 2685)³

Muhammad ‘Atiyah al-Ibrashīy (แปลโดย บรรจง บินกาซัน, 2551 : 25) กล่าวว่า ผู้ที่มีความรู้นั้นแม้จะเป็นคนที่มิฐานะต่ำต้อยมาแต่กำเนิดก็จะได้รับการยกย่อง

¹ ประชาชาติมุสลิม ที่อยู่ในช่วง 300 ปีอิจเราะฮ์ของอิสลาม

² อัล อัลบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษหะสัน (al-Albanīy, 1984: 223)

³ อัล อัลบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albanīy, 1985: 213/2)

ให้เป็นผู้ที่มีเกียรติสูงส่งกว่าผู้ที่ไม่มีการศึกษา เพราะอิสลามมิได้ยึดถือชาติกำเนิดหรือเชื้อชาติ แต่คำนึงถึงความรู้ และการใช้ความรู้นั้นเพื่อการทำคุณงามความดีเท่านั้น

การศึกษาในอิสลามช่วยยกระดับสติปัญญามนุษย์ ให้รู้จักพระเจ้าผู้ทรงสร้าง รู้จักคิด วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ถูกต้อง ปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงใช้และปลื้มตัว ออกห่างจากสิ่งที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน และยกระดับความเป็นอยู่เหนือกว่าบรรดาผู้ที่มีได้ศรัทธาเพราะเป็นผู้ที่พระองค์ทรงคัดเลือกให้อยู่บนทางนำที่ถูกต้อง ดังที่ Yusuf al-Qaradawiy (1997: 11) กล่าวว่า การศึกษาอิสลามนั้นทำให้มนุษย์นั้นมีฐานะที่แตกต่างไปจากสัตว์ และท่านอิมามหะซัน อัลบันนา กล่าวว่า “ถ้าหากปราศจากอุลมะอ์ (นักปราชญ์) แล้ว มนุษย์ก็จะมีชีวิตอยู่เยี่ยงสัตว์ หมายความว่า ที่พวกเจ้าข้ามจากกรอบความเป็นสัตว์ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐนั้น ก็เพราะความรู้นั่นเอง”

มีรายงานจากมุสลิมในเศาะหิหฺของท่าน จากท่านอับู ฮุร็อยเราะฮฺ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า ผลบุญของการศึกษาวิชาความรู้จะยังคงอยู่ แม้หลังจากที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้เสียชีวิตลงไปแล้ว ดังหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِذَا مَاتَ ابْنُ آدَمَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ))

(أُحْرَجَهُ مُسْلِمٌ، 1631:1981)

ความว่า “เมื่อลูกหลานของอาดัมได้เสียชีวิต การงานของเขาจะถูกตัดขาดลงยกเว้นเพียงสามประการ คือ การบริจาคทานที่ถาวร ความรู้ที่ยังประโยชน์ หรือบุตรที่ดีขอคุอาอีให้กับเขา”

(หะดีษบันทึกโดย Muslim ,1981: 1631)

ดังนั้นมุสลิมทุกคนจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ เพื่อการศรัทธาอย่างถูกต้องโดยที่แสวงหาความรู้ทุกๆแขนง มิได้เจาะจงเฉพาะศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่ง กล่าวคือต้องแสวงหาความรู้ทั้งทางด้านศาสนาและสามัญควบคู่กันไปโดยไม่ละทิ้งสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อที่จะได้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและเตรียมพร้อมเสียบึงในโลกหน้าที่จะต้องนำพาให้ไปพบกับหนทางแห่งความสุข แท้จริงแล้วผู้ที่มีความรู้ ย่อมประเสริฐกว่าผู้ที่เคารพภักดีเพียงอย่างเดียว เสมือนดวงจันทร์เต็มดวงที่เหนือกว่าบรรดาหมู่ดวงดาว

1.1.2.3 การศึกษานำไปสู่ความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม

การศึกษาในพระศาสนาอิสลามนั้นเป็นวิถีชีวิตที่มีวัตถุประสงค์สร้างให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีความเชี่ยวชาญ และเพิ่มขีดความสามารถในการสรรหาองค์ความรู้หรือทักษะชีวิต ที่ครอบคลุมในทุกๆด้าน เป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ผ่านการอบรมสั่งสอน ชัดเภาลจิตใจ และบ่มเพาะสติปัญญา ร่างกาย จิตวิญญาณ เพื่อให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

Al kindiy กล่าวว่า ความรู้ในอิสลามจะครอบคลุมทั้งเรื่องทางโลกและทางธรรม โดยที่ไม่คำนึงว่าความรู้นั้นจะได้มาจากประสบการณ์ สันชาตญาณหรือ เหตุผล แต่ต้องมีเงื่อนไขว่า ความรู้ทั้งหมดนั้นจะต้องไม่ขัดแย้งกับวะฮยูของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงประทานมาให้ (Zayyid Muhammad Shahatah, 1986: 31)

นักวิชาการบางท่าน กล่าวว่า “ผู้ใดที่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องศาสนาจะไม่ได้ได้รับความดีงาม” Ibn Taimiyah กล่าวว่า “มนุษย์ชาติมีความจำเป็นต่อวิชาความรู้ทางด้านศาสนามากยิ่งขึ้นกว่าที่พวกเขามีความจำเป็นในด้านอาหารและเครื่องดื่มเสียอีก” (Amin bin Abdullah al-shaqāwiy, แปลโดย อัญญชุฟ อัญญักร, 2011: 6)

มีรายงานจากมุสลิมในเศาะหิหของท่าน จากอุกบะฮฺ บิน อามิร رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَعْدُوَ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى بُطْحَانَ أَوْ إِلَى الْعَقِيقِ، فَيَأْتِيَ مِنْهُ بِنَاقَتَيْنِ كَوْمَاوَيْنِ فِي غَيْرِ إِيْمٍ وَلَا قَطْعِ رَحِمٍ ؟ فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ نُحِبُّ ذَلِكَ. قَالَ: أَفَلَا يَعْدُو أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَيَعْلَمَ أَوْ يَقْرَأَ آيَتَيْنِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَهُ مِنْ نَاقَتَيْنِ، وَثَلَاثِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ ثَلَاثِ، وَأَرْبَعِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَرْبَعِ، وَمِنْ أَعْدَادِهِنَّ مِنَ الْإِبِلِ))

(أخرجه مسلم, 1981: 803)

ความว่า “พวกท่านชอบที่จะออกไปที่บุฏฮาน หรือ อัลอะกีก (สถานที่แถบขานเมืองมะดีนะฮฺ) ในทุกๆ วัน และกลับมาพร้อมกับบรรดาอูฐที่มีไหนักโดยที่ไม่ต้องทำผิดหรือต้องตัดขาดกับเครือญาติใช่หรือไม่ พวกเรากล่าวว่า โอ้ท่านเราะสูลของอัลลอฮ์ พวกเราต้องการ

เช่นนั้นครับ ท่านกล่าวว่า “พวกท่านไม่ได้ออกไปยังมัสยิดหรือ เพราะการเรียนรู้หรือการอ่าน กุรอานสองอายะฮ์จากคำภีร์ของอัลลอฮ์นั้น ดีกว่าอุฐสองตัวเสียอีก และสามอายะฮ์นั้นดีกว่าอุฐสามตัว และสี่อายะฮ์ดีกว่าอุฐสี่ตัว และอื่นจากจำนวนอายะฮ์นั้นดีกว่าอุฐตามจำนวนนั้น

(บันทึกหะดีษโดย Muslim ,1981: 803)

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ชี้แนะให้มีการแสวงหาความรู้ เพราะแท้จริงจะนำมาซึ่งการเคารพภักดี มีความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และทำให้มนุษย์นั้นเป็นผู้ที่สมบูรณ์ที่จะพบกับความสำเร็จได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังที่ท่านอิหม่ามอัชชาฟีอีย์ เราะฮิมาฮุลลอฮ์ ได้กล่าวว่า

مَنْ أَرَادَ الدُّنْيَا فَعَلَيْهِ بِالْعِلْمِ وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ فَعَلَيْهِ بِالْعِلْمِ

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ปรารถนา (ความสำเร็จ) ในกิจการของโลกนี้ เขาจงปฏิบัติมันด้วยความรู้ และผู้ใดปรารถนาความสำเร็จในโลกหน้า เขาจงปฏิบัติมันด้วยความรู้” (Ibn Kathīr, 1993: 33)

จากมุอาวียะฮ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((مَنْ يُرِدِ اللّٰهَ بِهِ خَيْرًا يُقِفْهُ فِي الدِّينِ))

(أخرجه البخاري, 1993: 71)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่อัลลอฮ์ต้องการให้เขาได้รับความดีงาม พระองค์จะให้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องศาสนา”

(บันทึกหะดีษโดย al-Bukhārī, 1993 : 71)

Muhammad ‘Atiyat al Ibrashīy (แปลโดย บรรจง บินกาซัน, 2551: 25) กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้คิดเพื่อโลกนี้เพียงอย่างเดียวหรือว่าเพื่อศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ท่านนั้นคิดให้ปฏิบัติทั้งสองอย่างควบคู่กันไป โดยไม่ได้ละเลยต่อโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์

ดังนั้นอิสลามจึงไม่สนับสนุนให้มนุษย์หมกมุ่นกับการใช้ชีวิตเพื่อโลกหน้าเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ส่งเสริมให้มนุษย์สร้างฐานะ ประกอบอาชีพ แสวงหาสิ่งที่ดีงาม

ให้กับชีวิตและสร้างความพร้อม เพื่อสามารถใช้ชีวิตอยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุขด้วยเช่นกัน ด้วยการเพียรพยายาม แสวงหาสิ่งที่ยังประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคมอิสลามในทุกๆ มิติของชีวิต ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ด้วยเหตุนี้เองอิสลามจึงมิใช่ศาสนาที่สอนให้มนุษย์นั่งงอมืองอเท้า รอให้ปัจจัยหลังไหลเข้ามาและก็ได้ให้ยึดติดกับการเป็นนักบวช นักพรต สละโลกและโดดเดี่ยววิเวกตัวเองออกจากมิติของโลกนี้แต่อย่างใด

1.1.2.4 การศึกษาหาความรู้ เป็นหนทางนำสู่สรวงสวรรค์

ความรู้เปรียบเสมือนดวงไฟที่ส่องสว่าง นำพาไปสู่สัจธรรมที่ดีงามและถูกต้อง ผู้ใดที่ศึกษาหาความรู้ศาสนาด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ และไม่หวังสิ่งอื่นใดในโลกนี้ แน่แน่นอนพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงตอบแทนเขาด้วยสรวงสวรรค์ และอิสลามถือว่าการแสวงหาความรู้คือ หนทางหนึ่งที่น่าไปสู่ประตูสวรรค์ ประเสริฐมากกว่าความสวยงาม และความเพลิดเพลินของโลกนี้ ดังหะดีษของอานัส บิน มาลิก ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ كَانَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ))

(أخرجه الترمذي (2647:1987,)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ออกเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ เขาย่อมอยู่ในหนทางของอัลลอฮ์ จนกระทั่งเขากลับถึงบ้าน”

(หะดีษบันทึกโดย al- Tirmidhīy, 1987: 2647)¹

‘Abd al-Rahmān al-Shihah (2011: 5) กล่าวว่า ศาสนาอิสลามได้เน้นหนักให้ประชาชาติมีการแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้ โดยถือว่าการเดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ และการเผยแพร่ความรู้เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ดียิ่ง ซึ่งผลบุญตอบแทนนั้นมีมากมาย

การแสวงหาวิชาความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำมนุษย์ไปสู่แสงสว่างในการดำเนินชีวิต ให้พ้นจากความมืดมิดแห่งความโง่เขลา พัฒนาความคิด สติปัญญา ทักษะคติ ตลอดจนด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ได้สัญญากับผู้เดินทางเพื่อแสวงหาความรู้ ด้วยการตอบแทนให้ผู้นั้นได้เข้าสู่สรวงสวรรค์ในโลกหน้า ดังรายงานหะดีษของอบูฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

¹ อัล อัลบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษฏออีฟ (al-Albanīy, 1986: 5570)

((مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ))

(أخرجه الترمذي , 1987: 2646)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่แสวงหาหนทางเพื่อที่จะแสวงหาความรู้หนึ่ง อัลลอฮ์จะทรงทำให้หนทางไปสู่สวนสวรรค์นั้นง่ายดายแก่เขา”

(หะดีษบันทึกโดย al- Tirmidhiy, 1987: 2646)¹

สามารถอธิบายได้ว่า หากบุคคลใดเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่ง หรือสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่ง ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาหาความรู้ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงชี้แนะหนทางไปสู่สวนสวรรค์อย่างไม่ยากลำบาก ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมจะต้องแสวงหาความรู้ทางด้านศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์ มิใช่แสวงหาเพื่อตำแหน่ง ทรัพย์สิน หรือเพื่อมายาวัตถุทางโลก ดังหะดีษอบูฮุรัยเราะฮ์ ﷺ กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ

بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا، لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَغْنِي رِجْلَهَا))

(أخرجه أبو داود , 1988 : 3664)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่ศึกษาหาวิชาความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ แต่เขาไม่ได้ศึกษาเพื่ออื่นใดนอกจากเพื่อจะได้รับค่าตอบแทนในโลกดุนยา แน่แน่นอนเขาจะไม่ได้รับกลิ่นไอของสวนสวรรค์ในวันกิยามะฮ์”

(บันทึกหะดีษโดย Abū Dāwud ,1988: 3664)²

ความรู้ด้านศาสนาอิสลามนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการใช้ชีวิตของมุสลิมทุกคน เนื่องจากเป็นรากฐานของหลักการศรัทธา รากฐานสำคัญนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนถึงความแตกต่างระหว่างหลักการศรัทธาของมุสลิมกับคนต่างศาสนา ที่มุสลิมจำเป็นต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และยอมรับในทุกๆประการ เป็นทฤษฎีของอัลลอฮ์ ﷻ กล่าวคือ เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเป็นไปตามการกำหนดสภาวะการณ์ ความปรารถนาของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ แต่เพียงผู้เดียว เป็นการปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาทั้งด้านอากิเดฮ์ อิบาดะฮ์ มูอามะลาต ปฏิบัติตามคำสั่ง

¹ อัล อับบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albanīy, 2000: 68)

² อัล อับบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albanīy,1984: 252)

ใช้ของพระองค์อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นแนวทางและวิธีการที่จะชี้นำมนุษย์ใช้สติปัญญา เพื่อรู้จักสัง
 ธรรม ด้วยการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้ปฏิบัติและละเว้น ในขณะที่เดียวกันได้ประทานสติปัญญา
 เพื่อสังเกต ใคร่ครวญเพื่อบรรลุความศรัทธาอย่างมั่นคง

การแสวงหาความรู้ด้านศาสนาเป็นภารกิจหนึ่งในการงานที่
 ประเสริฐยิ่งในการบรรลุถึงความใกล้ชิดต่อพระองค์ และยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ได้
 เข้าสวรรค์ของพระองค์ เนื่องจากในความรู้และการแสวงหาความรู้นั้นเป็นไปเพื่อการรู้จักพระองค์
 อัลลอฮ์ ﷻ ปฏิบัติตามคำสั่งใช้และคำสั่งห้าม รวมไปถึงการดำรงมั่นในหลักศาสนา ที่เป็นเครื่องมือ
 ที่จะนำมนุษย์ไปสู่วิถีชีวิตที่มีความเจริญก้าวหน้า นำพาไปสู่แสงสว่างในการดำเนินชีวิต ให้รอดพ้น
 จากความมืดมน แห่งความโง่เขลา เพราะการศึกษาเปรียบเสมือนดวงประทีปส่องนำชีวิต เป็นประดู
 แห่งความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้า

1.2.3 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปอเนาะหรือการจัดการเรียนของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะดั้งเดิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีอยู่มากพอสมควร ผู้วิจัยขอกล่าวเพียงบางส่วน
 ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่ออธิบายถึงลักษณะของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิมและการเรียนการ
 สอนระบบปอเนาะดั้งเดิม ดังนี้

1.2.3.1 หนังสือที่เกี่ยวข้อง

1) ศรีศักร วัลลิโภดม (2548) เสียงจากคนตานี ภาคที่2 เราคือ
 ปอเนาะ หนังสือเล่มนี้เป็นรายงานวิจัย เรื่อง “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
 กรณีศึกษา บ้านดาโต๊ะ และบ้านภูมิ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี” หนังสือเล่มนี้ได้พยายามที่จะ
 ทำความเข้าใจและเสนอข้อมูลอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนต่อสาธารณะ ให้สังคมได้เข้าถึงข้อมูล
 และรับรู้ ความคิดเห็นความรู้สึกภายในของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่และนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจนอย่าง
 เป็นระบบ ง่ายต่อการทำความเข้าใจว่า ปอเนาะ คืออะไร สร้างความกระจ่างต่อสังคมเกี่ยวกับ
 สถานภาพและการดำรงอยู่ของปอเนาะ ในสังคมมุสลิมชายแดนภาคใต้ ตลอดจนสร้างความเข้าใจ
 เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม และความเชื่อของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2) อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และ นูมาน หะยีมะแซ (2553)
 ทฤษฎีใหม่สถาบันการศึกษามุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความจริงที่ยังไม่ถูกเปิดเผย หนังสือเล่มนี้
 ได้พยายามที่จะทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาความเข้าใจประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาการของ

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ตาตีกา เราเงาะฮู และสถาบันอุดมศึกษาอิสลาม เพราะการพัฒนาของ ตาตีกา เราเงาะฮู และสถาบันอุดมศึกษาอิสลามมีความเชื่อมโยงกับพัฒนาการของปอเนาะ และมัดเราะฮะฮู และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้ามาของอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการเข้ามาของอิสลามในประเทศไทย

3) ครองชัย หัตถา (2550) ประวัติศาสตร์ปัตตานี สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานวิจัย เรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของปัตตานีในมิติของภูมิศาสตร์” โดยเน้นการค้า การเมืองการปกครองของปัตตานีในอดีต ที่ได้กล่าวถึง ภูมิหลังและคาบสมุทรมาลายู รัฐและอาณาจักรโบราณบนคาบสมุทรมาลายู ภูมิหลังของลังกาสุกะ-ปัตตานี ความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับรัฐเคดาห์ ศรีวิชัย มัชปาหิต และสยาม การเมืองการปกครองปัตตานี เป็นต้น ซึ่งหนังสือเล่มนี้สามารถสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อรัฐไทยและต่อปัตตานี ในฐานะจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังประสบปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นในเวลานี้ได้เป็นอย่างดี

4) รายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2552) บทวิเคราะห์และแนวทางการแก้ปัญหาเชิงรุกที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง สภาพปัญหาและสาเหตุรากเหง้าของปัญหา สถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มอาจเกิดขึ้นในอนาคต กรอบคิดทิศทางและโจทย์สำคัญในการแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะเชิงรุกต่อการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนด้วยวิธีสันติวิธี ในรายงานเล่มนี้ ได้กล่าวถึงความขัดแย้งทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับมิติของวัฒนธรรม ซึ่งมีรากเหง้ามาจาก คือ

- ก. ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นของประชาชนในพื้นที่
- ข. ความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่
- ค. ความทรงจำในบาดแผลทางประวัติศาสตร์จากการกระทำของรัฐสยามในอดีตต่อปัตตานีที่เคยรุ่งเรือง
- ง. โครงสร้างการบริหาร การปกครอง ทั้งในด้านกฎหมาย นโยบาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมที่บางส่วนไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่

5) ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ (2548) มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม หนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาการศึกษาในอิสลาม ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม พิธีเราะฮู : ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะอิสลาม มโนทัศน์เกี่ยวกับองค์ความรู้ในอิสลาม การจำแนกองค์ความรู้ในอิสลาม ปรัชญาการศึกษาอิสลาม อุละมาอ์ นักปราชญ์ใน

อิสลาม และครูและผู้เรียนในทัศนะอิสลาม หนังสือเล่มนี้สามารถให้ความคิดรวบยอดแก่นักศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี ระดับประกาศนียบัตร สาขาวิชาชีพครู ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาอิสลามที่ถูกต้องอันจะนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ การปรับเปลี่ยนเจตคติและค่านิยมที่ดีต่อการศึกษา

6) Hery Noer Aly แพล ฮาเระ เจ๊ะโต (2557) การศึกษาในอิสลาม หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาในอิสลาม เช่น รากฐานการศึกษาอิสลาม เป้าหมายการศึกษาอิสลาม ครูในการศึกษาอิสลาม ผู้เรียนในการศึกษาอิสลาม สื่อการเรียนและหลักสูตรการศึกษาอิสลาม วิธีการศึกษาอิสลาม สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา หนังสือเล่มนี้ได้ศึกษาในหลายๆ ด้าน ภายใต้ขอบเขตของจริยธรรมอิสลาม ทฤษฎีต่างๆ และแนวคิดทางการศึกษาที่พึงประสงค์ ซึ่งผู้อ่านจะได้รับจากหนังสือเล่มนี้ อันจะได้อธิบายเชิงปัญหา อันจะนำไปสู่การถกประเด็นปัญหา การอธิบายสิ่งต่างๆ

7) Amin Abulawīy (1999) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Usul al Tarbiyyah al-Islamiyyah หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง ความหมายของการศึกษาในอิสลาม แหล่งที่มาของการศึกษาในอิสลาม ลักษณะพิเศษของการศึกษาอิสลาม เป้าหมายของการศึกษาในอิสลาม องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาในอิสลาม สถาบันการศึกษาในอิสลาม กระบวนการจัดการเรียนการสอนในอิสลาม และสุดท้ายได้กล่าวถึงมารยาทของผู้รู้และผู้เรียน เป็นต้น

8) ‘Abd al-Hamid al-Said al-Zintanīy (1993) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Usus Tarbiyyah al-Islamiyyah fi al-Sunnah al-Nabawiyyah หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึง วิธีการสอนในรูปแบบต่างๆของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้แก่ การสอนแบบตักเตือน วิธีการสอนแบบสาธิต วิธีการสอนแบบสนทนา และการอภิปราย วิธีการสอนแบบบรรยาย วิธีการสอนแบบอุปมาอุปมัย วิธีการสอนแบบฝึกฝนและการปฏิบัติ และวิธีการสอนแบบเล่าเรื่อง เป็นต้น

1.2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) นันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี (2542) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับความต้องการของกลุ่มผู้ปกครอง ความต้องการของกลุ่มผู้เรียน ที่ต้องการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าและวิธีการ

เรียนการสอนระบบเก่าซึ่งล้วนแล้วมีจุดประสงค์เดียวกัน คือต้องการสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญ มีผลทำให้โรงเรียนปอเนาะคงสภาพดั้งเดิม

สรุปได้ว่า ความต้องการสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ปอเนาะระบบเก่าในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการคงสภาพจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากสังคมมุสลิมนั้นมีความเคร่งครัดในด้านศาสนาจึงทำให้ความต้องการในด้านต่างๆ นั้นต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมทางด้านศาสนาด้วย การศึกษาในรูปแบบของปอเนาะจึงถือเป็นความต้องการร่วมกันของภาคประชาชน เป็นสิ่งที่มุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องการและสืบทอด เพื่อชนรุ่นหลังต่อไป

2) อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2548) ศึกษาเกี่ยวกับปอเนาะกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ดังนี้

ก. บทบาทในฐานะสถาบันศาสนา เป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนวิชาการศาสนา ให้กับสังคมมุสลิมแก่ผู้ที่สนใจทุกเพศทุกวัย ให้รู้จักข้อบัญญัติใช้และข้อห้าม ตลอดจนบาปและบุญในอิสลามเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งในเรื่องส่วนตัว ครอบครัว และสังคม

ข. บทบาทในฐานะที่เป็นบุคคล โต๊ะครูปอเนาะผู้เป็นทั้งเจ้าของและเป็นผู้สอนในปอเนาะ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านศาสนาและเป็นบุคคลที่มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม จึงทำให้ประชาชนให้ความเคารพนับถือ และยกย่องพร้อมปฏิบัติตามคำสั่งสอน

ค. บทบาทในฐานะสถาบันการศึกษา ที่วางรากฐานการศึกษา สำหรับนักวิชาการศาสนา ซึ่งนักวิชาการมุสลิมในปัจจุบันจำนวนมากมีประวัติการศึกษาจากปอเนาะ เมื่อกลับไปยังภูมิลำเนาสามารถพัฒนาสังคมซึ่งส่วนใหญ่จะเปิดปอเนาะเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่สังคม บางคนอาจจะเป็นนักเผยแพร่อิสระและบางคนก็อาจจะเป็นครูสอนศาสนา

ง. บทบาทในฐานะสถาบันทางสังคมที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคมให้ยึดมั่นในหลักการศาสนา และกระตุ้นให้สังคมตระหนักถึงความชั่วร้ายของบรรดาอบายมุข เช่น การพนันยาเสพติด การผิดประเวณี และอื่นๆอีก

สรุปได้ว่า ปอเนาะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างอัตลักษณ์และการพัฒนาสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในฐานะสถาบันศาสนา ในฐานะที่เป็นบุคคล ในฐานะสถาบันการศึกษา และในฐานะสถาบันทางสังคม โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้สอน ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน จนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่ของระบบปอเนาะดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบันไว้

3) อิบบรอเฮง จะลาเกี (2556) ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของอุละมาอ์ และปอเนาะในจังหวัดภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ปอเนาะในอดีตเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทในด้าน การศึกษา ศาสนา สังคม ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม และการใช้ชีวิตประจำวันต่อมุสลิมทั้งในระดับ ปัจเจกชนและระดับสังคมโดยรวม บทบาทดังกล่าวครอบคลุมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และ มุสลิมในพื้นที่อื่นๆทั้งในและต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศในเอเชียอาคเนย์ อุละมาอ์ คือ ผู้ที่อยู่ เบื้องหลังบทบาทของปอเนาะดังกล่าวที่ได้ใช้สถาบันปอเนาะในการปฏิบัติการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาโดยเฉพาะการสอนและการแต่งตั้งตำรา ต่อมาศิษยานุศิษย์เหล่านั้นได้มีบทบาทและมี ชื่อเสียงทางสังคม หนังสือตำราได้รับการยอมรับทั่วไปและได้ใช้เป็นสื่อในการเรียนการสอนใน ปอเนาะและสถาบันชั้นสูงตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า บรรดาโต๊ะครูคือผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่ใช้สถาบันปอเนาะในการปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับด้านการศึกษา ศาสนา สังคม ภาษา ประเพณี วัฒนธรรมและอื่นๆ ในปัจจุบัน สถาบันปอเนาะยังคงมีบทบาทอยู่แต่ก็ได้ลดน้อยลง เพราะได้มีสถานศึกษาในรูปแบบอื่นๆ ที่ทันสมัย กว่าเกิดขึ้น สังคมได้ให้การตอบรับและให้ความสำคัญมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

4) วินิจ สังขรัตน์ (2544) ศึกษาเกี่ยวกับ อดีต ปัจจุบัน และ อนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบ ว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนในปอเนาะในอดีต มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดหลักการคำสอนของ ศาสนาเป็นหลัก เป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบ การจัดการศึกษาในปอเนาะไม่มีระบบ หลักสูตรที่แน่นอน ไม่มีตารางเรียน กำหนดเวลาสอนที่แน่นอน ไม่มีการวัดผลการศึกษา ไม่มีชั้น เรียน อุปกรณ์ที่ใช้สอนมีเพียงหนังสือเรียนซึ่งเป็นภาษามลายูหรือภาษาอาหรับ ซึ่งการถ่ายทอด ความรู้ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของโต๊ะครูเพียงคนเดียว บางแห่งหากมีนักเรียนจำนวนมากทำให้มี ปัญหาเรื่องผู้สอน โต๊ะครูจะแก้ปัญหาด้วยวิธีการให้นักเรียนรุ่นพี่หรือผู้มีอาวุโสกว่า ซึ่งโต๊ะครู ว่างใจให้เป็นผู้สอนรุ่นน้องแทนในบางวิชา

สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนของปอเนาะเป็นระบบที่ไม่มี หลักสูตรที่แน่นอน ไม่มีการวัดและประเมินผลการศึกษา ไม่มีสื่อการเรียนรู้อื่นใดนอกจากหนังสือ เรียนภาษามลายูหรือภาษาอาหรับ ซึ่งระบบการเรียนการสอนของปอเนาะนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงรักษารูปแบบเดิมไว้ ถือได้ว่าเป็นภูมิ ปัญญาที่สำคัญประเภทหนึ่ง

5) ซิตติก อาลี (2554) ศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ผลการวิจัยพบว่า ชายแดนภาคใต้ของไทยมีปอเนาะเป็นสถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นสถาบันที่มีบทบาททั้งด้านศาสนาและทางการศึกษา การจัดการเรียนการสอนในปอเนาะในระยะแรกได้ดำเนินการอิสระ ขาดจากการควบคุมของรัฐ วัตถุประสงค์การเรียนการสอนเพื่อสืบทอดคำสอนของศาสนาเป็นหลัก อบรมสั่งสอนและขัดเกลาจิตใจบุตรหลานมุสลิมให้เป็นคนที่ดี มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถปฏิบัติศาสนากิจได้ถูกต้อง

สรุปได้ว่า วิวัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละปอเนาะ เมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนจะต้องพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นระบบมากขึ้น เช่น การจัดให้มีระบบชั้นเรียน มีการวัดและประเมินผล และจะต้องสอนตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด การเรียนการสอนวิชาการอิสลาม ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยรัฐให้การสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

6) ไช่มุก อุทยาวลี (2548) ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาของรัฐที่มีต่อการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2460-2547 ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงแรกระหว่างปี พ.ศ. 2460-2500 การศึกษาในสังคมท้องถิ่นผูกพันกับวัฒนธรรม ศาสนา ชาตินิยม การศึกษาเป็นไปโดยวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของผู้คนท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง สภาพการศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงจากนโยบายของรัฐที่เน้นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและการศึกษาแห่งชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2500-2520 สภาพการศึกษาของรัฐเกิดจากปัญหาด้านการเมืองและความเข้าใจของรัฐที่มีต่อสังคมและต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการพัฒนาการศึกษาในภาคใต้ ผลที่ตามมา เกิดการต่อต้านระบบการศึกษาแห่งชาติรุนแรง หลังปี พ.ศ. 2520-2547 ระบบการศึกษาแห่งชาติดำเนินไปในสองแนวทาง คือ แนวทางแรกยังเป็นการจัดการศึกษาในกรอบวัฒนธรรมระดับชาติ และแนวทางที่สองคือ การจัดการศึกษา โดยที่ยังคงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นเพื่อเป็นการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระบบการศึกษา

สรุปได้ว่า การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับวัฒนธรรม ศาสนา ชาตินิยม การเปลี่ยนแปลงการศึกษาต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่ต้องยึดหลักการ บูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมในการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่การยอมรับความหลากหลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ของผู้คน ซึ่งประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบันศึกษาปอเนาะที่เป็นส่วนรวมทางอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมมานานกว่า 500 ปี

7) ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์ (2551) ศึกษาเกี่ยวกับ ปรากฎการณ์ วิทยาของการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อน พ.ศ. 2441 ตั้งอยู่บนหลักของศาสนาอิสลาม โดยมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมในระหว่าง พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2549 การศึกษาของชาติได้พัฒนาการไปตามบริบททางสังคม พื้นฐานแนวคิดการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับหลักศาสนาอิสลามที่ชุมชนท้องถิ่นหวงแหน ซึ่งการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ คือ การจัดการศึกษาที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม และไม่ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น อาศัยการบูรณาการความรู้สามัญและด้านอาชีพ บนฐานคิดและความเชื่อตามหลักศาสนาอิสลาม ในบริบทการศึกษาของชาติที่เอื้อต่อการพัฒนา และส่งเสริมให้ชุมชนได้จัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งอยู่บนหลักศาสนาอิสลามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ โดยมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมที่มีลักษณะการสืบทอดจารีตประเพณี เป็นสิ่งที่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา ซึ่งมีปอเนาะเป็นสถาบันศาสนาอิสลามที่ได้รับการสืบทอด และถือเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าที่ได้ผ่านการพิสูจน์ว่าดีและเหมาะสม

8) อับดุลรอซิด เจมมะ (2556) ศึกษาเกี่ยวกับ ภูมิปัญญาและทุนเดิมของปอเนาะ ผลจากการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาและทุนเดิมปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิม ระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะตะห์ฟีซอัลกรุอานและระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะระบบกิริออาตี๋ย ส่วนภูมิปัญญาและทุนเดิมปอเนาะที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย โต๊ะครูทั้งในอดีตและปัจจุบัน นักเรียน ศิษย์เก่าปอเนาะและตำรา ที่เป็นผลงานเขียนของโต๊ะครูที่ได้รับการยอมรับที่เป็นนักปราชญ์หรืออุละมาอ์ในอดีต ภูมิปัญญาและทุนเดิมด้านทุนทรัพย์การมนุษย ประกอบด้วย โต๊ะครูในปัจจุบันซึ่งเป็นที่ยอมรับของมุสลิมตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับนานาชาติ ผู้ช่วยโต๊ะครู นักเรียนปอเนาะ และศิษย์เก่าปอเนาะ ทั้งสี่กลุ่มนี้ถือว่าเป็นทุนทรัพยากรมนุษยที่สามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมส่วนรวมได้อย่างมหาศาล

สรุปได้ว่า สถาบันศึกษาปอเนาะถือเป็นภูมิปัญญาประเภทหนึ่งมีลักษณะที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม เนื่องจากเป็นสถาบันที่เกิดจากการนำองค์ความรู้ที่มาจากฐานของความเชื่อและการยึดมั่นในหลักการอิสลามมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบเฉพาะ จนกลายเป็นสถาบันศึกษาที่เกื้อหนุนให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะ

เฉพาะอันเป็นประเพณีและค่านิยมประการหนึ่งของสังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

9) อิบบรอเฮง อาลฮูเซน (2552) ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2549 ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงปอเนาะในปี พ.ศ. 2547 ทำให้ปอเนาะได้รับการจดทะเบียนกับภาครัฐ การจดทะเบียนในครั้งนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชื่อของปอเนาะเป็น “สถาบันศึกษาปอเนาะ” ทำให้ปอเนาะอยู่ในสองสถานภาพ สถานภาพแรก คือ ปอเนาะได้กลายเป็นสถาบันศึกษาที่ถูกกฎหมายและอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ มีการสอนวิชาซีพและได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาบุคลากรของสถาบันการศึกษา สาเหตุที่ทำให้โต๊ะครูปอเนาะได้จดทะเบียนกับภาครัฐในครั้งนี้ คือ ความต้องการเดิมของโต๊ะครูและปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น ปอเนาะในสภาพที่สอง คือ สิ่งที่ยังคงสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ยังคงใช้ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มีโต๊ะครูเป็นผู้บริหาร หนังสือ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ วิธีการเรียนการสอนอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนสาเหตุที่ปอเนาะยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ก็เพื่อรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิม มีการมองว่าการศึกษาในระบบปอเนาะสามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้ดีกว่าระบบการศึกษาแบบใหม่ สามารถอบรมเด็กให้มีคุณธรรมจริยธรรมได้ดีกว่า

สรุปได้ว่า สถาบันปอเนาะหลังจากเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2547 มีสถานภาพที่แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ปอเนาะได้มีการเปลี่ยนแปลงจดทะเบียนเป็นสถาบันที่ถูกต้องตามกฎหมาย และเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันศึกษาปอเนาะ” และปอเนาะที่ยังคงสภาพเดิมไม่เปลี่ยนแปลง คงใช้ระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม รักษาอัตลักษณ์ ที่มุ่งสอนศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง

10) คมวิทย์ สุขเสนีย์ และคณะ (2555) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่ “ปอเนาะดาแล” ในเขตอำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า ปอเนาะดาแลเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา และเป็นเสมือนบ้านของผู้สูงอายุมลายูมุสลิม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิม ในความหมายของกิจกรรมทางสังคมที่มีลักษณะการพึ่งพาอาศัย การยอมรับในวิถีการดำรงอยู่ผ่านระบบความเชื่อ และการยึดหลักศาสนาบัญญัติของศาสนาอิสลาม สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานในการก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในปอเนาะดาแล เพื่อต้องการเรียนรู้ศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ผ่านกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ เกิดความสนิทสนมเหมือนเพื่อน มีความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุ มีความรักใคร่เห็นอกเห็นใจกัน รู้จักเสียสละต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งส่วนตัว และส่วนรวมเป็นอย่างดี อันเป็นความเกื้อกูลที่ผู้ให้ไม่ได้หวังผลตอบแทนจากผู้รับ

สรุปได้ว่า ปอเนาะตาแล เป็นสถาบันเรียนรู้ศาสนาตามอัธยาศัย ให้ผู้สูงอายุทุกคน ผู้ด้อยโอกาส หรือผู้ที่สนใจเรียนรู้ศาสนา เป็นสถานที่ให้คุณประโยชน์หลายด้าน เป็นสถานที่สอนให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยการฝึกให้มีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดีในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของศาสนา ได้เรียนรู้ และปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องในบั้นปลายของชีวิต เพื่อให้ตนเองมีชีวิตที่ดีเลิศ และได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์

11) นิเลาะ แวอุเซ็งและคณะ (2550) ศึกษาเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และความต้องการในการจัดการศึกษาของสถาบันศึกษาปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาปอเนาะ ต้องใช้หลัก เข้าใจ เข้าถึง และ พัฒนา ในการจัดการศึกษาเรียนรู้ เข้าใจในธรรมเนียมนิยม และประเพณีปฏิบัติของสังคม โดยการจัดทำเว็บไซต์ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาการบริหารให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิทยากรอิสลามในชุมชน ร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนากิจกรรมการดำเนินงาน จัดให้มีหน่วยประสานงานชุมชนประจำ ส่งเสริมการมีอาชีพให้กับประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ภายใต้โครงการหนึ่งปอเนาะหนึ่งผลิตภัณฑ์

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษาของปอเนาะนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้และเข้าใจในธรรมเนียม ประเพณีปฏิบัติของสังคมที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของระบบการศึกษาแบบปอเนาะเท่านั้น โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาการบริหารจัดการเรียนการสอนให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิทยากรอิสลามที่สำคัญของชุมชน ที่เกิดจากการร่วมมือกันทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคสังคม และภาคประชาชนในพื้นที่

12) Hasan Madman (2002) ศึกษาเกี่ยวกับปอเนาะ : มรดกสถาบันการศึกษากับการบูรณาการทางศาสนาและสังคมของชาวมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ปอเนาะมีชื่อเสียงเนื่องจาก โต๊ะครูปอเนาะที่มีความรู้เกี่ยวกับงานเขียนที่ถือเป็นคลาสสิกของศาสนาอิสลาม ที่แปลจากภาษาอาหรับเป็นภาษาญาวี ใช้เป็นตำราเรียนที่เรียกว่า “กีตาบญาวี” มีความรู้ ความเชี่ยวชาญกว้างขวางในด้านวิชาศาสนาอิสลามและสาขาวิชาอื่น นอกจากนี้ยังมีชื่อเสียงในฐานะที่เป็นครูสอนศาสนา “แบบเก่า” ที่เคร่งครัด (Tok Guru KuamTua) คือเคร่งครัดตามหลักการของกฎหมายอิสลามและตามคำสอนของสำนักคิดอัสซาฟีอีย์ที่พยายามสังเกตรูปแบบปฏิบัติของผู้รู้ทางศาสนา เคร่งครัดในหลักการคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ถือเป็นกลุ่มแนวความคิด “แบบใหม่” (Kuam Muda) ที่นิยมความทันสมัยในทุกรูปแบบ ตรง

ข้ามกับกลุ่มผู้ที่มีแนวคิดแบบเก่า ที่ยึดหลักปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันเป็นประเพณี อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลงและมีความมั่นคง

สรุปได้ว่า โตะครูปอเนาะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี เนื่องจากโตะครูปอเนาะมีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านศาสนาอิสลาม ที่ยึดหลักการสำคัญคือ อชชาฟิอีย์อย่างเคร่งครัดที่มีแหล่งที่มาจากอัลกุรอานและอัซสุนนะฮฺ จนทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับจนกระทั่งผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาเพื่อหวังให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและมีความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่แท้จริง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อการศึกษาสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งผู้วิจัยมีความเข้าใจถึงสภาพปอเนาะดั้งเดิม อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา นั้นมีลักษณะโครงสร้างปอเนาะเช่นเดียวกันในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรืออาจจะแตกต่างกันน้อยมาก เนื่องจากมีสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน ซึ่งในอดีตนั้นสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน และผลิตผู้นำทางศาสนา ผลิตนักวิชาการมุสลิม ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆของภาคใต้ และนักเรียนที่อยู่ในจังหวัดสงขลาเอง ต่างก็ให้ความสนใจที่เข้ามาเข้ารับการศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เช่นเดียวกับที่เคยปรากฏในอดีต ผู้วิจัยหวังว่าข้อมูลวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ในการทำความเข้าใจ ส่งเสริม และพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547

1.3.2 เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

1.3.3 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

1.4 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” มีความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะหลังจากปีพ.ศ. 2547

1.4.2 ได้ทราบถึงระดับความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของสถาบัน ศึกษาปอเนาะ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากอดีต

1.4.3 สามารถอธิบายแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของ สถาบันศึกษาปอเนาะ เพื่อสามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของ ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

1.4.4 เป็นข้อมูลพื้นฐานแก่ผู้ที่สนใจที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพ ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

1.4.5 เพิ่มความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้วิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย “เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบ ดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ได้รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ปอเนาะ มีการสอบถามและมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.5.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.5.1.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีจำนวนทั้งหมด 9 สถาบัน ที่เปิดทำการเรียนการสอน (ข้อมูลพื้นฐานสถาบันศึกษา ปอเนาะ ปีการศึกษา 2556 สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา) มีโต๊ะครู และนักเรียน ปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 300 คน

1.5.1.2 ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างสถาบันศึกษาปอเนาะที่จัดทะเบียน จำนวน 5 สถาบัน ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) และแบ่งกลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถามตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ มีจำนวน 132 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ (Krejcie and Morgan) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน

และศิษย์เก่าปอเนาะ จำนวน 100 คน และกลุ่มตัวอย่างใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด มีจำนวน 242 คน

1.5.2 ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 1.5.2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 1.5.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับอนุรักษ์นิยม
- 1.5.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ
- 1.5.2.4 พัฒนาการของปอเนาะและสถาบันศึกษาปอเนาะในปัจจุบัน
- 1.5.2.5 ปัจจัยการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

สงขลา

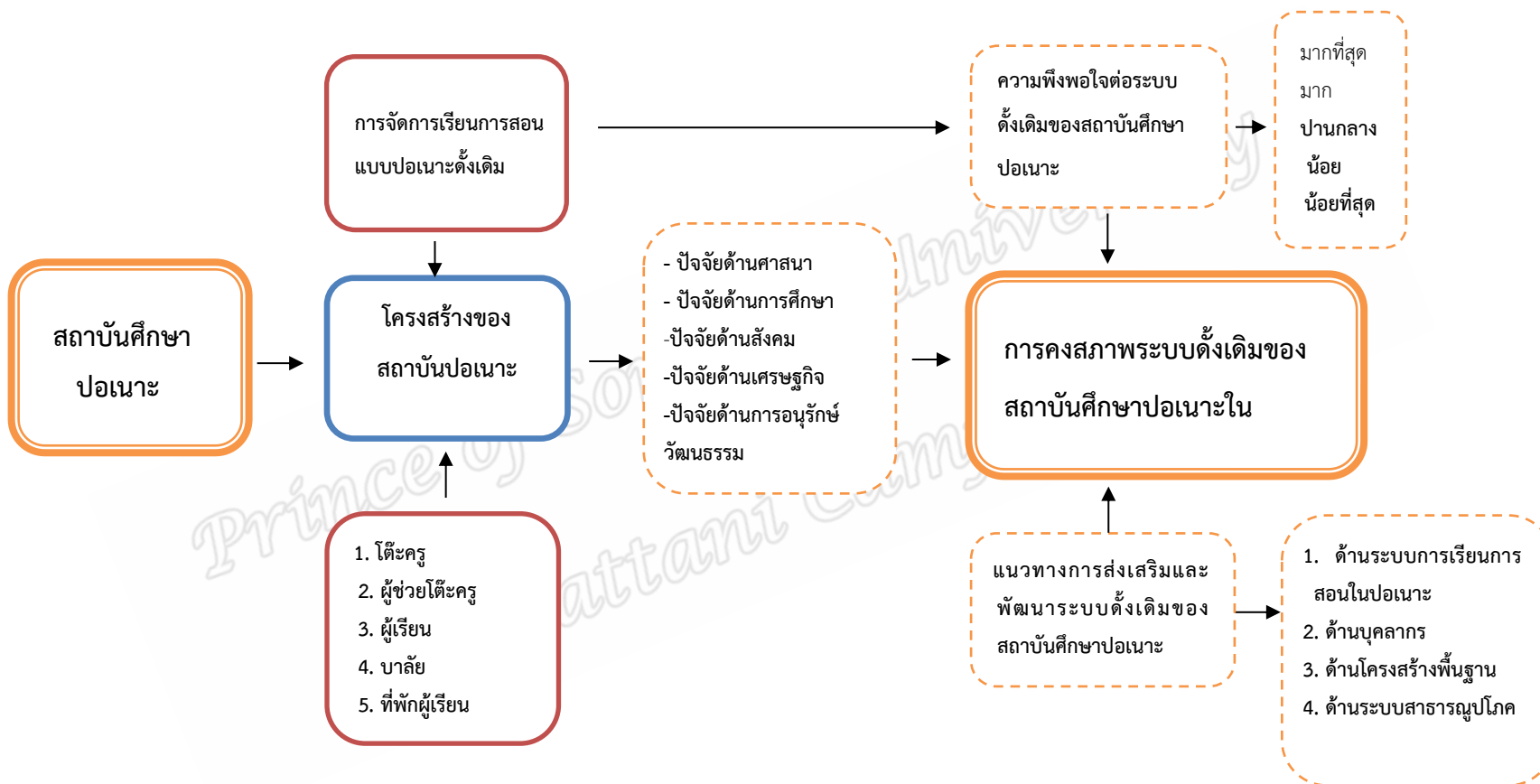
1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่สถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำนวน 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันศึกษาปอเนาะที่อยู่ใน ตำบลท่าหมอไทร ตำบลนาหว้า ตำบลบ้านนา ตำบลละ 1 สถาบัน และตำบลแค จำนวน 2 สถาบัน

1.5.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศึกษาปอเนาะของนันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี (2542) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2548) ศึกษาเกี่ยวกับปอเนาะกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้และท่านอื่นๆ ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย



1.6 ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ ดังนี้

1.6.1 การอ้างอิงอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะใช้การอ้างอิงโดยระบุชื่อสุเราะฮ์ และลำดับอายะฮ์ เช่น (อัลบะเกาะเราะฮ์: 25) หมายถึง สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ที่ 25

1.6.2 การอ้างอิงอัลหะดีษ ผู้วิจัยระบุชื่อผู้บันทึกหะดีษ ปีที่พิมพ์และหมายเลขของหะดีษ เช่น (บันทึกหะดีษโดย al-Bukhārī, 1993: 100) หมายถึง หะดีษรายงานโดยอัลบุคอรีย์ ออกจากหนังสือที่พิมพ์ในปี ค.ศ. 1993 ลำดับหมายเลขหะดีษที่ 100

1.6.3 การแปลความหมายอายะฮ์อัลกุรอานเป็นภาษาไทยผู้วิจัยยึดหลักคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย ฮ.ศ. 1419 (พ.ศ. 2542) ซึ่งจัดพิมพ์และเผยแพร่โดยกษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน แห่งนครมะดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

1.6.4 การแปลตำรา หนังสือและเอกสารต่างๆที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยรวม และจะคงรักษาความหมายของข้อความเดิมอย่างสมบูรณ์ที่สุด

1.6.5 การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย และ อาหรับ-อังกฤษ ผู้วิจัยใช้อักษรที่เทียบโดยวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และตารางปริวรรตอักษรของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกา

1.6.6 การอ้างอิงผู้วิจัยจะใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author – Date) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในวงเล็บ (.....)

1.6.7 รูปแบบการพิมพ์งานวิจัย ผู้วิจัยใช้คู่มือการเขียนและการพิมพ์วิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัย ปี 2557 และคู่มือการวิจัยเพื่ออิสลามศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัย ปี 2548

1.7 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้

1.7.1 สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบฮานะฮู วะตะอาลา” หมายถึง “มหาบริสุทธิ์แด่พระองค์และทรงสูงส่ง” เป็นคำที่ใช้กล่าวสรรเสริญและยกย่องอัลลอฮ์ ﷻ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของพระองค์

1.7.2 สัญลักษณ์ ۞ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “คือลัลลอลฮู อะลัยฮิ วะสลัลม” หมายถึง “ขอพระองค์อัลลอฮฺ ๙๙๙ ประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าว ยกย่องท่านศาสดามุฮัมมัด ๙๙๙ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน

1.7.3 สัญลักษณ์ ۞ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “อะลัยฮิสสะลาม” หมายถึง “พระองค์ขออัลลอฮฺ ๙๙๙ ทรงประทานความความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องท่านนบีต่างๆ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน

1.7.4 สัญลักษณ์ ۞ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮู” หมายถึง “พระองค์ขออัลลอฮฺ ๙๙๙ ทรงโปรดปรานแก่เขา” เป็นคำที่ใช้กล่าวให้เกียรติแก่เศาะหาบะฮฺ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของพวกเขา

1.7.5 ﴿.....﴾ วงเล็บดอกไม้ ใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน

1.7.6 ((.....)) วงเล็บคู่ ใช้สำหรับตัวบทหะดีษ

1.7.7 (.....) วงเล็บเดี่ยว ใช้สำหรับการเขียนอ้างอิง และการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

1.7.8 “.....” อัญประกาศ ใช้สำหรับการแปลอัลกุรอาน อรรถหะดีษ ชื่อหนังสือและคำพูดของอูลมะมาอ์

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.8.1 ปอเนาะ หมายถึง สถาบันศึกษาที่มีการเรียนการสอนที่เน้นด้านศาสนาอิสลาม ใช้หนังสือกิตาบในการเรียนการสอน และได้รับการจดทะเบียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 และเปลี่ยนชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “สถาบันศึกษาปอเนาะ”

1.8.2 สถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม หมายถึง ปอเนาะที่มีระบบการเรียนการสอนที่เน้นด้านศาสนาอิสลาม ใช้หนังสือกิตาบในการเรียนการสอน มีโต๊ะครูเป็นผู้บริหารและเป็นผู้สอน และยังไม่ได้แปลงสภาพไปเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการสอนวิชาการศาสนาควบคู่วิชาสามัญ

1.8.3 โต๊ะครู หรือ โต๊ะฆูรู หมายถึง เป็นบุคคลที่มีความรู้แตกฉานในทางศาสนาอิสลามที่ได้ศึกษาวิชาศาสนาในระดับสูง และมีหน้าที่สอนวิชาความรู้ด้านศาสนาอิสลามให้แก่นักเรียนในปอเนาะ จนเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน

1.8.4 โต๊ะปาเอร์ หมายถึง นักเรียนปอเนาะ ที่มีการแต่งกายจะใส่เสื้อแขนยาวนุ่งโสร่ง หรือบางครั้งสวมเสื้อโตปแขนยาว (เสื้อแขนยาวและตัวยาวถึงตาตุ่ม) และจะสวมหมวกขาว

1.8.5 บาลาเซาะห์ หรือ บาลัย หมายถึง อาคารที่ใช้ในการเรียนการสอน และใช้ทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น ใช้ละหมาดประจำวัน แต่ไม่ใช่เป็นสถานที่ละหมาดวันศุกร์ ประกอบพิธีทางศาสนา

1.8.6 ปอเนาะ หมายถึง ที่พักของเด็กนักเรียน มีลักษณะสร้างเป็นบ้านหลังเล็กๆ คล้ายกระท้อบ ที่สร้างขึ้นจากวัสดุดิบๆ

1.8.7 ปัจจัยการคงสภาพปอเนาะ หมายถึง ปัจจัยที่ส่งผลให้สถาบันศึกษาปอเนาะ คงสภาพแบบดั้งเดิมอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ ปัจจัยด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 2

แนวคิดปอเนาะและปัจจัยการคงสภาพปอเนาะดั้งเดิม

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” เพื่อให้วิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับอนุรักษ์นิยม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ
 - 2.3.1 ความหมายของปอเนาะ
 - 2.3.2 โครงสร้างพื้นฐานของปอเนาะ
- 2.4 พัฒนาการของปอเนาะและสถาบันศึกษาปอเนาะในปัจจุบัน
 - 2.4.1 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ
 - 2.4.2 ปอเนาะสถาบันที่ได้รับการสืบทอดในชายแดนภาคใต้
- 2.5 ปัจจัยการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
 - 2.5.1 ปัจจัยด้านศาสนา
 - 2.5.2 ปัจจัยด้านการศึกษา
 - 2.5.3 ปัจจัยด้านด้านสังคม
 - 2.5.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
 - 2.5.5 ปัจจัยด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม

2.1 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมบุคคล ในสังคมที่ได้ปฏิบัติต่อกันมาเป็นเวลายาวนานไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคยชินมาก่อน หากปราศจากการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมก็ไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาได้ การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

สนธิ สมัครการ (2538: 4) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคม เกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งไม่ว่าจะเกิดเล็กน้อย หรือใหญ่โต ย่อมถือว่าเป็นเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น

จุมพล หนิมพานิช (2538: 126) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างสังคม ได้แก่ ระเบียบแบบแผนต่างๆ เช่น แบบแผนความสัมพันธ์ในสังคม สถานภาพและบทบาทของสมาชิก โครงสร้างหน้าที่ หรือกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มักจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหรือสมัยใดสมัยหนึ่ง

Smelser, 1988 : 383 อ้างถึงใน สุพิศวง ธรรมพินทา (2543: 67) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับจำนวนของประชากร พฤติกรรม โครงสร้างของสมาชิกในสังคม แบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและแบบแผนทางวัฒนธรรม

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโครงสร้างของสังคม เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการกระทำทางสังคม ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ทั้งระดับจุลภาคและระดับมหภาค อาจเป็นผลดีหรือผลเสียก็ได้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2527: 151) ได้แบ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะก้าวหน้าไปจากเดิม (Progressive) คือ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้สังคมและวัฒนธรรมมีความเจริญก้าวหน้าไปจากเดิม เช่น เมื่อสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองจะทำให้ความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป

2. การเปลี่ยนแปลงที่ยึดแนวเดิม (Regressive) คือ การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงแต่ยังคงต้องการรักษาค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ให้ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ในสังคมไทย พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะรับเอาวัฒนธรรมใหม่ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามจะคงรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ เช่น การเคารพธงชาติ การรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ เป็นต้น

ทวี ทองสว่าง และคณะ (2547: 237) ได้กล่าวถึง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดขึ้นจากสาเหตุดังนี้

1. อุดมการณ์ เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลในสังคมเกิดความพยายามในการจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมให้บรรลุจุดหมายดังอุดมการณ์ที่วางไว้ เช่น อุดมการณ์ประชาธิปไตยที่จุดมุ่งหมายให้ทุกคนรู้จักการปกครอง รู้จักสิทธิหน้าที่พึงปฏิบัติ เพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยให้ยั่งยืนและมั่นคง
2. เทคโนโลยี ส่งผลให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่ได้นำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ บางสิ่งต้องสร้างระเบียบใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของเทคโนโลยี
3. การแข่งขัน เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากการแข่งขันที่สูงนั้นอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกัน เช่น การแข่งขันเพื่อความอยู่รอด การแข่งขันทางธุรกิจ เป็นต้น
4. การเมือง มีบทบาทสำคัญเนื่องจากฝ่ายการเมืองจะมีหน้าที่ในการกำหนดระเบียบแบบแผนตลอดจนกฎหมายต่างๆ มาตรการและวิธีการต่างๆของประเทศ
5. เศรษฐกิจ มีส่วนช่วยส่งเสริมในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้เกิดความทันสมัย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตตามแบบดั้งเดิมไปสู่การผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้แรงงานเครื่องมือจักรกล เป็นต้น
6. ความกดดันทางโครงสร้างภายใน เกิดจากความกดดันต่างๆที่เป็นสิ่งเร้าทางสังคม ที่มีต่อประชาชนอย่างรุนแรง ทำให้ประชาชนหาทางออกในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรืออาจช่วยกันคิดหาหนทางที่เกิดประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง

ทวี ทองสว่าง และคณะ (2547: 236) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก (Exogenous Change) มนุษย์มีการสื่อสารที่พัฒนา จึงเกิดการแลกเปลี่ยนและรับเอาวัฒนธรรมต่างสังคมเพิ่มมากขึ้น จนทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น ภาษา เทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงนี้บางครั้งก็โดยสมัครใจ เลือกรสรรและบางครั้งก็เป็นการบังคับ
2. ปัจจัยภายใน (Endogenous Change) ภาวะที่เกิดความตึงเครียดและเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคม จึงจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อลดความตึงเครียดลง เช่น ปัญหาเรื่องประชากร การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของสมาชิกในชุมชน หรือการต่อสู้ขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มในสังคม การแลกเปลี่ยนและการเผยแพร่วัฒนธรรม เป็นต้น

สุริชัย หวันแก้ว (2537: 161) กล่าวถึง ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมี 5 ประการ ดังนี้

1. ความเจริญก้าวหน้า หมายถึง ความต้องการให้มีความเจริญก้าวหน้าในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันสมัยให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

2. วิวัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ฐานะที่ดีขึ้นหรือ การเจริญก้าวหน้าจากยุคหนึ่งสู่อีกยุคหนึ่ง เช่น จากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรม

3. การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งที่ล่าสมัยให้ทันสมัยขึ้น และสิ่ง ที่บกพร่องให้สมบูรณ์และดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ เช่น การพัฒนาการสื่อสาร การคมนาคม การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

4. การปฏิรูป หมายถึง การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงระบบเดิมที่เป็นอุปสรรคต่อ การพัฒนา เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนา เช่น การปฏิรูปการเมือง การปกครอง เป็นต้น

5. การปฏิวัติ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันทางโครงสร้างอำนาจหรือการ จัดระเบียบเพื่อให้เกิดผลตามความต้องการของผู้ที่มีอำนาจ จากรูปแบบหนึ่งสู่อีกรูปแบบหนึ่ง

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะเป็นพลวัตร ที่เกิดการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา ด้วยสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ด้านประชากร โครงสร้างทาง สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ๆ เช่น การเล็งเห็นความ จำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ เป็นต้น ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น หรือวัฒนธรรมใหม่ๆ นั้นเชื่อว่าถูกยอมรับจากประชาชนเสมอไป สังคมจะยอมรับสิ่งใดเข้ามานั้นก็ ต้องผ่านการเลือกสรรมาก่อนทั้งสิ้น (สุพัตรา สุภาพ, 2542) กล่าวว่ อุปสรรคของการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมมีดังนี้

1. เจตคติและค่านิยมเฉพาะ (Specific Attitudes and Values) ในแต่ละสังคมจะมีค่านิยมและเจตคติเฉพาะ ซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ ของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2. การทำให้เห็นคุณประโยชน์สิ่งใหม่ (Demonstrability or Innovations) การ เปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ๆ จะเป็นที่ยอมรับอย่างรวดเร็ว ก็ต่อเมื่อประชาชนเห็นประโยชน์ของสิ่งนั้นได้ง่าย

3. การสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม (Compatibility with Existing Culture) สิ่ง ใหม่หรือนวัตกรรมจะได้รับการยอมรับได้ง่ายขึ้น ถ้าหากสิ่งนั้นสอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมของสังคม นั้น แต่เชื่อว่าสิ่งใหม่จะดีทุกอย่าง เพราะมีบางอย่างที่อาจไม่สอดคล้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมเดิม

4. ค่าในการเปลี่ยนแปลง (Costs of Change) การเปลี่ยนแปลงมักจะถูกตีค่า ออกมาเป็นเงินตราหรือค่าทางจิตใจ เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง บางครั้งเป็นการทำลายทั้ง ทางด้านวัฒนธรรมเดิม ความรู้สึกของบุคคล และยังมีสิ่งอื่นๆ ที่เป็นปัญหาต่อการเปลี่ยนแปลง

5. บทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Role of Change Agent) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหากเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลหรือเป็นบุคคลที่ถูกยอมรับจากประชาชน การนำเอานวัตกรรมเข้าไป เผยแพร่ ย่อมกระทำได้ง่ายกว่าผู้นำที่ไม่มีอิทธิพลหรือบารมี ประชาชนจะให้การยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น

พิชัย ฎกาทอง (2547: 114) กล่าวถึง ปัญหาอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

1. ประชาชนไม่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ยังมีการยึดมั่นในความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากอดีตจึงไม่ต้องการให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง
2. ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ยังไม่มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง
3. การศึกษาผลประโยชน์ส่วนตน ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับ
4. ขาดผู้ควบคุมการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่ดีนั้น จำเป็นต้องมีผู้ควบคุมหรือผู้นำที่มีความสามารถ คอยควบคุม ดูแลมิให้เกิดผลเสีย
5. สภาพทางสังคม สังคมอุตสาหกรรมมีสภาพ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากกว่าสังคมเกษตรกรรม เพราะสังคมเกษตรกรรมประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ดีกว่าสังคมอุตสาหกรรม
6. ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการสื่อสาร และคมนาคม ส่งผลให้เกิดการรับ ส่งและการถ่ายทอดวัฒนธรรมกับสังคมอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว
7. การศึกษา หากประชาชนได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางในระดับสูงย่อมจะส่งผลต่อการได้รับความรู้ ความเข้าใจ ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่กำลังจะเกิดขึ้น และทำให้ประชาชนมีความพร้อมที่จะรับมือรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สรุปได้ว่า ปรากฏการณ์ทางสังคม หรือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเชื่อว่าจะถูกยอมรับจากประชาชนเสมอไป หากว่าสิ่งนั้นขัดกับเจตคติ ค่านิยม สังคมจะยอมรับได้ก็ต่อเมื่อผ่านการพิสูทธิ์แล้วว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี ควรแก่การเปลี่ยนแปลง

2.2 แนวคิดอนุรักษ์นิยม

แนวคิดอนุรักษ์นิยมหรือจารีตนิยม (conservative) เป็นแนวคิดแบบหัวเก่าที่ชอบในสถานะเดิม (status quo) ที่มีความเชื่อว่าไม่ควรทำอะไรใหม่ขึ้นเป็นครั้งแรก ชอบอยู่กับที่หรือไม่ชอบทำบางสิ่งบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อสถานะที่มีอยู่แล้ว กลายเป็นคนหัวโบราณ ที่ยึดถือขนบธรรมเนียมเก่าๆอย่างมั่นคงแม้ว่าจะผ่านพ้นมาเป็นเวลาหลายร้อยปี (Robert Schvetinaer, 1970: 11) มักมีการใช้ศัพท์ “อนุรักษ์นิยม” กับชนพื้นเมือง ที่ไม่สนใจที่จะรับความคิดและวิธีการใหม่ๆ หรือ “นวัตกรรม” เช่น ชาวไร่ ชาวนา มักหัวโบราณโดยติดอยู่กับวิธีการทางเกษตรกรรมที่ได้มีการสืบทอดกันมานับร้อย ๆ ปีแล้ว มักไม่ยอมเปลี่ยนการปลูกพืชผลแม้จะราคาตก

Edmund Burke กล่าวว่า สถาบันและประเพณีที่มีอยู่ไม่ได้เลวทั้งหมด เพราะผ่านการลองผิดลองถูกมาเป็นร้อยๆ ปีจนเกิดการคุ้นเคยหมดแล้ว ทางที่ดีควรรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้ เพราะยังใช้ได้ ไม่ต้องกังวลว่าจะไม่สมบูรณ์ แต่ไม่เชื่อว่าไม่เปลี่ยนเลย สถาบันควรเปลี่ยนแปลงแต่เปลี่ยน

แบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้ประชาชนได้ปรับตัว “สภาพที่ไม่มีวิธีการเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างเลย นั้น เป็นสภาพที่ไม่ใช้วิธีการของอนุรักษนิยม” (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2549: 111)

นักวิชาการมีทัศนคติที่แตกต่างกันในการพิจารณารูปแบบของการกำหนดลักษณะของกลุ่มอนุรักษนิยม สามารถแบ่งออกเป็น 2 ทัศนคติใหญ่ๆ ดังนี้

ทัศนคติหนึ่ง ทัศนะของนักรัฐศาสตร์อเมริกันร่วมสมัย ได้ระบุลักษณะของอนุรักษนิยม กล่าวไว้ ดังนี้

1. การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและเสถียรภาพ โดยการกำหนดให้ยึดถือปฏิบัติ โดยวิธีการยอมรับอำนาจในความชอบธรรมที่มีอยู่แล้วแต่เดิม เช่น นับถือผู้ที่เกิดในตระกูลเก่าที่รู้จักกันมานาน มีความผูกพันและแสดงความรักชาติ นักอนุรักษนิยมจึงไม่พอใจกับคนวัตถุ หรือ เหตุการณ์ที่กระทบต่อการคงอยู่ในสภาพเดิม

2. ธรรมชาติของมนุษย์มีแก่นแท้ไม่ดี มีทัศนคติว่า ควรควบคุมมนุษย์โดยการใช้วิธีการลงโทษ เพื่อจัดความชั่วร้ายที่เป็นสันดานของมนุษย์ โดยอ้างว่าจะทำให้มนุษย์หลายจำ

3. ประสบการณ์สำคัญกว่าหลักการ หรือ การใช้เหตุผล เห็นความสำคัญของการผ่านประสบการณ์ ไม่รับทฤษฎีทางวิชาการใหม่ๆ ที่ไกลตัว

4. การเปลี่ยนแปลงควรค่อยเป็นค่อยไป จะไม่ขัดข้องหากการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปด้วยความรุนแรง ฉับพลันเกินไป การเปลี่ยนแปลงพอจะรับได้แม้จะกระทบ กระเทือนสภาพเดิมอย่างมาก

5. เสรีภาพสำคัญกว่าความเสมอภาค ถือว่าความเสมอภาคเป็นอันตรายต่อเสรีภาพ เมื่อทุกคนมีความเสมอภาคแล้วย่อมสามารถใช้ “เสียงส่วนใหญ่” หรือเสียงข้างมากให้เป็นประโยชน์ในการจำกัดเสรีภาพของบุคคลอื่น

6. ควรส่งเสริมความ “หลากหลาย” มากกว่าความเป็น “สากลนิยม” ให้ความนิยม สนใจความเป็นมาทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ การบังคับใช้มาตรฐานเดียวกันที่เป็นลักษณะสากลโดยไม่พิจารณาความเป็นมาของสังคมเป็นสิ่งไม่สมควรอย่างยิ่ง

7. การมีรัฐบาลเป็นสิ่งจำเป็น สนับสนุนรัฐบาลในความเชื่อที่ว่ารัฐบาลเป็นผู้พิทักษ์และรักษาเสถียรภาพของสังคม (ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต, 2548: 89-90)

ทัศนคติสอง พิจารณาในด้านมิติของอนุรักษนิยม แบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติทางสังคม มิติทางสถาบัน และมิติทางการเมือง (กิตติศักดิ์ มะสมัน, 2556, ออนไลน์) กล่าวไว้ดังนี้

1. มิติทางสังคม เห็นประโยชน์ของการรวมตัวกันขึ้นเป็นสังคม เพราะแม้ว่าสภาพสังคม อาจจะไม่สมบูรณ์ แต่ก็ยังดีกว่าการไม่มีสังคม ดังนั้น เมื่อสังคมเกิดขึ้นเห็นควรทะนุถนอมรักษาไว้ โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ รวมทั้งสถาบันศาสนา

2. มิติทางสถาบัน สนับสนุนให้มีสถาบันเพื่อสนองต่อความจำเป็นของชาติ ที่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมและค่านิยมของชาติ และไม่สนับสนุนให้รัฐบาลสร้างองค์กรหรือหน่วยงานโดยอาศัยหลักการเชิงนามธรรม (abstract principle) หรือตามทฤษฎี

3. มิติทางการเมือง อนุรักษ์นิยมวางนโยบายตามหลักคิด “เล็งผลปฏิบัติ” (pragmatic) คือ ทำในสิ่งที่พอจะทำได้ ไม่ตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินความสามารถ ไม่สนับสนุนการกระทำอันละเมิดทรัพย์สินส่วนบุคคล และไม่สนับสนุนรัฐบาล ให้มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและสังคมมากเกินไป

ชาญชัย คุ่มปัญญา (2556: ออนไลน์) กล่าวถึง พื้นฐานของอุดมการณ์แนวคิด อนุรักษ์นิยม มีดังนี้

1. ประเพณี (Tradition) เป็นสิ่งที่ได้สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลา ยาวนานหลายชั่วอายุคน ที่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องเสมือนเป็นสิ่งที่ได้ผ่านการพิสูจน์ว่าดีเหมาะสมแล้ว ขน รุนหลังควรที่จะปฏิบัติสืบทอดต่อไป ดังนั้น บรรดาสถาบันที่เคียงคู่กับประเพณีต้องได้รับการสืบทอด ต่อไปด้วย

2. ปฏิบัตินิยม (Pragmatism) โดยเห็นว่า ความคิดเชิงเหตุผลของมนุษย์ นั้นมีข้อจำกัด ไม่อาจที่จะเข้าใจความซับซ้อนของโลกได้ทั้งหมดหรือได้อย่างถูกต้อง แต่จะนิยม ประสบการณ์ ประวัติศาสตร์ การปฏิบัติที่ทำต่อเนื่องกันมา เป็นสิ่งที่ทำได้จริง ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า ใช้ได้ผล

3. ความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ (Human Imperfection) เป็นความคิดที่ พิจารณามนุษย์ในแง่ลบ หรือมนุษย์มีข้อจำกัด ต้องพึ่งพาผู้อื่น หากปล่อยให้มนุษย์ใช้ความเป็นตัวเอง อย่างเต็มที่ย่อมจะสร้างปัญหาแก่สังคม ด้วยเหตุนี้จึงต้องอาศัยรัฐที่เข้มแข็ง เข้มงวดกฎหมายและ ลงโทษอย่างเด็ดขาด เพื่อให้สังคมดำเนินอย่างมีระบบ แบบแผน

4. อินทรีย์ภาพ (Organism) ปัจเจกชนต้องอยู่ร่วมในสังคมโดยถือเป็นส่วน หนึ่งของสังคม มีบทบาทหน้าที่ต้องกระทำ ไม่สามารถออกไปจากสังคมได้เพราะมนุษย์มีข้อจำกัดและ ต้องพึ่งพาผู้อื่นจึงต้องรวมกันเป็นกลุ่ม

5. ลำดับชั้น (Hierarchy) การมองสังคมแบบองค์รวมเหมือนเซลล์ที่ รวมกันเป็นร่างกายเดียวกัน จึงมีการแบ่งบทบาท จัดลำดับความสำคัญ เช่น ผู้ปกครองย่อมปกครอง เพื่อความผาสุกของคนใต้การปกครอง คนร่ำรวยมีบทบาทต้องช่วยเหลือคนยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

6. อำนาจหน้าที่ (Authority) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาโดยธรรมชาติ ไม่ใช่ การตกลงร่วมกัน ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำและการมีระเบียบวินัย เชื่อว่าอำนาจมาจากเบื้องบน เช่น พ่อแม่มีอำนาจเหนือลูก ครูมีอำนาจเหนือศิษย์ เป็นต้น

7. ทรัพย์สิน (Property) ความสามารถของปัจเจกชน ผู้ที่ฉลาดและทำงานหนักจะมีความร่ำรวย และทำให้ผู้ครอบครองรู้สึกเป็นส่วนได้ส่วนเสียของสังคมชัดเจนขึ้น จะพยายามปกป้องไม่ให้สังคมตกอยู่ในสภาพไร้กฎหมาย มีส่วนร่วมในการรักษาความเจริญ ความสงบสุขของสังคม

ปัจจุบันกระแสความทันสมัยทำให้นักสังคมศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “การอ้างชาติพันธุ์หรือจิตสำนึกทางชาติพันธุ์” จะมีความสำคัญน้อยลงและในที่สุดจะสูญสิ้นหมดไป ทั้งนี้เป็นผลที่เกิดมาจากกระบวนการทำให้ทันสมัย ดังที่ทัศนะของ Max Weber และ Clifford Geertz ได้กล่าวว่า สังคมมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ เป็นสังคมที่มุ่งสู่ความเป็นเหตุเป็นผล และสิ่งเหล่านี้เข้ามาแทนที่การมีระเบียบแบบแผนและประเพณีตลอดจนศาสนา ความสัมพันธ์ทางสังคมลดน้อยลงทุกที รวมทั้งลักษณะทางชาติพันธุ์ก็จะหายไป (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ, 2546: 171)

สังคมไทยมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน เช่น ชาวไทยมุสลิม มลายูที่มีความแตกต่างกับกลุ่มใหญ่ ทั้งในเรื่องศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การปฏิบัติ ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วยบรรพบุรุษที่มาจากหลายๆเผ่า มักถูกเรียกว่า “ชนกลุ่มน้อย” ชาวมุสลิมมลายูนับเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศไทย ที่ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้ภาษาพูดที่เป็นภาษามลายูท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเขียนด้วยอักษรญาวี รวมไปถึงการใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองด้วย (วรวิทย์ บารูและคณะ, 2551) ได้กล่าวถึง ค่านิยมของชาวมลายูจะมีลักษณะเหมือนคนมลายูทั่วไปในภูมิภาค คือ

1. มีแนวคิดในเรื่อง สถานะ ของตนที่ไฝ่ฝันที่จะให้สูงขึ้น
2. ต้องการให้คนอื่นปฏิบัติอย่างเหมาะสม ตามแนวทางของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเห็นร่วมกันของส่วนใหญ่
3. ได้รับความอับอายหรือเจ็บใจ สามารถนำมาซึ่งการกระทำในทางรุนแรงหรือแสดงออกในเชิงตอบโต้
4. คนมลายูเป็นคนเอื้ออาทร มีกิริยามารยาทและอ่อนโยน ไม่ชอบใช้วาจากดดันผู้อื่น หรือไม่ชอบให้คนอื่นใช้คำพูดกดดันตน
5. มีแนวโน้มไปในทางอนุรักษนิยม (Conservative) หรือเชื่อในลิขิตของพระเจ้า หรือโชคชะตา (Fatalism)

อมรา พงศาพิชญ์ (2549: 28) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะโดดเด่น เป็นกลุ่มที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน หมายถึง บรรพบุรุษทางสายเลือด ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและเชื้อชาติเหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ที่เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและชาติพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกัน ฉะนั้นสิ่งที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ก็คือ

“ความเป็นชาตินิยม” สุริยะ สะนิวา และคณะ (2557: ออนไลน์) กล่าวว่า ความเป็นชาตินิยม คือระดับของความรักหรือความเสนาหา โดยที่กลุ่มของคนที่มีส่วนร่วมหรือความเหมือนกันทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมเพื่อที่จะแสวงหาอาณาเขต ที่อยู่อาศัยอย่างเป็นอิสรภาพ ซึ่งบางครั้ง “ความเป็นชาตินิยม” อาจหมายถึง ความรู้สึกรักและภาคภูมิใจต่อประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งเป็นความรู้สึกว่าประเทศตนดีกว่าประเทศอื่นๆ โดยชาวมลายูจะกำหนดอัตลักษณ์ของตน ที่สำคัญ 3 ประการ คือ ศาสนาอิสลาม ภาษาและวัฒนธรรม องค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นมลายู ที่มีความสอดคล้องกับชาวมลายูทั่วทั้งภูมิภาคมลายู (Nusantara) ชาวมลายูมีสำนึกแห่งความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ศาสนา ชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองในอดีตที่มีความเข้มข้นสูง เป็นพลังความรู้สึกอย่างแรงกล้าที่ต้องการปกป้อง อัตลักษณ์ของตน ซึ่งถ่ายทอดส่งต่อไปยังลูกหลานในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อันถือได้ว่าปัตตานีเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ทางศาสนาและวัฒนธรรมของภูมิภาคอย่างรุ่งเรืองในอดีต รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษาที่ดีที่สุดในภูมิภาคมลายูซึ่งมีผู้คนเดินทางเข้ามาศึกษาจำนวนมากเพื่อศึกษาอิสลาม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2542: 10-13) กล่าวว่า ชาวมลายูมุสลิมมีความหลากหลาย แตกต่างกันในด้านวิธีการคิดและอัตลักษณ์ สามารถแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ กลุ่มสายจารีต (สายเก่า) และสายใหม่ ซึ่งทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างในด้านหลักปฏิบัติทางศาสนาอยู่บาง ทางด้านสายจารีต คือ กลุ่มที่ยึดถือธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่มีมาดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นกลุ่มค่อนข้างแสดงตนอย่างเด่นชัดในการพยายามรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมไว้ เช่น การเรียนศาสนาผ่านกิตาบบัญญาวี การให้ความสำคัญกับความป็นมลายู และความเป็นผู้นำของอูลมะมาอ์ ที่ทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงเป็นกลุ่มที่มีอำนาจอธิบาย ประยุกต์ความรู้ทางศาสนาและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของสังคมมุสลิม ส่วนสายใหม่นั้น เป็นกลุ่มที่พยายามสังเกตการปฏิบัติของผู้รู้ทางศาสนา เครื่องครัดในหลักการคัมภีร์อัลกุรอาน และฮัสสุนนะฮ์ท่านนบีฮัมมัด ﷺ ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์ (2551) ได้กล่าวว่า พัฒนาการการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งอยู่บนหลักของศาสนาอิสลาม โดยมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยม การศึกษาของชาติได้พัฒนาไปตามบริบททางสังคม ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ฉะนั้นสถาบันที่เคียงคู่กับประเพณีต้องได้รับการสืบทอดต่อไปด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดอนุรักษนิยม หรือจารีตนิยมจะยึดมั่นกับขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี มีจุดเด่น คือ ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของสถาบันทางศาสนา และวัฒนธรรมอย่างมาก แต่เชื่อว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย สถาบันควรมีการเปลี่ยนแปลงแต่เปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ประชาชนได้สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะต้องเป็นไปอย่างไม่รวดเร็วรอบคอบ รัดกุม และมีระบบระเบียบตามวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้น ขนบหลังควรที่จะปฏิบัติ สืบทอด และรักษาสถาบันการศึกษาที่เคียงคู่กับสังคมให้คงอยู่ตลอดไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ

งานวิจัยเกี่ยวกับปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มีการศึกษา วิจัยในมิติต่างๆ ที่หลากหลาย และได้นำเสนอเนื้อหา สารระที่เกี่ยวกับแนวคิดปอเนาะที่แตกต่างกัน ทั้งด้านความหมาย ลักษณะการเรียนการสอน โครงสร้างพื้นฐานของปอเนาะที่เป็นภูมิปัญญาของคนมุสลิมมลายู ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอเนื้อหาที่สำคัญเพื่อที่จะให้เข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ ดังนี้

2.3.1 ความหมายปอเนาะ

นักวิชาการได้ให้ความหมาย และแนวคิดปอเนาะไว้หลากหลายด้วยกัน ทั้งด้านภาษาและด้านความเข้าใจในท้องถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้

คำว่า ปอเนาะ มาจากรากศัพท์คำภาษาอาหรับว่า ฟุนดูก (فندق) หมายถึง ที่พัก หรือ โรงแรม มาจากรากศัพท์ภาษากรีกอาราบิก (Crico-Arabic) คำว่า Pandokein หมายถึง ที่พัก (Webster's New International Dictionary : 981 อ้างถึงใน อิบบรอเฮง อาลฮูเซน, 2550: 50) คือ มีการสร้างเป็นเพิงเล็กๆรอบบริเวณบาลัย หรือ บ้านของโต๊ะครูสำหรับเป็นที่พักชั่วคราวของผู้ที่มาศึกษาเล่าเรียน สอดคล้องกับอัสมัน แตอาลี (2547: 42) กล่าวว่า ความหมายเดิมคำว่า ปอเนาะ เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า ฟุนดูก จากคำในภาษาอาหรับ หมายถึง กระท่อม หรือสถานที่พักชั่วคราว ที่สร้างเป็นบ้านหลังเล็กๆ มีลักษณะคล้ายกระท่อมหรือกระท้อบ ที่สร้างขึ้นอย่างเรียบง่ายโดยใช้วัสดุ ดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น นำไม้ไผ่มาทำเป็นฝา หลังคามุงด้วยใบจาก ซึ่งสถาบันปอเนาะมีลักษณะเป็น โรงเรียนที่อยู่ประจำหรือโรงเรียนกิน-นอน จากความหมายดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ชาวบ้านที่แสดงออกในลักษณะของปอเนาะได้เป็นอย่างดี

Mohd Zamberi A.Malek (1994: 93) กล่าวว่า ปอเนาะมีโครงสร้างที่ประกอบด้วย บ้านโต๊ะครู สถานที่เรียน ที่อาจจะเป็นบ้านโต๊ะครูหรือสุเหร่าที่อยู่ในเขตปอเนาะหรือ ใกล้ปอเนาะ ที่พักสำหรับนักเรียน (ปอเนาะ) และโต๊ะครู(ผู้สอน) เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน ที่มีความตั้งใจสอนศาสนา โต๊ะครูจะมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง สมถะ ชาวบ้านที่ส่งบุตรมาเรียนจะมาจัดสร้างที่พักเล็กๆ ขึ้นใกล้บ้านโต๊ะครู ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ชายซึ่งต้องหุงข้าว ทำอาหารกินเอง

สรศักดิ์ หลีเส็น (2548: 28) ได้ให้ความหมายปอเนาะว่า เป็นสถานที่เรียนรู้ แนวทางและหลักการศาสนาอิสลามตามวิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายมลายู โดยยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิม มี โต๊ะครูเป็นผู้สอนความรู้ด้านศาสนาอิสลาม และเป็นเจ้าของปอเนาะ มีอาคารสถานที่สอน เรียกว่า บาลาเซาะห์ หรือ บาลัย

มุฮัมมัดรฺยูยานี บากา (2554: 20) ได้ให้ความหมายปอเนาะว่า เป็นสถานที่ฝึกอบรมและปฏิบัติศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เรียกว่า โต๊ะครู คอยดูแลให้การอบรมสั่งสอนแก่เยาวชนหรือผู้ที่ประสงค์จะเรียนรู้เรื่องศาสนา เพื่อปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม

นอกจากนี้ความหมายของปอเนาะซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า สถาบันศึกษาปอเนาะ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 หมายถึง สถาบันสังคมของชุมชนอิสลามที่เสริมสร้างการเรียนรู้ในทางศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมอิสลาม เพื่อเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้และความประพฤติน่าตั้งงามในการดำรงชีพอย่างสันติสุขและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547)

สำหรับประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีสำเนียงการพูดที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง กล่าวคือ การออกเสียงโดยส่วนใหญ่แล้วจะไม่ออกเสียงสะกดตัวสุดท้าย ดังนั้นคำว่า ฟุนดูก จึงกลายเป็น ฟุนู ต่อมาจึงเพี้ยนมาเรื่อยๆ จนกลายเป็นปอเนาะในที่สุด (อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และนุমান หะยีมะแซ (2553: 47) ซึ่งพบว่าในประเทศมาเลเซีย ก็จะเรียกสถาบันที่มีลักษณะนี้ว่า “Pondok” เช่นกันแต่ประเทศอินโดนีเซีย เรียกว่า “PersenTrain” หมายถึง ที่พักคนเดินทาง แต่สำหรับความหมายที่ของคนมลายูและรวมทั้งชาวไทยเข้าใจนั้น หมายถึง กระโจม ที่มีจากรากศัพท์ในคำภาษาอาหรับว่า ฟุนดูก (فندق) และได้มีการใช้เรียกแทนที่พักอาศัยของนักเรียนประจำที่สร้างขึ้น และนอกจากนี้คำว่า “ปอเนาะ” ได้พัฒนาเป็นศัพท์ทางการที่คนมุสลิมชายแดนภาคใต้ใช้เรียก สถาบันศึกษาด้านศาสนาอิสลามที่เก่าแก่ที่ทุกคนรู้จักกันโดยทั่วไปในชื่อของปอเนาะด้วยเช่นเดียวกัน

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ ผู้วิจัยมีประเด็นที่ต้องพิจารณาใน 2 เรื่องคือ ปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรูปแบบมาจากที่ใด และประเด็นที่สอง ปอเนาะแห่งแรกที่เกิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยเป็นสถาบันใด

การเรียนการสอนในลักษณะเดียวกันกับปอเนาะ สันนิษฐานว่ามีมานานกว่า 1,000 ปี ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะในแหลมมลายูเท่านั้น พบว่าแถบเอเชียใต้มีปรากฏเช่นกัน ในประเทศอินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ ก็มีลักษณะการเรียนแบบนี้ แต่ถูกเรียกว่า มัดเราะซะฮฺ หรือ ดารุลอุลุม ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548: 47) มีความเชื่อกันว่าปอเนาะเกิดขึ้นในประเทศอียิปต์เป็นแห่งแรก (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ : 2529) แต่ (Thomas W. Arnord อ้างถึงใน Mohd Zamberi A. Malek, 1994) เชื่อว่าการศึกษาในรูปแบบปอเนาะมีอิทธิพลมาจากการศึกษาที่เป็นอยู่ในนครมักกะฮฺ เนื่องจากรูปแบบและเนื้อหาของการศึกษาในปอเนาะนั้นมีรูปแบบที่เหมือนกับการศึกษาที่เป็นอยู่ในมัสยิดอัลหะรออม

ข้อสันนิษฐานที่ว่า ปอเนาะเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอียิปต์ แล้วเข้ามาสู่ทวีปเอเชีย นั้น ชัดแย้งกับความคิดเห็นของ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และนุมาน หะยีมะแซ (2553: 46-48) กล่าวไว้ว่า จริงๆแล้วรูปแบบการศึกษาปอเนาะ วิวัฒนาการมาจากศึกษาที่บ้านของผู้รู้และมัสยิด กล่าวคือ ในประวัติศาสตร์อิสลามบ้านอรัคม (Darul Arqam) ได้กลายเป็นสถาบันศึกษาที่สำคัญ เมื่อปรากฏมีผู้รู้ก็จะมีผู้คนจำนวนมากเดินทางมาเพื่อศึกษา เพื่อความสะดวกก็จะสร้างที่พักชั่วคราวใกล้ๆกับบ้านของผู้รู้ ซึ่งที่พักรูปแบบนี้เรียกว่า ปอเนาะ เมื่อสำเร็จการศึกษาก็จะมอบที่พักให้เป็นสมบัติของปอเนาะ และข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน และข้อเท็จจริงก็เป็นเช่นนั้น เพราะผู้ที่บุกเบิกปอเนาะรุ่นแรกๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นได้รับการศึกษาจากนครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ที่ได้รับการศึกษาจากระบบฮัลเกาะฮ์จะเปิดปอเนาะแนวดั้งเดิม

เมื่อประมวลจากข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยมีทัศนะว่า การศึกษาแบบปอเนาะดั้งเดิม มีรูปแบบการศึกษาที่มีลักษณะคล้ายกับการสอนแบบฮัลเกาะฮ์ ที่มีสอนในมัสยิด อัลหะรออม เมื่อมีผู้รู้ก็จะมีผู้คนมาศึกษา มีลักษณะการสอนเป็นกลุ่มเล็กๆ หลังจากนั้นรูปแบบการสอนนี้ก็แพร่หลายไปในโลกแถบอาหรับ ได้มีการขยายไปจนถึงประเทศอียิปต์ และแพร่เข้ามายังโลกมลายู

ประเด็นที่สอง ปอเนาะแห่งแรกที่เกิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยเป็นสถาบันใดนั้น นักวิชาการมุสลิมส่วนมากมีความเห็นแตกต่างกันในประเด็นปอเนาะแห่งแรก ในประวัติศาสตร์ปัตตานี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นที่ยอมรับกันว่า การเผยแพร่ศาสนาอิสลามและการก่อตั้งปอเนาะในระยะเริ่มแรกนั้นได้มีการจัดตั้งครั้งแรกที่ปัตตานี และเป็นสถานศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดในตะวันออกเฉียงใต้ จากการสำรวจของศูนย์พัฒนาการศึกษา จังหวัดยะลา พ.ศ. 2521 พบว่า ปอเนาะที่เก่าแก่ที่สุดยังคงดำเนินกิจการอยู่ แต่ผลการสำรวจไม่ได้ยืนยันว่าปอเนาะแห่งแรกเป็นที่ใด (ประกิจ ประจนปัจจนึก, 2516: 61)

ปอเนาะแห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปอเนาะกัวลาบือเกาะ (Kuala BaKah) ที่ก่อตั้งโดยบุตรคนหนึ่งของซัยค อูษมาน อัลยามานีย์ ที่มาจากประเทศเยเมน ที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อคริสต์ศักราชที่ 16 (อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต และนุมาน หะยีมะแซ 2553: 50) ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ อิสมาอีล เบญจสมิทธิ (2551: 21) มีความเห็นว่าภายหลังที่พญาตุนักพา ได้กล่าวคำปฏิญาณตนเป็นมุสลิมตามคำแนะนำของซัยค มุหัมมัดสะอิด อัลบาซีซา หรือ โต๊ะปาไซ ท่านได้รับพระนามมุสลิมว่า สุลต่านอิสมาอีล ซะฮ์ หลังจากนั้นมึนิกเผยแพร่ศาสนาจากฮะฎูเราะเมาต ประเทศเยเมน เดินทางมาค้าขายและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม สันนิษฐานว่ามีการเปิดสอนหนังสือแบบปอเนาะขึ้นเป็นครั้งแรกบริเวณปากแม่น้ำกัวลาบือเกาะฮ์ (ปากแม่น้ำปัตตานีในปัจจุบัน) เปิดโดยบุตร 1 ใน 3 คนของซัยคอูษมาน อัลยามานีย์ เมื่อประมาณ 500 ปีที่แล้ว และต่อมาซัยคซอ ฟิยูดดิน อัล อับบาซ ได้ทำการเปิดปอเนาะใกล้กับพระราชวังกรือเซะ เป็นอูละมาอ์ปัตตานีท่านแรกที่ได้เขียนตำราที่เกี่ยวกับวิชาการแพทย์ และประวัติศาสตร์ โดยเขียนเป็นภาษามลายู อักษรญาวี

ขณะที่อับดุลลอฮ ลออแมน (2540: 29) มีทัศนะว่าปอเนาะสะนอญันนุร ที่ก่อตั้งโดยบังลีมา ฝะกีฮ ลือบัย วันมุซอ (Penglina Fakih Lebai Wan Musa) ตั้งอยู่ที่ตำบลสะนอ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ปอเนาะนี้ได้รับการก่อตั้งราวปี คริสต์ศักราช 1600 เป็นปอเนาะที่เก่าแก่อีกปอเนาะ และในปีคริสต์ศักราช 1817 ก็มีการก่อตั้งปอเนาะบันนังตายอ อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี มีบางทัศนะกล่าวว่า ปอเนาะเบนนังตายอ แห่งนี้เองที่เป็นปอเนาะแรกที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ ซึ่งข้อเท็จจริงแล้วไม่ใช่เป็นอย่างนั้น

เมื่อประมวลจากข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปอเนาะได้จัดตั้งครั้งแรกที่ปัตตานี บริเวณปากแม่น้ำกัวลาบือเกะฮ โดยบุตรของซัยคอกุซมาน อัลยามานีย์ ซึ่งสอดคล้องกับอิสมาอีล เบญจสมิทธิ (2551: 79) กล่าวว่า บทบาทของอุละมาอ์ และปอเนาะเริ่มมีมาตั้งแต่การก่อตั้งรัฐมลายูอิสลามปัตตานีดาร์ลุสลามที่เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศักราชที่ 15 จนถึงคริสต์ศักราชที่ 20 เป็นปรากฏการณ์ที่ประวัติศาสตร์การเผยแผ่ศาสนาและวิชาการอิสลามไม่เคยหยุดนิ่ง ในแผ่นดินแห่งนี้ ชื่อเสียงของบรรดาอุละมาอ์ปัตตานีที่พ่วงท้ายด้วยคำว่า อัลพะฎอนีย์ ประกาศศักดิ์ศรีความซื่อสัตย์ของปัตตานี ในฐานะกระจกเงาและระเบียงแห่งมักกะฮ ซึ่งปัตตานีในอดีตได้กลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อิสลาม นอกจากจะมีมุสลิมในพื้นที่ได้รับการศึกษาแล้ว ยังมีมุสลิมในประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศกัมพูชา ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซีย และประเทศอื่นๆ เข้ามาศึกษาด้วยเช่นกัน และชื่อเสียงของการจัดการศึกษาในรูปแบบปอเนาะดั้งเดิมในปัตตานี มีอยู่ตลอดมาจนถึงปัจจุบันแม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย

2.3.2 โครงสร้างของสถาบันศึกษาปอเนาะ

โครงสร้างพื้นฐานของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม ประกอบด้วย โต๊ะครู ผู้เป็นเจ้าของสถาบันและมีหน้าที่สอน นักเรียนที่เรียกว่า โต๊ะปาเก้ร ผู้ช่วยโต๊ะครู บาลัยหรือมัซยิดซึ่งเป็นสถานที่สำหรับเรียน และใช้ประกอบศาสนกิจ ที่พักนักเรียน มีลักษณะคล้ายกระท่อมหลังเล็ก ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

อิมรอน มะลูลีม (2538: 37) ได้อธิบายถึงโครงสร้างสถาบันปอเนาะประกอบด้วย กระท่อมที่ใช้เป็นที่พักอาศัยของนักเรียน ซึ่งปลูกในที่ดินของโต๊ะครูหรืออาจเป็นที่ดินที่ชาวบ้านบริจาค โดยนักเรียนไม่ต้องเสียค่าเช่า อาคารที่ใช้สอนเรียกว่า บาลัย มักจะอยู่ติดกับบ้านของโต๊ะครู ผู้สอน เรียกว่า โต๊ะครู ที่สอนโดยไม่มีเงินเดือน จึงต้องประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวนผลไม้ หรืออาชีพอื่นๆ นักเรียนส่วนใหญ่จะมีอายุระหว่าง 15-25 ปี ซึ่งมีทั้งสถานภาพโสดและสมรสแล้ว

เมื่อมีผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนเป็นจำนวนมากขึ้น ทำให้สถานที่และที่พักของนักเรียนคับแคบ โต๊ะครู ผู้ปกครองนักเรียน และชาวบ้าน จึงต้องสร้างที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น ที่อาจสร้าง

ขึ้นในบริเวณใกล้กับบ้านของโต๊ะครู โดยทั่วไปแล้วมักจะปลูกติดกันเป็นแนวยาว มีขนาดประมาณ 3x3 เมตร แต่ละห้องพักได้ 2-3 คน ภายในห้องไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องอำนวยความสะดวกมากนัก มีเพียงอุปกรณ์สำหรับประกอบอาหารและอื่นๆ เช่น กระทะ หม้อ ที่นอน เสื่อ นักเรียนจะต้องทำอาหารกินเอง มีห้องน้ำรวม และบ่อน้ำสำหรับอาบน้ำและทำความสะอาดเสื้อผ้า และนักเรียนจะต้องจัดหาตำราเรียนมาเอง

สถานที่เรียนและที่พักของนักเรียนผู้หญิงกับผู้ชายจะแยกกันอย่างชัดเจน โดยที่ไม่สามารถล่วงล้ำเข้าไปในอาณาบริเวณได้ เขตนักเรียนปอเนาะจะแบ่งออกได้เป็น 3 เขต คือ 1) เขตผู้ชาย 2) เขตผู้หญิง 3) เขตครอบครัว ซึ่งเป็นเขตของนักเรียนที่มีครอบครัวแล้ว ในแต่ละเขตจะแบ่งการปกครองเป็นเขตย่อยอีก เช่น ในเขตผู้ชายจะมีหัวหน้าเขต เพื่อการดูแลอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงใน โดยหัวหน้าเขตจะเป็นรุ่นพี่ที่มีความรับผิดชอบและได้รับความไว้วางใจจากโต๊ะครู

นักเรียนของปอเนาะส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไปและมักจะเป็นผู้ที่เรียนจบในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ มัธยมต้น การแต่งกายของนักเรียนชายจะสวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮ) และใส่เสื้อแขนยาวนุ่งโสร่ง หรือบางครั้งสวมเสื้อโตปแขนยาว (เสื้อแขนยาว ตัวยาวถึงตาตุ่ม) การแต่งกายของนักเรียนหญิงจะคลุมฮิญาบ (ผ้าคลุมผมที่ปิดเลยหน้าอก) สวมเสื้อผ่ามิดชิด (รายงานของคณะกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์, 2549: 46-47)

2.3.2.1 โต๊ะครู ผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี จนแตกฉานในศาสตร์ทางศาสนาอิสลาม และเป็นเจ้าของปอเนาะ ซึ่งการจัดตั้งปอเนาะนั้นมักจะดำเนินการผ่านการสนับสนุนของชาวบ้านในชุมชนที่ต้องการให้มีการสอนหลักการศาสนา และมักเกิดขึ้นในชุมชนที่มีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ตามความเชื่อและค่านิยมของมุสลิมผู้ที่จะมาเป็นโต๊ะครูและจัดตั้งปอเนาะได้นั้น อย่างน้อยต้องเป็นผู้ที่เคยผ่านการประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะห์มาแล้วและต้องมีความรู้ทางศาสนาที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชน

รุ่ง แก้วแดง (2511: 44) กล่าวว่า โต๊ะครูทุกคนเป็นผู้ที่เรียนวิชาการทางศาสนาจากสถาบันทางการศาสนาต่างๆทั้งในประเทศและนอกประเทศ เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย อียิปต์ เป็นต้น โต๊ะครูจะจัดตั้งปอเนาะได้นั้นจะต้องเป็นหัจญ์หรือเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนาและภาษาอาหรับ โดยต้องใช้เวลาศึกษาหลายปี ด้วยเหตุนี้ผู้เป็นโต๊ะครูส่วนใหญ่จึงมีอายุ 30 ปีขึ้นไป อายุของโต๊ะครูจะมีผลต่อการคงสภาพดั้งเดิมได้เช่นกัน เนื่องด้วยโต๊ะครูที่มีอายุมากมักจะไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โต๊ะครูจะพยายามคงสภาพดั้งเดิมของตน การที่หน่วยงานภาครัฐเข้าไปให้การปรับปรุงที่มีผลทำให้โต๊ะครูต้องยอมเปลี่ยนแปลงบางอย่าง อาจทำให้โต๊ะครูไม่เข้าใจ และไม่เต็มใจให้ความร่วมมือกับรัฐได้

โต๊ะครูส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ได้แก่ การทำสวนยางพารา ทำนา ทำสวนผลไม้ เป็นต้น โดยปกติการให้ความรู้ทางศาสนาถือว่าเป็นการให้

ทาน ไม่มีการเรียกค่าตอบแทนโดยอ้างว่าทำเพื่อการกุศล แต่ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนก็จำเป็นที่จะต้องตอบแทนให้เช่นกัน ด้วยการให้ของขวัญ หรือการบริจาคทาน เป็นต้น

ครูผู้สอนส่วนหนึ่งมาจากเครือญาติและครอบครัวเดียวกัน อีกส่วนหนึ่งมาจากนักเรียนปอเนาะที่รำเรียนจนมีความรู้แตกฉาน สามารถเป็นผู้สอนได้ ซึ่งมีความคิดเสียสละ เผยแพร่ และต้องการสอนหนังสือโดยไม่หวังค่าตอบแทน ซึ่งโต๊ะครูส่วนใหญ่แล้วเป็นศิษย์เก่าปอเนาะ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548: 50) การจัดตั้งปอเนาะเชื่อว่าใครคิดจะตั้งก็ตั้งได้ ผู้ก่อตั้งจะต้องมีความรู้ทางศาสนาชั้นสูง มีความตั้งใจ บริสุทธิ์ใจ และตั้งมั่นในความเสียสละอย่างแรงกล้า การเติบโตของปอเนาะขึ้นอยู่กับชื่อเสียงของโต๊ะครูเป็นสำคัญ โต๊ะครูที่มีชื่อเสียงโด่งดังประชาชนจะให้การยอมรับ ซึ่งมักจะมีผู้มาสมัครเป็นลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก ปอเนาะจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่นั้นขึ้นอยู่กับสภาพ ความรู้ความสามารถของโต๊ะครู ซึ่งแต่ละคนนั้น จะมีความรู้ ความถนัด รวมทั้งวิธีการถ่ายทอดความรู้สู่ นักเรียนที่แตกต่างกัน รูปแบบ ช่วงชั้น ช่วงเวลา หลักสูตรและการวัดผล อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ โต๊ะครู ที่เป็นผู้สอนเองหรืออาจจะมอบหมายลูกศิษย์ที่โต๊ะครูเห็นว่า สามารถช่วยสอนแทนได้ในบางวิชาได้ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ ส่วนนักเรียน สามารถเรียนได้ตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะลาออกไปประกอบอาชีพ หรือในกรณีโต๊ะครูพิจารณาแล้วว่ามีความรู้เพียงพอแล้ว

ความสัมพันธ์ระหว่างโต๊ะครูกับนักเรียนเป็นเสมือนบิดากับบุตร โต๊ะครูเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนในปอเนาะเป็นอย่างมาก โต๊ะครูจึงเป็นตัวจูงใจและมีอิทธิพลต่อนักเรียน ก่อให้เกิดอำนาจของความเป็นผู้นำในตัวของโต๊ะครู

จากการบอกเล่าของโต๊ะครูปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า ปอเนาะส่วนใหญ่จะตั้งอยู่นอกเมือง หรือในเขตชนบท เนื่องจากการที่โต๊ะครูไปตั้งปอเนาะในท้องที่มีปอเนาะอยู่เดิมแล้ว ย่อมไม่เป็นการสร้างชื่อเสียงและความนิยมในหมู่ประชาชนให้แก่ตนเองอย่างรวดเร็วเท่ากับไปแสวงหาชุมชนที่ห่างไกลความเจริญรุ่งเรือง

การดำรงอยู่ของสถาบันศึกษาปอเนาะในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับความเลื่อมใสศรัทธาของผู้ปกครอง นักเรียน และชาวบ้านในชุมชน ฉะนั้นเมื่อโต๊ะครูถึงแก่กรรม และไม่มีทายาทสืบทอดต่อ หรือประชาชนเลื่อมความนิยม ก็จะล้มเลิกกิจการไปเอง จึงมักพบเห็นสถาบันศึกษาปอเนาะร้างมีปรากฏอยู่ทั่วไป

2.3.2.2 นักเรียนปอเนาะ เรียกว่าโต๊ะปาเก้ มาจากคำในภาษาอาหรับว่า فقير (พะกีร์) หมายถึง คนยากไร้ ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ที่มีรายได้ไม่พอกับความต้องการที่จำเป็น เป็นผู้ที่มีความสมบัติที่สามารถรับบริจาคซากาตได้ แต่ความหมายที่เข้าใจกันและใช้ในปอเนาะคำว่า ปาเก้ หมายถึง ผู้ขาดแคลนความรู้ คือ ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการทางศาสนา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาความรู้ที่ปอเนาะ

โต๊ะครูไม่ได้กำหนดอายุของเด็กนักเรียนที่เข้าศึกษา แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่พ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว มีทั้งเพศชายและหญิง มีทั้งที่เป็นโสดและมีครอบครัวแล้ว เข้ามาสร้างที่พักในบริเวณรอบๆปอเนาะที่โต๊ะครูจัดให้เป็นการเฉพาะ ในกรณีผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องเรียนทุกวิชา สามารถเลือกเวลาเรียนเมื่อว่างจากภารกิจประจำวัน หรือเรียนในเวลากลางคืนก็ได้ เด็กปอเนาะมีโต๊ะครูเป็นต้นแบบการประพฤติและจะเคารพนับถือ มีความกตัญญูกับโต๊ะครูมาก เพราะถือว่าโต๊ะครูเป็นผู้มีพระคุณ สำหรับเด็กผู้หญิงมีภรรยาของโต๊ะครูเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

นักเรียนจะต้องอยู่ในกฎระเบียบ ในการดูแลของโต๊ะครู เริ่มแรกที่มาสมัคร โต๊ะครูจะทดสอบความรู้ของนักเรียนในด้านศาสนา ก่อน เนื่องจากบางคนอาจเคยเรียนศาสนา มาจากปอเนาะแห่งอื่นๆ มัสยิด ตาตีกา หรือได้รับความรู้จากผู้ปกครอง เมื่อทราบระดับความรู้ โต๊ะครูจะจัดให้นักเรียนได้ศึกษาต่อจากฐานความรู้เดิมเพื่อที่จะไม่ต้องเรียนซ้ำใหม่ และนักเรียนที่มีความรู้เป็นอย่างดี สามารถเรียนรู้เนื้อหาในหนังสือได้ด้วยตนเอง โต๊ะครูจะมอบหมายให้ช่วยสอนรุ่นน้องในสถาบัน และโต๊ะครูจะแนะนำให้ไปเรียนกับโต๊ะครูคนอื่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้เฉพาะทางต่อไป

วินิจ สังขรัตน์ (2544: 42) กล่าวว่า นักเรียนเข้าไปศึกษาในปอเนาะ มีสมมติฐานอยู่ 3 ประการ คือ

ประการแรก เป็นไปตามประสงค์ของผู้ปกครองที่อยากให้บุตรได้เรียนรู้หลักการศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจประจำวันได้ มีคุณธรรมจริยธรรม สถานที่เรียนศาสนาอิสลามในอดีตนั้นมีปอเนาะเท่านั้น ส่วนในโรงเรียนสามัญนั้นไม่มีการสอนศาสนาอิสลามที่ไม่เข้มพอ

ประการที่สอง หลักการอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนอยู่ในฐานะที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะอิสลามไม่มีนักบวช ไม่มีพระ ดังนั้น การศึกษาวิชาการอิสลามจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมุสลิมทุกคน เพื่อจะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาได้ถูกต้อง

ประการที่สาม ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่สามารถที่จะส่งบุตรไปเรียนในโรงเรียนสามัญชั้นสูงๆ ต่อไปได้ ประกอบกับพื้นฐานทางการศึกษาของผู้ปกครองที่มีน้อยอยู่แล้วจึงมองเห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาสามัญลดน้อยลง และการเรียนในปอเนาะก็สิ้นเปลืองน้อยกว่าด้วย โดยที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่าบำรุงแต่อย่างใด

อาจจะสรุปได้ว่า การที่เยาวชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความประสงค์ที่เข้ารับการศึกษาในสถาบันปอเนาะนั้นมีแรงจูงใจจากหลายๆประการด้วยกัน

1) เพื่อมุ่งหวังที่จะเรียนรู้ทางด้านศาสนาให้มากขึ้นตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

2) ตามความประสงค์ของบิดา มารดา

- 3) เพื่อต้องการเป็นโต๊ะครู หรือมีอาชีพเป็นครูสอนศาสนา
- 4) เพื่อที่จะได้มีโอกาสได้รับการคัดเลือกเป็นเจ้าหน้าที่ประกอบศาสนพิธี เช่น เป็นโต๊ะอิหม่าม อ่านคุตบะฮ์ หรือเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวาระต่างๆ
- 5) เพื่อให้ได้รับการยกย่อง นับถือในสังคม สอดคล้องกับค่านิยมที่ให้การยกย่องนับถือผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญด้านศาสนาอิสลาม

2.3.2.3 มัสยิดหรือสุเหร่า หมายถึง สถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ หรือสถานที่สำหรับทำอิบาดะฮ์ (เคารพัสการะ) พระผู้เป็นเจ้าของเจ้า มัสยิด เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า สถานที่กราบ ส่วนสุเหร่า เป็นภาษามลายู ชาวบ้านอาจรู้สึกว่าสุเหร่ากับมัสยิดต่างกัน กล่าวคือ สุเหร่าคือ มัสยิดเล็กๆ ไม่นิยมใช้ทำละหมาดวันศุกร์ นอกจากจะเป็นสถานที่ทำพิธีกรรมทางศาสนา

มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งในชีวิตประจำวันและใช้จัดกิจกรรมของชุมชน โดยที่จะต้องรักษามารยาท เช่น การไม่ทะเลาะเคาะระหว่างชายและหญิง กระทำที่ขัดกับบทบัญญัติห้ามของอิสลาม ซึ่งมัสยิดเป็นศูนย์กลางที่แท้จริงของชุมชนมุสลิม ที่ไม่สามารถแยกออกจากชุมชนได้ นอกจากนี้มัสยิดยังมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นโครงสร้างหนึ่งของปอเนาะโดยที่โต๊ะครูใช้เป็นสถานที่จัดการเรียนการสอนที่นอกเหนือจากตัวอาคาร บาลย์ ในบางครั้งใช้ทำกิจกรรมร่วมกันกับชาวบ้าน เช่น การละหมาดญุมอะฮ์ (ละหมาดวันศุกร์) การเรียนการสอนวิชาการศาสนา มีการพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การซักถามประเด็นต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับทางศาสนา กล่าวได้ว่ามัสยิด คือ สถานที่รวมพลังทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน ทั้งยังเป็นที่ประชุมหารือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น

2.3.2.4 บาลย์ เป็นอาคารสำคัญและเป็นศูนย์กลางของปอเนาะ ใช้ทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ใช้ละหมาดประจำวัน แต่ไม่ใช่เป็นสถานที่ละหมาดญุมอะฮ์ ใช้เป็นสถานที่เรียนศาสนา ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และบางครั้งอาจใช้เป็นสถานที่เลี้ยงอาหารในงานบุญต่างๆ ซึ่งในอดีตบาลย์ จะมีรูปร่างคล้ายบ้านพักอาศัยของมุสลิม โครงสร้างใช้ไม้เป็นวัสดุในการก่อสร้าง เมื่อชุมชนขยายใหญ่ขึ้นจึงมีการก่อสร้างสุเหร่า เป็นอาคารที่มีรูปร่างใหญ่ขึ้นสำหรับประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนใหญ่มีมัสยิด สุเหร่า หรือบาลย์ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักไม่อนุญาตให้คนต่างศาสนิกเข้าไป บางแห่งสามารถเข้าได้แต่ต้องขออนุญาตจากผู้อยู่แลสถานที่ก่อน และต้องให้เกียรติสถานที่ด้วยการแต่งกายสุภาพเรียบร้อย

2.3.2.5 การเรียนการสอนในปอเนาะ มีรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะดังที่บัณฑิตย สมะฮอน และคณะ (2549) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนในปอเนาะจะแตกต่างจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เนื่องจากปอเนาะนั้น มีโต๊ะครูปฏิบัติหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหาร

ผู้จัดการและผู้สอน สำหรับระยะเวลาในการเรียน ส่วนใหญ่จะใช้เวลาเรียนระหว่าง 2-6 ปี แต่ก็มีผู้ศึกษาจนถึง 10-15 ปี หรือบางสถาบันจะไม่กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน

สำหรับเวลาเรียนนั้น นักศึกษาชายและหญิงนั้นต้องแยกที่เรียน และบางปอเนาะแยกอาคารเรียนกันโดยเด็ดขาด บางปอเนาะจะใช้อาคารเรียนเดียวกันโดยที่จะแยกนักเรียนชายและหญิงคนละครึ่งชั้นเรียนโดยใช้ฉากกั้นกลาง เว้นไว้ที่ตรงกลางชั้นสำหรับโต๊ะครูไว้สอน

ในอดีตการเรียนการสอนระบบปอเนาะไม่มีสถานที่ชัดเจน อาศัยบ้านของผู้รู้หรือโต๊ะครู มัสยิด บาลัย แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละชุมชน ลักษณะของสถานที่เรียนเป็นห้องโถงบนเรือนไม้ที่มีใต้ถุน ที่ขยายต่อเติมจากที่พักอาศัยของโต๊ะครู โดยปกติโต๊ะครูจะสร้างบาลัยติดกับบ้านของตนเองเพื่อเป็นสถานที่ละหมาด ปอเนาะบางแห่งที่มีขนาดใหญ่จะมีมัสยิดอยู่ภายในด้วย เพื่อให้ความสะดวกแก่นักเรียนและประชาชนในบริเวณรอบๆ สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเคร่งครัดยิ่งขึ้น (รุ่ง แก้วแดง, 2511: 29)

ปอเนาะมีความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ระยะเวลา การวัดและประเมินผล มุ่งเน้นการรักษาวัฒนธรรมโดยเฉพาะการสืบทอดศาสนาเป็นสำคัญ หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนมีลักษณะที่ไม่ชัดเจน จะใช้ตำราเรียนที่เรียกว่า “กิตาบ” ที่รวบรวมจากผลงานของบรรดาโต๊ะครูในอดีต ในการทดสอบและวัดผลเพื่อเลื่อนขั้นนั้น มักจะเน้นความรู้ของนักเรียนผ่านการทดสอบท่องจำปากเปล่า หรือ อธิบายให้โต๊ะครูฟัง วิธีการสอนส่วนใหญ่ใช้การท่องจำบทเรียนที่ผ่านมาก่อนจะเริ่มเรียนบทใหม่ หรือโต๊ะครูจะมอบหมายให้นักเรียนไปอ่านตำราแล้วมาท่องจำต่อหน้าโต๊ะครู ซึ่งลักษณะการเรียนแบบดั้งเดิมนักเรียนจะนั่งบนพื้น โดยที่จะวางตำรา มีกระดานดำ เพื่อที่รับฟังคำบรรยายจากโต๊ะครู ซึ่งโต๊ะครูจะอ่านให้ฟังและจะอธิบายในจุดที่นักเรียนไม่เข้าใจ และนักเรียนจะมีการจดบันทึกไว้ที่มุมกระดาน หรือตรงมุมใดมุมหนึ่งของหนังสือ เป็นการเรียนที่ใช้ตำราเป็นเกณฑ์โดยใช้ตำราที่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการและสังคมมุสลิมทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น อิหม่ามอัลฆอซาลี อิหม่ามอัลนาวาวี และท่านอื่นๆ เป็นต้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548: 51) ซึ่งสอดคล้องกับ พีรยศ ราฮิมมูลา (2545: 106) ได้อธิบายเกี่ยวกับการสอนในปอเนาะว่า นักศึกษาจะนั่งบนพื้นหลังจากที่ละหมาดเสร็จ นำปากกา กระดาษสำหรับจดบันทึก และเอกสารที่จัดเป็นแฟ้มเพื่อเตรียมฟังคำบรรยายจากโต๊ะครู

การศึกษาในปอเนาะเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ โต๊ะครูจะสอนตามที่ตนสนใจ มีความยืดหยุ่นซึ่งนักเรียนสามารถประเมินตนเองได้ว่ามีความรู้อยู่ในระดับใดและสามารถเลือกเรียนตามความสามารถของตน ปอเนาะที่ได้ขึ้นทะเบียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 แม้จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐ แต่งบประมาณบางส่วนและการสนับสนุนยังไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการให้ครบตามมาตรฐานที่กระทรวงกำหนดไว้ซึ่งยังคงประสบปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ อาคารเรียน

ครุภัณฑ์ที่จำเป็น ห้องสมุด ที่พัก สถานที่อาบน้ำละหมาด ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และสิ่งแวดล้อมภายใน เป็นต้น ซึ่งทางโตะครุก็ได้เสนอให้รัฐสนับสนุนเงินอุดหนุนประจำปี เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงควรร่วมกันพัฒนาปอเนาะในด้านต่างๆด้วย แม้ระบบการศึกษาได้พัฒนาไปมาก แต่ผู้ปกครองบางส่วนยังคงนิยมส่งบุตรที่จบการศึกษาภาคบังคับไปเข้าเรียนที่ปอเนาะ ศึกษาต่อทางด้านศาสนาอิสลามเพื่อหวังให้เข้าใจในหลักการศาสนาและปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดี ปัจจุบันปอเนาะเป็นแหล่งรองรับเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษา และยังให้การอุปการะคนชราและผู้ยากไร้ ให้เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งมีผู้ใช้ปอเนาะเป็นที่พึ่งจำนวนมากเกือบแสนคน จึงเป็นภาระอันหนักยิ่งที่จะต้องแบกรับไว้ เนื่องจากปอเนาะเป็นสถานบันการศึกษา ที่อบรมสั่งสอนนักเรียนครอบคลุมการศึกษาในอิสลามทุกประการ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าโครงสร้างของสถาบันศึกษาปอเนาะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง โครงสร้างพื้นฐานด้านกายภาพ อันประกอบด้วย บาลีย์ มัสยิด บ้านพักของโตะครุ ที่พักของนักเรียน และสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้าและอื่นๆ ส่วนที่สอง คือ โครงสร้างพื้นฐานด้านบุคลากร ซึ่งประกอบด้วย โตะครุ ผู้ช่วยโตะครุ นักเรียนทั้งชายและหญิง และส่วนที่สาม คือ ระบบการเรียนการสอนซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งประกอบด้วย หลักสูตร การเรียนการสอน การประเมินผล ตลอดจนการบริหารการจัดการ การเรียนการสอนปอเนาะที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า “ตะลักกี” ซึ่งได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและยังคงรูปแบบไว้จนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่มีความสำคัญประเภทหนึ่งซึ่งคงความเป็นเอกลักษณ์ของสถาบันปอเนาะในชายแดนภาคใต้

2.4 พัฒนาการของปอเนาะและสถาบันศึกษาปอเนาะในปัจจุบัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดปอเนาะ พบว่า สถาบันปอเนาะมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด สามารถแบ่งลักษณะของสถาบันปอเนาะออกเป็น 2 ประเภท คือ สถาบันปอเนาะที่เปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน และอีกประเภทหนึ่ง คือ สถาบันปอเนาะที่ได้รับการจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะ ในปี พ.ศ. 2547 มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า สถาบันศึกษาปอเนาะ ที่มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ สถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม สถาบันศึกษาปอเนาะตะห์ฟิซอัลกุรอาน และ สถาบันศึกษาปอเนาะสอนอัลกุรอานระบบกิริออาตีย ซึ่งสถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมักถูกเข้าใจอย่างคลาดเคลื่อนเสมอว่า จะถูกเหมารวมว่าเป็นโรงเรียนปอเนาะทั้งๆที่ในความเป็นจริงนั้น ปอเนาะเป็นต้นกำเนิดของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน แม้จะสอนศาสนาเหมือนกัน แต่มีหลักสูตรรูปแบบการสอนและการจัดการบริหารที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก

2.4.1 พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ

การเปลี่ยนแปลงของปอเนาะเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2441 เมื่อภาครัฐได้มีนโยบายที่ต้องการให้ประชาชนชาวไทยสามารถอ่านออกเขียนได้ เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองบายขยายการศึกษาสู่หัวเมืองต่างๆ แต่การดำเนินการจัดการศึกษาดังกล่าวไม่สามารถประสบความสำเร็จในมณฑลปัตตานี เนื่องจากปัตตานีนั้นมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ในขณะที่โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นอยู่ที่วัดทั้งสิ้น และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาก็เป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนรู้สึกไม่พอใจต่อการจัดการศึกษาของทางราชการ โดยสถานศึกษาของมุสลิมมี ปอเนาะ สุเหร่า ตลอดจนบ้านผู้รู้ เป็นต้น (วินิจ สังขรัตน์, 2544: 61)

ในปี พ.ศ. 2453 ภาครัฐได้เริ่มมีการสนับสนุนให้มีการสอนเป็นภาษาไทยในโรงเรียนมลายูซึ่งมีการสอนตามสุเหร่าและรวมถึงปอเนาะด้วย ซึ่งโดยปกติจะมีการเรียนการสอนใช้ภาษามลายูเท่านั้น โดยทางรัฐบาลได้จัดส่งครูไปช่วยสอนแต่ก็ประสบปัญหา เนื่องจากครูที่ไปสอนนั้นนับถือศาสนาพุทธ คนมุสลิมที่เรียนหนังสือที่สามารถเป็นครูสอนได้ในขณะนั้นยังไม่มี จึงสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ปกครองนักเรียนเป็นอย่างมาก

ในปี พ.ศ. 2461 ได้มีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เพื่อใช้ควบคุมดูแลโรงเรียนราษฎร์ทั่วอาณาจักร เพราะเดิมโรงเรียนบุคคลหรือโรงเรียนเขลยศักดิ์ มีการดำเนินการเรียนการสอนที่เป็นอิสระ อยู่เหนือการควบคุมของรัฐ ซึ่งอาจกระทบต่อความมั่นคงของประเทศได้ จึงมีการตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น แต่เมื่อพิจารณาสภาพของปอเนาะตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 นี้แล้ว พบว่าปอเนาะเป็นโรงเรียนที่ตั้งผิดตามพระราชบัญญัติ แต่เนื่องจากมีจำนวนมาก จึงมีการผ่อนผันการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ในพ.ศ. 2461 สำหรับปอเนาะ สุเหร่า หรือโรงเรียนตามบ้านต่างๆในมณฑลปัตตานี เพื่อมิให้ราษฎรเดือดร้อนและเกิดความยุ่งยากทางการปกครอง

ในปี พ.ศ. 2472 เกิดความเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนอิสลามในปัตตานี คือ เกิดการสอนอิสลามในรูปแบบของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม แทนการเปิดปอเนาะซึ่งเป็นแนวคิดของหะยีสุหลง อับดุลกอเดร์ โดยโรงเรียนดังกล่าวจะใช้ชื่อโรงเรียนว่า “พระยาพิพิธเสนา มาตย์ เจ้าเมืองยะหริ่งปัตตานี อิจญ์เราะหุศ์กราช 1350” แต่เนื่องจากมีปัญหาบางประการจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มัตราเซาะห์ อัลมูอาริฟ อัลฟาฎอนียะฮ์ปัตตานี” ซึ่งก่อสร้างเสร็จสิ้นและเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2476 (วินิจ สังขรัตน์, 2544: 100-102)

ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโดยตรงนั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2485 ในยุคการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จากนโยบายรัฐนิยมที่ได้ประกาศให้ไม่ว่า

การแต่งกาย ภาษาพูด การใช้ชีวิต การศึกษาหรือแม้แต่ข้อกำหนดทางศาสนาก็ถูกสั่งห้าม สิ่งเหล่านี้มีผลต่อผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อสถาบันปอเนาะและสังคมมุสลิม

ในปี พ.ศ. 2497 มีการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ขึ้น พบว่าปอเนาะเข้าข่ายตามมาตรา 20 (3) แต่ในพหุัตินัยแล้วยังไม่ถูกควบคุมโดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพราะมีทางออกให้ว่าโรงเรียนการศึกษาพิเศษนี้ รัฐมนตรีเห็นสมควรจะผ่อนผันไม่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้¹ (วินิจ สังขรัตน์, 2544: 419)

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของปอเนาะที่นำไปสู่การเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน เริ่มขึ้นในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2501 ที่ได้กำหนดโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการได้รวมจังหวัดที่มีลักษณะความเป็นอยู่ของประชาชน และปัญหาการศึกษาคล้ายคลึงเข้าด้วยกัน โดยแบ่งภาคการศึกษาออกเป็น 12 ภาค และจากการแบ่งภาคการศึกษานี้ ส่งผลให้จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน มีภาษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันและประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเหมือนกัน ได้จัดให้เป็นภาคการศึกษาเดียวกัน คือ ภาคการศึกษา 2 และมีการจัดตั้งคุรุสภามาตรการภาคการศึกษา 2 ขึ้นที่จังหวัดยะลา และกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ สำหรับช่วงการเปลี่ยนแปลงแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

พ.ศ. 2504-2507 ให้ปอเนาะจดทะเบียน

พ.ศ. 2508-2514 ให้ปอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา

ในปี พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ บังคับให้ผู้ดำเนินกิจการปอเนาะมาจดทะเบียน ระเบียบนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ เพื่อต้องการให้ปอเนาะในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล) มาจดทะเบียนกับทางราชการและจัดการเรียนการสอนในวิชาศาสนา ภาษาไทยและวิชาชีพ เหตุผลที่มาของระเบียบดังกล่าว คือ ทางราชการพิจารณาเห็นว่าการศึกษาในรูปของปอเนาะเป็นการจัดการศึกษาที่ล้าหลังและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ จึงควรให้ปอเนาะดำเนินการในรูปแบบของโรงเรียน ระเบียบดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญต่อปอเนาะ 2 ประการด้วยกัน คือ

โรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 20(3) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

- 1) เป็นโรงเรียนที่สอนเฉพาะวิชาศาสนาอย่างเดียว
- 2) เป็นโรงเรียนที่สอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3
- 3) เป็นโรงเรียนที่สอนวิชาศาสนาและสอนวิชาสามัญหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ระดับประถมปลาย (ป.5-7) และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1) การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของโรงเรียน

2) การเพิ่มวิชาภาษาไทยเข้ามาในการเรียนการสอน

หลังจากปี พ.ศ. 2504 รัฐได้มีการจัดระเบียบปอเนาะ ปรากฏว่ามีปอเนาะที่ไม่ยอมแปรสภาพเป็นโรงเรียนสามัญที่มีการเรียนการสอนศาสนาอิสลามได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้รัฐเกิดความหวาดระแวงในด้านความมั่นคงต่อชาติบ้านเมือง (วินิจ สังขรัตน์, 2544: 168-169) ปอเนาะได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นไม่เฉพาะในภาคการศึกษา 2 (จังหวัด ปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส) เท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงภาคการศึกษา 3 และ ภาคการศึกษา 4 ด้วย (จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดตรัง จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงาและจังหวัดระนอง) การเพิ่มจำนวนดังกล่าวทำให้รัฐไม่สามารถควบคุม ดูแลมาตรฐานของปอเนาะให้เป็นแนวทางเดียวกันได้

ในปี พ.ศ. 2509 มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดนโยบายให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ประกิจ ประจันปัจจนึก, 2516: 116) หลังจากที่รัฐบาลได้เข้ามาจัดระบบการศึกษาใหม่ด้วยการเพิ่มวิชาสามัญเข้าไปในหลักสูตรอิสลาม จากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ทำให้ปอเนาะบางแห่งมีการปรับตัวกันขนานใหญ่ สถานที่ในการเรียนการสอนตอนแรกใช้บ้านพักบ้านโตะครุ ได้เปลี่ยนมาเป็นห้องเรียนสี่เหลี่ยม มีหลักสูตรการสอน มีชั้นเรียน มีโต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ มีระยะจบที่แน่นอน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยรัฐบาลได้ให้เงินอุดหนุนเป็นแรงจูงใจให้บรรดาโตะครุมาจดทะเบียนปอเนาะ และแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม การอุดหนุนของรัฐบาลที่ให้แก่ปอเนาะที่แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2509-2511

รายงานกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับผลการดำเนินการให้ปอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ปรากฏว่าเมื่อถึงระยะเวลาที่กำหนดวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2514 จำนวนปอเนาะในตอนนั้นมีทั้งหมด 535 แห่ง ได้มาขอจัดตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจำนวน 426 แห่ง ส่วนที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ก็ได้ทำคำรับรองไว้กับกระทรวงว่าจะล้มเลิกกิจการไป โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม มีจำนวน 426 แห่งซึ่งอยู่ในภาคการศึกษา 2 จำนวน 335 โรงเรียน ภาคการศึกษา 3 จำนวน 78 โรงเรียน และภาคการศึกษา 4 จำนวน 13 โรงเรียน (อิบบรอเฮง อาลอุเซน, 2552: 134) หากโตะครุคนใดมีความต้องการที่จะเปิดสถาบันการศึกษาขึ้นใหม่ก็มีสิทธิที่ยื่นเรื่องขอจัดตั้ง ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 โดยให้จัดการเรียนการสอนในรูปแบบโรงเรียน

ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ให้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนขึ้น ในกระทรวงศึกษาธิการและโอนงานของกองโรงเรียนราษฎร์ไปเป็นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการปรับปรุง

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 อีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2518

ในปี พ.ศ. 2525 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2525 กำหนดให้โรงเรียนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ โรงเรียนตามมาตรฐาน(1) และ(2) คือ ประกาศนียบัตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและประกาศนียบัตรอิสลามศึกษาระดับระดับชานาวิยะห์ และต่อมาในปี พ.ศ. 2526 รัฐบาลได้มีนโยบายให้เปลี่ยนชื่อจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติของโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 และออกระเบียบการให้เงินอุดหนุนแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่สอนวิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาอิสลาม

ในช่วงตั้งแต่ ปี พ.ศ.2516 จนถึง ปี พ.ศ.2530 การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศและคณะรัฐบาลโดยตลอด การบริหารประเทศไม่มีความต่อเนื่อง การจัดระบบปอเนาะจึงไม่มีความชัดเจน การศึกษาในปอเนาะจึงเป็นที่นิยมของมุสลิมทั่วประเทศ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2548: 61) กระทั่งปี พ.ศ. 2533 ได้มีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างผู้แทนจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักจุฬาราชมนตรี ดะโต๊ะเยอธรรม และผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อหาแนวทางปรับปรุงการศึกษาในปอเนาะ โดยที่ดำเนินการจดทะเบียนแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และเปลี่ยนแปลงเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามมาตรา15 (2)¹ แห่งพระราชบัญญัติเอกชน พ.ศ. 2525 ตามลำดับทั้งยังให้การอุดหนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์มาโดยตลอด

ในปี พ.ศ. 2535 ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบ เรียกว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการอุดหนุน และการส่งเสริมโรงเรียนเอกชนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญ พ.ศ. 2535 เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาการศึกษาให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศโดยที่ได้กำหนดคุณสมบัติของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา15(2) ที่มีความประสงค์ที่จะปรับปรุงโรงเรียนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา15(1) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 (นิเลาะ แวอูเซ็งและคณะ, 2551: 12)

¹ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแบ่งออกเป็น 3 ประเภท 1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาศาสนาอย่างเดียว 2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(1) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ หรือ หลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญหรือวิชาชีพ ในระบบโรงเรียน และ ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนตามมาตรา 15(1) 3. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มาตรา 15(2) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษา หรือหลักสูตรที่ได้รับ อนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเปิดสอนวิชาศาสนาควบคู่กับวิชาสามัญหรือวิชาชีพ (สืบค้นจาก www.Islamic-school-admin.blogspot.com ,2556)

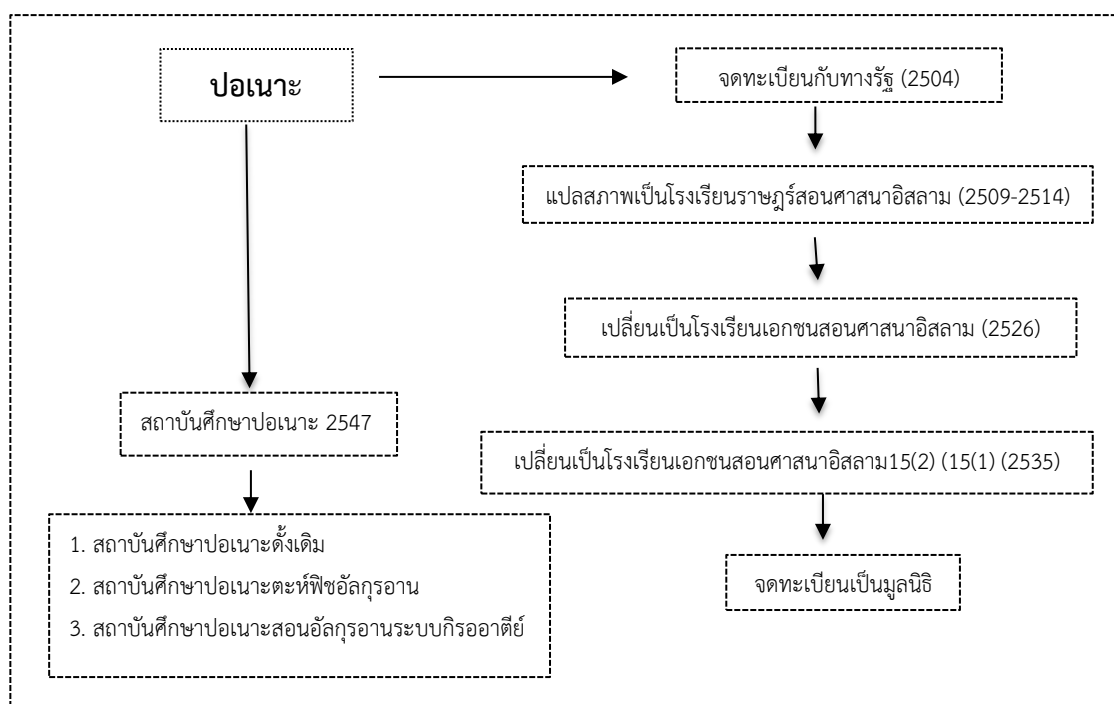
วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ สำหรับการจดทะเบียนปอเนาะในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีปอเนาะสนใจได้ไปยื่นเรื่องจดทะเบียน ณ สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 จังหวัดยะลา ในครั้งแรกนี้มีปอเนาะมาจดทะเบียนทั้งสิ้น 214 แห่ง และหลังจากนั้นก็มาจดทะเบียนเพิ่มอีก จำนวน 309 แห่ง ในการจดทะเบียนปอเนาะครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากโต๊ะครูและชาวบ้าน โดยเจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการได้ลงพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการจดทะเบียน เป็นสถาบันการศึกษาปอเนาะที่ถูกต้องตามกฎหมาย โต๊ะครูมาจดทะเบียนด้วยความสมัครใจและมีได้ถูกบังคับเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

ความช่วยเหลือที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ใช้เป็นแรงจูงใจในการให้โต๊ะครูปอเนาะมาจดทะเบียน คือ

1. การอุดหนุนด้านกายภาพ ในวงเงินประมาณ 200,000-450,000 บาท ต่อแห่ง เพื่อให้ปอเนาะนำไปปรับปรุงโครงสร้างปอเนาะ
2. การอุดหนุนด้านวิชาการ ได้ดำเนินการรวบรวมหลักสูตร วิชาศาสนาในปอเนาะดั้งเดิม ซึ่งมีจำนวน 16 รายวิชา และพยายามให้ผู้จบการศึกษาจากปอเนาะสามารถเทียบโอนวุฒิการศึกษากับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาได้
3. การอุดหนุนด้านการพัฒนาบุคลากร ได้สนับสนุนให้ผู้บริหาร โต๊ะครู ผู้ช่วยโต๊ะครู โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและ ตาดีกาที่สนใจศึกษาต่อในระดับสูงสามารถศึกษาได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดทั้งสิ้น ในระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาบริหารการศึกษา และระดับปริญญาตรีต่อเนื่องสาขาวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษา (รายงานของคณะอนุกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์, 2549: 62)

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาในขณะที่เดียวกันปอเนาะก็มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกันแต่น้อยมากซึ่งก็พยายามรักษาเอกลักษณ์ความเป็นสถาบันศาสนาไว้ จนมองว่าปอเนาะดั้งเดิมนั้นเกิดการหยุดนิ่ง ไม่พัฒนา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักสูตร การสอน การวัดผล และอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เป็นต้น ซึ่งบางช่วงโต๊ะครูอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตรและวิธีการไปบ้าง แต่ไม่ได้แตกต่างไปจากเดิมมากนัก กล่าวคือ ยังคงรักษาระบบการศึกษาไว้เช่นเดิมเพียงแต่เน้นหนักในเนื้อหาวิชาตามความถนัดของโต๊ะครู

แผนภาพที่ 2 แสดงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ



การเปลี่ยนแปลงของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสาเหตุจากหลายประการ เช่น ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้น ความต้องการของโต๊ะครูปอเนาะ การให้ความช่วยเหลือและการอุดหนุนทางภาครัฐ ปัญหาการศึกษาของปอเนาะเองที่สังคมภายนอกมองว่าเป็นการจัดการศึกษาที่ล่าช้า และเป็นการจัดการเรียนรู้ไม่ทันยุคสมัย เป็นต้น การเข้าไปจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของปอเนาะ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.4.1.1 เพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษา

ปัญหาทางการศึกษาเป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) ปัญหาการศึกษาของมุสลิมในชายแดนภาคใต้

ในช่วงปี พ.ศ. 2501 ประเทศไทยมีปัญหาเรื่องการศึกษา กล่าวคือ สถานศึกษามีอยู่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในส่วนภูมิภาค มีจำนวนของครูไม่เพียงพอ จนเกิดการขาดแคลน เป็นเหตุให้ผู้ที่จบการศึกษาในส่วนภูมิภาคหลังไหลเข้ามาศึกษาต่อในจังหวัดพระนครเป็นจำนวนมาก (วิจิตร สังขรัตน์, 2544: 149) มีผลทำให้มีการแบ่งเขตการศึกษาในประเทศออกเป็น 12 เขต เขตการศึกษาเหล่านี้มีหน้าที่เพื่อพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาคให้ทัดเทียมกับ

จังหวัดพระนครและแก้ปัญหาการศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยในขณะนั้น โดยเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบปัญหาการเรียนรู้และใช้ภาษาไทย ด้วยกับสภาพทางสังคมของชาวไทยมุสลิม มีลักษณะของชุมชนอยู่รวมกันอย่างแน่นแฟ้น มีความผูกพันทางความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม การติดต่อสัมพันธ์อยู่ในขอบเขตจำกัดเฉพาะมุสลิมด้วยกัน จึงมีลักษณะของสังคมปิด ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารประจำวันมีภาษามลายูท้องถิ่นและไม่ได้ใช้ภาษาไทยเหมือนอย่างกับประชาชนในภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งเด็กๆอาจจะพูดได้ด้วยการเรียนรู้ในภาคบังคับแต่เมื่อกลับไปอยู่บ้านก็จะลืมเนื่องจากไม่ได้ใช้ภาษาไทยพูดกัน ยกเว้นในจังหวัดสตูลที่มุสลิมสามารถพูดภาษาไทยได้ (ประกิจ ประจนปัจจนึก, 2516: 85) กล่าวว่าการที่ชาวไทยมุสลิมไม่สามารถพูดและใช้ภาษาไทยได้ทำให้เกิดปัญหาและมีอุปสรรค เช่น การติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ปฏิบัติงานอยู่หรือระหว่างบุคคลภายนอก เยาวชนมุสลิมรุ่นใหม่ที่ขาดความรู้ในวิชาสามัญ มีโอกาสน้อยที่จะเรียนต่อในระดับสูง ทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่อีกด้วย

ประกิจ ประจนปัจจนึก (2516: 2) มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีภาษาพูดที่ต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่จึงสำคัญผิดไปว่าตนไม่ใช้คนไทย พยายามคิดแยกตัวออกจากประเทศไทย ซึ่งการที่มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดความรู้สึกเป็นคนไทย ทั้งๆที่เกิดในประเทศไทย มีสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่มุสลิมยึดมั่นต่อหลักการอิสลามมากจนเกินไป และมุสลิมส่วนใหญ่จะส่งบุตรเข้าเรียนภาษาอาหรับและภาษามลายู ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้นำศาสนาบางคนได้ฉวยโอกาสในเรื่องภาษา พยายามหาผลประโยชน์เข้าตน ทำการสอนให้เกลียดชังการเรียนภาษาไทย อ้างว่าเป็นภาษาของพุทธศาสนาทำให้การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธกับไทยมุสลิมขาดการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่อกัน (ดลมนรรัตน์ บากาและคณะ, 2549: 37) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและดำเนินการส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมและใช้ภาษาไทยมากขึ้นมาโดยตลอด โดยดำเนินการทั้งโรงเรียนในระบบและนอกระบบ และได้กำหนดแผนโครงการของส่วนราชการต่างๆเป็นจำนวนมาก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งในการยกระดับการศึกษาภาษาไทยและวิชาสามัญแก่มุสลิมรุ่นใหม่ ทำให้มีจำนวนผู้รู้ภาษาไทยมากขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตามปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการเรียนรู้ของชาวไทยมุสลิม คือ ชาวไทยมุสลิมจำนวนมากยังไม่เห็นความสำคัญการเรียนรู้ภาษาไทยเท่าที่ควร เป็นเหตุผลที่ทำให้มีระบบการศึกษาในรูปแบบปอเนาะมีผลทำให้ทางรัฐบาลต้องเข้าไปจัดการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาการศึกษาของชาติ

2) ปัญหาการศึกษาภายในปอเนาะ

การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีลักษณะสังคมที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ สามารถสรุปได้ ดังนี้

ก. การจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน ตาม มัสยิดหรือตั้งเป็นปอเนาะโดยไม่ได้ขออนุญาตในการจัดตั้งให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียน เอกชน ทำให้โรงเรียนเหล่านั้น ดำเนินการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติอย่างอิสระไม่ได้ จะต้องอยู่ ภายใต้การควบคุม ดูแลอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ให้บริหารการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายของ รัฐ และทางฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ ก็ไม่ยากที่จะดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการกระทบ กระเทือนต่อ ความรู้สึกรักของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเช่นกัน

ข. ครูผู้สอนนั้นส่วนใหญ่มีความรู้ทางศาสนาอิสลามด้านเดียว ไม่มี วุฒิทางการศึกษา ไม่เคยผ่านการฝึกอบรมการจัดการเรียนรู้ จึงไม่เข้าใจกระบวนการจัดการศึกษา จิตวิทยาและพัฒนาการของนักเรียน ตลอดจนนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ

ค. หลักสูตรและหนังสือเรียนต่างๆ ที่นิยมใช้สอนกันเป็นภาษา มลายู และภาษาอาหรับที่จัดพิมพ์มาจากต่างประเทศ จึงมีเนื้อหาและสาระบางอย่าง อาจจะไม่ เหมาะสมกับสภาพทางสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ง. นักเรียนต้องเรียนหนัก ทั้งภาษามลายู ภาษาอาหรับ และ อาจจะมีการเรียนสามัญด้วย หรือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบกับการ จัดการเรียนการสอนก็ไม่เป็นไปตามระบบและแบบแผนที่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาในรูปแบบปอเนาะ พบว่า ปอเนาะถูก มองจากหน่วยงานภายนอกว่าเป็นการจัดการศึกษาที่ล้าหลังและการเรียนรู้ไม่ทันสมัยกับยุคสมัย ผู้เรียนในปอเนาะจะเรียนรู้วิชาศาสนามากกว่าวิชาอื่น ซึ่งสิ่งนี้ถูกมองว่าขาดความสมดุล ด้วยเหตุนี้ การเข้าไปเปลี่ยนระบบการศึกษาปอเนาะมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาในปอเนาะให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็น ซึ่งในอดีตปอเนาะได้รับความนิยมเป็นอันดับต้น แม้ใน ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางแต่ปอเนาะก็ยังได้รับความนิยม จากประชาชนอยู่เช่นกัน

การศึกษาในปอเนาะนั้นส่วนใหญ่จะศึกษาวิชาการด้านศาสนา เพียงอย่างเดียว ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้วไม่สามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ได้มากนัก จึงทำให้มีความรู้อยู่ในวงจำกัด ซึ่งปัจจุบันมุสลิมในชายแดนภาคใต้ปัจจุบันส่วนใหญ่เกิด การเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการศึกษาไปจากอดีต แม้ว่าจะยึดมั่นในการศึกษาหลักธรรมศาสนาเป็น สิ่งสำคัญในลำดับแรก แต่ก็ตระหนักดีว่าการแสวงหาความรู้ทางด้านสามัญและอาชีพก็มีความสำคัญ เพราะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และด้านอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้ระบบ การดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสนาอิสลามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2545: 31) กล่าวไว้ว่า เมื่อระบบการศึกษาแบบโรงเรียนได้กำเนิดเกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ่อแม่ส่วนใหญ่ เลือกว่าจะส่งบุตรของตนเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังมีพ่อแม่

บางส่วนก็ยังเลือกที่จะส่งบุตรเข้ารับการศึกษาศึกษาในสถานศึกษาปอเนาะที่ยังคงสภาพระบดั่งเดิมอยู่เช่นกัน

2.4.1.2 ปัญหาความมั่งคั่ง

รัฐบาลไทยได้แสดงออกอย่างชัดเจนตั้งแต่อดีตว่า ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ใช่คนไทย รัฐบาลไทยเริ่มเรียกว่าเป็นคนไทยเมื่อสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ทันทิที่เรียกว่า เป็นคนไทยก็เริ่มใช้นโยบาย กลมกลืนทางวัฒนธรรม¹ เช่น การอพยพคนไทยจากภูมิภาคอื่นไปตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชายแดนภาคใต้และพยายามอบรมเยาวชนในโรงเรียนให้เข้าใจว่าเป็นคนไทยแต่นับถือศาสนาอิสลาม นอกจากนี้รัฐบาลยังส่งเสริมให้ปอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราชภัฏสอนศาสนาอิสลามโดยการบรรจุหลักสูตรภาษาไทย แต่เอกลักษณ์ของมุสลิมชายแดนภาคใต้ไม่ใช่ว่าจะเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เมื่อรัฐบาลยกเลิกภาษามลายูในโรงเรียนรัฐบาล ประชาชนก็สอนให้บุตรตามบ้าน และปอเนาะ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการให้คงสภาพดั้งเดิมไว้ ปอเนาะที่แปรสภาพมาเป็นโรงเรียนราชภัฏมีไม่มากนัก การที่ชาวไทยมุสลิมยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐรู้สึกว่าเป็นคนละฝ่าย ข้าราชการที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้รู้สึกว่าตนเองกำลังปกครองประชาชนที่ไม่ใช่คนไทย ทำให้อดที่จะวาดระแวงสงสัย ว่าประชาชนจะไม่จงรักภักดีต่อราชอาณาจักรไทย และจะเรียกร้องอิสรภาพจากการปกครองของไทย เพราะฉะนั้นคำว่า แบ่งแยกดินแดน จึงเป็นคำที่อยู่เคียงกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ตลอดมา (ดลมนรรัตน์ บากาและคณะ, 2549: 43) ความสงสัยในเรื่องการแบ่งแยกดินแดนนี้ถูกใช้โดยเจ้าหน้าที่รัฐกันอย่างกว้างขวาง และความวาดระแวงสงสัยนี้ มีแหล่งที่มาจากหลายแห่งซึ่งบางครั้งก็มีมูลความจริง บางครั้งก็ไม่มีมูล หรือเกิดจากความเข้าใจผิด ขาวสื่อ เป็นต้น

ความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมของประชาชนในพื้นที่ นั้นเกิดจากการกระทำและทัศนคติของเจ้าหน้าที่ที่รัฐบาลบางส่วนที่เลือกปฏิบัติและไม่ยอมรับตัวตนของคนในท้องถิ่นอย่างสนิทใจ อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกันอย่างแท้จริงและความวาดระแวงว่าความแตกต่างในอัตลักษณ์จะเป็นภัยต่อความสงบและความสันติสุขของสังคมไทย ซึ่งความไม่เข้าใจและความหวาดระแวงนี้มีมากจนไปกดทับอัตลักษณ์มลายู ส่งผลให้คนมลายูเกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถดำรงอยู่อย่างมีเกียรติและมีคุณค่าได้ รู้สึกว่าเป็นพลเมืองชั้นสองของสังคมไทย การกดทับและความไม่เข้าใจทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาจากคนในสังคมใหญ่ทำให้ชาวมลายูไม่รู้สิทธิภูมิใจที่เกิดมาบนแผ่นดินไทย ไม่รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยเนื่องจากว่ารัฐและสังคมส่วนใหญ่เองก็ไม่ได้ให้เกียรติเขา

¹George M. Foster (อ้างถึงใน นียพรธณ วรรณศิริ, 2540: 68) การกลืนกลายทางวัฒนธรรม คือ ปรากฏการณ์ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันสองวัฒนธรรมมาพบและสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลาอันยาวนานและต่อเนื่อง และได้มีการหยิบยืมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันใช้ ในที่สุดต่างฝ่ายต่างรับเอาวัฒนธรรมของอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นของตนอย่างแยกไม่ออก จนเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาซึ่งไม่มีร่องรอยของวัฒนธรรมเดิมหลงเหลืออยู่เลย

เพื่ออยู่ในสังคมไทยอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี (รายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552 :14)

ปัญหาด้านการเมืองของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผลมาจากพื้นที่ที่มีประชาชนมุสลิมส่วนใหญ่ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง การยกเลิกระบบเจ้าเมืองที่มีอำนาจการปกครองอย่างเด็ดขาด เป็นเหตุให้ผู้สูญเสียอำนาจและผลประโยชน์บางกลุ่มได้ชักจูงประชาชนให้กระด้างกระเดื่องต่อระบบการปกครอง ด้วยการหยิบยกข้อแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมจนสามารถตั้งเป็นกลุ่มหรือกระบวนกรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะแบ่งแยกดินแดนภาคใต้ออกเป็นรัฐอิสระ (ประสิทธิ์ เวชสวรรค์ อ้างถึงใน อิบบรอเฮ็ม อาลฮูเซ็น, 2545: 140) กล่าวว่า นักการเมืองบางคนใช้ปอเนาะเป็นแหล่งมั่วสุมทางการเมือง บางแห่งถึงขั้นฝึกอาวุธให้กับนักเรียน เพราะนักเรียนนั้นส่วนใหญ่เป็นเด็กหนุ่ม ซึ่งมีความคิดที่รุนแรง และขาดความยับยั้ง จึงไปมีส่วนในการก่อความวุ่นวายทางการเมือง (ประกิจ ประจนปัจจนึก, 2516: 91) กล่าวว่า บรรดานักการเมืองได้เล็งเห็นถึงคุณสมบัติของปอเนาะในการเป็นสถานที่รวบรวมบรรดานักเรียน ทั้งชายและหญิง เป็นสถานที่ประกอบศาสนากิจ และโต๊ะครูปอเนาะเป็นบุคคลที่ชาวบ้านในท้องถิ่นให้การเคารพ นับถือซึ่งได้มีการพยายามที่จะใช้ปอเนาะเป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นแหล่งดำเนินการของขบวนการแบ่งแยกดินแดน มีการดำเนินการโดยการยุยงและบ่อนทำลายโดยการสอดแทรกความคิดเห็นไปในคำสอนของศาสนาที่ได้มีการโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อโน้มน้าวจิตใจของนักเรียนปอเนาะให้เห็นคล้อยตามความคิดเห็นของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ไม่ยากมากนัก เพราะภาษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณีและเชื้อชาติ ต่างช่วยเกื้อกูลด้วย

2.4.1.3 ปัญหาทางด้านความรู้สึกสำนึกทางด้านเชื้อชาติ

ปัญหาทางด้านความรู้สึกทางด้านเชื้อชาติ เป็นประเด็นหนึ่งที่ทางรัฐมองว่า การศึกษาในสถาบันปอเนาะ ที่ถือเป็นแหล่งที่คอยปลูกฝังความรู้สึกในเชื้อชาติมลายู เป็นอุปสรรคในการสร้างชาติ (ประกิจ ประจนปัจจนึก, 2516: 92) สื่อการเรียนที่ใช้เรียนในปอเนาะ ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่พิมพ์เป็นภาษามลายู ซึ่งพิมพ์ในประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย เด็กที่ใช้หนังสือประเภทนี้ในการศึกษามีความรู้สึกฝังอยู่ในจิตใจตลอดว่า ตนเป็นคนมลายูมากกว่าเป็นคนไทย สอดคล้องกับอิบบรอเฮง อาลฮูเสน (2545: 141) กล่าวว่า เด็กนักเรียนได้นั่งอ่านมาตั้งแต่เล็กๆ ว่าฉันเป็นมลายู จนฝังใจอยู่ตลอดเวลา ยิ่งศึกษาในปอเนาะที่สูงขึ้นก็เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างละเอียดยิ่งขึ้น ทำให้นักเรียนมีความรู้สึกโน้มเอียงที่จะเป็นคนมลายูมากกว่าคนไทย

เด็กมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความถนัดทางการใช้ภาษามลายูในการสื่อสารมากกว่าภาษาไทยที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้สามารถไปศึกษาต่อในประเทศ

มาเลเซียได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ปกครองมีความเชื่อว่าถ้าหากมีทักษะ ความรู้ทางภาษาอังกฤษ ดีกว่าเรียนภาษาไทย ซึ่งค่านิยมของผู้ปกครอง เชื่อว่าการส่งบุตรไปเรียนในต่างประเทศย่อมดีกว่าในประเทศ (ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ, 2549: 43) กล่าวว่า จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีประวัติศาสตร์ความเป็นรัฐ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน คือ เชื้อสายมลายู จึงมีความรู้สึกที่ว่าตัวเองแปลกแยก (Alienate) ตลอดจนมีความสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนเองค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับอารยธรรมปัตตานี เมื่อดินแดนที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานนี้ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรไทยอย่างสิ้นเชิงจึงทำให้เกิดกระแสต่อต้านรัฐในรูปแบบต่างๆ โดยมีปรัชญาอุดมคติของลักษณะที่จะปลดปล่อยชาวไทยมุสลิมให้หลุดพ้นจากการปกครองของไทย ซึ่งเป็นที่มาของอุดมการณ์ที่ใช้กล่าวอ้างในการก่อความไม่สงบแต่ละครั้ง ซึ่งมักจะเรียกว่า อุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน

2.4.1.4 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

โดยภาพรวมของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีฐานะยากจน ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นหลัก คือ การทำสวนยางพารา การทำนา การทำสวนผลไม้ การประมง และการเลี้ยงสัตว์และอื่นๆ ซึ่งยังใช้วิธีการแบบดั้งเดิม ทำให้ผลผลิตต่ำ คุณภาพไม่ดีพอและไม่เป็นที่ต้องการของตลาด ประชาชนจึงมีฐานะยากจนมีรายได้ต่ำ จึงไม่มีเงินส่งบุตรไปเรียนในโรงเรียนของรัฐ จึงนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในปอเนาะ เนื่องจากการศึกษาที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน

ทางภาครัฐและนักวิชาการบางท่าน มองว่า การศึกษาระบบปอเนาะมิได้สนับสนุนในด้านเศรษฐกิจไทยโดยภาพรวม และตรงกันข้ามปอเนาะยังบั่นทอนความเจริญในด้านเศรษฐกิจอีกด้วย ประจักษ์ (2516: 96) กล่าวว่า ปอเนาะนั้นเป็นที่รวบรวมบุคคลที่มีอายุอยู่ในวัยที่เป็นหน่วยผลิตของระบบเศรษฐกิจ แต่อยู่ในระดับการศึกษาพื้นฐาน แทนที่จะอยู่ในแรงงาน และยังทำงานไม่เต็มที่อีกด้วย รายได้ที่ได้รับในระหว่างการศึกษานั้นก็ได้มีส่วนช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐประการใด และมีได้มีส่วนช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับในท้องถิ่นและครอบครัวในอนาคต ยิ่งหากเรียนจบจากปอเนาะแล้วจะไปศึกษาต่อหรือทำหัตถ์ที่นครมักกะฮ์ เพื่อกลับมาเป็นโต๊ะครูแล้วการนำเงินไปใช้จ่ายต่างประเทศก็นับเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจของชาติอีก สอดคล้องกับอิบบรอเฮง อาลฮูเซน (2545: 141) กล่าวว่า ผลผลิตทางด้านเศรษฐกิจที่ได้จากการศึกษาในปอเนาะนี้น้อยมากทั้งในปัจจุบันและอนาคต การใช้แรงงานโดยไม่เสียค่าตอบแทนเป็นเครื่องห่วงเหี่ยว ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและความต้องการของตลาด ซึ่งรุ่ง แก้วแดง (2511: 42) กล่าวว่า ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสาเหตุมาจากปอเนาะนั้น 2 ประการ คือ

ก่อให้เกิดการใช้แรงงานไม่เต็มที่ และการที่โต๊ะครูไม่ต้องจ่ายค่าแรงงานในการทำงานของตนนั้น เป็น การขัดขวางความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การใช้เครื่องทุ่นแรงสมัยใหม่ เป็นต้น

2.4.1.5 ปัญหาในด้านการพูดภาษาไทย

การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้อง ดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมและความต้องการของประชาชนที่แตกต่างไปจาก พื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย การจัดการศึกษาในพื้นที่นี้ ไม่เพียงแต่การจัดให้ตอบสนองโอกาสทางการ ศึกษาและสร้างคุณภาพทางการศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องตอบสนองความต้องการตามวิถีอิสลามให้กับ ชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาทั้งทางตรงและ ทางอ้อม อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2548: 12) ได้กล่าวว่า ความนิยมของผู้ปกครองที่จะส่งบุตร หลานเข้าศึกษาในปอเนาะเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ภาครัฐมองปอเนาะในแง่ลบมาตลอด และถือว่า ปอเนาะไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาไทย เพราะปอเนาะมีการเรียนการสอนเฉพาะวิชาศาสนา เท่านั้น ไม่มีการเรียนวิชาสามัญ ผู้เรียนในปอเนาะจึงไม่สามารถที่ใช้ภาษาไทยได้ดี ซึ่งถือว่าเป็น เครื่องมือสำคัญสำหรับนโยบายกลมกลืนทางวัฒนธรรมในอดีต ด้วยเหตุผลดังกล่าว ปอเนาะจึงถูกมอง ว่า ไม่ได้สร้างความรู้สึกของความเป็นไทย และการที่ไม่รู้ภาษาไทยเป็นอุปสรรคในการที่ปฏิสัมพันธ์ ของคนในชาติ

เนื่องด้วยสภาพสังคมของมุสลิมชายแดนภาคใต้มีลักษณะของ ชุมชนรวมกัน มีความผูกพันด้วยความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม มีลักษณะของสังคมปิด ภาษา ที่ใช้พูดมีเพียงภาษามลายูท้องถิ่นและส่วนใหญ่จะพูดภาษาไทยไม่ถนัด ยกเว้นชาวไทยมุสลิมในจังหวัด สตูลที่มุสลิมสามารถพูดภาษาไทยได้อย่างแพร่หลาย (ประกิจ ประจวบปัจฉิม, 2535: 85) ซึ่งจังหวัด ชายแดนภาคใต้มีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่นับ ถือศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและประเพณีมาจากรากฐานเดียวกัน ใช้ภาษามลายูในการสื่อสาร และมีสถาบันปอเนาะ ที่ผูกพันกับชุมชนมาช้านาน การจัดการศึกษาระบบปอเนาะนี้เองที่สังคมภายนอก มองว่ามีความล้าหลังและเป็นการจัดการเรียนรู้ไม่ทันสมัย ด้วยเหตุนี้การเข้าไปจัดการเพื่อพัฒนา ระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

จากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา มีการมองว่าปอเนาะเป็นปัจจัยที่ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ภาครัฐจึงพยายามเข้าไปจัดระบบการศึกษาให้กับปอเนาะใหม่ ถ้ายังสามารถ ปล่อยให้ระบบการศึกษาที่เก่าแก่ได้ทั้งหมดก็เป็นไปได้

2.4.2 ปอเนาะสถาบันที่ได้รับการสืบทอดในชายแดนภาคใต้

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 ทำให้สถาบันศึกษาปอเนาะ มีลักษณะการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. สถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม (สอนตามประมวลการสอนรายวิชา 16 วิชา)
2. สถาบันศึกษาปอเนาะศัพท์พีชอัลกุรอาน (ท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน)
3. สถาบันศึกษาปอเนาะสอนอัลกุรอานระบบกิรออาตีย

กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 ให้สถาบันศึกษาปอเนาะมีองค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน ดังนี้

1. โต๊ะครู
2. ผู้ช่วยโต๊ะครู
3. นักเรียน (โต๊ะปาเก้)
4. บาลัย (สถานที่เรียน และละหมาด)
5. ที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)

ในช่วงระหว่าง ปีพ.ศ. 2547-2548 กระทรวงศึกษาธิการได้พยายามรวบรวมและประมวลเนื้อหาวิชาที่มีการเรียนการสอนในปอเนาะ รายวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 16 รายวิชา ประกอบด้วย

1. อัลกุรอาน
2. ตัฟซีร (การอธิบายอัลกุรอาน)
3. หะดีษ (วจนะศาสดา)
4. หลักศรัทธา (เตาหีด)
5. ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์)
6. จริยธรรม (อัลอัคลาภหรือตะเศาวูฟ)
7. อักษรวิธี (นะฮู)
8. วากยสัมพันธ์ (ซอรอฟ)
9. หลักการอ่านอัลกุรอาน (ตัญวีดี)
10. หลักการอธิบายอัลกุรอาน (อุศูลุลตัฟซีร)
11. หลักการวจนะ (อุศูลุลหะดีษ)
12. หลักการศาสนบัญญัติ (อุศูลุลฟิกฮ์)
13. การแบ่งมรดก (พะรอเอต)

14. ศาสนประวัติ (ตาริค)
15. สำนักนโฆหาร (อัลบาลาเฆาะฮ)
16. ตรรกวิทยา (มันติก)

หลังจากปี พ.ศ. 2547 สถาบันศึกษาปอเนาะมีการลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สามารถแบ่งลักษณะการเรียนการสอนออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

2.4.2.1 สถาบันการศึกษาปอเนาะดั้งเดิม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิมมีพัฒนาการที่ยาวนาน มีระบบการเรียนการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะนานนับร้อยปี ในฐานะเป็นสถาบันศึกษาอิสลามที่อิสระและปลอดจากอิทธิพลทางศึกษาตะวันตก เนื้อหาที่ใช้สอนในปอเนาะเน้นเกี่ยวกับจิตวิญญาณแห่งอิสลามซึ่งกำหนดปรัชญาการดำเนินชีวิตของนักเรียน เป็นแนวทางของจรรยา มารยาทและจริยศาสตร์ที่หลากหลายรูปแบบของการดำเนินชีวิต

ปอเนาะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยที่บางส่วนได้รับการเปลี่ยนเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและพัฒนาเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน ในขณะที่บางส่วนยังคงดำรงอยู่ในรูปแบบปอเนาะดั้งเดิม และบางส่วนได้มีการจัดตั้งขึ้นมาใหม่ในรูปแบบปอเนาะดั้งเดิมและได้รับการจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะ ในปีพ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งความเข้าใจของสังคมมุสลิมและความเป็นจริงที่ปรากฏทั่วไป ปอเนาะคือ สถาบันสำหรับการศึกษาวิชาการอิสลามที่ประกอบด้วย โต๊ะครู ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของและผู้บริหาร ปอเนาะ และสถานที่สำหรับการเรียนการสอนอาจจะเป็นบ้านของโต๊ะครู บาลัย หรือมัสยิดที่อยู่ในเขตปอเนาะ และที่พักสำหรับนักเรียนมีลักษณะเป็นกระท่อมหลังเล็กๆ ที่เรียกว่าปอเนาะ หรือที่ได้มีการพัฒนาเป็นห้องแถวเล็กๆ ที่มีความแข็งแรงกว่า ดังนั้นสถาบันปอเนาะจึงเป็นสถานศึกษาที่มีระบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

สำหรับการจัดการเรียนการสอนของปอเนาะ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงสภาพการจัดการเรียนการสอน สามารถสรุปได้ดังนี้

ปอเนาะถือเป็นสถาบันศึกษาอิสลามของภาคประชาชน โดยมีการร่วมมือกันของบุคคลสามฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายโต๊ะครู ผู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายอิสลาม และสาขาอื่นๆ ที่มีหน้าที่สอน ฝ่ายชาวบ้าน จะช่วยเหลือและให้การสนับสนุนในการจัดสรรสถานที่เพื่อสร้างปอเนาะ บาลัยและบ้านให้แก่โต๊ะครู และสุดท้ายคือ ฝ่ายผู้ปกครอง ที่ส่งนักเรียนเข้ามาศึกษากับโต๊ะครู (อิสมัน แตอาลี ,2547: 42) ซึ่งการเรียนการสอนอาศัยบ้านโต๊ะครู มัสยิด บาลัยแล้วแต่ความสะดวกของชุมชน การเปิดปอเนาะถือเป็นวิทยาทาน ไม่เก็บค่าเล่าเรียนซึ่งโต๊ะครูมีรายได้จากการบริจาค หรือชะกาตของชาวบ้าน ระยะเวลาในการเรียนของนักเรียนแต่ละคนไม่เท่ากัน ขึ้นกับ

ความสนใจโดยส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 2-6 ปี แต่ก็มีผู้ที่ศึกษาจนถึง 10-15 ปี นักเรียนมีทั้งโศดและสมรสแล้ว โดยโตะครุจะจัดแบ่งนักเรียนที่มีครอบครัวให้อยู่บริเวณปอเนาะรอบใน ส่วนกลุ่มที่โศดจะอยู่ปอเนาะรอบนอก นักศึกษาที่มาจากท้องถิ่นห่างไกลจะต้องมาปลูกกระท่อมเป็นที่พักอาศัย อยู่เป็นกลุ่มในบริเวณบ้านของโตะครุ กระท่อมของนักเรียนมักจะปลูกเรียงรายติดกันเป็นแนวยาวภายในห้องมีที่นอน และที่ทำกับข้าวโดยที่ต้องทำอาหารกินเอง ใช้ห้องน้ำรวม

วินิจ สังขรัตน์ (2544: 44-45) กล่าวว่า การศึกษาในปอเนาะไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน ไม่มีตารางเรียนและกำหนดเวลาสอนที่แน่นอน ไม่มีการวัดผลที่เป็นระบบ ไม่มีชั้นเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนมีเพียงหนังสือเรียนซึ่งเป็นภาษามลายูหรือภาษาอาหรับ แหล่งที่มาของหนังสือเรียนมีทั้งพิมพ์ในประเทศและนอกประเทศ ซึ่งผู้สอนและนักเรียนสามารถจัดหาซื้อได้สะดวก (อาหมัด เบ็ญอาหลี, 2547: ออนไลน์) ครูผู้สอนมีเพียงโตะครุ ภรรยา และบุตรของโตะครุ หรืออาจมีผู้ช่วยสอนบ้างในบางวิชา เน้นรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย สอนแบบบรรยาย โดยมีโตะครุเป็นศูนย์กลาง ใช้วิธีท่องจำ เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การจบหลักสูตรหรือออกจากปอเนาะขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักเรียน

มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า การศึกษาระบบปอเนาะไม่มีหลักสูตร ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ปอเนาะเป็นสถาบันที่มีหลักสูตร แต่เป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เพราะปอเนาะเป็นสถาบันที่ไม่มีชั้นเรียน การเรียนการสอนจะเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และ นุมาน หะยิมะแซ (2553: 75) กล่าวว่า หลักสูตรที่ปอเนาะใช้ในการเรียนการสอนอย่างน้อยมี 2 แห่ง คือ มาจากกลุ่มปอเนาะเองที่จัดทำขึ้นและแต่ละปอเนาะพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาเอง ซึ่งมีบางปอเนาะได้นำบางส่วนของหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาใช้ด้วยเช่นกัน การที่ปอเนาะไม่มีระยะเวลาในการจบการศึกษาที่แน่นอน จึงทำให้นักเรียนใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนในระบบปอเนาะเป็นการที่ต้องรู้จักและมีความละเอียดอ่อน ซึ่งเป็นศาสตร์อิสลามชั้นสูง

จุดเด่นของการศึกษาระบบปอเนาะ เรียกว่า ฮัลเกาะฮ หมายถึงการจัดให้นักเรียนได้นั่งรวมกันในลักษณะวงกลมในระหว่างที่มีการจัดการเรียนรู้ต่อหน้าโตะครุพร้อมกับการอ่านตำราคลาสสิก ที่เป็นทั้งภาษามลายู (อักขรญาวิ) และภาษาอาหรับ (อิสมาอิล เบญจสมิทธิ , 2551 : 76) ในอดีตการสอนวิชาศาสนา โตะครุมักจะตั้งเป้าหมายให้ผู้เรียนที่จะสำเร็จนั้น จะต้องเป็นเลิศในทางวิชาศาสนาและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่นได้ด้วย

จากการสัมภาษณ์โตะครูปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า สถาบันปอเนาะแต่ละแห่งจะมีกฎระเบียบของปอเนาะไว้เพื่อควบคุม ดูแลนักเรียนให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนใหม่จะต้องรายงานตัวและลงทะเบียนก่อน
2. นักเรียนทุกคนต้องขึ้นเรียนในเวลาที่กำหนดไว้
3. นักเรียนทุกคนต้องขึ้นละหมาดรวม (ญามาอะฮฺ) ทุกเวลา
4. ห้ามนักเรียนทุกคนนำสิ่งเสพติดทุกชนิดเข้ามาในบริเวณ

ปอเนาะโดยเด็ดขาดและห้ามเสพโดยเด็ดขาด

5. ห้ามนักเรียนนำ หรือพกพาโทรศัพท์และเครื่องสื่อสารทุกชนิด

หากจับได้จะมีการยึด

6. ห้ามนักเรียนกลับบ้านโดยไม่ได้รับอนุญาต
7. ห้ามนำเด็กที่ไม่ใช่ นักเรียนปอเนาะเข้ามาในบริเวณปอเนาะ

เด็ดขาด

8. ห้ามนักเรียนทะเลาะกันและส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่น
9. นักเรียนต้องทำความสะอาดปอเนาะทุกวัน
10. นักเรียนต้องแต่งกายด้วยการใส่หมวกสีขาว เสื้อสีขาว และผ้า

พันศีรษะ (สะราบัน) สีขาวเมื่อขึ้นละหมาด และห้ามใส่เสื้อแขนสั้นขณะเรียน

จากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนปอเนาะ สรุปได้ว่า การเรียนการสอนในปอเนาะนั้นจะมีการแบ่งลักษณะการสอน การส่งเสริมให้ศึกษาเฉพาะทาง โดยมีการแบ่งระดับออกเป็น 4 ประเภท สอดคล้องกับที่อัลดุรอซิด เจมะมะ (2556 : 110-111) กล่าวไว้ดังนี้

1. สอนนักเรียนทั่วไปไม่มีทั้งนักเรียนประจำในปอเนาะ และชาวบ้านที่มีความสนใจทั้งชายและหญิง โดยไม่จำกัดอายุ โดยมีการจัดการเรียนการสอนเป็นรายสัปดาห์ในสาขาที่โต๊ะครูมีความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ เช่น หลักศรัทธา ศาสนบัญญัติ จริยธรรมอักษรวิธี วากยสัมพันธ์ เป็นต้น โดยจัดการเรียนการสอนเป็นประจำในทุกคำคืนหลังละหมาดมัฆริบ

2. สอนนักเรียนประจำที่เรียนอยู่ในปอเนาะ ทั้งที่เรียนในปอเนาะตนเองและที่มาจากปอเนาะอื่น ที่มีความสนใจ ต้องการจะมาศึกษาในวิชาที่โต๊ะครูมีความเชี่ยวชาญ โดยที่ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ในระดับที่เป็นผู้ช่วยโต๊ะครู เช่น การจัดการเรียนการสอนวิชาหลักศรัทธา รายสัปดาห์ ในทุกๆวันอังคารและวันศุกร์

3. สอนนักเรียนประจำในปอเนาะที่มีความรู้ ความสามารถทางวิชาการอยู่แล้ว และทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยโต๊ะครู ซึ่งใช้โอกาสที่โต๊ะครูมีเวลาว่าง ก็จะเรียกเข้าบาลัยเป็นประจำ โดยไม่ได้กำหนดเวลาที่แน่นอน

4. การต่อยอดและการเสริมความรู้เฉพาะทางให้แก่ นักเรียนในปอเนาะ โดยที่โต๊ะครูจะแนะนำให้ไปศึกษากับโต๊ะครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในวิชานั้นๆในปอเนาะ

อื่นที่เป็นที่ยอมรับทางวิชาการในสังคมแบบปอเนาะ เช่น โต๊ะครูจะแนะนำให้นักเรียนไปเรียนวิชา อักษรวิธี วากยสัมพันธ์ จากปอเนาะแห่งนี้ ในขณะที่วิชาหลักศรัทธา หรือ ศาสนบัญญัติจากปอเนาะ อีกแห่งหนึ่ง

สถาบันปอเนาะมีรูปแบบการจัดการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่สามารถศึกษาได้ทุกระดับอายุ สามารถแบ่งการจัดการเรียนการสอน ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับต้น

1) เน้นการอ่านออกเขียนได้ โดยจัดกลุ่มนักเรียนตาม พื้นฐาน ความสามารถโดยมีรุ่นพี่ช่วยดูแลรุ่นน้องและช่วยสอน

2) พี่สอนน้อง คือ ก่อนที่จะเข้าเรียนร่วมกับโต๊ะครู นักเรียน จำเป็นต้องอ่านตำราเรียนก่อน โดยการอ่านที่ละเอียดหรือที่ละเอียด โดยรุ่นพี่ ช่วยสอนให้อ่านหรือ สกศคคำต่างๆ หรือบทต่างๆในวิชา และตำราเรียนที่ใช้สำหรับการเรียนการสอน

3) เพื่อนช่วยเพื่อน คือ มีการทบทวนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่นักเรียนมีการถาม ตอบ ประเด็นข้อสงสัย ซึ่งเป็นการทบทวนหรือแลกเปลี่ยนจากเนื้อหาที่โต๊ะ ครูได้สอนกับเพื่อน

2. ระดับกลาง

1) เรียนด้วยตนเอง โดยการอ่านตำราเรียน ก่อนที่จะเข้าไป เรียนกับโต๊ะครู หรือการท่องจำบทต่างๆต่อหน้าโต๊ะครู ตามที่กำหนด

2) เรียนกับผู้ช่วยโต๊ะครูหรือผู้มีอาวุโสกว่า ที่มีความเชี่ยวชาญ ในบางรายวิชา ซึ่งได้รับความไว้วางใจจากโต๊ะครูเป็นผู้สอนรุ่นน้องในบางวิชา เช่น วิชาอัลกุรอาน วิชา หลักศรัทธา เป็นต้น

3) เรียนกับโต๊ะครูในบางวิชาที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะของ โต๊ะครู

3. ระดับสูง

1) เรียนกับโต๊ะครูในปอเนาะตนเองและไปเรียนเพิ่มเติมกับโต๊ะ ครูในสถาบันศึกษาปอเนาะอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2) ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง นักเรียนด้วยกัน โดยจัดกลุ่มเสวนาทางวิชาการ

3) นำเสนอทางวิชาการโดยการสอนรุ่นน้องในรายวิชาที่ตนเอง มีความเชี่ยวชาญ

4) นำเสนอทางวิชาการโดยการสอนในชุมชน ในรายวิชาที่ ตนเองมีความเชี่ยวชาญ

แนวทางการจัดการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะ สามารถแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการจัดการเรียนการสอนตามพื้นฐานความสามารถของผู้เรียน
2. มีความยืดหยุ่น โดยยึดความสามารถของผู้เรียนในรายวิชาต่างๆ
3. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการระหว่างเนื้อหาวิชาวิทยากับหลักการใช้ภาษาอาหรับ โดยเน้นรายวิชาที่สอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของผู้โต๊ะครู และความต้องการของนักเรียน
4. จัดการเรียนการสอนโดยใช้ความสัมพันธ์ของรายวิชาและความต่อเนื่องของเนื้อหา เช่น วิชาฟิกฮ์กับวิชาอุศูลุคฟิฮ์ วิชาตัจฟีรกับวิชาอุศูลุคตัจฟีร วิชาอัลหะดีษกับวิชาอุศูลุคหะดีษ เป็นต้น
5. จัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาและคุณลักษณะของวิชา ตลอดจนความสามารถและความสนใจของผู้เรียนในวิชาต่างๆ

รูปแบบการประเมินผล การเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับต้น ประเมินการอ่านและอธิบายความรู้ที่ได้เรียนมา โดยที่โต๊ะครูมอบหมายให้ผู้ช่วยโต๊ะครู (กือปาลอมูตอลาอะห์) ที่ทำหน้าที่สอนรายวิชานั้นแทนโต๊ะครู ทำหน้าที่ในการวัดและประเมินผลรายวิชานั้น
2. ระดับกลาง ประเมินโดยการสอนรายวิชาที่ได้เรียนรู้อา โดยการประมวลความรู้แบบองค์รวมในแต่ละรายวิชา โดยที่โต๊ะครูจะเป็นผู้ประเมิน เช่น การถามตอบ การปฏิบัติ
3. ระดับสูง ประเมินโดยการสอนแทนโต๊ะครูในรายวิชาที่ได้รับมอบหมายโดยทำการสอนนักเรียนรุ่นเดียวกันหรือรุ่นน้องๆ และบุคคลทั่วไปจากชุมชน โดยโต๊ะครูจะเป็นผู้ประเมิน

ภาษาที่ใช้ในการเรียนการสอนในปอเนาะนั้นส่วนใหญ่จะใช้ภาษามลายูถิ่นและภาษาอาหรับและมีบางปอเนาะใช้ภาษาไทยด้วย นอกเหนือจากการเรียนศาสนาแล้ว บางปอเนาะยังได้สอนวิชาซีฟและวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ในบางระดับให้แก่เด็กนักเรียน ปัจจุบันมีหลายปอเนาะได้ติดต่อให้ครูจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) มาจัดการเรียนการสอนทั้งวิชาสามัญและอาชีวะให้แก่เด็กนักเรียนของตน เพื่อช่วยให้นักเรียนที่จบการศึกษาไปแล้วมีวิชาชีพติดตัวหรือสามารถไปประกอบอาชีพอย่างอื่นได้

ปอเนาะส่วนใหญ่หยุดการเรียนในช่วงกลางวันของวันอังคารกับวันศุกร์และจะสอนในช่วงตอนค่ำ ซึ่งใน 1 ปี จะการหยุดการเรียนประมาณ 100 วัน หรือ 3 เดือนกับอีก 10 วัน คือ ก่อนเดือนรอมฎอน 15 วัน หลังเดือนรอมฎอน 15 วัน เดือนรอมฎอน 30 วัน เดือนรอปีอุลฮาวัล 30 วัน และเดือนซุลฮิจยะห์ 10 วัน

ระบบปอเนาะจะมีการเรียนการสอนที่ครอบคลุมไปตลอดทั้งวัน จะเข้มข้นทั้งภาคเนื้อหาและภาคปฏิบัติ นักเรียนจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีพร้อมทั้งได้ปฏิบัติจริง ลักษณะอย่างนี้ทำให้นักเรียนคลุกคลีอยู่กับศาสนาวันละหลายๆชั่วโมง ปรับเปลี่ยนตัวเองด้วยความรู้หล่อหลอมจนกลายเป็นผู้ที่มีจรรยา มารยาทที่ดีงาม และสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ปอเนาะยังคงดำเนินการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมอยู่ถึงปัจจุบัน คือ การถ่ายทอดการเรียนการสอนรุ่นต่อรุ่น โดยที่ผู้เป็นโตะครูจะเตรียมลูกเขย ซึ่งอาจจะเป็นักเรียนที่เป็ผู้ช่วยโตะครู หรืออาจจะเป็โตะครูหนุ่มมาเป็ตัวแทนในอนาคต ทำหน้าที่เป็โตะครู รับช่วงกิจการของปอเนาะ โดยที่พยายามดำเนินตามโตะครูรุ่นก่อน แต่ก็มีปอเนาะบางแห่งที่ลูกชายของโตะครูอาจจะเป็ผู้เข้ามารับผิดชอบ และดำเนินการแทนหลังจากโตะครูผู้เป็บิดาได้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งหากไม่มีผู้สืบทอดแล้ว ปอเนาะก็จะต้องปิดกิจการลงดังเช่นหลายๆสถาบันในปัจจุบัน

2.4.2.2 สถาบันศึกษาปอเนาะอะห์ลุลฮัจญ์ (ห้องจำคัมภีร์อัลกุรอาน)

จากการให้ข้อมูลของเจ้าของสถาบันศึกษาปอเนาะอะห์ลุลฮัจญ์ อัลกุรอาน และจากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะหนึ่ง สามารถสรุปได้นี้

การเกิดขึ้นของสถาบันศึกษาปอเนาะอะห์ลุลฮัจญ์ อัลกุรอาน และมีการจัดการเรียนการสอนก็ตาบแบบปอเนาะนั้นสืบเนื่องจากในอดีตระบบการศึกษาปอเนาะ จะไม่เน้นให้นักเรียนท่องจำอัลกุรอาน เนื่องจากมีทัศนคติว่า ผู้ใดที่ท่องจำอัลกุรอานแล้วลืมจะถือว่าบาป ดังนั้นจึงมีการให้นักเรียนมีการท่องจำอัลกุรอานในซูเราะฮ์สั้นๆที่มีการใช้ในละหมาดเป็นประจำเท่านั้นเพื่อป้องกันจากการหลงลืม จึงส่งผลให้ไม่มีการท่องจำอัลกุรอานทั้งเล่ม

อย่างไรก็ตามในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาได้มีการนำรูปแบบการเผยแผ่อิสลามในรูปของญามาอะฮ์ตบลิซ ซึ่งเป็นองค์กรแห่งการเผยแผ่อิสลามที่มีแหล่งกำเนิดจากประเทศอินเดียเข้ามาในประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้และได้รับการยอมรับจากมุสลิมจำนวนมากไม่น้อย โดยมีนโยบายหนึ่งขององค์กร คือ ส่งเสริมการท่องจำอัลกุรอาน โดยได้กำหนดเป็หลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนอย่างเป็รูปธรรมและเป็ที่ยอมรับของมุสลิม เนื่องจากว่ามุสลิมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องมีผู้ท่องจำอัลกุรอานโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อทำหน้าที่นำละหมาดในช่วงเดือนรอมฎอน

ดังนั้น จึงได้มีการนำระบบดังกล่าวมาใช้ในการสอนบุตรให้มีการท่องจำอัลกุรอาน โดยในช่วงเริ่มต้นได้ใช้บ้านของโต๊ะครูสอนอัลกุรอาน แล้วขยับขยายไปสอนที่มีสยิดและพัฒนาเป็นโรงเรียนสอนตหะฟีซอัลกุรอาน และมีการจัดการเรียนการสอนก็ตาบบแบบปอเนาะอีกด้วย โดยการเรียนการสอนดังกล่าวได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้มีการนำระบบดังกล่าวไปสอนในปอเนาะทั้งที่เป็นปอเนาะสร้างใหม่หรือปอเนาะดั้งเดิมที่ได้มีการพัฒนาขึ้นมาใหม่แต่ยังไม่ได้มีการจดทะเบียนกับภาครัฐอย่างเป็นทางการ เมื่อรัฐบาลได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. 2547 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการจดทะเบียนปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้กำหนดประเภทชื่อใหม่ว่า “สถาบันศึกษาปอเนาะ” และได้กำหนดให้มีสถาบันศึกษาปอเนาะตหะฟีซอัลกุรอาน และมีการจัดการเรียนการสอนก็ตาบบด้วย

จากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะตหะฟีซอัลกุรอาน และมีการจัดการเรียนการสอนก็ตาบบแบบปอเนาะสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ระบบการผลิตนักท่องจำอัลกุรอานและนักฮาดิซ

ระบบการเรียนการสอนนักเรียนโดยใช้หลักสูตร ตหะฟีซอัลกุรอาน คือ การเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้อ่านให้ถูกต้องตามหลักการอ่านออกเสียงภาษาอาหรับ แล้วสอนให้นักเรียนท่องจำตัวบทอัลกุรอาน ซึ่งระบบการเรียนการสอนประเภทนี้ ได้มีการแบ่งการเรียนการสอนออกเป็นระดับต่างๆ 3 ระดับ คือ

ก. ระดับตหะฟีซอัลกุรอาน (ท่องจำ) 30 ยุซ (ภาค)

ข. ระดับอาเล็ม เป็นการศึกษาในระดับที่ต่อยอดจากระดับฮาดิซที่ใช้ระยะเวลาเรียน 8 ปี โดยลักษณะการเรียนการสอนนั้นเน้นแบบชั้นเรียนแต่เนื้อหาเรียนแบบปอเนาะโดยศึกษาวิชาการเกี่ยวกับหะดีซทั้ง 6 เล่ม¹ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เคารุลหะดีซ

ค. ระดับมุฟตี ซึ่งระดับนี้เป็นการศึกษาประเด็นปัญหาทางวิชาการศาสนาโดยมีการยกกรณีศึกษามาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้กรณีศึกษาจากปัญหา 300 ประเด็นหลักแล้วให้นักเรียนวินิจฉัยเพื่อหาข้อสรุปตามแนวทางทั้ง 4 มัชฮับ (สำนักคิด) คือ มัชฮับหะนาฟีย มาลิกีย อัชชาฟีอีย และฮัมบาลีย

โดยลักษณะการจัดการเรียนการสอนนั้นได้นำรูปแบบมาจากสถาบันอูลูมตีวบัน ประเทศอินเดีย และมีการที่ใช้ในการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยดาร์ลุลุม

¹ บรรดาหนังสือสุนันทั้งหก ประกอบด้วย เศาะหิหฺ อัลบุคอรี, เศาะหิหฺ มุสลิม, สุนัน อิบิดาวูด, สุนัน อัต-ติรมิซีย, สุนัน อัน-นะสาอีย และ สุนัน อิบนิ มาญะฮฺ) หนังสือหะดีซทั้งหกสมบูรณ์จนกลายเป็นตำราแม่บทของหนังสือหะดีซที่ใช้สำหรับอ้างอิง

ประเทศปากีสถาน เช่นเดียวกัน โดยที่ปัจจุบันมีการใช้ในสองระดับเท่านั้นคือ ระดับศัพท์พีชอัลกุรอาน 30 ยุซ และระดับอาเล็ม ส่วนระดับมูฟตี้นั้นเป็นโครงการที่จะนำมาใช้ในอนาคต

สำหรับเวลาเรียนนั้น สมัยก่อนจะยึดเวลาหลังละหมาดทั้งห้าเวลาเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันจะเรียนตาม เวลาราชการในห้องเรียน (เฉพาะนักเรียน) แต่จะเสริมเรียน อัลกุรอานหลังละหมาดซุบฮิ (ตอนเช้าตรู่) และ เรียนกิตาบหลังละหมาดมัฆริบ (หลังดวงอาทิตย์ตก)

โดยมีการเรียนการสอนอัลกุรอานและเรียนกิตาบตั้งแต่หลังละหมาดซุบฮิ จนถึงเวลาประมาณ 7.00 น. จากนั้นจะปล่อยให้เด็กนักเรียนพักผ่อนตามอัธยาศัยหรือไปศึกษาด้วยตัวเอง แต่สำหรับชาวบ้านที่เรียนเฉพาะระบบปอเนาะนั้นเมื่อถึง เวลาประมาณ 8.30 น. ก็จะเริ่มเรียนวิชาตามหลักสูตรปอเนาะจนถึงประมาณ 12.00 น. จากนั้นก็เริ่มเรียนอีกเวลาประมาณ 13.30 น. จนถึง 16.00 น. จึงจะเลิกเรียน จากนั้นก็พักผ่อนตามอัธยาศัย นักเรียนบางคนมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างเด็กปอเนาะ เช่น การเล่นกีฬา เป็นต้น

2) รูปแบบการประเมินผลการสอนศัพท์พีชอัลกุรอาน

จากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นเจ้าของสถาบันศึกษาปอเนาะศัพท์พีชอัลกุรอานท่านหนึ่ง สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมินผลการสอนศัพท์พีชอัลกุรอานนั้น นักเรียนจะต้องท่องจำอัลกุรอานโดยการท่องจำต่อหน้าคณะกรรมการประเมิน ซึ่งประกอบด้วย ครูผู้สอน 2-3 คน โดยนักเรียนต้องท่องจำปากเปล่าอย่างต่อเนื่องตามที่โต๊ะครูกำหนด ตั้งแต่เช้าหลังละหมาดซุบฮิ ถึงหลังละหมาดอิชา จนจบอย่างไม่ติดขัด โดยมีเวลาพัก 2 ช่วง คือ เวลารับประทานอาหาร และเวลาละหมาด จึงจะถือว่าสอบผ่าน ซึ่งนักเรียนที่เข้ามาศึกษาใหม่ จะต้องท่องจำตามที่โต๊ะครูได้กำหนด เช่น ซูเราะฮฺยาซีน อัลฮัจญ์อะฮฺ อัด-ดุคอน อัล-มุลก์ เป็นต้น

ปัจจุบันนักฮาศาสตร์อัลกุรอานได้รับการยอมรับและเป็นที่ต้องการทั้งในระดับสังคมท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับต่างประเทศจนกระทั่งขาดแคลน ไม่เพียงพอต่อความต้องการของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเดือนรอมฎอน

2.4.2.3 สถาบันศึกษาปอเนาะสอนอัลกุรอานระบบกิริออาตีย

การเกิดขึ้นของสถาบันศึกษาปอเนาะสอนอัลกุรอานระบบกิริออาตียและมีการจัดการเรียนการสอนกิตาบแบบปอเนาะนั้น สืบเนื่องจากการเรียนการสอนอัลกุรอานให้บุตรหลานในอดีตนั้นใช้ระบบ บัฆดาตีย ซึ่งเป็นระบบที่สืบทอดมาจากระบบการสอนอัลกุรอานในสมัยราชวงศ์มุสลิมอับบาซียะฮฺที่มีศูนย์กลางปกครองประเทศ ณ นครแบกแดด ในยุคกลาง ส่งผลให้การเรียนการสอนต้องใช้ระยะเวลานาน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มุสลิมส่วนหนึ่งมีการศึกษาเกี่ยวกับการสอนอัลกุรอานระบบใหม่ และสร้างเป็นหลักสูตรพร้อมตำรา การเรียนการสอนที่มี

ประสิทธิภาพ และได้ผลภายในระยะเวลาอันสั้น ซึ่งระบบใหม่นี้มีรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ระบบอิกเราะ ระบบกิริออาตีย

ปัจจุบันมีการสื่อสารในระดับกว้างขึ้นโดยใช้เครื่องมือสื่อสารที่เป็นเทคโนโลยี ส่งผลให้ระบบดังกล่าวได้ถูกนำมาเผยแพร่อย่างรวดเร็วและกระจายไปทั่วโลก จึงเป็นโอกาสสำหรับมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการที่จะได้รับข้อมูลดังกล่าว ดังนั้น จึงมีการนำหลักสูตรและคู่มือการสอน อัลกุรอานข้างต้นมาใช้สอนตาม บ้าน มัสยิด โรงเรียน ตาดีกา และปอเนาะต่างๆที่มีการเรียนการสอนศาสนา แต่ยังไม่ได้มีการจดทะเบียนกับภาครัฐอย่างเป็นทางการ เมื่อรัฐบาลได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ 2547 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับการจดทะเบียนปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และได้กำหนดประเภทชื่อใหม่ว่า “สถาบันศึกษาปอเนาะ” และได้กำหนดให้มีสถาบันศึกษาปอเนาะประเภทสอนอัลกุรอานระบบกิริออาตียและมีการจัดการเรียนการสอนที่ตามแบบปอเนาะ

จากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นเจ้าของสถาบันศึกษาปอเนาะแบบกิริออาตีย สรุปได้ว่า ระบบการเรียนการสอนอัลกุรอาน รูปแบบใหม่ มีหลากหลาย เช่น ระบบกิริออาตีย ระบบอิกเราะ ซึ่งเดิมทีนั้น การสอนอ่านคัมภีร์อัลกุรอานในพื้นที่แถบนี้ เป็นการสอนแบบเดิมที่เรียก “ขัหมดาตีย” เป็นระบบเก่าที่ส่งผลสัมฤทธิ์ช้า เด็กที่เรียนในระบบนี้แม้ใช้เวลา 6 ปี จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว ก็ยังอ่านคัมภีร์อัลกุรอานไม่ได้ ถ้าอ่านได้ก็จะอ่านแบบได้หน้าลิ้มหลัง

วิธีการอ่านแบบ “กิริออาตีย” ซึ่งเป็นหลักสูตรการอ่านที่นำเข้ามาจาก ประเทศอินโดนีเซีย มีต้นแบบมาจากอูสตาดฮัจยี ดะฮฺลัน ซาลิม ซาร์กาซี (Ustaz Haji Dahlan Salim Zarkasyi) ที่ริเริ่มการสอนแบบกิริออาตียในประเทศอินโดนีเซีย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาตำรา แบบฝึกหัดการเรียนอัลกุรอานอย่างคึกคัก

วิธีการเรียนอัลกุรอานแบบกิริออาตียเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จากความพยายามของ สุนทร ปิยะวสันต์ หลังจากที่ยุบายอบรมครูและวิทยากรมุสลิมในพื้นที่มานานหลายปี และพยายามเปิดโรงเรียนสอนอ่านอัลกุรอาน ด้วยวิธีนี้โดยเฉพาะขึ้น หลักสูตรนี้ก็เริ่มเห็นผลในปี พ.ศ. 2551 “การเรียนแบบกิริออาตีย เริ่มจากเด็กต้องรู้จักพยัญชนะอาหรับ 28 ตัว มีการเปรียบเทียบพยัญชนะแต่ละตัวกับสิ่งของเพื่อช่วยให้จำง่ายขึ้น เช่น ‘อาลีฟ’ ที่มีลักษณะเหมือนกับเลข 1 ก็จะนำไปเปรียบกับเสาธง ส่วนสระ ตัวอย่างคือ ฟิตซะ หรือ ‘สระบน’ ก็จะเทียบได้กับสระอาในภาษาไทย ระหว่างสอนพบว่าวิธีนี้ทำให้เด็กสนใจเรียนมากกว่าวิธีการแบบเดิม (การพัฒนากระบวนการสอนอัลกุรอานระบบกิริออาตี, 2553. ออนไลน์)

การอ่านแบบกิริออาตียเป็นวิธีที่ต่างจากเดิมที่ให้นักเรียนจำเป็นประโยค ซึ่งยากกว่ามาก และจะใช้ครู 1 คนต่อเด็ก 15 คน ซึ่งการเรียนเป็นกลุ่มทำให้สังเกตและสอนเด็กแต่ละคนได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้น การสอนแบบนี้เป็นการอ่านเป็นประโยค มีทั้งหมด 5 เล่ม จบ

หลักสูตรก็ใช้เวลาประมาณ 2 ปี แต่หากว่าเด็กบางคน ไม่สามารถมาเรียนอย่างต่อเนื่องก็อาจจะใช้เวลานานกว่านั้น

สุนทร ปิยะวสันต์, 2553:14 กล่าวว่า ระบบกีรออาตีัยเป็นระบบจัดการเรียนรู้การอ่านอัลกุรอาน เป็นคำโดยไม่มีการสะกดคำ เป็นการฝึกอ่านอัลกุรอานเพื่อความคล่องแคล่วพร้อมกับอ่านได้อ่านถูกต้องและชัดเจนตามหลักตั้งญวีด

การจัดการเรียนรู้ระบบกีรออาตีัย มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. นักเรียนมีความสามารถในการอ่านอัลกุรอานมีความถูกต้องและชัดเจนตามหลักตั้งญวีด

2. นักเรียนจะได้เรียนรู้การอ่านอัลกุรอานด้วยความเพลิดเพลิน

3. สามารถขยายผลเรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับอัลกุรอาน

4. สามารถพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้การอ่านอัลกุรอานแก่ครูผู้สอนอัลกุรอานทั้งหลาย

สามารถสรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของสถาบันศึกษาปอเนาะทั้ง 2 ประเภท คือ สถาบันศึกษาปอเนาะตะห์ฟีซอัลกุรอาน และสถาบันศึกษาปอเนาะสอนอัลกุรอานระบบกีรออาตีัยนั้นมีลักษณะผสมผสานทางภูมิปัญญาและทุนเดิมระหว่างการเรียนการสอนการท่องจำอัลกุรอาน กับระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิมซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดและการสร้างขึ้นมาใหม่

กระบวนการเรียนรู้ของระบบปอเนาะ โต๊ะครูได้ปฏิบัติในการเรียนการสอนแก่นักเรียนในสถาบันศึกษา หรือผู้ที่สนใจนั้นมี 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. Ta Lim (Connitive Domain) คือ การสั่งสอน การอบรม ซึ่งโต๊ะครูและผู้ช่วยโต๊ะครู จะอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอิสลาม โดยการเน้นหลักคุณธรรมจริยธรรมในทุกๆวัน เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ และละเว้นจากสิ่งที่ชั่วร้าย หรือสิ่งที่ศาสนาห้ามเมื่อกลับไปยังมาตุภูมิ

2. Tarbiyah (Psycho - Motor Domain) คือ การฝึกอบรม การนำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติ ซึ่งโต๊ะครูบางท่านจะมีการฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้นำในศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่ามนำละหมาด การอ่านคุตบะฮฺ (บรรยายธรรม) ในมัสยิดทุกวันศุกร์ และส่งผู้ช่วยโต๊ะครูเพื่อสอนหลักการศาสนาอิสลามตามมัสยิด หรือ สอนฟิรดูอีน (ตาดีกา) ในชุมชน

3. Ta dib (Effective Domain) คือ การขัดเกลานิสัย จรรยา มารยาท โต๊ะครูได้สั่งสอนและขัดเกลาคติใจของนักเรียนให้ปฏิบัติหรือดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม เช่น การแต่งกายถูกต้องตามหลักศาสนา การตรงต่อเวลา การเคารพผู้ใหญ่ ตลอดจน

เคารพครูบาอาจารย์ เป็นต้น และให้สำนึกในโลกหน้าที่ดำรงชีวิตอย่างถาวรด้วยการกระทำสิ่งที่ดี ที่ ศาสนาอนุญาตเท่านั้น

ปอเนาะเป็นสถานที่พอกคนให้เป็นคนดี สร้างคนไม่ดีให้กลับตัว กลับใจมาสู่ศาสนา เน้นการปฏิบัติและอุทิศตนเพื่อศาสนาและสังคมซึ่งปอเนาะนั้นเป็นการจำลอง สังคมมุสลิมในอุดมคติ การอยู่ในปอเนาะฝึกการเป็นผู้นำที่ดี ผู้ตามที่ดี การให้การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ รักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน อยู่กันอย่างฉันทันหนึ่ง ใช้ชีวิตอยู่ในครรลองศาสนา ห่างไกลจาก อบายมุข ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่รวมนักศึกษาทุกระดับชั้นการศึกษาตั้งแต่คนที่มีการศึกษาน้อย จนถึงผู้ที่มีการศึกษาสูงทางโลก โดยมาอยู่ร่วมกัน อาศัยชายคาปอเนาะอยู่อย่างฉันทันหนึ่ง สิ่งเหล่านี้จะ ขาดหายไปจากสถาบันศึกษาทั่วไป มีสถาบันปอเนาะบางแห่งได้เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนปอเนาะ ออกเผยแพร่ศาสนา ยิ่งทำให้นักเรียนนั้นฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามได้อีกทางหนึ่ง

ปอเนาะเป็นสถาบันที่จัดการศึกษา อบรมสั่งสอนนักเรียน ครอบถ้วนและครอบคลุมความหมายของการศึกษาในอิสลามทุกประการ กล่าวคือเป็นการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดความรู้ อบรม ชัดถวิลจิตใจ ทางศาสนารวมทั้งอบรมบ่มเพาะนิสัยนักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษาปัจจุบันที่บ่มเพาะผู้เรียนให้มีความรู้ และทักษะในการ ประกอบอาชีพควบคู่กัน ผู้วิจัยมองเห็นถึงสิ่งที่ควรเติมเต็มในการจัดการศึกษาในปอเนาะ ให้มีการ เรียนการสอนด้วยการผนวกการสอนด้านวิชาชีพ หรือ วิชาสามัญควบคู่กับด้านศาสนาอิสลามด้วย

การเรียนการสอนในปอเนาะมีความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษา ในปัจจุบันที่แบ่งจุดประสงค์การเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2) ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) การเรียนรู้ใน ด้านพุทธิพิสัย นั้นได้เน้นในเรื่องของการท่องจำ กฎเกณฑ์ต่างๆทั้งทางด้านศาสนา และภาษาอาหรับ เป็นต้น ด้านจิตพิสัย โดยการฝึกอ่านอัลกุรอานแบบทำนองเสนาะ อ่านบทวรรณกรรมสำหรับการ เฉลิมฉลองเนื่องในวันประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ซึ่งมีการจัดขึ้นในชุมชนทุกๆปี เป็นต้น และ ด้านทักษะพิสัย โดยสอนให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ การอ่านอัลกุรอาน การเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ การละหมาด การถือศีลอด ตลอดจนทักษะในการบริการสังคม เช่น การร่วมงานทำบุญทางศาสนา เนื่องในโอกาสต่างๆ และการร่วมละหมาดให้ผู้ที่เสียชีวิตในชุมชนโดยรอบบริเวณปอเนาะ เป็นต้น

ปอเนาะจะมีความพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นสถาบันที่เข้าเรียนได้ ง่าย ไม่มีเงื่อนไขมาก การจัดการเรียนการสอนปอเนาะจะเน้นความต้องการและความสนใจของ นักเรียนแต่ละคน (Individual Needs and Interest Curriculum) เช่น การเน้นที่ผู้เรียน การเน้น ประสบการณ์ โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นตามความรู้ และความสนใจของผู้เรียนที่มีความยืดหยุ่นสูงใน การกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลา การวัดและประเมินผล ที่มีรูปแบบ เฉพาะเป็นของตนเอง ที่แตกต่างจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

หลังจากที่ปอเนาะได้รับการจดทะเบียน เป็นสถาบันศึกษา ปอเนาะในปี พ.ศ. 2547 ปอเนาะก็ยังคงรักษาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของปอเนาะดั้งเดิมไว้ มิได้เปลี่ยนแปลงทั้งหมด ยังคงมีรูปแบบการเรียนการสอนเหมือนอย่างในอดีต กล่าวคือ ปอเนาะยังคงใช้ระบบการเรียนการสอนแบบเดิมที่มีโต๊ะครูเป็นผู้บริหารสูงสุด รูปแบบวิธีการสอนและการประเมิน หนังสือที่ใช้ในการเรียนการสอน และเนื้อหาสาระต่างๆ ซึ่งอาจจะแตกต่างกันในแต่ละปอเนาะ และสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ยังคงเหมือนเดิมนั้นคือ เจตนารมณ์ของโต๊ะครูในการก่อตั้งปอเนาะขึ้นมา ซึ่งมีเป้าหมายที่จะผลิตนักเรียนให้เป็นผู้ที่เข้าใจหลักการอิสลามอย่างถ่องแท้ มีคุณธรรมจริยธรรม และสร้างคนดีที่มีพื้นฐานศาสนาอิสลามมารับใช้สังคม

2.5 ปัจจัยการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศึกษาปอเนาะของนันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะห์ลี (2542) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ วินิจ สังขรัตน์ (2544) ศึกษาเกี่ยวกับ อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2548) ศึกษาเกี่ยวกับปอเนาะกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และท่านอื่นๆ พบว่า สามารถที่จะแบ่งประเด็นการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิมเป็น 5 ด้าน คือ ปัจจัยด้านศาสนา ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยการอนุรักษ์วัฒนธรรม

2.5.1 ปัจจัยด้านศาสนา

การทำความเข้าใจในคัมภีร์อัลกุรอาน และหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน เนื่องจากทั้งสองประการนี้เป็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติอิสลาม เป็นธรรมนูญที่มุสลิมใช้เป็นทางนำในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากบุคคลใดมีความรู้ ความเข้าใจเป็นอย่างดี จนสามารถปฏิบัติตามบทบัญญัติศาสนาที่กำหนดไว้อย่างถูกต้อง ย่อมจะได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง การเรียนรู้และการทำความเข้าใจในบทบัญญัติจึงเป็นสิ่งที่มุสลิมมีความจำเป็นสูงสุด ดังหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(أخرجه ابن ماجه: 224)

ความว่า “การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็น (ฟิรฎุ) สำหรับมุสลิมทุกคน”

(บันทึกหะดีษโดย Ibn Majah : 244)¹

จากการสัมภาษณ์โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ,2558 กล่าวว่า สถาบันศึกษาปอเนาะเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านหลักการอิสลาม ซึ่งในอดีตนั้นมุสลิมเกือบทุกคนต้องไปศึกษาหาความรู้ด้านศาสนาที่ปอเนาะกับโต๊ะครู เพื่อศึกษาคัมภีร์อัลกุรอาน และอัสนุนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้สอนความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม ความจำเป็นดังกล่าวทำให้มุสลิมต้องแสวงหาความรู้ด้านศาสนา เพื่อที่สามารถปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันได้และแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งก็คือ สถาบันศึกษาปอเนาะ ด้วยประการดังกล่าวจึงทำให้เกิดสถาบันการศึกษาขึ้น อิบราเฮ็ม ฌรงค์ รักษาเขต และ นูมาน หะยีมะแซ (2553: 52) กล่าวว่า ในอดีตการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามจะอาศัยบ้านของผู้รู้ ซึ่งเวลาต่อมาก็พัฒนาเป็นปอเนาะซึ่งเป็นทั้งสถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา และจากการสัมภาษณ์โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ,2558 กล่าวว่า การศึกษาในสมัยก่อนของมุสลิมนั้นพ่อ แม่จะส่งลูกไปเรียนที่บ้านของผู้รู้ ที่สอนอยู่ในสำนักของตนเอง หรือในบริเวณของชุมชนนั้นคือปอเนาะนั่นเอง ซึ่งหากเปรียบเทียบกับทางด้านศาสนาพุทธ ก็เป็นวัดที่ต้องไปบวชเรียน ทางด้านศาสนาอิสลามก็ส่งไปปอเนาะ เพื่อศึกษาความรู้ด้านศาสนา การปฏิบัติภารกิจด้านศาสนากับโต๊ะครูปอเนาะนั่นเอง

การจัดตั้งปอเนาะเกิดขึ้นได้ด้วยความต้องการร่วมกันระหว่างโต๊ะครูและชุมชน ที่เกิดมาจากความศรัทธาในหลักการศาสนา มีโต๊ะครูเป็นผู้กำหนดทิศทาง ผลักดันจนทำให้เกิดปอเนาะเพื่อพัฒนาชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น จนมีการยึดมั่นอย่างเหนียวแน่นในหลักการศาสนา ดังนั้น การมีสถาบันศึกษาทางศาสนาที่ให้การปลูกฝังวิชาการความรู้เกี่ยวกับศาสนาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง หากมองในแง่ของการบรรลุผลทางศาสนาแล้ว ทั้งชุมชนและโต๊ะครูต่างก็ได้ผลดีด้วยกัน เนื่องจากหากมีปอเนาะในชุมชนก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้สนับสนุนและส่งเสริมให้บุตรไปเรียนศาสนา และถือว่าเป็นการทำนุบำรุงศาสนาไปในตัว ในขณะที่เดียวกันโต๊ะครูที่ทำหน้าที่สอนให้ความรู้ ก็ทำหน้าที่เป็นมุสลิมที่ดี เนื่องจากหลักการศาสนาอิสลามได้สั่งใช้ให้มุสลิมที่มีความรู้ด้านศาสนาในระดับสูงจะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่คนอื่นด้วยเช่นกัน

มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตได้เริ่มศึกษาความรู้ด้านศาสนาอิสลามจากปอเนาะ พ่อแม่จะนิยมบุตรไปเรียนที่ปอเนาะ โดยมุ่งหวังว่าเมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาสามารถที่จะผู้นำของชุมชนหรืออย่างน้อยได้รู้ว่าการเป็นมุสลิมที่ดีนั้นต้องปฏิบัติตนอย่างไร อิมรอน มะลูดี และคณะ (2538: 98) กล่าวว่า ปอเนาะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาอิสลาม ให้กับมุสลิมที่สนใจเพื่อให้รู้และเข้าใจในบทบัญญัติอิสลามจนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องทั้งเรื่องส่วนตัว

¹ อัล อัลบานีย์ระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albaniy, 1986: 3913)

ครอบครัวและสังคม ฉะนั้นปอเนาะจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของมุสลิมอย่างแท้จริง อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะจะปลูกฝังหลักการศาสนาอิสลามแก่นักเรียนที่สนใจ กล่าวคือ ปอเนาะมิได้รับเฉพาะนักเรียนชายเท่านั้นแต่มักเรียนหญิง เด็กหนุ่มสาวที่แต่งงานแล้ว สามารถเข้าเรียนได้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนาก่อนที่จะตั้งครอบครัว ผู้สูงอายุ ทั้งชายและหญิงที่หมดภาระความห่วงใยทางบ้านก็สามารถเข้าไปศึกษาในปอเนาะได้เช่นกัน

การศึกษาในปอเนาะมุ่งเน้นความรู้ด้านศาสนาอิสลาม มีแหล่งที่มาจาก คัมภีร์อัลกุรอานและฮะดีษนบะฮ์ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามแนวทางของมัชฮับอัชชาฟีอีย์ ที่ผ่านการถ่ายทอดความรู้จากโตะครูโดยตรงจากรุ่นสู่รุ่น ที่สามารถจดจำ เข้าใจ จนสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อด้วยตนเองและยังสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พิรยศ ราฮิมมูลา (2545: 116) กล่าวว่า วิชาความรู้ที่สอนในปอเนาะจะเน้นหนักในเรื่องความเป็นเอกภาพของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าหลักการอ่านอัลกุรอาน อัลหะดีษ ความรู้ด้านอรรถาธิบายอัลกุรอาน หลักนิติศาสตร์ ไวยากรณ์ อหฺร็อบ หลักการผันคำ ประวัติศาสตร์อิสลาม ตรรกวิทยา ศาสนาศาสตร์ และ จริยศาสตร์ เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า การศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะนั้นไม่ได้มีเป้าหมายที่ต้องการประกอบอาชีพที่ดี มีเงินเดือนสูง เพราะเด็กที่เข้ามาศึกษาในปอเนาะนั้น บางคนผู้ปกครองมีอาชีพ รายได้ดีอยู่แล้ว ซึ่งผู้ปกครองนั้นมีความต้องการและตั้งใจให้ลูกมีความเข้าใจในเรื่องหลักการศาสนาอิสลาม เป็นคนดี เป็นผู้ที่มีความรู้และมีการศรัทธาในอิสลามอย่างแท้จริง ซึ่งเด็กปอเนาะบางคน เป็นเด็กขยัน และมีความฉลาด จนกระทั่งได้สอนผู้อื่น และบางคนสามารถที่ออกไปเปิดปอเนาะเป็นของตนเองได้เมื่อกลับสู่มาตุภูมิ

หนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลให้สถาบันปอเนาะคงอยู่จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากการยอมรับในด้านการสอนของโตะครู ด้วยความเชี่ยวชาญในการสอนของโตะครูจนทำให้มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักของชาวบ้าน โตะครูบางคนมีความเชี่ยวชาญในเรื่องการเรียนการสอนภาษาอาหรับ โตะครูบางคนมีความเชี่ยวชาญในด้านวิชาเตาหีด และโตะครูบางคนมีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาฟิกฮฺ เป็นต้น

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 ปัตตานีได้รับการยกย่องว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลาม โดยเฉพาะการศึกษาด้านวิชาฟิกฮฺตามมัชฮับอัชชาฟีอีย์ ทั้งนี้เนื่องจากบรรดาปราชญ์ปัตตานี ที่มีชื่อเสียงจำนวนมากได้กำเนิดในยุคนี้ และส่วนใหญ่ก็มีความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาฟิกฮฺ เช่น ชัยคุดาวูด บิน อับดุลลอฮ์อัลพะฎอนีย์ ชัยคฺ ชัยนุลอาบีดีน บิน มุหัมมัด อัลพะฎอนีย์ (ตุวันมีนาล) ชัยคมุหัมมัด บินอิสมาอีล อัดดาวูดีย์ อัลพะฎอนีย์ ชัยควันอะหมัด บิน มุหัมมัด เชน อัลพะฎอนีย์ ชัยค้อับดุลเราะหมาน บิน มุหัมมัดอาลี อัลพะฎอนีย์ (โตะโฆดั่ง) เป็นต้น (มะรอนิง สาแลมิง และ แวอาลี โตะตาตุ, 2552: 39-44) จนทำให้ปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการยอมรับจากบรรดามุสลิมในระดับต่างๆ ทั้งระดับประเทศ และต่างประเทศ เนื่องจากมีบรรดาโตะครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านศาสนา

อุละมาอีในจังหวัดชายแดนภาคใต้สมัยก่อนนั้น ใช้ชีวิตอยู่ในนครมักกะห์ และได้ใช้เวลาให้กับการเขียนและแปลตำราวิชาการศาสนา ซึ่งตำราเหล่านั้นกลับกลายมาเป็นมรดกที่ล้ำค่าต่อการศึกษาอย่างยิ่ง ผลงานเขียนหนังสือที่เป็นงานเขียนของบรรดาโต๊ะครูในอดีตได้ถูกนำมาใช้ในเรียนการสอนในปอเนาะ และตามมัสยิดในหมู่บ้าน ซึ่งมุสลิมส่วนใหญ่จะยึดนำหลักการต่างๆ มาใช้ปฏิบัติ และยึดถือในการประกอบบิดาอะฮ์ดต่างๆ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน (อับดุลรอซิด เจ๊ะมะ, 2556: 38)

อุดมการณ์และหลักการสำคัญประการหนึ่งที่โต๊ะครูได้ตระหนักถึงอยู่ตลอด คือ ต้องการสืบทอดเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ให้มนุษย์ศรัทธาต่อพระองค์จนสามารถปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ โดยที่มีสถาบันทางศาสนาเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ติระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า สร้างสัมพันธ์ไมตรีที่ติระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งอุดมการณ์นี้เพื่อที่จะปกป้อง ดูแลและเผยแผ่ศาสนาอิสลาม ที่ต้องการช่วยพัฒนาจิตวิญญาณของคนในสังคม โดยปราศจากไม่มีการบูชาเงิน และวัตถุ มีเป้าหมายบริสุทธิ์ใจเพื่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงอย่างเดียว โดยที่เน้นหลักการของการให้และการเสียสละ

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลต่อการคงอยู่ของสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน เนื่องด้วยความจำเป็นด้านศาสนาอิสลาม จนทำให้มุสลิมต้องแสวงหาความรู้ซึ่งมีปอเนาะเป็นแหล่งถ่ายทอดวิทยาการอิสลามแขนงต่างๆ และศูนย์กลางการศึกษาอิสลามโดยเฉพาะการศึกษาวิชาฟิกฮตามแนวมัซฮับอัชชาฟีอี ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ชี้แนะให้มุสลิมทุกคนแสวงหาความรู้ เพราะแท้จริงการศึกษาจะนำมาซึ่งการเคารพภักดีและความยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และจะประสบความสำเร็จได้ทั้งทางโลกนี้และโลกหน้า

2.5.2 ปัจจัยด้านการศึกษา

ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีโต๊ะครู คอยดูแล อบรมสั่งสอนแก่เยาวชน หรือผู้ที่ประสงค์ที่จะศึกษาด้านศาสนา เพื่อให้สามารถปฏิบัติตามหลักการอิสลามได้ถูกต้อง ตามข้อบัญญัติใช้และข้อห้ามในการดำเนินชีวิต ทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัวและสังคม อิบบรอเฮง จะลาเกี (2556: 201) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทในด้านการศึกษาของมุสลิมทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม ที่ครอบคลุมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีโต๊ะครู เป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่ใช้สถาบันปอเนาะในการปฏิบัติภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะการสอนและการแต่งตั้งตำรา ซึ่งต่อมาศิษยานุศิษย์ของเขาเหล่านั้นได้มีบทบาทและมีชื่อเสียงในสังคม

อัลดุรอซซีต เจ๊ะมะ (2556: 71) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในทางวิชาการศาสนาอิสลามจนเป็นที่ยอมรับในระดับท้องถิ่น จังหวัด ประเทศและในต่างประเทศ บรรดาลูกศิษย์เหล่านั้นเป็นผู้นำทางศาสนาในระดับสูงของประเทศไทย เช่น อดีตจุฬาราชมนตรี นายสวาสต์ี สุมาลัยศักดิ์ หรือ นายอาซิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรีคนปัจจุบัน ซึ่งปอเนาะได้วางรากฐานการศึกษา และนักวิชาการในปัจจุบันจำนวนมาก มีประวัติการศึกษามาจากปอเนาะ หากเป็นในอดีต นักวิชาการศาสนาเกือบทั้งหมดมีพื้นฐานความรู้ทางศาสนาจากปอเนาะ ด้วยเหตุผลดังกล่าวปอเนาะจึงมีบทบาทสำคัญในด้านการสร้างปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปพัฒนาสังคมซึ่งส่วนใหญ่จะเปิดปอเนาะ เผยแพร่ความรู้แก่สังคม บางคนที่อาจจะไปเป็นนักเผยแผ่อิสระ และบางคนก็อาจจะไปเป็นครูสอนศาสนาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ดังนั้น จึงถือเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งว่า ปอเนาะเป็นสถานที่ซึ่งผลิตคนให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม ดังหะดีษท่านนบีมุฮัมมัดﷺ กล่าวว่า

((لَا حَسَدَ إِلَّا فِي ابْنِي ابْنَتَيْنِ: رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَسَلَطَهُ عَلَى هَلِكِهِ

فِي الْحَقِّ، وَرَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا))

(أخرجه البخاري , 1993 : 1409)

ความว่า “ไม่มีการอิจฉาขงเว้นในสองกรณี คือ บุคคลที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่เขาซึ่งทรัพย์สินสมบัติ เขาก็นำไปใช้ในหนทางของสัจธรรม และบุคคลที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่เขาซึ่งความรู้ เขาก็นำไปปฏิบัติ และสอนมันให้กับผู้อื่น”

(บันทึกหะดีษโดย al-Bukhāriy , 1993 : 1409)

สถาบันปอเนาะเป็นสถาบันที่มีลักษณะเป็นสถานสงเคราะห์ และขยายโอกาสทางการศึกษาให้ผู้สนใจทั้งในทางโลกและทางธรรม มิได้เก็บค่าบำรุงการศึกษาจากนักเรียน โต๊ะครูเองก็ได้มีค่าตอบแทนในการสอน โต๊ะครูบางคนต้องประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง และครอบครัว เช่น ทำการเกษตร ทำสวน เป็นต้น โดยอาจมีนักเรียนช่วยเหลือแรงงานเสริมด้วย นักเรียนต้องช่วยเหลือตัวเองในด้านอาหาร ซึ่งอาจได้รับเงินจากผู้ปกครอง บางคนอาจจะรับจ้างทำงานเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในขณะที่กำลังศึกษา

ปอเนาะเป็นสถาบันที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักการใช้ชีวิตด้วยตนเอง เรียนรู้การใช้ชีวิตในประจำวัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ซึ่งมีชาวบ้านชอบพูดและถามอยู่บ่อยครั้งว่า เรียนปอเนาะแล้วจะได้อะไร เมื่อออกจากปอเนาะแล้วจะไปประกอบอาชีพอะไร ไม่กลัวที่จะหางานทำ

ไม่ได้หรือ ซึ่งโตะครูได้กล่าวว่า ไม่ต้องกลัวเรื่องที่ไม่มีการทำ ไม่ต้องกลัวที่จะอดตาย แต่ให้กลัวเมื่อตายไปแล้วจะไปอยู่ที่ไหน เมื่อตายไปแล้วจะอด และสิ่งนี้ที่จำเป็นจะต้องกลัวให้มาก

จากการสัมภาษณ์ศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า การเรียนการสอนนั้นโตะครูเองก็ต้องเปิดโอกาส ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเนื่องจากปอเนาะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บางครั้งโตะครูเองก็ต้องนำวิธีการสอนแบบใหม่ๆ ที่จะต้องพึ่งพาเทคโนโลยี ที่เป็นเครื่องมือที่เป็นสื่อในการสอน ซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้ เช่นเดียวกับการเรียนการสอนในประเทศอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย ซึ่งนิละาะ แวอุเซ็ง และคณะ (2553: 1045) กล่าวว่า ลักษณะการปกครองของปอเนาะเป็นสถาบันที่ผสมผสานระหว่างผู้นำแบบเสรีนิยม แบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ นอกจากนี้ทั้งโตะครูและนักเรียนเรียนต่างมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการดำเนินการสอน โดยมองว่า การศึกษาในปอเนาะนั้นเป็นการศึกษาที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นการศึกษาที่ไม่ล่าหลังและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยหรือมองว่า การศึกษาในปอเนาะนั้นสามารถอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างแท้จริง

เหตุที่ปอเนาะยังได้รับความนิยมอยู่ ทั้งนี้เพราะปอเนาะยังได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือจากประชาชนโดยทั่วไป เป็นสถาบันศาสนาที่มีการสอนดี สอนเป็นประจำมากกว่าสถาบันสอนศาสนาประเภทอื่นๆ และไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนใดๆ การศึกษาในปอเนาะมีความสะดวกกว่าโรงเรียนรัฐบาล เพราะเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ไม่มีข้อบังคับ ชั้นเรียนซึ่งตรงกับนิสัยความชอบมีอิสระของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาในสถาบันปอเนาะจะสร้างสมรรถนะของผู้เรียน ให้มีความรู้ด้านศาสนา และมีทักษะด้านภาษา ทั้งภาษามลายู ภาษาอาหรับและภาษาอื่นๆ มีทักษะในการปฏิบัติ มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สามารถปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นได้ มีทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข และที่สำคัญมีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี เมื่อวิเคราะห์การจัดการศึกษาของปอเนาะ พบว่า เด็กนักเรียนปอเนาะมีคุณลักษณะ ดังอับลูรอซิด เจ๊ะมะ, 2557: 6 กล่าวไว้ดังนี้

1. การรักษาความสะอาด
2. การมีจิตสาธารณะ
3. การมีมารยาทที่ดีงาม
4. การแต่งกายที่เหมาะสม ตามหลักการศาสนา
5. การรักษาสุขภาพกายและจิตใจ
6. ห่างไกลจากสิ่งเสพติด
7. การวิเคราะห์และการใช้วิจารณญาณที่ดี
8. การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

9. การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

10. ความมุ่งมั่นในการทำงานและมีความรับผิดชอบ

เมื่อพิจารณาด้านจัดการเรียนการสอนของปอเนาะ พบว่า ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่สำคัญ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาความเจริญงอกงามให้แก่นักเรียน คือ ปอเนาะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการเขียนและการอ่าน เป็นต้น

2. ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักการศาสนา สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. ช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ คือ การศึกษาในปอเนาะสามารถช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ใช้ความรู้ที่มีอยู่ไปประกอบอาชีพที่สุจริต และมีความเป็นอยู่ที่พอเพียงในการดำรงชีวิต

4. ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนในสังคม เช่น การปลูกฝังค่านิยม การใช้ภาษา วัฒนธรรมร่วมกันในการเรียนการสอน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กัน

5. รักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมอิสลาม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการศึกษาก็คือ ปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการคงอยู่ของสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน เนื่องด้วยปอเนาะเป็นสถาบันที่จัดการศึกษาอบรมสั่งสอนนักเรียน ครอบคลุมความหมายของการศึกษาในอิสลามทุกประการ กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาที่ถ่ายทอดความรู้ เพื่อการอบรม ชัดเจนจริงจัง ทางศาสนารวมทั้งการใช้ชีวิต และยังบ่มนิสัยนักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุขด้วย

2.5.3 ปัจจัยด้านสังคม

สถาบันปอเนาะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้าน มีโต๊ะครูเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือประชาชน ให้การชี้แนะทิศทางที่ถูกต้อง บรรดาลูกศิษย์มีการเชื่อฟัง แม้จะเป็นเรื่องทีนอกเหนือไปจากเรื่องของศาสนาก็ตาม นิเลาะ แวอูเซ็ง และคณะ (2553: 1050) กล่าวว่า โต๊ะครูมีบทบาทด้านชุมชนสัมพันธ์ กล่าวคือ โต๊ะครูได้เข้าร่วมและช่วยในพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานสร้างมัสยิด งานแต่งงาน ตลอดจนงานร่วมแรงในการพัฒนาชุมชน โต๊ะครูจึงมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างสนิทสนม เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการช่วยเหลือกันระหว่างปอเนาะกับชุมชน การปฏิบัติสู่ชุมชนสัมพันธ์มีมากมาย ซึ่งโต๊ะครูจะเป็นผู้นำนักเรียนไปร่วมซึ่งชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะโต๊ะครูเป็นเสมือนครูผู้สอนและเป็นพ่อ

จากการสัมภาษณ์โตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า เด็กปอเนาะนั้นจะมีความใกล้ชิด และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน นักเรียนปอเนาะนั้นจะตอบสนองในเรื่องของศาสนาพิธี เช่น การทำบุญต่างๆ และการให้การช่วยเหลือชุมชนช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน เป็นต้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับเด็กปอเนาะ และมีความต้องการเนื่องจากเด็กปอเนาะมีการแต่งกายที่สุภาพ มีบุคลิกภาพที่ดี

ปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการคงอยู่ของสถาบันปอเนาะในปัจจุบัน เนื่องจากในบางปอเนาะโตะครูและนักเรียนปอเนาะได้ร่วมกันทำกิจกรรมให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ระหว่างโตะครู นักเรียน และประชาชน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สอนอัลกุรอานให้แก่เด็กในชุมชนที่มาเรียนกับโตะครูในปอเนาะ
2. สอนศาสนาให้แก่คนในชุมชน โดยไปสอนที่มีสยิดของชุมชน
3. นักเรียนออกตะวะฮฺ (เผยแผ่ศาสนา) ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน
4. ช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้น

บ้านใหม่ เป็นต้น

5. พัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น ถนน และสุสาน เป็นต้น

โตะครูนอกจากจะทำหน้าที่หลักในการสอนแล้ว ยังมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำและชี้แนะสังคม อิสลามถือว่า ผู้รู้เป็นทายาทของบรรดาเราะสูล ﷺ ดังนั้น โตะครูจึงเป็นผู้ที่ได้รับการเชิดชูเกียรติและเป็นที่เคารพนับถือเป็นอย่างมาก ดังที่ท่านนบีฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرثُوا دِيْنَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ))

(أخرجه الترمذي, 1987 : 2682)

ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้รู้ชั้นนั้น คือ มรดกของบรรดานบี แท้จริงบรรดานบี ไม่ได้ทิ้งมรดก ที่เป็นค่าเงินดีนาร์ หรือ ค่าเงินดิรฮัมและพวกเขาได้ทิ้งมรดกความรู้ไว้ ดังนั้นใครได้เอาความรู้ชั้นนั้น เขาก็ได้ส่วนแบ่งที่สมบูรณ์ ”

(บันทึกหะดีษโดย Tirmidhīy, 1987: 2682)¹

มุหัมมัด อับดุลกาเดร์ อ่างถึงในวินิจ สังฆรัตน์ (2544: 46) กล่าวว่า การงานที่แท้จริงของโตะครูที่แท้จริง คือ นักพัฒนา หรือ ครูใหญ่โรงเรียนชุมชน ช่วยพัฒนาจิตใจของคนที่อยู่

¹ อัล อลบานีระบุว่า เป็นหะดีษเศาะหีห (al-Albanīy, 1984: 223)

ปา อยู่เขา ในท้องถิ่นทุรกันดาร ให้ได้แสงสว่าง ช่วยคนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษา ให้ได้มีที่เรียน ตามที่ตนสามารถ ทางด้านอาชีพ แม้จะไม่เหมือนโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบัน โตะครูได้ร่วมสร้าง ทัศนคติ และทักษะบางอย่างทางเกษตรให้ศิษย์ให้เห็นได้ทดลอง และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โตะครูได้ร่วมและช่วยในพิธีกรรมต่างๆ งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ งานมัสยิด งานแต่งงานตลอดจนงานร่วม แรงงานพัฒนา จึงมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านใกล้เคียงอย่างสนิทสนม และเคารพนับถือกัน

จากการสัมภาษณ์ศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า โตะครู ปอเนาะจะอบรมสั่งสอนคนในสังคมให้ยึดมั่นในหลักการศาสนา และตักเตือนคนในสังคมให้ตระหนัก ถึงความชั่วร้ายของอบายมุข หรือสิ่งขัดต่อหลักการศาสนา และโตะครูยังคงคอยแก้ปัญหาทางสังคมที่ เกิดขึ้น ให้การช่วยเหลือแก่ชาวบ้านในเรื่องต่างๆที่สามารถทำได้ ซึ่งโตะครูจะไม่ปฏิเสธ ซึ่งจะสังเกต ได้อย่างชัดเจนว่าโตะครูนั้นมีภารกิจมากมายทั้งในเรื่องของการเรียนการสอน เรื่องของครอบครัว และเรื่องของสังคม นอกจากภารกิจเหล่านี้แล้วโตะครูยังมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีทาง ศาสนา และเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆที่ชาวบ้านจัดขึ้นในชุมชน เช่น พิธีตะห์นีก¹ (โกนผมไฟและเปิดปาก ทารกที่มีอายุตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป) และตั้งชื่อ พิธีเข้าสู่สุนัต² พิธีแต่งงาน ละหมาดหะญูด (การขอสิ่งที่ ต้องการ) ละหมาดญานะชะฮฺ (ละหมาดให้ผู้เสียชีวิต) การจัดการเกี่ยวกับศพ เป็นต้น

โตะครูจะถูกเชิญเข้าร่วมในโอกาสดังกล่าวเพื่อช่วยจัดการและขอพรให้แก่ เจ้าของบ้าน ส่วนเจ้าของบ้านนั้นก็หวังความเป็นสิริมงคลจากการเข้าร่วมของโตะครู และจะไม่พอใจ หากทำพิธีโดยที่ไม่มีโตะครูเข้าร่วมด้วยและโตะครูจะทำหน้าที่แบ่งมรดกให้แก่ครอบครัวที่ไม่สามารถ ประนีประนอมกันได้ระหว่างพี่น้องแทนอีมาม หรือทำหน้าที่แบ่งมรดกพร้อมกับอีมาม และโตะครู ส่วนใหญ่มีอำนาจมากกว่าผู้นำทางศาสนาและผู้นำทางด้านสังคม เช่น อีมาม คอติบ บิลาล ผู้ใหญ่บ้าน และโตะครูบางคนยังได้รับความนิยมจากชาวบ้าน เนื่องจากมีความรู้ในการรักษาผู้ป่วย ด้วยแผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการปัดเป่าตามความเชื่อ มีความสามารถในการรักษาผู้ป่วย ด้วยการปัดเป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร (ดูอา) จากท่านศาสดาﷺ ตามที่ปรากฏในหะ ดิษต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการรักษาผู้ป่วยและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันตัวเป็นพิเศษ (อัब्ดุลรอฮิด เจ๊ะมะ, 2556: 26-28)

โตะครูบางท่านยังให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในปัญหาต่างๆไม่เฉพาะปัญหา ทางศาสนาเท่านั้น ยังเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานภาครัฐกับภาคประชาชน เช่น เป็นคณะกรรมการ ประจำจังหวัด คณะกรรมการประจำจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการพัฒนาหมู่บ้านและอื่นๆหน้าที่

¹พิธีตะห์นีก คือ การเปิดปากทารก อิสลามส่งเสริมให้ทำไม่ว่าพ่อแม่หรือให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือทำให้ก็ได้ สิ่งที่ใช้ในการทำ การเปิดปาก คือ อินทผลัม หากไม่มีก็ใช้น้ำผึ้ง หรือสิ่งอื่นที่มีรสหวาน

² พิธีเข้าสู่สุนัต หรือ สุนนะฮฺ การขริบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย สะท้อนถึงความเอาใจใส่ในการรักษาสุขอนามัยส่วนบุคคลของ อิสลาม การขลิบเป็นสิ่งที่ดีสำหรับมุสลิมชาย เนื่องจากเป็นหลักปฏิบัติที่สืบเนื่องมาจากท่านศาสดามุฮัมมัด

เหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้โตะครุมีบทบาทสำคัญในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหวังของภาคสังคม และเป็นที่พักของชาวบ้านในด้านข้อมูลข่าวสาร ที่ปรึกษาแก้ปัญหากรณีพิพาทขัดแย้งกัน แสดงให้เห็นว่า โตะครุนั้นเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญอันใหญ่หลวงต่อชาวบ้านและสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถขาดได้ โตะครุใช้สถาบันปอเนาะในการปฏิบัติการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ถือเป็นบุคคลผู้ทรงอิทธิพลต่อชุมชนอย่างมาก การพัฒนาชีวิตของคนในสังคมสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อโตะครุให้การชี้แนะเหมือนดั่งนักปราชญ์ นักพัฒนา ที่ทำให้ชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา

ผู้ปกครองนิยมส่งบุตรหลานที่จบการศึกษาภาคบังคับไปเข้าเรียนที่สถาบันปอเนาะ เพื่อศึกษาต่อทางด้านศาสนา ผลผลิตของปอเนาะจะไม่มีความรู้ด้านการเมืองมากนัก แต่จะมีบทบาทสำคัญในการชี้นำสังคมในการเลือกนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ นักเรียนปอเนาะบางคนก็ได้รับเลือกให้เป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้สถาบันปอเนาะคงอยู่จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากโตะครุได้สั่งสอนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่วร้ายอบายมุข ดังที่อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 26) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันกระตุ้นให้สังคมตระหนักถึงความชั่วร้ายอบายมุข เช่น การพนัน ยาเสพติด การผิดประเวณี เป็นต้น อิบรอเฮ็ม อาลอุเสน (2550: 54) กล่าวว่า โตะครูปอเนาะ จะเข้มงวดในการปกครอง ปอเนาะบางแห่งใช้การบังคับขู่เข็ญ มีการเขี่ยตักนักศึกษาที่ไม่อยู่ในระเบียบวินัย เช่น หนีเที่ยว หนีกลับบ้าน เป็นต้น และบางปอเนาะเป็นที่รองรับเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษา ปอเนาะเกือบทุกแห่งยังให้การอุปการะคนชรา ผู้ยากไร้ ให้เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมากจึงเป็นภาระที่ปอเนาะทุกแห่งแบกรับ

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัจจุบัน เนื่องด้วยโตะครูปอเนาะได้วางฐานสังคม และควบคุมประพฤติของคนในสังคม และสิ่งที่สำคัญ โตะครุมีบทบาทด้านชุมชนสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน ซึ่งหากปอเนาะได้รับความร่วมมือจากภาคสังคมเป็นอย่างดีแล้ว ก็สามารถใช้เป็นแหล่งรวมพลังเพื่อพัฒนาสังคม และมีส่วนช่วยสร้างความสันติสุขแก่สังคมได้ด้วยเช่นกัน

2.6.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยอาศัยความรู้วิชาการด้านต่างๆ ทั้งในภาคสามัญและสายอาชีพ หรือโดยการอบรมเป็นหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ทำให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเกษตร คหกรรม เป็นต้น ซึ่ง

สอดคล้องกับวินิจ สังขรัตน์ (2544: 55-56) กล่าวว่า โตะครูบางปอเนาะมีนักเรียนมาช่วยในการประกอบอาชีพ ซึ่งโตะครูจะตอบแทนค่าแรงงานแก่ลูกศิษย์หรืออาจจะเป็นค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงปอเนาะ แต่มีได้กำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ส่งผลให้โตะครูมีฐานะดีขึ้น เมื่อมีเงินจำนวนมากก็จะเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ เมื่อกลับมาจะทำให้มีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น ส่วนนักเรียนนั้นก็มีส่วนอยู่บ้าง เป็นการฝึกอาชีพได้มีประสบการณ์ที่ต้องช่วยโตะครูทำงาน อาจจะไม่คุ้มกับค่าแรง เป็นการทำงานในลักษณะทำงานที่ไม่เต็มกำลัง ซึ่งเมื่อเรียนจบแล้วก็กลับไปประกอบอาชีพเดิมของครอบครัว มิได้ใช้ความรู้หลักที่เรียนมาจากปอเนาะ นับว่าผิดหลักการเศรษฐศาสตร์ของการศึกษา ที่ถือว่าการศึกษาคือการลงทุน แต่หากว่าเรียนจบแล้วกลับมาประกอบอาชีพเป็นโตะครูก็ได้เป็นผลดีต่อรัฐ เพราะมีได้อยู่ในแนวอาชีพที่รัฐพึงส่งเสริมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ

จากการสัมภาษณ์โตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า โตะครูสถาบันปอเนาะไม่มีบทบาทในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชุมชนมากนัก และไม่มีความรู้ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเด็กที่เรียนในปอเนาะก็มีความรู้ด้านเศรษฐกิจน้อยเช่นกัน มีส่วนน้อยที่มีความสามารถด้านวิชาชีพที่มีติดตัวมา ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นเรียนด้านศาสนามากกว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมมักจะมีคำถามว่าการศึกษาของปอเนาะที่เน้นแต่เพียงด้านศาสนาจะสามารถช่วยให้นักเรียนที่จบไปแล้ว มีงานทำหรือไม่ อาจอธิบายได้ว่า ปอเนาะมีเป้าหมายหลักที่จะทำหน้าที่ในการให้การศึกษา อบรม สั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้พื้นฐานและความรู้ด้านวิชาการศาสนาเป็นหลัก เพื่อที่จะสร้างนักเรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้อย่างสันติสุข และประสบความสำเร็จในโลกหน้า

ผลผลิตจากปอเนาะจะสานต่อเจตนารมณ์ โดยการนำความรู้ที่ได้ไปเปิดปอเนาะ เป็นครูสอนตามมัสยิด หรือตามศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) แต่ส่วนใหญ่เมื่อจบออกไปแล้วก็จะกลับไปสู่สังคมและประกอบอาชีพตามที่สามารถทำได้ เช่น เกษตรกรรม ประมง ค้าขาย รับจ้างในประเทศเพื่อนบ้าน บางคนอาจทำอาชีพที่ผู้ปกครองทำอยู่เดิมแล้ว ดังนั้นหากนักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาความรู้ควบคู่กัน ทั้งด้านวิชาการศาสนาและวิชาชีพแล้วก็จะเป็นการเปิดโอกาสในการเข้าสู่อาชีพได้มากขึ้น ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้สถาบันปอเนาะคงอยู่จนถึงปัจจุบัน อาจจะมีสาเหตุมาจากผลผลิตของสถาบันศึกษาปอเนาะส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพครูสอนศาสนา อาจจะมีสอนอยู่ที่ปอเนาะหรือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บางคนไปเปิดปอเนาะจัดตั้งใหม่ในชุมชนของตนเองซึ่งยังมีประชาชนให้การยอมรับอยู่ (นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ 2553: 1050) สอดคล้องกับศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2558 กล่าวว่า การใช้ชีวิตของเด็กนักเรียนปอเนาะเป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ยึดหลักวิถีความพอเพียงเป็นหลัก ที่สอดคล้องกับวิถีทานนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งในด้านเศรษฐกิจนั้นหรือการประกอบอาชีพนั้น ปอเนาะไม่ได้สอนให้เด็กปอเนาะมีความชำนาญใน

ด้านนี้มากนัก เพราะปอเนาะจะเน้นการศึกษาด้านศาสนาเป็นหลัก ซึ่งเด็กที่จบมาจากสถาบันปอเนาะนั้นจะเห็นได้ว่า สามารถประกอบอาชีพอะไรก็ได้ แต่ที่สำคัญจะต้องเป็นคนดี

นักเรียนปอเนาะจะไม่ค่อยมีความรู้ทางวิชาชีพมากนัก เนื่องจากไม่มีโอกาสได้ศึกษาวิชาชีพในช่วงที่ศึกษาในปอเนาะ นอกจากจะต้องประกอบอาชีพเกษตรกร ทำสวน และอื่นๆ เพื่อหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ดังนั้น ปอเนาะควรมีการพัฒนาบทบาทด้านเศรษฐกิจและส่งเสริมด้านอาชีพมากกว่านี้ ด้วยการจัดการเรียนการสอนโดยการนำรูปแบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามา เช่น การเปิดการเรียนการสอนในระบบขึ้นภายในปอเนาะ หรือการเปิดสอนให้เรียนวิชาชีพแก่นักเรียนที่มีความสนใจ หรือวิทยากรสอน นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ๆ เข้ามา เช่น การค้นคว้าด้วยคอมพิวเตอร์ การใช้สื่อต่างๆ เพื่อช่วยเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพการศึกษาให้นักเรียน เพื่อทำให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาเป็นนักเรียนที่มีคุณภาพทางการศึกษา สามารถประกอบอาชีพ หาเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยที่การสอนและการฝึกอาชีพต้องเป็นไปตามความต้องการของโต๊ะครู ไม่ขัดกับหลักการศาสนาและที่สำคัญต้องไม่กระทบกับเวลาหลักในการเรียน ผู้เข้าไปฝึกสอนนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากโต๊ะครูและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลง ที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนา หรือ วัฒนธรรมอิสลาม

ปอเนาะได้ประสบปัญหาในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้นักเรียน เนื่องจากการศึกษาที่เน้นด้านศาสนาเป็นหลัก ไม่เอื้อต่อการพัฒนา ซึ่งผลผลิตของปอเนาะส่วนใหญ่จะขาดทักษะในด้านนี้ แต่อย่างไรก็ตามปอเนาะยังมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุที่ทำให้คงสภาพอยู่ในปัจจุบัน นั่นคือเป็นการศึกษาที่ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนใดๆทั้งสิ้น ด้วยฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่สามารถที่จะส่งลูกหลานไปเรียนในโรงเรียนสามัญชั้นสูงๆ ต่อไปได้ ประกอบกับพื้นฐานทางการศึกษาของผู้ปกครองที่มีน้อยอยู่แล้วจึงมองเห็นความสำคัญของการศึกษาวิชาสามัญน้อย และการเรียนในปอเนาะก็สิ้นเปลืองน้อยกว่าด้วยจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่สถาบันปอเนาะได้รับความนิยมอยู่จนถึงปัจจุบัน

2.6.5 ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากหลักการศาสนาอิสลาม ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบของการดำเนินชีวิต โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากบุคคลและสถาบันศึกษา อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2549: 26) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความสัมพันธ์กับหลักคำสอนของศาสนา จะมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ต่างไปจากผู้คนทั่วไปในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ จากอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าผลผลิตของปอเนาะจะเป็นผู้ที่รักษาประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะ

วัฒนธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักความเชื่อทางศาสนา มีอิทธิพลในการสืบทอด และรักษา วัฒนธรรมให้คงอยู่ในสังคม ถือได้ว่าปอเนาะเป็นสถาบันที่มีการถ่ายทอดความรู้ต่างๆทางด้านศาสตร์ อิสลาม รวมไปถึงอนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในอดีตจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประเพณีที่วางอยู่บนรากฐานและหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เนื่องจากเคยนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธมาก่อน จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าศาสนาต่างๆเหล่านี้ ยังคงมีอิทธิพลเหนือชาวมลายูทั่วไป สังเกตเห็นว่า ประเพณีต่างๆที่ยังคงปฏิบัติกันในบางชุมชน ยังคงได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาต่างๆเหล่านี้ ดังที่อิสมาแอล อาวัง อ้างถึงใน อิบบรอเฮง อาลอุเซน (2552: 60)กล่าวว่า ชาวมลายูปัตตานีและชาวมลายูอื่นๆมีประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมา จนในบางครั้งไม่สามารถแยกแยะได้ว่า สิ่งใดเป็นประเพณีและสิ่งใดเป็นศาสนา ความเข้าใจในศาสนาสามารถปรับเปลี่ยนความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับความถูกต้องและไม่ให้ปฏิบัติออกจากแนวทางของศาสนา

การจัดการศึกษาของชุมชนมุสลิมเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งธำรงค์ รักษา ศาสนาของตนไว้ รูปแบบการจัดการศึกษาจึงมีหลากหลาย ไปตามบริบทของสถานศึกษาและ ประสบการณ์ของผู้บริหาร เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยที่การดำเนินชีวิตมีความผูกพันอยู่กับประเพณีท้องถิ่นและหลักธรรมของศาสนา ซึ่งปอเนาะเป็นสถาบันหนึ่งที่คอยธำรงค์รักษา และลบล้างประเพณีบางอย่างที่ผิดกับหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอิสลามได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เนื่องจากสาเหตุและปัจจัยต่างๆทั้งภายในและภายนอก บางอย่างได้เลิกปฏิบัติกันไปแล้ว เพราะมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้บางส่วนมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องศาสนาเพิ่มมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ,2558 กล่าวว่า ปอเนาะใช้หนังสือเรียนส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู ที่เขียนเป็นอักษรญาวิ และยังมีบทบาทในการเผยแพร่ภาษามลายูเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันที่อนุรักษ์ภาษามลายูอีกด้วย นักเรียนของปอเนาะจะมีความสามารถในการใช้อักษรวิธี่ ที่มีฐานมาจากภาษาอาหรับอีกด้วยเสมือนกับเป็นการรักษามรดกอันล้ำค่าที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ปอเนาะใช้หนังสือเรียนส่วนใหญ่เป็นภาษามลายู ที่เขียนเป็นอักษรญาวิ ซึ่งนิยมใช้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นและในจังหวัดใกล้เคียง รวมไปถึงในประเทศเพื่อนบ้าน การใช้ภาษามลายูดังกล่าวไม่เฉพาะในด้านการเรียนการสอนเท่านั้นแต่ยังพบว่ามีการใช้ในการอื่นอีกด้วย การตั้งชื่อสถานที่ต่างๆก็มีภาษามลายูร่วมอยู่ด้วย ซึ่งบรรดาโต๊ะครูในอดีตได้ใช้พยายามอย่างยิ่งในการประดิษฐ์ คิดค้น ภาษาเขียนที่มีอักษรญาวิ ที่ยืมมาจากภาษาอาหรับโดยใช้สถาบันปอเนาะเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ภาษามลายู ให้กระจายไปยังทั่วทุกพื้นที่ หนังสือกิตาบายวิธี่ถือเป็นมรดกล้ำค่าที่ยังมีอยู่ ไม่สูญหายไปจากสังคม การอ่านและเขียนญาวิ มีความสัมพันธ์กับการเรียนศาสนาอิสลาม ที่

ช่วยในการอ่านอัลกุรอานได้สะดวกมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้สถาบันปอเนาะคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

สถาบันปอเนาะไม่เพียงแต่มีบทบาทในการเผยแพร่ภาษามลายูเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันที่อนุรักษ์ภาษามลายูอีกด้วย อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 26) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการคงไว้ซึ่งภาษามลายู เป็นภาษาที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในภูมิภาคนี้ นักเรียนและผลผลิตของปอเนาะจะมีความสามารถในการใช้อักษรวิธี ที่มีฐานมาจากภาษาอาหรับ นอกจากนี้ปอเนาะยังมีบทบาทสำคัญในการสอนภาษาอาหรับ ซึ่งบรรดานักวิชาการมุสลิมใช้ในการทำความเข้าใจอิสลาม นี่คืบทบาทสำคัญของปอเนาะในการเผยแพร่และอนุรักษ์ไว้ซึ่งภาษามลายูให้คงอยู่ต่อไป

ผลงานเขียนทางวิชาการของบรรดานักปราชญ์เหล่านี้ มีทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายูที่เขียนด้วยอักษรญาวิ ที่เรียกกันว่า กิตาบญาวิ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วบรรดาปราชญ์เหล่านั้นจะเน้นทางด้านวิชาฟิกฮ์เป็นหลัก และบรรดาผลงานหรือตำรับตำราเหล่านั้น ก็ยังเป็นที่ยอมรับของชาวอาหรับ ตุรกีและแอฟริกาเหนือพร้อมทั้งยกย่องบรรดาปราชญ์ปัตตานีที่ได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจในการเป็นผู้สอนหนังสือในมัสยิดอัลหะรอหม ณ นครมักกะฮ์ ในขณะที่อีกด้วย (พีรยศ ราฮิมมูลา, 2545: 108-109) ซึ่ง अबดุลรอซิด เจมะมะ (2556: 127) กล่าวว่า ปัจจุบันหนังสือกิตาบเหล่านี้ยังใช้ประกอบการเรียนการสอนในปอเนาะ และได้รับความสนใจจากนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น จนกระทั่งได้มีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับมหาวิทยาลัยและดุซฎิบัตติต ผลงานเขียนของอุละมาอ์ในแหลมมลายูยังมีขายทั่วไปในร้านหนังสือ เช่น หนังสือด้านฟิกฮ์ อุกูลุดดีน และตะเซาเวฟ และวิชาอื่นๆ ยังถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนของสถาบันวิชาการทั่วโลก และยังคงเก็บรักษาในห้องสมุดต่างๆ ที่สอนอิสลามอีกด้วย กล่าวได้ว่า โต๊ะครู ถือเป็นทุนมนุษย์ที่สำคัญยิ่งต่อสังคมมุสลิมโดยเฉพาะในแหลมมลายู ที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคม จนกระทั่งส่งผลถึงปัจจุบันโดยเฉพาะการเรียนการสอนในปอเนาะที่ได้ใช้หนังสือกิตาบญาวิเป็นสื่อในการสอนมาโดยตลอด

หนังสือที่เป็นงานเขียนของบรรดาโต๊ะครูได้ถูกนำมาใช้สอนตามมัสยิดในหมู่บ้าน ซึ่งมุสลิมส่วนใหญ่จะยึดนำหลักการต่างๆ มาปฏิบัติใช้และยึดถือในการประกอบอบัติฮะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน และได้นำเอาแบบอย่างการปฏิบัติของโต๊ะครูมาปฏิบัติใช้ เนื่องจากมีความเชื่อว่า เป็นบุคคลที่มีความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้ที่สืบทอดมรดกจากกิตาบุลลอฮ์และสุนนะฮ์ ที่เป็นมรดกอันล้ำค่าที่คู่ควรแก่การรักษาไว้

ลักษณะเด่นของสถาบันปอเนาะอีกอย่างหนึ่ง คือ การแต่งกายเด็กปอเนาะเมื่อพบเห็นก็สามารถรู้ได้เลยว่าเด็กคนนี้เป็นนักเรียนปอเนาะ ซึ่งการแต่งกายจะมีความเหมือนกันในทุกๆสถาบัน การแต่งกายของผู้ชายจะแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาว หรือ เสื้อโตะแขนยาวสีขาวนุ่น

ผ้าโสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะห์) และผ้าพันศีรษะ และนักเรียนชายนั้นจะต้องโกนผมที่ศีรษะด้วยเป็นประจำ และนักเรียนหญิงจะแต่งกายด้วยการคลุมฮิญาบสีดำและสวมเสื้อผ้ามิดชิด

นอกจากนี้โต๊ะครูปอเนาะยังถูกยอมรับในด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมอันดีงาม เช่น เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีความตรงต่อเวลา มีความอดสาหะในการให้บริการวิชาการแก่ชุมชน และ บรรดาโต๊ะครูเหล่านั้นได้ปลูกฝังแนวคิดสายกลางทางศาสนาอัน ได้แก่ แนวคิดของอัสสุนนะฮ์วัลญามาอะห์ เป็นแนวคิดที่เฟื่องฟูและมีความสมดุลในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติอันเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับของมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีสถาบันปอเนาะ ที่เป็นสถาบันศึกษาที่มีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม เป็นศูนย์รวมอัตลักษณ์ทางสังคม เป็นสถาบันที่คู่บ้านคู่เมืองมาอย่างช้านานจนเกินความผูกพันระหว่างคนมุสลิมกับปอเนาะขึ้น ทั้งด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและในด้านอื่นๆ จนกระทั่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ปอเนาะคงอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการคงรูปแบบดั้งเดิมไว้มิได้เกิดจากเหตุผลอื่นแต่อย่างใด แต่เกิดจากความต้องการของโต๊ะครูและชุมชนร่วมกันอย่างแท้จริง ชุมชนมุสลิมบางแห่งจึงถือว่าสถาบันปอเนาะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต หากปอเนาะหรือโต๊ะครูถูกแทรกแซงจากบุคคลภายนอกแล้ว ชาวบ้านอาจรู้สึกว่าคุณค่าทางศาสนาไปด้วยแม้ปัจจุบันการเรียนการสอนด้านศาสนาอิสลามมีความหลากหลาย แต่สถาบันปอเนาะก็ยังคงเป็นที่ยอมรับจากภาคประชาชน เพราะยังคงจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. แบบแผนการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากร หมายถึง สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีจำนวนทั้งหมด 9 แห่ง ที่ได้เปิดทำการเรียนการสอน (ข้อมูลพื้นฐานสถาบันศึกษาปอเนาะสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา, 2556) ในสถาบันศึกษาปอเนาะ ประกอบด้วย โต๊ะครู ผู้ช่วยโต๊ะครู และนักเรียนทั้งหมด 300 คน

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลสถาบันศึกษาปอเนาะ สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ลำดับ	ชื่อสถาบันศึกษาปอเนาะ	โต๊ะครู	เลขที่หมู่	ตำบล	อำเภอ
1.	นิติศาสตร์อิสลาม	นายตัยยีบี บุกุโสะ	2 หมู่ที่ 3	แค	จะนะ
2.	ตัมเบียตุลอิสลามียะห์	นายตอฟา ชูมุง	56 หมู่ที่ 8	บ้านนา	จะนะ
3.	อัลมุขตารีญตุลอิสลามียะฮ์	นายมุขตาร์ สันเอียด	27/1 หมู่ที่ 2	แค	จะนะ
4.	อัลมะฮะฮะตุลอิสลามียะฮ์	นายदनวาทะ เส้นหวัง	34 หมู่ที่ 2	นาหว้า	จะนะ
5.	ผาสุอิสลาม	นายฟุอาตี สายสอิด	หมู่ที่ 11	คลองเปี้ยะ	จะนะ

ตาราง (ต่อ)

6.	ท่ามะกรูด	นายตลเถาะ เส็มหมาน	113/7 หมู่ที่ 1	ท่าหมอไทร	จะนะ
7.	ดาร์ลุกรอ่านอัลค้อยรีย์	นายรอหมาน หวันแหละ	157 หมู่ที่ 2	บ้านนา	จะนะ
8.	ดาร์ลุกอาน อัลนิซิมยะห์ อัลอิสลามียะห์	นายอับดุลกอเดช นียมเดซา	2 หมู่ที่ 2	บ้านนา	จะนะ
9.	เม็ยะยาริลอูลุม	นายมุฮัมมัด ยูโซะ	หมู่ 3 ถ.ประยูรพัฒนา	บ้านนา	จะนะ
10.	ดาร์ลุอูลุม	นายและหมาน สันหมาด	หมู่ที่ 4	คู	จะนะ
11.	นิซอมิตดิน	นายเจคาไอ๊ะ หมะจิ	หมู่ที่ 3	บ้านนา	จะนะ
12.	ตอะฟีซุลกุรอาน	นายนรเด่น นาราศาสน์	หมู่ที่ 4	ตลิ่งชัน	จะนะ

** หมายเหตุ สถาบันศึกษาปอเนาะที่อยู่ในลำดับที่ 10,11,12 สถาบันศึกษาปอเนาะได้ปิดการเรียนการสอนลง (ข้อมูลพื้นฐานสถาบันศึกษาปอเนาะ ปีการศึกษา 2556 สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา)

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 5 แห่ง จากจำนวนสถาบันทั้งหมด 9 แห่ง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีการกระจายไปตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละปอเนาะ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถาม จำนวน 232 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งหมด 242 คน

3.1.2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถาม มีจำนวน 232 คน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปในกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Krejcie and Morgan 1970: 608-610 อ้างถึงใน ฉัตรสุมน พงศ์ภิณูญ, 2553: 190) ประกอบด้วย

1) นักเรียนปอเนาะ ซึ่งเป็นตัวแทนนักเรียนสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 132 คน

2) ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ปกครองนักเรียน
สถาบันปอเนาะละ 10 คน รวมจำนวนทั้งหมด 50 คน

3) ศิษย์เก่าปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 50 คน

3.1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีจำนวนทั้งหมด 10 คน
ประกอบด้วย

1) อาจารย์ หรือ ผู้ที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเกี่ยวกับสถาบัน
ศึกษาปอเนาะ จำนวน 2 คน

2) นักวิชาการสำนักงานการศึกษาเอกชน (สช.) จำนวน 2 คน

3) โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 3 คน

4) ศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 3 คน

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลรายชื่อผู้สัมภาษณ์

ลำดับ	ชื่อผู้สัมภาษณ์	ตำแหน่ง
1.	ผศ.อับดุลรอชิด เจ๊ะมะ	อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2.	ผศ.ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง	อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3.	นายดัดลอรอหมาน สอมนัน	นักวิชาการศึกษา (สช. อำเภोजะนะ)
4.	นายอมร หวันประรัตน์	นักวิชาการศึกษา (สช. อำเภोजะนะ)
5.	นายมุขตาร์ สันเอียด	โต๊ะครูปอเนาะ
6.	นายดลเลาะ เส็มหมาน	โต๊ะครูปอเนาะ
7.	นายตัยยีบี๋ บุษุโส๊ะ	โต๊ะครูปอเนาะ
8.	นายซาฟารี เหาะไบ	ศิษย์เก่าปอเนาะ
9.	นายกีฟฟาไล ยีรัน	ศิษย์เก่าปอเนาะ
10.	นายสำแอ หลีสะหัด	ศิษย์เก่าปอเนาะ

3.1.3 วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งตามขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 5 แห่ง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling)

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลกลุ่มตัวอย่างสถาบันศึกษาปอเนาะ

ลำดับ	ชื่อสถาบันศึกษาปอเนาะ	วัน /เดือน/ ปีที่ก่อตั้ง	ตำบล	อำเภอ
1.	นิติศาสตร์อิสลาม	30 กันยายน 47	แค	จะนะ
2.	อัลมุขตารีญตุลอิสลามียะฮ์	30 กันยายน 47	แค	จะนะ
3.	ตริปิยาตุลอิสลามียะฮ์	30 กันยายน 47	บ้านนา	จะนะ
4.	อัลมะฮะฮะตุลอิสลามียะฮ์	30 กันยายน 47	นาหว้า	จะนะ
5.	ท่ามะกรูด	24 พฤษภาคม 54	ท่าหมอไทร	จะนะ

2. เลือกกลุ่มนักเรียนปอเนาะ ซึ่งเป็นตัวแทนจากนักเรียนสถาบันศึกษาปอเนาะจำนวน 132 คน โดยการเฉลี่ยตามจำนวนของนักเรียนในแต่ละสถาบัน มีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

- 1) เป็นผู้ช่วยโต๊ะครู¹
- 2) มีระยะเวลาในการศึกษาที่สถาบันปอเนาะไม่น้อยกว่า 3 ปี
- 3) มีอายุ 15 ปีขึ้นไป

แผนภาพที่ 3 แสดงวิธีการคิดเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างนักเรียนปอเนาะ

$$\frac{\text{จำนวนนักเรียนสถาบันหนึ่งแห่ง}}{\text{จำนวนนักเรียนทั้งหมด}} \times \text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง}$$

$$\frac{80}{500} \times 162 = 26$$

¹ ผู้ช่วยโต๊ะครู คือ เด็กนักเรียนที่โต๊ะครูมีความไว้วางใจให้ช่วยสอนแทนในบางวิชา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นที่ยอมรับของเด็กในสถาบันปอเนาะ

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างนักเรียนปอเนาะ

ลำดับ	ชื่อสถาบันศึกษาปอเนาะ	นักเรียน	กลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1.	นิติศาสตร์อิสลาม	50	32	24.2
2.	ตรียาตุลอิสลามียะห์	30	19	14.4
3.	อัลมุขตารีฎตุลอิสลามียะฮ์	40	26	19.7
4.	อัลมะฮะดูลอิสลามีย์	25	16	12.2
5.	ท่ามะกรูด	60	39	29.5
รวม		205	132	100

3. ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ปกครองนักเรียนปอเนาะ มีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

- 1) เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่ศึกษาในสถาบันปอเนาะที่ถูกคัดเลือก
- 2) มีอายุ 35 ปีขึ้นไป
4. ศิษย์เก่าปอเนาะ มีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้
 - 1) เป็นศิษย์เก่าที่ศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
 - 2) มีระยะเวลาในการศึกษาที่สถาบันปอเนาะไม่น้อยกว่า 5 ปี

3.2 แบบแผนการวิจัย

แบบแผนการวิจัย “เรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลแบบสอบถามและมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้

2. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าจากอัลกุรอาน หะดีษ และ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวกับปอเนาะ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแบบแผนการศึกษาวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 4 แสดงข้อมูลแบบแผนการศึกษาวิจัย

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้รับ
1. สร้างกรอบแนวคิดการวิจัย	- ศึกษา วิเคราะห์ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	1. กรอบแนวคิดการวิจัย 2. ทราบถึงสภาพ และการเปลี่ยนแปลงของสถาบันศึกษา ปอเนาะ
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงระบบดั้งเดิมสถาบันศึกษา ปอเนาะ	1. ศึกษา วิเคราะห์ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2. สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย	- ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมสถาบันศึกษาปอเนาะ
3. ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปีพ.ศ. 2547	- สอบถามกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มนักเรียน ผู้ปกครอง และศิษย์เก่าปอเนาะ	- ทราบถึงระดับความคิดเห็นการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
4. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมสถาบันศึกษาปอเนาะ	- สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายจำนวนทั้งหมด 10 คน	- ทราบถึงแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน
5. วิเคราะห์ สรุป และเขียนรายงานการวิจัย	1. วิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ 2. นำข้อมูลเสนออาจารย์ที่ปรึกษา 3. ปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา	- รายงานการวิจัยเล่มสมบูรณ์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์แบบมีกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview)

3.3.1 แบบสอบถาม

แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
ปอเนาะ

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของ
สถาบันศึกษาปอเนาะ

ลักษณะของแบบสอบถามการวิจัย มีดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานะ
ตำแหน่ง สถาบันศึกษาปอเนาะที่ศึกษา ระดับการศึกษาศาสนาอิสลาม ระดับการศึกษาสามัญ
ลักษณะการตั้งคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยคงสภาพของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม
ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 โต้ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้าน
ใด ซึ่งเป็นแบบสอบถามให้เลือกตอบข้อที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ลักษณะคำถามเป็นชนิด
ปลายปิด (Check list) ให้เลือกตอบ ใช่ หรือ ไม่ใช่ มีจำนวน 15 ข้อ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของ
สถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคสร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์
การให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และได้กำหนด
เกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ปัจจัยส่งผลการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
ปอเนาะอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ปัจจัยส่งผลการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
ปอเนาะอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง ปัจจัยส่งผลการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
 ปอเนาะอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ปัจจัยส่งผลการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
 ปอเนาะอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ปัจจัยส่งผลการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา
 ปอเนาะอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของ
 สถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคสร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์
 การให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และได้กำหนด
 เกณฑ์การให้คะแนนแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับ 5 หมายถึง ความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับมาก

ระดับ 3 หมายถึง ความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน
 ศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ โดยวิธีการเจาะจงเพื่อให้ข้อมูล
 เชิงลึก จำนวน 10 คน เพื่อแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิม
 ของสถาบันศึกษาปอเนาะให้ยั่งยืน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้าก่อนการสัมภาษณ์
 ซึ่งมีประเด็นคำถามสำคัญดังนี้

1. ปัจจัยในที่ส่งผลการคงสภาพการเรียนการสอนของสถาบันศึกษา
 ปอเนาะดั้งเดิมในปัจจุบันมีปัจจัยอะไรบ้าง

- 1) ด้านศาสนา
- 2) ด้านการศึกษา

- 3) ด้านสังคม
- 4) ด้านเศรษฐกิจ
- 5) การอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม
- 6) ปัจจัยด้านอื่นๆ

2. แนวทางการส่งเสริม และพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่

ยั่งยืน

- 1) แนวทางการส่งเสริมด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ
- 2) แนวทางการส่งเสริมด้านบุคลากร
- 3) แนวทางการส่งเสริมด้านโครงสร้างพื้นฐาน
- 4) แนวทางการส่งเสริมด้านระบบสาธารณูปโภค
- 5) แนวทางการส่งเสริมด้านอื่นๆ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อมูลที่สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยที่แบ่งออกเป็นหัวข้อ ได้ดังนี้

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล จากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะนักวิชาการเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาในอิสลาม
2. ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสาเหตุ ปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับอนุรักษ์นิยม ลักษณะของกลุ่มอนุรักษ์นิยม
4. ผู้วิจัยรวบรวมแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสถาบันปอเนาะ โครงสร้างของสถาบันศึกษาปอเนาะ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยการคงสภาพของปอเนาะดั้งเดิม
5. ผู้วิจัยได้แยกเอกสาร ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้และมีการจัดบันทึก

3.4.2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1. ผู้วิจัยได้ขอหนังสือรับรองและหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลวิจัยจากภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถึงโต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ
2. ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากโต๊ะครูในการแจกแบบสอบถามแก่นักเรียนและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองและรอรับคืนทันที
3. ผู้วิจัยได้ติดต่อกับผู้ทรงคุณวุฒิ นัดหมายเวลาในการเก็บข้อมูล เพื่อการสัมภาษณ์ และเดินทางไปสัมภาษณ์ข้อมูลด้วยตนเอง
4. ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ นักวิชาการศึกษานักงานการศึกษาเอกชน อำเภอจะนะ และโต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ พร้อมจดบันทึกการสัมภาษณ์
5. ผู้วิจัยได้การจัดกระทำข้อมูล โดยการกำหนดรหัสและเกณฑ์การแปลข้อมูลเพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

3.4.3 การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

- ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ตามขั้นตอนดังนี้
1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามให้เนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
 2. ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวัดและประเมินผลวิจัยรวมทั้งตัวอย่างแบบสอบถามเกี่ยวกับการคงสภาพการจัดการเรียนการสอนปอเนาะแบบดั้งเดิม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 3. สร้างแบบสอบถามการวิจัย และได้นำเสนอแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ ปรับปรุงแก้ไขและตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม
 4. นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity Ratio) และการใช้ภาษาที่ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย
 5. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามวิจัยที่สร้างขึ้น โดยการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (index of item - objective congruence : IOC) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับลักษณะกลุ่มพฤติกรรม และคัดเลือกเฉพาะกลุ่ม

คำถามที่มีความตรง ตั้งแต่ 0.66 ขึ้นไป โดยที่นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา และให้คะแนน ดังนี้

+1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้อง

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้อง

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่มีความสอดคล้อง

คัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50-1.00 นำผลที่ได้เสนอให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tryout) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ใช้สูตรของครอนบาค ซึ่งผลปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.925

7. ปรับปรุงแก้ไขคุณภาพของเครื่องมือเพื่อความสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยต่อไป

3.4.4 การทบทวนแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีประกอบด้วย 2 แหล่งข้อมูล คือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ดังนี้ คือ

3.4.4.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) มีดังนี้

- 1) อัลกุรอาน
- 2) อัลหะดีษ
- 3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
- 4) เอกสารทางราชการ เช่น พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ , ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. ๒๕๔๗

3.4.4.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีดังนี้

- 1) เอกสาร หนังสือเกี่ยวกับแนวคิดการศึกษาในอิสลาม
- 2) เอกสาร หนังสือเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับอนุรักษ์นิยม
- 3) เอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถาบันศึกษาปอเนาะ

3.4.4.3 แหล่งศึกษาและค้นคว้าที่สำคัญ

แหล่งศึกษาและค้นคว้าที่สำคัญในการวิจัย ครั้งนี้ ได้แก่

- 1) หอสมุดแห่งชาติ
- 2) หอสมุดจอห์นเอฟเคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 3) ห้องสมุดวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- 4) ฐานข้อมูลสารสนเทศออนไลน์ อาทิเช่น TDC เป็นต้น
- 5) เว็บไซต์ต่างๆ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{x} / Arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation / S.D.)

3. การวิเคราะห์คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{x} / Arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation / S.D.)

เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ เบสท์ (John W. Best, 1997: 190) มีรายละเอียดดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.50 - 1.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากข้อมูลภาคสนาม จะนำเสนอผลข้อมูลโดยใช้ตารางประกอบการบรรยาย และนำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะใช้จะสรุปโดยแบ่งออกเป็นด้าน และเขียนแบบพรรณนาบรรยาย

4. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการประมวลผล เนื้อหา ที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน โดยนำเสนอผลข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาบรรยาย และใช้วิธีการวิเคราะห์แบบนิรนัย (Deductive method) โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการคงสภาพของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม ได้แก่ ปัจจัยด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอ ฉะนะ จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปีพ.ศ. 2547 ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ และศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย คัดเลือกสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอฉะนะ จังหวัดสงขลา ที่จดทะเบียนจำนวน 5 สถาบัน และแบ่งกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan มีกลุ่มตัวอย่างในการสอบถาม จำนวน 232 คน และกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด มีจำนวน 242 คน ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปหาค่าทางสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนดังนี้

4.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

4.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง

4.1 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง สถาบันศึกษาปอเนาะที่ศึกษา ระดับการศึกษาศาสนาอิสลาม ระดับการศึกษาสามัญ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency Distribution) หาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 โต้ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านใด ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency Distribution) และหาค่าร้อยละ (Percentage) โดยที่นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ เป็นลักษณะข้อคำถามโดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างแบบมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นเครื่องมือวัด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ	ความหมาย
5 คะแนน	เห็นด้วยมากที่สุด
4 คะแนน	เห็นด้วยมาก
3 คะแนน	เห็นด้วยปานกลาง
2 คะแนน	เห็นด้วยน้อย
1 คะแนน	เห็นด้วยน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{x} / Arithmetic mean) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation / S.D.) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ เป็นลักษณะข้อคำถามโดยผู้วิจัยใช้เทคนิคการสร้างแบบมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เป็นเครื่องมือวัด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ	ความหมาย
5 คะแนน	เห็นด้วยมากที่สุด
4 คะแนน	เห็นด้วยมาก
3 คะแนน	เห็นด้วยปานกลาง
2 คะแนน	เห็นด้วยน้อย
1 คะแนน	เห็นด้วยน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{x} / Arithmetic mean) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation / S.D.) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง สถาบันศึกษา ปอเนาะที่ศึกษา ระดับการศึกษาศาสนาอิสลาม ระดับการศึกษาสามัญ ผู้วิจัยวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency Distribution) ค่าร้อยละ (Percentage) นำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	223	96.1
หญิง	9	3.9
2. อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	66	28.4
20-30 ปี	82	35.3
31-40 ปี	52	22.4
41-50 ปี	19	8.3
51-60 ปี	13	5.6
3. สถานะ/ตำแหน่ง		
นักเรียนปอเนาะ	132	56.8
ผู้ปกครองนักเรียน	50	21.6
ศิษย์เก่าปอเนาะ	50	21.6
4. สถาบันศึกษาปอเนาะที่ศึกษา		
นิติศาสตร์อิสลาม	32	13.8
ดาร์ปียาตุลอิสลามียะห์	19	8.2
อัลมุขตารีฎตุลอิสลามียะฮ์	28	12.1
อัลมะฮะฮะตุลอิสลามีย์	16	6.9

ท่ามะกรูด	37	15.9
อื่นๆ	100	43.1
5. ระดับการศึกษา (ศาสนาอิสลาม)		
กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาปอเนาะ	132	56.9
จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ	68	29.3
จบการศึกษาอิสลามจากต่างประเทศ	9	3.9
จบจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	23	9.9
6. ระดับการศึกษา (สามัญ)		
ประถมศึกษา	34	14.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	71	30.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย	87	37.5
ปริญญาตรี	29	12.5
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.4
อื่นๆ	10	4.3
รวม	232	100.0

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีจำนวนทั้งหมด 232 คน ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียด ได้ดังนี้

จำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย จำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 96.1 และมีจำนวนน้อยที่เป็นเพศหญิง จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9

จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอายุที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่างอายุ 20-30 ปี จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 35.3 รองลงมาคืออายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 28.4 และมีอายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 ตามลำดับ

จำแนกตามตำแหน่ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งหนึ่งเป็นนักเรียนปอเนาะ จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 56.8 รองลงมาเป็นผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าปอเนาะ จำนวน 50 คน เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 21.6 ตามลำดับ

จำแนกตามสถาบันศึกษาปอเนาะที่ศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ศึกษาในสถาบันที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่ศึกษาในสถาบันอื่นๆ จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 56.9 รองลงมาศึกษา

ในสถาบันท่ามะกรูด จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 15.9 และศึกษาในสถาบันนิติศาสตร์อิสลาม จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8

จำแนกตามระดับการศึกษา (ศาสนาอิสลาม) พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งหนึ่งกำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาปอเนาะ จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 56.9 รองลงมา จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาปอเนาะ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 และจบจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 9.9 ตามลำดับ

จำแนกตามระดับการศึกษา (สามัญ) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาด้านสามัญในระดับที่ต่ำ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 30.6 และศึกษาจบประถมศึกษา จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 14.7 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

1. โ้ตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านใด

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency Distribution) หาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 6 แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละโ้ตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับ จำแนกตามใช่ หรือ ไม่ใช่

ข้อ	โ้ตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับ	ค่าความถี่และร้อยละ (N=232)						สรุปผล
		ใช่		ไม่ใช่		รวม		
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	
1.	ได้รับการยอมรับในด้านความรู้ (อาเล็ม) และความสามารถในการสอน	219	94.4	13	5.6	232	100.0	1
2.	ได้รับการยอมรับในด้านการสอนอัลกุรอาน และผลิตนักฮาฟิซอัลกุรอาน	146	62.9	86	37.1	232	100.0	10
3.	ได้รับการยอมรับในด้านผลงานเขียนและแปลตำรา	174	75	58	25.0	232	100.0	6

ข้อ	โตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้ รับการยอมรับ	ค่าความถี่และร้อยละ (N=232)						สรุปผล
		ใช่		ไม่ใช่		รวม		
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	
4.	ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและ คุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม	212	91.3	20	8.7	232	100.0	2
5.	ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบ พิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาฮ์)	207	89.2	25	10.8	232	100.0	3
6.	ได้รับการยอมรับในด้านการเผยแพร่ศาสนา (อามีรตะวะฮฺ)	154	66.4	78	33.6	232	100.0	8
7.	ได้รับการยอมรับในด้านนำคนไปประกอบ พิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮ์	110	47.4	122	52.6	232	100.0	14
8.	ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นที่พึ่งทาง ใจ หรือบำบัดรักษาจิตใจ	165	71.1	67	28.9	232	100.0	7
9.	ได้รับการยอมรับในด้านการรักษาโรค แผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการปิด เป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร	113	48.7	119	51.3	232	100.0	13
10.	ได้รับการยอมรับในด้านบำบัดรักษาผู้ที่ ติดยาเสพติดและบ่มเพาะให้เป็นคนดีได้	106	45.7	126	54.3	232	100.0	15
11.	ได้รับการยอมรับในการเป็นที่ปรึกษาของ หน่วยงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน	120	51.7	112	48.3	232	100.0	12
12.	ได้รับการยอมรับในด้านให้คำปรึกษาแก่ ชาวบ้านในเรื่องหลักคำสอนศาสนา	203	87.5	29	12.5	232	100.0	4
13.	ได้รับการยอมรับในการทำหน้าที่แบ่งมรดก แก่ผู้ที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้	152	65.5	80	34.5	232	100.0	9
14.	ได้รับการยอมรับในการสามารถแก้ปัญหา ความขัดแย้ง กรณีพิพาทได้	139	59.9	93	40.1	232	100.0	11
15.	ได้รับการยอมรับเนื่องจากโตะครูมี ปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการช่วยเหลือชุมชน พิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นในวาระต่างๆ	189	81.5	43	18.5	232	100.0	5

ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 232 คน เกี่ยวกับโตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านใด พบว่า โตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับใน 3 ลำดับมากที่สุด คือ ได้รับการยอมรับในด้านความรู้ (อาเล็ม) และความสามารถในการสอนอยู่ในระดับสูงสุด จำนวน

219 คน คิดเป็นร้อยละ 94.4 รองลงมาได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมอันดีงาม จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 91.3 และ ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบ พิธีทาง ศาสนาและการขอพร (ดุอาอ์) มีจำนวน 207 คน คิดเป็นร้อยละ 89.2 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นถึงโต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับใน 3 ลำดับที่น้อยที่สุด คือ ได้รับการยอมรับในด้านบำบัดรักษาผู้ที่ติดยาเสพติดและบ่มเพาะ ให้เป็นคนดีได้ มีจำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 45.7 และได้รับการยอมรับในด้านนำคนไป ประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 47.4 และได้รับการยอมรับใน ด้านการรักษาโรคแผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการบำบัดเป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 48.7 ตามลำดับ

แสดงให้เห็นว่า ประชาชนให้การยอมรับแก่โต๊ะครูเป็นอย่างดี ในด้านความรู้ และการสอน จึงได้ส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษา เพื่อหวังให้มีความรู้ และเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างกับโต๊ะครู หรือเพื่อให้สามารถเป็นมุสลิมที่ดีได้

2. ความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency Distribution) หาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x} / Arithmetic mean) และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation / S.D.) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ 7 แสดงค่าความถี่ และค่าร้อยละ ของโต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะ ได้รับการยอมรับ จำแนกตามระดับความคิดเห็น

ข้อ	การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น (n = 232)					รวม
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		n %	n %	n %	n %	n %	
1.	โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ชนรุ่นหลัง	165 (71.1)	49 (21.1)	17 (7.3)	0 (0.0)	1 (0.4)	232 100.0
2.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี	157 (67.7)	45 (19.4)	26 (11.2)	0 (0.0)	4 (1.7)	232 100.0

ข้อ	การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน ศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น (n = 232)					รวม
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		n %	n %	n %	n %	n %	
3.	ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้าน ศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดี คือ ปอเนาะ	143 (61.6)	63 (27.2)	23 (9.9)	2 (0.9)	1 (0.4)	232 100.0
4.	มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนา อิสลามอย่างเหนียวแน่น	92 (39.7)	49 (21.1)	68 (29.3)	15 (6.5)	8 (3.4)	232 100.0
5.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็น คนดี มีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าโรงเรียน ทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนให้ปฏิบัติและ ใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบีมุหัมมัดﷺ	143 (61.6)	56 (24.1)	28 (12.1)	4 (1.7)	1 (0.4)	232 100.0
6.	รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสมกับ สภาพสังคมปัจจุบัน	104 (44.8)	56 (24.1)	46 (19.8)	22 (9.5)	4 (1.7)	232 100.0
7.	สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้ม ขันมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น	128 (55.2)	73 (31.5)	21 (9.1)	2 (0.9)	8 (3.4)	232 100.0
8.	ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ศาสนา การอ่าน และการเขียน	104 (44.8)	56 (24.1)	48 (20.6)	15 (6.4)	9 (3.8)	232 100.0
9.	การบริหารจัดการสถาบันปอเนาะมีลักษณะ การสืบทอดตำแหน่งโต๊ะครูหรือคัดเลือกของ โต๊ะครูรุ่นต่อรุ่น	99 (42.7)	72 (31.0)	44 (19.0)	10 (4.3)	7 (3.0)	232 100.0
10.	การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่า เล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา	122 (52.6)	78 (33.6)	23 (9.9)	3 (1.3)	6 (2.6)	232 100.0
11.	ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์และ นักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทาง ศาสนา และพัฒนาชุมชน	136 (58.6)	76 (32.7)	14 (6.0)	4 (1.7)	2 (0.9)	232 100.0
12.	นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการศพ และอื่นๆ	104 (44.8)	69 (29.7)	47 (20.3)	9 (3.9)	3 (1.3)	232 100.0
13.	โต๊ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับ ชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น	130 (56.0)	79 (34.0)	17 (7.3)	2 (0.9)	4 (1.7)	232 100.0

ข้อ	การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน ศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น (n = 232)					รวม
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
		n %	n %	n %	n %	n %	
14.	โต๊ะครูได้วางฐานด้านศาสนาและตักเตือนให้ ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่วร้ายและสิ่งที่เป็น อบายมุข	106 (45.7)	75 (32.3)	33 (14.2)	13 (5.6)	5 (2.2)	232 100.0
15.	โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ชุมชน เช่น ชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ	67 (28.9)	73 (31.5)	59 (25.4)	13 (5.6)	20 (8.6)	232 100.0
16.	โต๊ะครูปฏิเสธการสนับสนุน งบประมาณจาก ภาครัฐในพัฒนาปอเนาะและเปลี่ยนแปลง ระบบการเรียนการสอน	95 (40.9)	74 (31.9)	37 (15.9)	10 (4.3)	16 (6.9)	232 100.0
17.	โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่นักเรียนในด้าน เกษตรโดยให้นักเรียนทดลองทำงาน	96 (41.4)	70 (30.1)	35 (15.0)	12 (5.2)	19 (8.2)	232 100.0
18.	โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทาง เศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยการอบรมเป็นหลักสูตร ระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ	49 (21.1)	67 (28.9)	46 (19.8)	32 (13.8)	38 (16.3)	232 100.0
19.	ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของ มุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็ก ปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกิตาบ	146 (62.9)	41 (17.7)	33 (14.2)	7 (2.9)	5 (2.2)	232 100.0
20.	ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษา มลายูและ ภาษาอาหรับ	125 (53.9)	52 (22.4)	36 (15.5)	14 (6.0)	5 (2.2)	232 100.0
21.	สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรม อิสลามผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	80 (34.5)	75 (32.3)	44 (18.9)	19 (8.1)	14 (6.0)	232 100.0
22.	สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการลบล้าง ประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการ ศาสนา	96 (41.4)	75 (32.3)	27 (11.6)	17 (7.3)	17 (7.3)	232 100.0

ผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 232 คน เกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิม
ของสถาบันศึกษาปอเนาะ พบว่า มีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน สามารถอธิบายได้ดังนี้

ระดับมากที่สุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการคง
สภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มากที่สุดใน 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลัก

การศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอีย์ คิดเป็นร้อยละ 67.7 และปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ คิดเป็นร้อยละ 62.9 ตามลำดับ

ระดับมาก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มากที่สุดใน 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 34.0 รองลงมาการเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 33.6 และ ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ 32.7 ตามลำดับ

ระดับปานกลาง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มากที่สุดใน 3 ลำดับ คือ มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนาอิสลามอย่างเหนียวแน่น อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 29.3 รองลงมา โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น ซะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 25.4 และ นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการศพ และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 20.3 ตามลำดับ

ระดับน้อย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มากที่สุดใน 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 13.8 รองลงมา รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 9.5 และ สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรมอิสลามผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 8.2 ตามลำดับ

ระดับน้อยที่สุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มากที่สุดใน 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 16.3 รองลงมา โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น ซะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 8.6 และ โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่เด็กนักเรียนในด้านเกษตร โดยให้นักเรียนทดลองทำงาน คิดเป็นร้อยละ 8.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามปัจจัยด้านศาสนา

ข้อ	ปัจจัยด้านศาสนา	ระดับความคิดเห็น (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ ชนรุ่นหลัง	4.54	0.73	มากที่สุด	1
2.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนา อิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮตามแนวทาง มัชฮับอัชชาฟีอีย์	4.31	0.82	มากที่สุด	2
3.	ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดีคือปอเนาะ	4.25	0.74	มาก	3
4.	มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนาอิสลามอย่าง เหนียวแน่น	3.87	1.11	มาก	4

ตารางที่ 8 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านศาสนา ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีค่าแปลผลที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นสูงสุดว่า โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.54, S.D. = 0.73 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและ สุนนะฮ ตามแนวทางมัชฮับอัชชาฟีอีย์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.31 , S.D. = 0.82 และ ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดี คือปอเนาะ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.25, S.D. = 0.74 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านศาสนานั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามปัจจัยด้านการศึกษา

ข้อ	ปัจจัยด้านการศึกษา	ระดับความคิดเห็น (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม มากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนให้ปฏิบัติ และใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบีมุหัมมัด ﷺ	4.36	0.97	มาก	1
2.	รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน	4.01	1.08	มาก	4
3.	สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น	4.28	0.93	มาก	3
4.	ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ศาสนา การอ่าน และการเขียน	3.87	1.11	มาก	5
5.	การบริหารจัดการสถาบันปอเนาะมีลักษณะการสืบทอดตำแหน่งโต๊ะครูหรือคัดเลือกของโต๊ะครูรุ่นต่อรุ่น	3.84	1.08	มาก	6
6.	การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา	4.34	0.93	มาก	2

จากตารางที่ 9 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านการศึกษา ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีค่าแปลผลอยู่ในระดับเดียวกัน มีความคิดเห็นสูงสุดว่า ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม มากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนให้ปฏิบัติ และใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบีมุหัมมัด ﷺ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.36, S.D. = 0.97 รองลงมา การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.34 , S.D. = 0.93 และ สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.28, S.D. = 0.93 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านการศึกษานั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามปัจจัยด้านสังคม

ข้อ	ปัจจัยด้านสังคม	ระดับความคิดเห็น (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน	4.35	0.87	มาก	1
2.	นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆ	3.96	1.16	มาก	3
3.	โต๊ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น	4.29	0.86	มาก	2
4.	โต๊ะครูได้วางฐานด้านศาสนา และ ตักเตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่วร้าย และสิ่งที่เป็นอบายมุข	3.74	1.04	มาก	4

จากตารางที่ 10 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านสังคม ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีค่าแปลผลอยู่ในระดับเดียวกัน มีความเห็นสูงสุดว่า ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.87 รองลงมา โต๊ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้นอยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.29, S.D. = 0.86 และ นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้าน ศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆอยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.96, S.D. = 1.16 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านสังคมนั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ข้อ	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ระดับความคิดเห็น (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น ชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ	3.46	1.16	ปานกลาง	1
2.	โต๊ะครูปฏิเสธการสนับสนุน งบประมาณจากภาครัฐในพัฒนาปอเนาะและเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอน	2.95	1.18	ปานกลาง	4
3.	โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่ นักเรียนในด้านเกษตรโดยให้ นักเรียนทดลองทำงาน	3.26	1.17	ปานกลาง	2
4.	โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ	3.08	1.08	ปานกลาง	3

ตารางที่ 11 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านเศรษฐกิจ ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้ แสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีค่าแปลผลที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นสูงสุดว่า โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.46, S.D. = 1.16 รองลงมาโต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่ นักเรียนในด้านเกษตรโดยให้นักเรียนทดลองทำงาน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.26, S.D. = 1.17 และโต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.08, S.D. = 1.08 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านเศรษฐกิจ นั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามปัจจัยด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม

ข้อ	ปัจจัยด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม	ระดับความคิดเห็น (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ	3.64	0.97	มาก	1
2.	ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ	3.42	1.04	ปานกลาง	2
3.	สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรมอิสลาม ผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	3.08	1.31	ปานกลาง	4
4.	สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการศาสนา	3.17	1.11	ปานกลาง	3

ตารางที่ 12 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีค่าแปลผลที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นสูงสุดว่า ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.64, S.D. = 0.97 รองลงมา ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.42, S.D. = 1.04 และสถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.17, S.D. = 1.11 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 3 วัดระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านโต๊ะครู

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านโต๊ะครู	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n =232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	โต๊ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารปอเนาะ	4.66	0.59	มากที่สุด	1
2.	โต๊ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้นักเรียนและชาวบ้าน	4.53	0.84	มากที่สุด	2
3.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา	4.43	0.85	มาก	4
4.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษามลายู และอาหรับเป็นอย่างดี	4.27	0.84	มาก	7
5.	โต๊ะครูต้องผ่านการประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะห์	3.46	1.31	ปานกลาง	11
6.	โต๊ะครูต้องใช้ชีวิตอย่างสมถะ ไม่สุรุษสุร่าย	4.23	0.97	มาก	8
7.	โต๊ะครูเสียสละเดินทางไปสอนยังชุมชนใกล้เคียง	4.10	0.99	มาก	9
8.	โต๊ะครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนและภาครัฐ	3.77	1.14	มาก	10
9.	โต๊ะครูสอนโดยไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีเงินเดือน	4.29	1.06	มาก	6
10.	โต๊ะครูประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อให้มีรายได้ในการใช้จ่าย	3.44	1.20	ปานกลาง	12
11.	โต๊ะครูเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตครอบครัว	4.40	0.86	มาก	3
12.	โต๊ะครูต้องพูดจา สุภาพอ่อนโยน	4.35	0.82	มาก	5

ตารางที่ 13 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านโต๊ะครู ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดว่า โต๊ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารปอเนาะ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.66, S.D. = 0.59 รองลงมา โต๊ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้นักเรียน และชาวบ้านอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.53, S.D. = 0.84 และ โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.43, S.D. = 0.85 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านโต๊ะครูนั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 14 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านนักเรียน

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านนักเรียน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	นักเรียนปอเนาะไม่กำหนดเกณฑ์อายุในการศึกษา	4.29	0.96	มาก	4
2.	นักเรียนไม่สามารถกลับบ้านได้ นอกจากได้รับอนุญาตจากโต๊ะครู	4.25	0.80	มาก	5
3.	นักเรียนปอเนาะมีสถานภาพโสด มีสถานภาพแต่งงาน (ครอบครัว) และมีสถานภาพสูงอายุ	3.49	1.22	ปานกลาง	9
4.	นักเรียนชายแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาวหรือเสื้อโตปแขนยาวสีขาวนุ่งผ้าโสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮ) และผ้าพันศีรษะ	4.50	0.69	มากที่สุด	1
5.	การแต่งกายของนักเรียนหญิงจะคลุมฮิญาบสีดำและสวมเสื้อผ้ามิดชิด	3.85	1.16	มาก	8
6.	นักเรียนต้องหุงหาอาหารกินเอง	4.17	1.07	มาก	6
7.	นักเรียนต้องจัดหาหนังสือเรียน เอกสารที่ใช้ในการศึกษา	4.16	0.97	มาก	7
8.	การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะเสริมสร้างความเป็นพี่น้องสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม	4.35	0.82	มาก	3
9.	นักเรียนช่วยเหลืองานโต๊ะครู เช่น การเกษตร ทำสวน เลี้ยงสัตว์	3.41	1.19	ปานกลาง	10
10.	นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น	4.43	0.94	มาก	2

ตารางที่ 14 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านนักเรียน ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดว่า นักเรียนชายแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาวหรือเสื้อโตปแขนยาวสีขาว นุ่งผ้าโสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮ) และผ้าพันศีรษะ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.50, S.D. = 0.69 รองลงมา นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น อยู่ในระดับมาก มีค่า

(\bar{x}) = 4.43 , S.D. = 0.96 และ การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะเสริมสร้างความความเป็นพี่น้องสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.82 ตามลำดับสรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านนักเรียน ใน 3 ลำดับแรกนั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ลักษณะการจัดการเรียนการสอน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า ตะลิกียี (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น	4.51	0.63	มากที่สุด	1
2.	นักเรียนนั่งรวมกันเป็นวงกลมต่อหน้าโต๊ะครู ลักษณะฮัลเกาะฮ	4.06	1.28	มาก	11
3.	นักเรียนนั่งเรียงกันเป็นแถวอย่างมีระเบียบต่อหน้าโต๊ะครู	3.38	1.09	ปานกลาง	14
4.	นักเรียนใช้ปากกาจดบันทึกคำบรรยาย ของโต๊ะครูลงในหนังสือสมุดหรือกระดาษ	4.11	0.89	มาก	9
5.	โต๊ะครูใช้กระดานดำในการเขียนอธิบาย	3.22	1.43	ปานกลาง	16
6.	สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว	4.40	0.68	มาก	2
7.	การสอนเน้นการรักชาติวัฒนธรรมอิสลาม	3.31	0.85	มาก	15
8.	สอนจารีตประเพณี ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา	3.89	1.06	มาก	13
9.	สอนแบบการบูรณาการระหว่างความรู้ศาสนากับสังคม	4.16	1.07	มาก	7
10.	เรียนด้วยวิธีการท่องจำบทเรียน	4.22	1.01	มาก	5
11.	นักเรียนที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โต๊ะครูจะมอบหมายให้ช่วยสอนรุ่นน้อง	4.03	1.04	มาก	12
12.	โต๊ะครูแนะนำให้ไปศึกษากับโต๊ะครูคนอื่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้เฉพาะทาง	4.36	0.81	มาก	4
13.	โต๊ะครูจะฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม อ่านคุตบะฮ การทำบุญ และอื่นๆ	4.37	0.73	มาก	3
14.	โต๊ะครูสั่งสอนและขัดเกลานักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม เช่น การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา เป็นต้น	4.13	1.07	มาก	8

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ลักษณะการจัดการเรียนการสอน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
15.	หนึ่งสัปดาห์หยุดการสอนในวันอังคาร และวันศุกร์ช่วงกลางวัน และเริ่มสอนในช่วงหลังมัสกิบ	4.08	1.07	มาก	10
16.	หนึ่งปีหยุดการสอน คือ ก่อนและหลังเดือนรอมฎอน 15 วัน เดือนรอมฎอน 30 วัน เดือนรอบีอุลเอาวัล 30 วัน และเดือน ชุลฮิจยะห์ 10 วัน	4.21	0.77	มาก	6

ตารางที่ 15 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดว่า การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า ตะลักกี๊ (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.51, S.D. = 0.63 รองลงมา สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.40, S.D. = 0.68 และ โต๊ะครูจะฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม อ่านคุตบะฮ์ การทำบุญ และอื่นๆ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.37, S.D. = 0.73 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน นั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านหลักสูตรและการประเมิน

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านหลักสูตรและการประเมิน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1.	ใช้หนังสือกิตาบ ทั้งภาษายาวีและอาหรับเป็นสื่อประกอบการสอน	4.56	0.76	มากที่สุด	1
2.	ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา	4.30	0.83	มาก	2
3.	หลักสูตรการสอนมีรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย	4.14	0.92	มาก	4
4.	หลักสูตรการสอนแบ่งออกเป็นช่วงชั้นเรียน	3.41	1.17	ปานกลาง	11
5.	แบ่งกลุ่มเรียนตามความสนใจของนักเรียน	3.38	1.28	ปานกลาง	12
6.	โต๊ะครูเป็นผู้ที่ประเมินระดับความรู้ของนักเรียน	4.10	1.10	มาก	6
7.	ประเมินโดยการทดสอบความจำ	4.05	1.11	มาก	7
8.	ประเมินโดยการอ่าน และการอธิบายองค์ความรู้ที่ได้เรียนผ่านมา	3.85	1.11	มาก	10
9.	ประเมินผลโดยการฝึกสอนนักเรียนรุ่นน้อง และปฏิบัติเป็นแบบอย่าง	4.11	1.03	มาก	5
10.	ประเมินผลโดยการสอนเนื้อหาแทนโต๊ะครูตามที่ได้รับมอบหมาย หรือบุคคลทั่วไปจากชุมชน	3.86	1.23	มาก	9
11.	ประเมินโดยผ่านการเรียนจากหนังสือตามลำดับความยากง่าย	4.02	1.11	มาก	8
12.	ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา	4.17	1.03	มาก	3

ตารางที่ 16 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านหลักสูตรและการประเมิน ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดว่าใช้หนังสือกิตาบ ทั้งภาษายาวีและอาหรับเป็นสื่อประกอบการสอนมีระดับสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่า (\bar{x}) = 4.56, S.D. = 0.76 รองลงมา ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.30, S.D. = 0.83 และ ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.17, S.D. = 1.03 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านหลักสูตรและการประเมินผลนั้นอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านสถานที่เรียน

ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านสถานที่เรียน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
	(\bar{x})	(S.D.)	แปลผล	สรุปผล
1. สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู	3.62	1.46	มาก	3
2. สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย	4.04	1.35	มาก	1
3. สถานที่ใช้ในการสอนอาศัยมัสยิด	3.58	1.33	มาก	4
4. สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นห้องโถงกว้าง	3.32	1.17	ปานกลาง	6
5. สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นโรงเรือน มีใต้ถุนสูง	3.23	1.28	ปานกลาง	7
6. มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวางหนังสือเรียน	3.72	1.24	มาก	2
7. มีกระดานดำ	3.39	1.23	ปานกลาง	5

ตารางที่ 17 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านสถานที่เรียน ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดความพึงพอใจต่อสถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.04, S.D. = 1.35 รองลงมา มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวางหนังสือเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.72, S.D. = 1.24 และ สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.62, S.D. = 1.46 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านสถานที่เรียนนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านที่พักนักเรียน

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ด้านที่พักนักเรียน	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปรผล	สรุปผล
1.	สร้างเป็นบ้านหลังเล็กๆ	3.28	0.91	ปานกลาง	8
2.	วัสดุที่ใช้สร้างที่พัก เช่น ไม้ไผ่ไม่มาทำเป็นฝาบ้าน หลังคามุงด้วยใบจากหรือกระเบื้อง	3.42	1.13	ปานกลาง	5
3.	นักเรียนพักในปอเนาะ(กระท่อม)ที่จัดให้	4.35	0.87	มาก	1
4.	ที่พักปลูกเรียงติดกันเป็นแถวยาว เป็นระเบียบ	4.28	0.90	มาก	2
5.	กระท่อมแต่ละห้องพักได้ 2 คน	3.12	1.26	ปานกลาง	9
6.	บริเวณที่พักแบ่งออกได้เป็น 3 เขตคือ เขตผู้ชาย เขตผู้หญิง และเขตครอบครัว	3.08	1.32	ปานกลาง	10
7.	เขตที่พักมีหัวหน้าเขตปกครอง	3.37	1.13	ปานกลาง	6
8.	ที่พักของผู้หญิงและผู้ชายจะแยกออกจากกัน	3.35	1.28	ปานกลาง	7
9.	อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียงอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื้อ เท่านั้น	4.25	1.21	มาก	3
10.	มีห้องน้ำรวม และบ่อน้ำสำหรับอาบน้ำและทำความสะอาด	3.56	1.13	มาก	4

ตารางที่ 18 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านที่พักนักเรียน ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดว่า นักเรียนพักในปอเนาะ(กระท่อม)ที่จัดให้ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.87 รองลงมา ที่พักปลูกเรียงติดกันเป็นแถวยาว เป็นระเบียบ อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.28 , S.D. = 0.90 และ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียงอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื้อ เท่านั้น อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.25, S.D. = 1.21 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ จำแนกตามด้านที่พักนักเรียน นั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 19 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในภาพรวม

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความสำคัญของปัจจัย (n = 232)			
		(\bar{x})	(S.D.)	แปรผล	สรุปผล
1.	ด้านโต๊ะครู	4.21	0.63	มาก	1
2.	ด้านนักเรียน	4.15	0.64	มาก	2
3.	ด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน	4.12	0.63	มาก	3
4.	ด้านหลักสูตรและการประเมิน	3.86	0.71	มาก	4
5.	ด้านสถานที่เรียน	3.48	0.94	ปานกลาง	5
6.	ด้านที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)	3.44	1.08	ปานกลาง	6

ตารางที่ 19 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในภาพรวม ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความพึงพอใจใน 3 ลำดับมากที่สุด มีความพึงพอใจสูงสุดต่อด้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.21, S.D. = 0.63 รองลงมา ด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.15, S.D. = 0.64 และ ด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก (\bar{x}) = 4.12, S.D. = 0.63 ตามลำดับ

สรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ต่อภาพรวมนั้นอยู่ในระดับมาก

4.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืนใน 5 ประเด็น ดังนี้

1. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ
2. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านบุคลากร
3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน
4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภค
5. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ

1) พัฒนาหลักสูตรให้มีความเข้มข้นด้านศาสนาโดยเน้นวิชาที่สำคัญๆ เช่น อัลกุรอาน หะดีษ หลักการศรัทธา ศาสนบัญญัติ และวิชาอื่นๆบนพื้นฐานของระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะ

2) พัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับความต้องการแห่งยุคสมัยโดยมีการเพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต เช่น วิชาสามัญหรือวิชาชีพ ให้สามารถประยุกต์ใช้กับระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะได้

3) พัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมแรงจูงใจแก่ผู้เรียนโดยใช้เทคนิคการสอนและสื่อที่ทันสมัย

4) พัฒนาหลักสูตรให้สามารถเชื่อมต่อการจัดการศึกษาอิสลามทั้งในและนอกระบบ เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่สามารถเทียบโอน และต่อยอดการศึกษาในระดับสูงทั้งในและต่างประเทศ

5) จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพื้นฐานของผู้เรียน เช่น แบ่งตามกลุ่มพื้นฐานความรู้ กลุ่มอายุ และกลุ่มสนใจ เป็นต้น

6) จัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนใหม่และกลุ่มผู้สนใจโดยมีผู้ช่วยโต๊ะครูเป็นผู้สอน

7) พัฒนาหลักสูตรให้มีการเน้นด้านทักษะทั้งสี่ด้าน คือ อ่าน เขียน พูด ฟัง ทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

8) จัดให้มีการเทียบวุฒิการศึกษาเพื่อรับรองการจบของนักเรียนที่เรียน

เก่งแต่ไม่สามารถต่อยอดได้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเรียนต่อในสถาบันศึกษาระดับสูงทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

9) จัดให้มีการสอนวิชาชีพขึ้น เพื่อให้นักเรียนมีทิศทางและสามารถที่จะปฏิบัติ เลือกเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพได้ เพื่อเสริมจุดแข็งให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะสามารถดูแลตนเอง และ ครอบครัวยุได้

2. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านบุคลากร

1) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถด้านบริหาร การจัดการเรียน การสอนโดยการอบรม ให้ความรู้เพิ่มเติมเฉพาะด้านบริหารการศึกษา แก่โต๊ะครูและผู้ช่วยโต๊ะครูที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการช่วยบริหาร

2) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทางศาสนาเฉพาะด้านในระดับสูงทั้งในและ ต่างประเทศ

3) พัฒนาโต๊ะครูให้มีทักษะในการสอน การใช้เทคโนโลยี สื่อการสอนที่ เหมาะสมกับระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะโดยการอบรมด้านเทคนิคการสอนและศึกษาดู งานจากสถาบันปอเนาะต่างๆที่ถูยกยอมรับ

4) พัฒนาบุคลากรให้มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5) เชิญบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากภายนอกเข้ามา สอน เช่น ทักษะทางภาษา การอบรมวิชาชีพ เพื่อยกระดับความพร้อมรองรับความเป็นอาเซียนใน อนาคตต่อไป

6) พัฒนาผู้เรียนระดับผู้ช่วยโต๊ะครูในด้านวิชาการ การปฏิบัติ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการเป็นโต๊ะครูที่สังคมยอมรับในภายภาคหน้า

3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่ พัก บาลย์

1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านอาคารเรียน บาลย์ ที่พักนักเรียน และ อาคารสำหรับใช้เพื่อส่งเสริมวิชาการและกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน

2) สร้างอาคารเรียนและที่พักเฉพาะ สำหรับนักเรียนชายและนักเรียน หญิง และให้การสนับสนุนด้านอาคารสถานที่ อุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่จำเป็นทั้ง โต๊ะ เก้าอี้ ห้องสมุด เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียน

3) สร้างที่พักอาศัยเฉพาะ สำหรับผู้ที่มีครอบครัวที่สนใจศึกษาในสถาบัน
ศึกษาปอเนาะ

4) ปรับปรุงอาคารเรียนและที่พักอาศัยของนักเรียนให้เป็นกิจจะลักษณะ
และมีความน่าอยู่ รมรื่น พร้อมทั้งสนับสนุนด้านอุปกรณ์การศึกษาและสนับสนุนสื่อการสอน
ประเภทต่างๆ เช่น อาคารเอนกประสงค์ ห้องสมุด อุปกรณ์ที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียน
การสอน

4. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภค

1) ปรับปรุงระบบสุขาภิบาลภายในบริเวณปอเนาะ เช่น ระบบการกำจัด
น้ำเสีย และการจัดการขยะ

2) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านสถานที่และภูมิทัศน์ เส้นทาง คมนาคม
และสร้างป้ายโรงเรียน

3) สร้างรั้วโรงเรียน ปิดกั้นระหว่างชายหญิง รั้วรอบบริเวณปอเนาะ

4) ติดตั้งไฟฟ้าให้มีแสงสว่างโดยรอบและพัฒนาาระบบน้ำประปาเพื่อให้มี
น้ำสะอาดในการอุปโภคบริโภคภายในสถาบันศึกษาปอเนาะ

5) พัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะให้เป็นปอเนาะสร้างสุข โดยพัฒนาทั้งด้าน
สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาวิชาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น

5. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาอื่นๆ

1) สร้างขวัญกำลังใจในความปลอดภัยและความมั่นคงในทรัพย์สิน ตลอด
จนสวัสดิการการรักษาพยาบาล สำหรับโต๊ะครู และนักเรียน

2) ให้การอุดหนุน ค่าตอบแทนแก่โต๊ะครูตามความเหมาะสม เนื่องจาก
บุคคลเหล่านี้มีความรับผิดชอบสูง ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนและการอบรมจริยธรรม

3) สถาบันศึกษาปอเนาะจัดการเรียนการสอนโดยเน้นคุณลักษณะที่พึง
ประสงค์ที่เกี่ยวกับความสะอาด ที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม

4) ให้การสนับสนุนสร้างปอเนาะให้น่าอยู่ และมีความสะอาด ตามเกณฑ์
ตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดสร้างสุขกำหนดไว้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547

2. ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

3. ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” เป็นวิจัยเชิงสำรวจ รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีการสอบถามและมีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่จดทะเบียน มีจำนวนทั้งหมด 9 แห่ง ที่ได้เปิดทำการเรียนการสอน มีโต๊ะครู ผู้ช่วยโต๊ะครู และนักเรียนทั้งหมด 300 คน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) คัดเลือกสถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่จดทะเบียนจำนวน 5 สถาบัน และแบ่งกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 232 คน และผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีจำนวน 242 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview)

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 10 คน ด้วยวิธีการเจาะจงกลุ่มผู้สัมภาษณ์ โดยการให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และการนำเสนอผลข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าทางสถิติโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า เอกสาร และการสัมภาษณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยประมวลเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันมาวิเคราะห์และนำเสนอผลข้อมูลด้วยวิธีการแบบนิรนัย (Deductive method) โดยจะพิจารณาข้อมูลที่สอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิมมาจัดกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งการรายงานผลการวิจัยจะดำเนินการในลักษณะการพรรณนาบรรยาย

5.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 232 คน สรุปได้ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 223 คน คิดเป็นร้อยละ 96.1 โดยมีอายุที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.3 โดยที่มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นนักเรียนปอเนาะ และกำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาปอเนาะ คิดเป็นร้อยละ 56.9 และมีบางส่วนเป็นผู้ปกครองนักเรียน และศิษย์เก่าปอเนาะ เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ศึกษาด้านศาสนา อยู่ในสถาบันการศึกษาปอเนาะและมีบางส่วนที่ศึกษาในสถาบันอื่นๆ มีระดับการศึกษาสามัญในเกณฑ์ที่ต่ำ บางส่วนจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 37.5 รองลงมาจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 30.6 และมีส่วนน้อยที่จบในระดับปริญญาตรี

5.1.1 ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547

5.1.1.1 ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า โต๊ะครู สถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในประเด็นต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) ได้รับการยอมรับในด้านความรู้(อาเล็ม)และความสามารถในการสอน
- 2) ได้รับการยอมรับในด้านการสอนและผลิตนักฮาฟิซกุรอาน
- 3) ได้รับการยอมรับในด้านผลงานเขียนและแปลตำรา
- 4) ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม
- 5) ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาห์)
- 6) ได้รับการยอมรับในด้านการเผยแพร่ศาสนา (อามีรตะวะฮ)
- 7) ได้รับการยอมรับในด้านนำคนไปประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮ
- 8) ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ หรือบำบัดรักษาจิตใจ
- 9) ได้รับการยอมรับในด้านการรักษาโรคด้วยแผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการปิดเป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร (ดูอาห์)
- 10) ได้รับการยอมรับในด้านบำบัดรักษาผู้ที่ติดยาเสพติดและบ่มเพาะให้เป็นคนดีได้
- 11) ได้รับการยอมรับในการเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน

- ศาสนา
- 12) ได้รับการยอมรับในด้านให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านในเรื่องหลักคำสอนศาสนา
 - 13) ได้รับการยอมรับในการทำหน้าที่แบ่งมรดกแก่ผู้ที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้
 - 14) ได้รับการยอมรับในการสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง กรณีพิพาทได้
 - 15) ได้รับการยอมรับเนื่องจากโต๊ะครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการช่วยเหลือชุมชน พิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นในวาระต่างๆ

ผลจากการวิจัย พบว่า โต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านต่างๆ 3 ลำดับมากที่สุด ดังนี้

- 1) ได้รับการยอมรับในด้านความรู้(อาเล็ม) และความสามารถในการสอน คิดเป็นร้อยละ 94.4
- 2) ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม คิดเป็นร้อยละ 91.3
- 3) ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาห์) คิดเป็นร้อยละ 89.2

แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านให้การยอมรับโต๊ะครูเป็นอย่างดีในด้านความรู้ การสอนและอื่นๆ จึงได้ส่งบุตรเข้าศึกษาเพื่อหวังให้มีความรู้ และเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลาม เหมือนอย่างกับโต๊ะครู หรือเพื่อให้สามารถเป็นมุสลิมที่ดี สามารถปฏิบัติตามหลักการอิสลามได้ ซึ่งพบว่าในปัจจุบันสถาบันปอเนาะก็ยังคงได้รับความนิยมจากภาคประชาชน และพบว่ามีจำนวนนักเรียนต่างชาติจำนวนมากเข้ามาศึกษาในสถาบันปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.1.1.2 ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ในประเด็นต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ชนรุ่นหลัง
- 2) ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและฮิสฎุนนะฮฺ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอีย์

- 3) ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดี คือ ปอเนาะ
- 4) มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนาอิสลามอย่างเหนียวแน่น
- 5) ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนให้ปฏิบัติและใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบี Muhammad
- 6) รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน
- 7) สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น
- 8) ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ศาสนา การอ่าน และการเขียน
- 9) การบริหารจัดการสถาบันปอเนาะมีลักษณะการสืบทอดตำแหน่งโต๊ะครู หรือ คัดเลือกของโต๊ะครูรุ่นต่อรุ่น
- 10) การเรียนระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา
- 11) ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน
- 12) นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆ
- 13) โต๊ะครูและเด็กนักเรียนได้ช่วยเหลือชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น
- 14) โต๊ะครูได้วางฐานด้านศาสนา และตักเตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่วร้าย และสิ่งที่เป็นอบายมุข
- 15) โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ
- 16) โต๊ะครูปฏิเสธการสนับสนุน งบประมาณจากภาครัฐในพัฒนาปอเนาะ และเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอน
- 17) โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่เด็กเรียนในด้านเกษตรโดยให้นักเรียนทดลองทำงาน
- 18) โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยการอบรมเป็นหลักสุตวรรษะฮ์ เช่น การฝึกวิชาชีพ

19) ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกิตาบ

20) ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ

21) สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรมอิสลามผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

22) สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการศาสนา

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ต่อปัจจัยการคงสภาพพระบับดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี๋ คิดเป็นร้อยละ 67.7 และปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกิตาบ คิดเป็นร้อยละ 62.9 ตามลำดับ

ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุป ปัจจัยการคงสภาพพระบับดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยด้านศาสนา

ปัจจัยด้านศาสนาที่ส่งผลต่อสภาพพระบับดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง มีค่า $(\bar{x}) = 4.54$, S.D. = 0.73

ข. ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี๋ มีค่า $(\bar{x}) = 4.31$, S.D. = 0.82

ค. ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนาโดยมีแหล่งเรียนรู้จากปอเนาะ มีค่า $(\bar{x}) = 4.25$, S.D. = 0.74

2) ปัจจัยด้านการศึกษา

ปัจจัยการศึกษาที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนปฏิบัติและใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบี มุหัมมัด มีค่า (\bar{x}) = 4.36, S.D. = 0.97

ข. การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรี ตลอดการศึกษา มีค่า (\bar{x}) = 4.34, S.D. = 0.93

ค. สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีค่า (\bar{x}) = 4.28, S.D. = 0.93

3) ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนา เพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.87

ข. โต๊ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น สอนกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น มีค่า (\bar{x}) = 4.29, S.D. = 0.86

ค. นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆ มีค่า (\bar{x}) = 3.96, S.D. = 1.16

4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ มีค่า (\bar{x}) = 3.46, S.D. = 1.16

ข. โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่เด็กนักเรียนในด้านเกษตรโดยให้นักเรียน ทดลองทำงาน มีค่า (\bar{x}) = 3.26, S.D. = 1.17

ค. โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยการ
อบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ มีค่า $(\bar{x}) = 3.08$, S.D. = 1.08

5) ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของ
สถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์ความเป็นอัตลักษณ์ของมุสลิมมาลายู เช่น
การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ มีค่า $(\bar{x}) = 3.64$, S.D. = 0.97

ข. ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ
มีค่า $(\bar{x}) = 3.42$, S.D. = 1.04

ค. สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปลงประเพณี และ วัฒนธรรมที่
ขัดต่อหลักการศาสนา มีค่า $(\bar{x}) = 3.17$, S.D. = 1.11

5.1.2 ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบัน
ศึกษาปอเนาะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.1.2.1 โต๊ะครู

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านโต๊ะครู
พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

1) โต๊ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารปอเนาะ มีค่า $(\bar{x}) = 4.66$,
S.D. = 0.59

2) โต๊ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้แก่นักเรียน และชาวบ้านอยู่ มี
ค่า $(\bar{x}) = 4.53$, S.D. = 0.84

3) โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา มีค่า $(\bar{x}) = 4.43$, S.D.
= 0.85

5.1.2.2 นักเรียน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านนักเรียนพบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) นักเรียนชายแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาวหรือเสื้อโตปแขนยาวสีขาว นุ่งผ้าโสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮุ) และผ้าพันศีรษะ มีค่า (\bar{x}) = 4.50, S.D. = 0.69
- 2) นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น มีค่า (\bar{x}) = 4.43, S.D. = 0.96
- 3) การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะมีความเป็นพี่น้องสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.82

5.1.2.3 ลักษณะการจัดการเรียนการสอน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอนพบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า ตะลั๊กกี๋ (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีค่า (\bar{x}) = 4.51, S.D. = 0.63
- 2) สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว มีค่า (\bar{x}) = 4.40, S.D. = 0.68
- 3) โต๊ะครูจะให้ให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม การคุตบะฮ์ การทำบุญ และอื่นๆ มีค่า (\bar{x}) = 4.37, S.D. = 0.73

5.1.2.4 หลักสูตรและการประเมิน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านหลักสูตรและการประเมินพบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) การใช้หนังสือกิตาบทั้งภาษายาวีและอาหรับเป็นสื่อประกอบการสอน มีค่า (\bar{x}) = 4.56, S.D. = 0.76
- 2) ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา มีค่า (\bar{x}) = 4.30, S.D. = 0.83
- 3) ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา มีค่า (\bar{x}) = 4.17, S.D. = 1.03

5.1.2.5 สถานที่เรียน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านสถานที่เรียน พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย มีค่า (\bar{x}) = 4.04, S.D. = 1.35
- 2) มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวางหนังสือเรียน มีค่า (\bar{x}) = 3.72 , S.D. = 1.24
- 3) สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู มีค่า (\bar{x}) = 3.62, S.D. = 1.46

5.1.2.6 ที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านที่พักนักเรียน (ปอเนาะ) พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) นักเรียนพักในปอเนาะ (กระท่อม) ที่จัดให้ มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.87
- 2) ที่พักปลูกเรียงติดกันเป็นแถวยาว เป็นระเบียบ มีค่า (\bar{x}) = 4.28 , S.D. = 0.90
- 3) อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียงอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื่อ เท่านั้น มีค่า (\bar{x}) = 4.25, S.D. = 1.21

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในภาพรวม ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจสูงสุดต่อด้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.21, S.D. = 0.63 รองลงมา ด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.15 , S.D. = 0.64 ด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก (\bar{x}) = 4.12, S.D. = 0.63 ด้านหลักสูตรและการประเมิน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.86, S.D. = 0.71 ด้านสถานที่เรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.48, S.D. = 0.94 และน้อยที่สุด คือ ด้านที่พักนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.44, S.D. = 1.08 ตามลำดับ

5.1.3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

ผลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน สามารถสรุปได้ 4 แนวทาง ดังนี้

5.1.3.1 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ

5.1.3.2 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านบุคลากร

5.1.3.3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่พัก บาลย์

5.1.3.4 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภค

5.1.3.1 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ

พัฒนาหลักสูตรให้มีความเข้มข้นด้านศาสนาโดยเน้นวิชาที่สำคัญๆ เช่น อัลกุรอาน หะดีษ เตาหีด และวิชาอื่นๆบนพื้นฐานของระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิม และมีความสอดคล้องกับความต้องการแห่งยุคสมัย

เพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต เช่น วิชาสามัญ วิชาชีพและเทคนิคการสอนและสื่อที่ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้กับระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะเพื่อส่งเสริมและเป็นแรงจูงใจแก่ผู้เรียน

พัฒนาหลักสูตรให้สามารถเชื่อมต่อการจัดการศึกษาอิสลามทั้งในและนอกระบบ เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่สามารถเทียบโอน และต่อยอดการศึกษาในระดับสูงทั้งในและต่างประเทศโดยให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) จัดให้มีการเทียบวุฒิการศึกษาเพื่อรับรองการจบของนักเรียนที่เรียนเก่งแต่ไม่สามารถต่อยอดได้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนเหล่านั้นสามารถเรียนต่อในสถาบันศึกษาระดับสูง

5.1.3.2 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านบุคลากร

พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถด้านบริหาร การจัดการเรียนการสอนโดยการอบรม ให้ความรู้เพิ่มเติมเฉพาะด้านบริหารการศึกษา ความรู้ทางศาสนาเฉพาะด้านในระดับสูงทั้งในและต่างประเทศ

พัฒนาบุคลากรให้มีทักษะในการสอน การใช้เทคโนโลยีสื่อการสอนที่เหมาะสมและมีทักษะทางภาษาทั้งสี่ด้าน คือ อ่าน เขียน พูด ฟัง ทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เฉพาะด้านภาษาที่ใช้ในอาเซียน เพื่อยกระดับความพร้อมรองรับความเป็นอาเซียนในอนาคตต่อไป

5.1.3.3 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่พัก บาลย์

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านอาคารเรียน บาลย์ ที่พัก และอาคารสำหรับส่งเสริมวิชาการและกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน เช่น อาคารเอนกประสงค์ ห้องสมุด และอุปกรณ์ที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

สถาบันศึกษาปอเนาะร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนา และขอสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์การศึกษาและสนับสนุนสื่อการสอนประเภทต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น ให้เป็นปอเนาะที่สร้างสุข

5.1.3.4 แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภค

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านสถานที่และภูมิทัศน์ เส้นทาง คมนาคม สร้างป้ายโรงเรียน รั้วโรงเรียน ปิดกั้นระหว่างชาย-หญิง รอบบริเวณปอเนาะ

ติดตั้งไฟฟ้าให้มีแสงสว่าง พัฒนาระบบน้ำประปาเพื่อใช้ในการอุปโภค บริโภค และปรับปรุงระบบสุขาภิบาลภายในบริเวณปอเนาะ เช่น ระบบการกำจัดน้ำเสีย การจัดการขยะ และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาทั้งเรื่องสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาวิชาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

การคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันปอเนาะ อำเภोजจะนะ จังหวัดสงขลา หลังจากปี พ.ศ. 2547 นั้นมีลักษณะปัจจัยเช่นเดียวกับสถาบันศึกษาปอเนาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรืออาจจะแตกต่างกันบ้างแต่น้อยมาก เนื่องจากมีสภาพทางสังคม และวัฒนธรรม ประเพณีที่สอดคล้องกัน ผู้วิจัยพบว่า มีปัจจัยหลายๆ อย่างที่ส่งผลให้สถาบันศึกษาปอเนาะยังคงการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถแบ่งปัจจัยออกเป็น 5 ด้านใหญ่ๆ คือ ปัจจัย

ด้านศาสนา ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยด้านด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนี้

5.2.1.1 ปัจจัยด้านศาสนา

ปัจจัยด้านศาสนาเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับมากที่สุด เนื่องด้วยความจำเป็นด้านศาสนาอิสลามที่มีบทบัญญัติสั่งใช้ให้มุสลิมต้องแสวงหาความรู้ ดังรายงานจากท่าน อานัส บิน มาลิก رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(أخرجه ابن ماجه, 1997 : 224)

ความว่า “การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็น (ฟัรฎู) สำหรับมุสลิมทุกคน”

(บันทึกหะดีษโดย Ibn Majah, 1997: 224)

ในอดีตแหล่งการศึกษาทางศาสนาของมุสลิมนั้นมีปอเนาะเป็นแหล่งถ่ายทอดวิทยาการอิสลามแขนงต่างๆ จนกระทั่งมุสลิมได้เข้าใจและยึดมั่นต่อหลักการอิสลามมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับคำพูดของอิมรอน มะลูลีม และคณะ (2538: 98) ได้กล่าวว่า ปอเนาะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาอิสลาม ให้กับมุสลิมที่สนใจเพื่อให้รู้และเข้าใจในบทบัญญัติอิสลามจนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัวและสังคม และสอดคล้องกับอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะได้ปลูกฝังหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ที่สนใจ ที่มีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนา และสรศักดิ์ หลีเส็น (2548: 28) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นแหล่งเรียนรู้แนวทางและหลักการทางศาสนาอิสลามตามวิถีชีวิตคนไทยเชื้อสายมลายู โดยยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิม

หลักการที่สำคัญประการหนึ่งที่โต๊ะครูปอเนาะทุกท่านได้ตระหนักถึงอยู่ตลอดนั้น คือ ต้องการสืบทอดเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ให้มนุษย์ศรัทธาต่อพระองค์จนสามารถปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ โดยที่มีสถาบันปอเนาะเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ซึ่งสังเกตได้อย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์เด็กนักเรียนที่เข้ามาศึกษาในปอเนาะ ผู้ปกครองมีความต้องการและตั้งใจที่ให้ผู้บุตรมีความเข้าใจในเรื่องหลักการศาสนาอิสลาม และมีการศรัทธาในอิสลามอย่างแท้จริงที่ให้ความไว้วางใจกับโต๊ะครูช่วยสอนความรู้

ฉะนั้นปอเนาะจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ของมุสลิมอย่างแท้จริง มีโต๊ะครูเป็นผู้สอนความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม โดยเน้นสอนความรู้ที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ สอดคล้อง

ในหลักการตามแนวทางของมัซฮับอัชชาฟีอี๋ ดังนั้น ด้วยความจำเป็นด้านศาสนา จึงเป็นหลักการที่สำคัญที่ส่งผลให้สถาบันศึกษาปอเนาะยังคงมีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมในสังคมของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่จนถึงปัจจุบัน

5.2.1.2 ปัจจัยด้านการศึกษา

ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีโต๊ะครู คอยดูแล อบรมสั่งสอนแก่เยาวชนหรือผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษา เพื่อให้สามารถปฏิบัติหลักการอิสลาม รู้จักข้อบัญญัติใช้และข้อห้าม ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งผลผลิตของปอเนาะจะสร้างนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับอัลดอรอซีด เจ๊ะมะ (2556: 71) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในทางวิชาการศาสนาอิสลามจนเป็นที่ยอมรับในระดับท้องถิ่น จังหวัด ประเทศและในต่างประเทศ บรรดาลูกศิษย์เหล่านั้นเป็นผู้นำทางศาสนาในระดับสูงของประเทศไทย

พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

﴿ يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾

(الحج: 17)

ความว่า “อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเขา และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายระดับชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างในสิ่งที่พวกเขากระทำ”

(อัลมูญาตะละฮฺ : 11)

ด้วยเหตุนี้บรรดาผู้รู้ จึงเป็นทายาทที่รับมรดกจากบรรดานบี เนื่องด้วยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา การศึกษาในสถาบันปอเนาะนั้นมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งสามด้าน คือ 1. ด้านพุทธิพิสัย หรือด้านปัญญาความคิด (Cognitive Domains) 2. ด้านจิตพิสัย หรือทัศนคติ (Affective Domains) และ 3. ด้านทักษะพิสัย หรือ การปฏิบัติ (Psychomotor Domains) ซึ่งขัดแย้งกับวินิจ สัจรัตน์ (2544: 44-45) กล่าวว่า การศึกษาในปอเนาะไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน ไม่มีการวัดผลที่เป็นระบบ ไม่มีชั้นเรียน

ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนให้มีด้านความรู้และทักษะทั้งการอ่าน และการเขียน ซึ่งโต๊ะครูบางท่าน กล่าวว่า รูปแบบการสอนของปอเนาะนั้นมีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ดังที่นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ (2553: 1045) กล่าวว่า ลักษณะการปกครองของสถาบันปอเนาะนั้น จะผสมผสานระหว่างผู้นำแบบเสรีนิยม แบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ โต๊ะครูและนักเรียน ต่างมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการดำเนินการสอน และมองว่าการศึกษาในปอเนาะนั้นเป็นการศึกษาที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นการศึกษาที่ไม่ล่าหลังและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

การศึกษาในสถาบันปอเนาะนั้นไม่มีการเรียกเก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรี ซึ่งในความเข้าใจของคนทั่วไป เข้าใจว่า คนที่เรียนระบบปอเนาะนั้นเป็นคนยากจน ไม่มีเงิน จากการสอบถามเด็กปอเนาะ พบว่า เด็กบางคนมีฐานะทางบ้านที่ดี พ่อแม่ประกอบอาชีพเป็นของตนเอง ซึ่งสิ่งที่ต้องการนั้นคือ ความรู้ทางด้านศาสนามากกว่าเงินทอง หรือ การประกอบอาชีพที่ดี

เป็นสิ่งที่ประจักษ์อย่างชัดเจนมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นั้นคือ ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาด้านศาสนาอิสลามเป็นหลัก อบรมสั่งสอนนักเรียน ครอบคลุมความหมายของการศึกษา และมีแนวทางในการสอนที่ตอบสนองต่อคุณลักษณะการเรียนการสอน ทั้ง 3 ประการ ดังที่กล่าวมา

5.2.1.3 ปัจจัยด้านสังคม

ปอเนาะถือเป็นสถาบันการศึกษาของภาคสังคม โดยมีการร่วมมือของบุคคลสามฝ่ายด้วยกัน คือ ฝ่ายโต๊ะครู ผู้ซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านศาสนาอิสลามและมีหน้าที่สอน ฝ่ายชาวบ้าน ที่จะช่วยเหลือและให้การสนับสนุน และสุดท้ายคือ ฝ่ายผู้ปกครอง ที่ส่งนักเรียนเข้ามาศึกษากับโต๊ะครู ซึ่งถือได้ว่าปอเนาะเป็นสถาบันที่เกิดจากความต้องการของโต๊ะครู และชุมชนร่วมกันอย่างแท้จริง

สังเกตเห็นได้ว่า สังคมใดที่มีสถาบันปอเนาะ สังคมนั้นจะมีความสงบสุข โดยมีโต๊ะครูเป็นผู้วางรากฐานสังคม และควบคุมประพฤติกของคนในสังคม และสิ่งสำคัญโต๊ะครูมีบทบาทด้านชุมชนสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน สอดคล้องกับอับดุลรอซิด เจ๊ะมะ (2556: 26-28) กล่าวว่า นอกจากภารกิจด้านการสอนแล้วโต๊ะครูยังมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีทางศาสนา และเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆที่ชาวบ้านจัดขึ้นในชุมชน แสดงให้เห็นว่าโต๊ะครูนั้นเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญอันใหญ่หลวงต่อชาวบ้าน ถือเป็นบุคคลผู้ทรงอิทธิพลต่อชุมชนอย่างมาก เสมือนดั่งนักปราชญ์ นักพัฒนา ที่ทำให้ชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา และสอดคล้องกับอิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 26) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันกระตุ้นให้สังคมตระหนักถึง

ความชั่วร้ายอบายมุข เช่น การพนัน ยาเสพติด การผิดประเวณี เป็นต้น ดังพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

(آل عمران : 104)

ความว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำการสิ่งที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการสิ่งที่มีชอบ และชนเหล่านั้นแหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ”

(อาละอิมรอน : 104)

ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของสถาบันปอเนาะในปัจจุบัน เนื่องด้วย โต๊ะครูและนักเรียนในปอเนาะได้ร่วมกันทำกิจกรรมแก่ชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างโต๊ะครู นักเรียน และประชาชน ดังที่หม่อมหมัด อับดุลกาเดร์ อ่างถึงในวินิจ สังขรัตน์ (2544 : 46) กล่าวว่า งานที่แท้จริงของโต๊ะครูที่แท้จริง คือนักพัฒนา หรือ ครูใหญ่โรงเรียนชุมชน ท่านช่วยพัฒนาจิตใจของคนอยู่ป่า อยู่เขา ในท้องถิ่นในทุรกันดาร ให้ได้แสงสว่าง ช่วยคนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษา

ปอเนาะเปรียบเสมือนกับสังคมเล็กๆสังคมหนึ่งในจำนวนผู้ที่เข้ามาศึกษานั้น ประกอบไปด้วยคนดีที่มุ่งใฝ่หาความรู้ทางศาสนาเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันและอาจมีคนที่ไม่ดีด้วยส่วนหนึ่ง ปอเนาะจึงเสมือนโรงงานที่ทำการฟอกคนให้เป็นคนดี แต่ก็เชื่อว่าจะสามารถเป็นคนดีและสะอาดได้ทุกคน

5.2.1.4 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่งผลต่อการคงสภาพพระบับดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะน้อยมาก ไม่เป็นที่ประจักษ์ชัดนัก ผลผลิตของปอเนาะส่วนใหญ่จะขาดทักษะในด้านนี้ ซึ่งการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนปอเนาะเป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ยึดหลักความพอเพียงเป็นหลัก สังคมมักจะมีคำถามว่าการจัดการศึกษาของปอเนาะที่เน้นแต่เพียงด้านศาสนาจะสามารถช่วยให้นักเรียนที่จบไปแล้ว มีงานทำหรือไม่ นั่น อาจอธิบายได้ว่า ปอเนาะมีเป้าหมายหลักที่จะทำหน้าที่ในการให้การศึกษ อบรม สั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้พื้นฐานและความรู้ด้านวิชาการ ศาสนาเป็นหลัก ปลูกฝังนักเรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม แต่มีปอเนาะบางแห่งที่โต๊ะครูได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาชีพ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยขึ้นภายในปอเนาะ เพื่อ

ช่วยส่งเสริม พัฒนาเด็กปอเนาะเช่นเดียวกัน โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักเขตการศึกษา หรือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน หรือ วิทยาลัยการอาชีพได้มาให้บริการ และฝึกสอน วิชาชีพ โดยที่การสอนและการฝึกอาชีพนั้นจะต้องเป็นไปตามความต้องการของโต๊ะครู ไม่ขัดกับ หลักการศาสนาและที่สำคัญต้องไม่กระทบกับเวลาหลักในการเรียน ผู้เข้าไปฝึกสอนนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากโต๊ะครูและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลง ที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนา หรือ วัฒนธรรมอิสลาม สอดคล้องกับอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะได้พัฒนา นักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยอาศัยความรู้วิชาการด้านต่างๆ ทั้งในภาคสามัญ และสายอาชีพ หรือโดยการอบรมเป็นหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน และวินิจ สังขรัตน์ (2544: 55-56) กล่าวว่า โต๊ะครูบางปอเนาะมีนักเรียนมาช่วยในการประกอบอาชีพ ซึ่งโต๊ะครูจะตอบแทนค่าแรงงาน แก่ นักเรียนด้วยเช่นกัน

ในปัจจุบันอาชีพและรายได้เข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตมากกว่า ก่อน การวัดคุณภาพของคนอยู่สถานะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพซึ่งในกลุ่มของมุสลิม เองก็ต้องการทั้งสองอย่าง คือ ศาสนาและรายได้ ซึ่งภาครัฐได้พยายามที่จะให้มีการศึกษาสายสามัญ ในปอเนาะ มีสาเหตุมาจากเรื่องเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมองว่าการที่ผู้สำเร็จการศึกษาปอเนาะไม่มีความรู้พอที่ประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต ซึ่งทำให้ภาพรวมของเศรษฐกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นไม่ดี ซึ่งในด้านเศรษฐกิจหรือการประกอบอาชีพนั้น ปอเนาะไม่ได้เน้นสอนให้เด็กปอเนาะมีความชำนาญในด้านนี้ เพราะสถาบันปอเนาะได้เน้นการศึกษาด้านศาสนาเป็นหลัก ซึ่งเด็กที่จบมาจาก สถาบันปอเนาะนั้นจะเห็นได้ว่า สามารถประกอบอาชีพอะไรก็ได้ หรือประกอบอาชีพตามครอบครัว ที่ทำอยู่แล้ว แต่ที่สำคัญจะต้องเป็นคนดีของสังคม

5.2.1.5 ปัจจัยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

การศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงการศึกษาต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้อง สอดคล้องกับอิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, 2549: 26 กล่าวว่า วิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีความสัมพันธ์กับหลักคำสอนของศาสนา จะมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่ต่างไปจากผู้คนทั่วไปใน ภูมิภาคอื่นๆ และจะพบว่าเด็กนักเรียนปอเนาะจะเป็นผู้ที่รักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะ วัฒนธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักความเชื่อทางศาสนา

ปอเนาะเป็นสถาบันที่ดำรงรักษาและปล้ำประเพณีที่ขัดกับหลักคำ สอนของศาสนา ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมอิสลามได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน เนื่องจากสาเหตุและปัจจัยต่างๆทั้งภายในและภายนอก และยังเป็นแหล่งเผยแผ่และอนุรักษ์ภาษา

มลายูและภาษาอาหรับ ดังที่พีริยศ ราฮิมมูลา (2545: 108-109) กล่าวว่า ผลงานเขียนทางวิชาการของบรรดานักปราชญ์ทั้งภาษาอาหรับและภาษามลายูที่เขียนด้วยอักษรญาวิ ที่เรียกกันว่ากีตาบญาวิ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วบรรดาปราชญ์เหล่านั้นจะเน้นทางด้านวิชาฟิสิกส์เป็นหลัก และบรรดาผลงานเหล่านั้นต่างเป็นที่ยอมรับและถูกนำมาใช้ในเรียนการสอนของปอเนาะ และตามมัสยิดในหมู่บ้าน ซึ่งมุสลิมส่วนใหญ่จะยึดนำหลักการต่างๆ มาปฏิบัติใช้และยึดถือในการประกอบอิบาดะฮ์ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน

อิบบรอเฮง จะลาเกี, 2556 ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของอูละมาอ์และปอเนาะในจังหวัดภาคใต้ พบว่า ปอเนาะเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา ศาสนา สังคม ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม และการใช้ชีวิตประจำวันต่อมุสลิมทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคมโดยรวม บทบาทดังกล่าวยังครอบคลุมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ สอดคล้องกับอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2548 กล่าวว่า สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน บทบาทในฐานะสถาบันศาสนา บทบาทในฐานะที่เป็นบุคคลของโต๊ะครู บทบาทในฐานะสถาบันการศึกษา บทบาทในฐานะสถาบันทางสังคมที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคม สอดคล้องกับนันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี, 2542 ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในระดับความต้องการของกลุ่มผู้ปกครอง ความต้องการของกลุ่มผู้เรียน ที่ต้องการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าและวิธีการเรียนการสอนระบบเก่า

ปอเนาะจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมมุสลิมชายแดนภาคใต้มาโดยตลอดในด้านต่างๆ ซึ่งการคงรูประบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมไว้มิได้เกิดจากเหตุผลอื่นแต่อย่างใด แต่เกิดจากความต้องการร่วมกันของคนในสังคม ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมชายแดนภาคใต้ทุกคนที่จะต้องสืบทอด และรักษาอัตลักษณ์นี้ไว้เพื่อชนรุ่นหลังต่อไป

5.2.2 สถาบันปอเนาะที่จัดการเรียนการสอนแบบระบบดั้งเดิม

ปอเนาะมีพัฒนาการที่ยาวนาน มีระบบการเรียนการสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะนานนับร้อยปี ซึ่งมีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยที่บางส่วนได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและพัฒนาเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน ในขณะที่บางส่วนยังคงดำรงอยู่ในรูปแบบปอเนาะดั้งเดิม และบางส่วนได้มีการจัดตั้งขึ้นมาใหม่ในรูปแบบปอเนาะดั้งเดิมและได้รับการจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะ ในปีพ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน

โต๊ะครูบางสถาบันที่มีความต้องการปรับเปลี่ยนเป็นปอเนาะสมัยใหม่ และต้องการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เช่น เปิดสอนศาสนาควบคู่กันวิชาชีพ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น แต่ก็มีโต๊ะครูบางท่านเช่นกัน ที่ต้องการคงสภาพในรูปแบบการเรียนการสอนดั้งเดิมเอาไว้ อาจอธิบายได้ว่ากลุ่ม โต๊ะครูนั้นมีความต้องการที่จะรักษาแบบการจัดการศึกษาที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นี้ ที่มีมานานกว่า 500 ปี ซึ่งในอดีตเคยเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางอิสลามที่นักเรียนเดินทางเข้ามาศึกษา ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงในความเป็นแบบดั้งเดิมดังกล่าว อาจทำให้อัตลักษณ์ของความเป็นระบบปอเนาะแบบดั้งเดิมสูญหายไป ส่วนกลุ่มที่ต้องการปรับให้มีรูปแบบการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ระหว่างความเป็นแบบดั้งเดิมของปอเนาะและการจัดให้มีการศึกษาภาคสามัญ โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่สนใจได้ศึกษาวิชาชีพ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยังคงบริบทความเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะไว้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่ม ดังกล่าวนั้นมองว่าการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิชาสามัญจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิชาการอื่นๆ นอกเหนือจากวิชาการศาสนา เพื่อเป็นการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังที่จะเข้ามา คือ การร่วมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนและอีกทั้งเพื่อลบล้างภาพพจน์ที่ว่าเด็กนักเรียนสถาบันปอเนาะเป็นเด็กที่ด้อยการศึกษา นอกจากความรู้ด้านศาสนาอิสลามเท่านั้น

ประทีป ฉัตรสุภาวงศ์, 2551 ได้ศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์วิทยาของการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า พื้นฐานแนวคิดการจัดการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับหลักศาสนาอิสลามที่ชุมชนในท้องถิ่นหวงแหน การจัดการศึกษาที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม และไม่ทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น อาศัยการบูรณาการความรู้สามัญและด้านอาชีพ บนฐานคิดและความเชื่อตามหลักศาสนาอิสลาม

พัฒนาการการศึกษาของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งอยู่บนหลักของศาสนาอิสลาม โดยมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยม ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ฉะนั้นสถาบันที่เคียงคู่กับประเพณีต้องได้รับการสืบทอดต่อไปด้วย สอดคล้องกับบรรณานุกรมของ บารูและคณะ, 2551 กล่าวว่า ค่านิยมของชาวมลายูจะมีลักษณะเหมือนคนมลายูทั่วไปในภูมิภาคคือ มีแนวคิดในเรื่อง “สถานะ” ของตนที่ใฝ่ฝันที่จะให้สูงขึ้นมีแนวโน้มไปในทางอนุรักษนิยม โดยที่ชาวมลายูจะกำหนดอัตลักษณ์ของตน ที่สำคัญ 3 ประการ คือ ศาสนาอิสลาม ภาษาและวัฒนธรรมองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นมลายู และมีสำนักแห่งความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วิถีชีวิต ศาสนา ชาตินิยม และประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองในอดีตที่มีความเข้มข้นสูง เป็นพลังความรู้สึกร้อยแรงกล้าที่ต้องการปกป้องอัตลักษณ์ของตน ซึ่ง Edmund Burke อ้างถึงใน เรื่องวิทย์ เกษ

สุวรรณ, 2549: 111) กล่าวว่า สถาบันและประเพณีที่มีอยู่ไม่ได้เลวทั้งหมด เพราะผ่านการลองผิดลองถูกมาเป็นร้อยๆ ปี ทางที่ดีควรรักษาหรืออนุรักษ์เอาไว้ แต่ไม่ใช่ว่าไม่เปลี่ยนแปลง สถาบันควรเปลี่ยนแปลงแต่เปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปเพื่อให้ประชาชนได้ปรับตัว

จากการให้ข้อมูลของโต๊ะครูท่านหนึ่ง กล่าวว่า ปอเนาะนั้นมีความเป็นร้อยๆปี เปรียบเสมือนดังกับความเค็มของน้ำทะเล หากทะเลไม่มีความเค็ม เป็นน้ำจืดแน่นอนน้ำก็จะเน่าเสียไปนานแล้ว เนื่องจากสิ่งสกปรกต่างๆไหลลงทะเลทั้งสิ้น แต่ที่น้ำไม่เน่าเสียจนถึงทุกวันนี้ก็เนื่องจากมีความเค็ม ที่จะรักษาสิ่งต่างๆไม่ให้เน่าเสีย เฉกเช่นเดียวกันกับปอเนาะที่รักษาความดีงามของสังคม ผดุงรักษาไว้ไม่ให้เน่าเสียอย่างกับความเค็มของน้ำทะเล ซึ่งหากไม่มีปอเนาะที่เป็นสถาบันศึกษาด้านศาสนาแล้ว สังคมก็จะเน่าเสีย และจะรุนแรงไม่รู้กี่เท่า ปอเนาะเป็นหัวใจของสังคมมุสลิม เป็นเสาหลักของสังคม หากสังคมไม่มีปอเนาะเสมือนกับบ้านที่ไม่มีเสา หรือเสาบ้านที่ผุกร่อนแน่นอนต้องพังทลายลง ปอเนาะได้สอนให้คนมุสลิมเข้าใจหลักการและดำเนินให้อยู่ในหลักการศาสนาอิสลาม แต่รัฐบาลชอบมองว่าปอเนาะเป็นแหล่งมั่วสุม แหล่งรวมผู้ก่อการร้าย ปอเนาะอยากจะคงสภาพอย่างนี้ เพราะต้องการที่จะผลิตนักเรียนให้ออกไปเป็นกอฎี (ผู้ตัดสิน) โดยต้องจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ โดยการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิมและมุ่งเน้นให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและพร้อมที่จะก้าวไปเป็นนักวิชาการที่มีคุณภาพ และปลูกฝังให้เด็กนักเรียนมีคุณธรรม ดำรงไว้ซึ่งจรรยาบรรณที่ดีงามแห่งอิสลาม และดำรงตนเป็นมุสลิมที่ดี ปฏิบัติศาสนกิจอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัด พร้อมทั้งเผยแพร่อิสลามที่เที่ยงแท้แก่นมนุษยชาติต่อไป

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า การศึกษาระบบปอเนาะไม่มีระบบ หลักสูตร การวัดและการประเมินผล ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ปอเนาะเป็นสถาบันที่มีหลักสูตร ดังที่อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และ นูมาน หะยีมะแซ (2553: 75) กล่าวว่า หลักสูตรที่ปอเนาะใช้ในการเรียนการสอนอย่างน้อยมี 2 แหล่ง คือ มาจากกลุ่มปอเนาะเองที่จัดทำขึ้นและแต่ละปอเนาะพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาเอง ซึ่งมีบางปอเนาะได้นำบางส่วนของหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาใช้ด้วยเช่นกัน การที่ปอเนาะไม่มีระยะเวลาในการจบการศึกษาที่แน่นอน จึงทำให้นักเรียนใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนในระบบปอเนาะเป็นการเรียนรู้ศาสตร์อิสลามขั้นสูงและมีความละเอียดอ่อน

การศึกษาในสมัยก่อนนั้นจะเป็นการศึกษาที่พ่อ แม่จะส่งลูกไปเรียนในสำนัก ที่มีผู้รู้สอนอยู่ในสำนักของตนเอง หรือในบริเวณของชุมชน นั่นคือปอเนาะนั่นเอง ซึ่งหากเปรียบเทียบกับทางด้านศาสนาพุทธ ก็เป็นวัดที่ต้องไปบวชเรียน โดยที่ลูกฝึกให้เป็นเด็กนักเรียนที่ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ เรียนรู้และเข้าใจในหลักคำสอน และให้ความสำคัญกับเรื่องของความ

รับผิดชอบในครอบครัว ในชีวิตประจำวัน ในสังคม และมุ่งมั่น พยายามเพื่อหาความรู้ เรียนรู้ไม่ใช่เพื่อตนเองแต่เพื่อรับใช้สังคม รับใช้ประเทศชาติ สิ่งเหล่านี้คือค่านิยมที่ได้รับมาจากปอเนาะ

ปอเนาะเป็นสถาบันที่ฝึกให้นักเรียนรู้จักการใช้ชีวิตด้วยตนเอง เรียนรู้การใช้ชีวิตในประจำวัน เรียนรู้การอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สอนเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจ เด็กนักเรียนปอเนาะมีกิจกรรมที่จะต้องออกไปสัมพันธ์กับชุมชน เรียนรู้วิถีชุมชนในหมู่บ้าน เช่น ออกไปช่วยงานบุญต่างๆ ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งทำให้มีประสบการณ์ การเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น เรื่องกิริยามารยาทต่างๆ ซึ่งไม่ใช่เรียนรู้เฉพาะในหนังสือก็ตามเท่านั้นแต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงด้วย และโต๊ะครูบางท่านจะสอนให้เด็กรู้จักการทำงาน บางคนทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งโต๊ะครูก็มีค่าตอบแทนให้เช่นกัน

ปัจจุบันมุสลิมให้ความสนใจกับการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิมน้อยลงมาก ซึ่งพบว่ามีคนตั้งข้อสังเกตว่า ปอเนาะมีการเข้าถึงภาคสังคมหรือไม่ ผู้วิจัยตอบได้ว่า ปอเนาะมีการเข้าถึงสังคม มีการช่วยเหลือสังคม แน่นนอนเป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุดเพราะเมื่อมีการทำบุญก็จะมีพิธีเชิญโต๊ะครู เด็กปอเนาะไปร่วมงานเสมอ เมื่อมีคนเสียชีวิต มีการอ่านอัลกุรอานก็จะเชิญเด็กปอเนาะไปอ่านอัลกุรอานให้ ซึ่งบางครั้งต้องไปต่างอำเภอ ต่างจังหวัด และเมื่อมีงานแต่งงานขึ้นก็เรียกเด็กปอเนาะไปช่วยงาน ยกข้าว ยกแกงเช่นกัน ซึ่งหากพูดถึงเรื่องด้านสังคมแล้ว แน่นนอนสถาบันปอเนาะเข้าถึงในด้านนี้

การเรียนการสอนในปอเนาะ มีความสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งแบ่งจุดประสงค์การเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้านคือ 1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) 2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) 3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) โดยที่การเรียนรู้ในด้านพุทธิพิสัย นั้นได้เน้นในเรื่องของการท่องจำ กฎเกณฑ์ต่างๆทั้งทางด้านศาสนา และภาษาอาหรับ และด้านจิตพิสัย โดยการฝึกอ่าน อัลกุรอานแบบทำนองเสนาะ อ่านบทวรรณกรรมสำหรับการเฉลิมฉลองเนื่องในวันประสูติของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ ซึ่งมีการจัดขึ้นในชุมชนทุกๆปี และยังสอดคล้องกับด้านทักษะพิสัย โดยการสอนให้นักเรียนฝึกปฏิบัติการอ่านอัลกุรอาน การเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ การละหมาด การถือศีลอด ตลอดจนทักษะในการบริการสังคม เช่น การร่วมงานทำบุญทางศาสนาเนื่องในโอกาสต่างๆ และการร่วมละหมาดให้ผู้ที่เสียชีวิตในชุมชนโดยรอบบริเวณสถาบันศึกษาปอเนาะ

การจัดการเรียนการสอนปอเนาะจะเน้นความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคล (Individual Needs and Interest Curriculum) เช่น การเน้นที่ผู้เรียน การเน้นที่ประสบการณ์ โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นตามความรู้ และความสนใจของผู้เรียนมีความยืดหยุ่นสูง และผู้เรียนสามารถเรียนได้เป็นรายบุคคล

กระบวนการเรียนรู้ของระบบปอเนาะ โต๊ะครูได้ปฏิบัติในการเรียนการสอนแก่นักเรียนในสถาบันศึกษา หรือผู้ที่สนใจนั้นมี 3 รูปแบบด้วยกัน คือ Ta Lim คือ การสั่งสอน การอบรม ซึ่งโต๊ะครูและผู้ช่วยโต๊ะครู จะอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับเรื่องศาสนาอิสลาม โดยการเน้นหลักคุณธรรม จริยธรรมในทุกๆวัน Tarbiyah คือ การฝึกอบรม การนำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติ เช่น เป็นอิหม่ามนำละหมาด การอ่านคุตบะฮฺ (บรรยายธรรม) ในมัสยิดทุกวันศุกร์ และส่งผู้ช่วยโต๊ะครูเพื่อสอนหลักการศาสนาอิสลามตามมัสยิด หรือ สอนฟิรคฺอีน (ตาดีกา) ในชุมชน Ta dib คือ การขัดเกลานิสัย จรรยา มารยาท

ปอเนาะหลายแห่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากนโยบายของภาครัฐ ส่งผลให้เหลือปอเนาะดั้งเดิมที่มีรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้หนังสือกิตาบน้อยลง มีหลายคนกังวลว่า ปอเนาะดั้งเดิมจะสูญหายไปแต่โต๊ะครูได้ยืนยันว่า หากผู้คนในสังคมมีความต้องการ ที่จะต้องพึ่งพาปอเนาะอยู่ ปอเนาะดั้งเดิมก็คงอยู่ต่อไปไม่มีวันที่จะสูญหาย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

5.3.1.1 จัดทำระบบการสอบเทียบวุฒิ สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะ

5.3.1.2 ภาครัฐควรให้การอุดหนุนเป็นค่าตอบแทนแก่โต๊ะครูและครูสอนศาสนาตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความรับผิดชอบสูง และสร้างขวัญกำลังใจในความปลอดภัยและความมั่นคงในทรัพย์สิน ตลอดจนจัดสวัสดิการการรักษาพยาบาล

5.3.1.3 ภาครัฐควรให้การสนับสนุนสร้างปอเนาะให้มีความน่าอยู่และให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม และมีความสะอาดตามเกณฑ์ตามที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้

5.3.1.4 ภาครัฐควรร่วมมือกับโต๊ะครูในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะ ชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อสอดรับนโยบายการพัฒนาแห่งชาติ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ศึกษาผลที่เกิดจากการนำหนังสือ ตำรา ของอูลมะมาอ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปใช้ในการเรียนการสอน

5.3.2.2 ศึกษา วิเคราะห์ถึงอิทธิพลของสถาบันศึกษาปอเนาะต่อสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.3.2.3 ศึกษา วิเคราะห์การจัดการเรียนการสอนแบบสถาบันปอเนาะดั้งเดิมต่อการพัฒนาสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอนาคต

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บรรณานุกรม

หนังสือ

- ครองชัย หัตถา. (2550). **ประวัติศาสตร์ปัตตานี สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง**.
ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ปัตตานี.
- จุมพล หนิมพานิช. (2538). **ระบบราชการเปรียบเทียบ การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบและการ
บริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฉัตรสุมน พดุมิถิญา. (2553). **หลักการวิจัยทางสังคม**. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ. (2551). **มโนทัศน์การศึกษาในอิสลาม**. สำนักวิจัยและเขียนตำรา
มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. สงขลา: ชานเมือง.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2548). **รัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวี ทองสว่าง และคณะ. (2547). **ชีวิตและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พระปกเกล้า.
- นียบพรรณ วรรณศิริ. (2540). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- ปกรณ์ ปรียากร. (2538). **ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**.
กรุงเทพฯ: สามเจริญพานิช.
- พวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. (2541). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.
- พัทธา สายหู. (2529). **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกสังคม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์เศ.
- พิชัย ผกาทอง. (2547). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- รายงานปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (2552). **บทวิเคราะห์และแนวทางการแก้
ปัญหาเชิงรุกที่ยั่งยืนด้วยสันติวิธี**. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.
กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

- เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ. (2549). **หลักฐานศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2548). **เสียงจากคนตานี๒ เราคือปอเนาะ**. โครงการอบรมและวิจัยเชิงปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและชาติพันธุ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.).
- สนิท สมัครการ. (2538). **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการของสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์.
- สมาคมนักเรียนเกาฮอแห่งประเทศไทย. (2542). **พระมหาคำภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย**. ราชอาณาจักร ซาอุดีอาระเบีย (อัลมะดีนะฮ์ อัลมูนาว่าเราะฮ์): ศูนย์กษัตริย์พะฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. (2529). **สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. พิมพ์ลักษณ์. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- สุนทร ปิยะวสันต์. (2553). **การสอนอ่านอัลกุรอานโดยใช้ระบบกีรอตี การบริหารจัดการและจัดการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 4. มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา. สงขลา: ชานเมือง.
- สุพัตรา สุภาพ. (2542). **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2543). **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิไทย.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2537). **สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ. (2546). **ชาติพันธุ์และมายาคติ**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และ นูมาน หะยีมาแซ. (2553). **ทฤษฎีใหม่สถาบันการศึกษามุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความจริง ที่ยังไม่ถูกเปิดเผย**. สงขลา: สถาบันการวิจัยและวิชาการ.
- อิมรอน มะลูลีม. (2538). **วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่ม มุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี.

- al-Albanīy, Muhammad Nasir al-Din al-Albanīy. (1985). **Irwa' al-Ghalīl fi Takhrīj Ahādith Manār al-Sabīl** (إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل). Bairūt : al-Maktab al-Islamīy.
- al-Albanīy, Muhammad Nasir al-Din al-Albanīy. (1985). **Miskāt al- Maṣābīh** (مشكاة المصابيح) Bairūt : al-Maktab al-Islamīy.
- al-Albanīy, Muhammad Nasir al-Din al-Albanīy. (1995). **Silsilah Ahādīth al-Sahīhah** (سلسلة الأحاديث الصحيحة) . Riyād : al- Maktab al-Ma'a rīf.
- al-Albanīy, Muhammad Nasir al-Din al-Albanīy . (2010). **Sahīh wa Da 'aif Sunan Ibn Mājah**. (صحيح وضعيف سنن ابن ماجة). s.l. : s.n.
- al-Albanīy, Muhammad Nasir al-Din al-Albanīy . (2000). **Sahīh al-Targhīb wa al-Tarhīb** (صحيح الترغيب والترهيب) . Riyād : Saudīy Arabia.
- Amin Abu lawīy. (1999). **Usul al-Tarbīyyah al-Islamīyyah**. (أصول التربية الإسلامية) . s.l. : s.n.
- al-Baidawīy, Abu Sateid Nasir al-Din Abdullah Bin Umar Bin Muhammad al-Shairazīy al- Baidawīy.(1997). **Anwar al-Tanzil wa Asrar al-Ta'wil**. (أنوار التنزيل وأسرار التأويل) Bairūt : Dār Ihya al-Turath al-'Arabīy.
- Best, John W. (1977). **Research in Education**. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- al-Bukhārīy, Muhammad Ibn Ismā'īl. 1993. **Sahīh al-Bukhārīy**. (صحيح البخاري) Bairūt : Dar Ibn Kathīr.
- Abū Dāwud, Sulaimān Ibn al-'Ash'ath al-Sajistāniy al-Azdiy. (1988). **Sunan Abī Dāwud** (سنن أبي داود). Bairūt : Maktabat al-'Asrīy.
- al-Ghāzaliy, Abu Hamid Muhammad bin Muhammad. (1994). **Ihya' Ulum al-Dīn**. (إحياء علوم الدين) . Bairūt : Dar Sadir.
- al-Ghazaliy. (2001). **Darusalam .Pedagogy Pendidikan Islam**. Malaysia : Utusan Publications-Distribution SDN. BHD.
- al-Hashimīy , Khalid Hāmid . (2000). **Usul al-Tarbīyyah al-Islamiyyah**.

(أصول التربية الإسلامية). Saudi Arabia : Dār Alim al-Kutub.

Abu al-‘Inain, ‘Ali Khalil Mustafa. (1985). **Falsafat al-Tarbīyyah al-Islamīyyah fi al-Qur'an al-Karim** (فلسفة التربية الإسلامية في القرآن الكريم). Egypt : Dār al-Fikr al-Islamīy.

Ibn Kathīr, Abu al-Fida’ Ismaīl Bin Umar Bin Kathīr al-Dimishqīy. (1993). **Tabaqāt al-Shāfi ‘aīyah** (طبقات الشافعية) Cairo : Maktabat al-Thaqafat al-Dinīyyah.

Ibn Mājah, ‘Abī ‘Abd al-Lah Muhammad Ibn Yazīd al-Qazwīniy.(1997).
Sunan Ibn Mājah (سنن ابن ماجه). Beirut : Dār al-Fikr.

Ibn Manẓur, Abu al-Fadl Muhammad Bin Mukarram Bin Ali Jamal al-Din Ibn Manẓur al- Ansariyal-Ifriqiyy. (1993). **Lisān al-Arab**. (لسان العرب) Beirut : Dar Sadir.

Muslim, Ibn Hajāj al-Qushairiy al-Naisābūrīy. (1981). **Ṣahīh Muslim** (صحيح مسلم) . al-Qahīrah: Dār Maktab.

Ibn Qudāmah, Ahmad bin Abd al Raḥman bin Qudāmah al-Maqdisīy. (1978).

Mukhtaṣar Minhāj al-Qāsidīn (مختصر منهاج القاصدين). Beirut : Damshiq.

al-Qurtubīy, Abu Abdullah Muhammad Bin Ahmad Bin Abi Bakr Bin Farah al-Ansarīy al-Qurtubīy. (1964). **al-Jami‘ li Ahkam al-Qur’ān**. (الجامع لأحكام القرآن) Cairo : Dār al-Kutub al-Misrīyah.

al-Raghib al-Asfahanīy, Abu al-Qāsim al-Husin Bin Muhammad Bin al-Mufaddal. (1992). **Mufradāt Alfāz al-Quran**. (مفردات ألفاظ القرآن) Damshiq (sīyria) : Dār al-Qalam.

‘Abd al-Raḥmān al-Naḥlāwīy. (2003). **Usul al-Tarbīyyah al-Islamīyyah wa Asalibiha**. (أصول التربية الإسلامية و أساليبها) Damshiq (sīyria) : Dār Al-Fiqr .

Al-Razīy, Abu Abdullah Zain al-Din Muhammad Bin Abi Bakr Bin Abdulqadir al-Hanafiyy al- Razīy. (1999). **Mukhtār al-Sahāh**. (مختار الصحاح) Beirut : al-Maktabat al- Asrīyyah.

Robert Schvettinaer. (1970). **The Conservative Tradition in European Thought**,

New York: Putnam's Sons, cited in Levine, op.cit., p.73.).

al-Tirmidhīy, Muhammad Ibn 'Isa bin Saurah. (1987). **Sunan al- Tirmidhīy** (سنن الترمذي). Beirut : Dār al-Kutub al-'Ilmīyah.

al-Zintanīy, 'Abd al-Hamid al-Said. (1993). **Usus al-Tarbīyyah al-Islamīyyah fi al-Sunnat al Nabawīyyah**. (أسس التربية الإسلامية في السنة النبوية). Libya-Tunis : al-Dār al- 'Arabīyyat li al-Kutub

Yusuf al-Qaradawīy. (1997). **al-Rasul Wa Al-Ilm**.(الرسول والعلم) Bairūt, Lubnān : al-Resalah Publishing House.

หนังสือแปล

Hery Noer Aly. แปลโดย ฮาเร๊ะ เจ๊ะโด. (2557). **การศึกษาในอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปัตตานี : ศูนย์ อิกเราะหมีเด็ย.

Muhammad 'Atiyat al-Ibrashīy. แปลโดย บรรจง บินกาซัน. (2521). **การศึกษาในอิสลาม**. จาก Education In Islam. กรุงเทพฯ: อัล-ญีฮาด.

Abū al 'a lā al-Mawdūdiy. แปลโดย บรรจง บินกาซัน. (2554). **ตัฟฮีมุลกุรอาน เล่ม 5**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

..... แปลโดย บรรจง บินกาซัน. (2553). **ตัฟฮีมุลกุรอาน เล่ม 8**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

..... แปลโดย บรรจง บินกาซัน. (2551). **ตัฟฮีมุลกุรอาน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

..... แปลโดย บรรจง บินกาซัน. (2555). **ตัฟฮีมุลกุรอาน เล่ม 4**. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม.

Abdul Rahman al-Shihah. แปลโดย อิบรอมลี ยูนูส. (2011). **คุณลักษณะเฉพาะของศาสนาอิสลาม** (خصائص الدين الإسلامي). สาสน์แห่งอิสลาม.

'Amin bin Abdullah al-shaqāwīy.. แปลโดย ยูซุฟ ออบูบักร. (2011). **โอวาท แต่ผู้แสวงหาวิชาความรู้** (وصايا لطلبة العلم). สำนักงานเผยแพร่และสอนอิสลาม. กรุงริยาด: อีร์-ร็อบวะฮ์.

หะสัน หมัดหมาน และคณะ. แปลโดย อิบรอฮีม ชุกรี. (2541). **ประวัติราชอาณาจักกรมลาญปะ**

ตานี. แปลจาก Sejarah Kerajaan Melayu Patani. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบัน
สมุทรรัฐ เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มูฮัมมัดซัมเบอร์ี อับดุลมาลิก. แปลโดย มะหามะซาคี เจะหะ. (2543). **ปัตตานีในอารยธรรมมลายู.**
จาก Patani dalam Tamadun Melayu. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐ
เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Zayyid Muhammad shahatah. แปลโดย สุนทร มาลาตี. (1986). **Al-Mursyid fi ta alim al-**
Tarbiyat al-Islamiyat. (ศึกษาศาสตร์อิสลามและวิทยาการสอนอิสลามศึกษา). ซาอูดี
อารเบีย: มหาวิทยาลัยคิงซาอุดีเรียด.

วิทยานิพนธ์

ไข่มุก อุทยานลี. (2548). **การวิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาของรัฐที่มีต่อการบูรณาการทาง**
สังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2460-2547. รายงานการวิจัย
สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

คมวิทย์ สุขเสณีย์ และคณะ . (2555). **กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุมุสลิมและการ**
พัฒนาเครือข่าย : กรณีศึกษา “ปอเนาะดาแล”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ.

คณิต ไข่มุกต์ และคณะ. (2525). **บทบาทของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามปอเนาะที่มีต่อ**
ชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปัตตานี). สำนักงานคณะกรรมการ
การวิจัยแห่งชาติ ประเภทสาขาวิชาการ.

ชิตติก อาลี. (2554). **วิวัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา**
อิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
อิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ซูหุดี หะยีมะแซ. (2553). **อิมามอัชชาฟีอีย์ : แนวคิดและบทบาททางการศึกษา.** วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี.

ดลมนรรัตน์ บากา และคณะ. (2549). **ทัศนคติของประชาชนต่อความไม่สงบในสามจังหวัด**
ชายแดนภาคใต้. วิทยาลัยอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- นันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี. (2542). **ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียน
ปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้**, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บัณฑิตย์ สมะฮูน และคณะ. (2549). **พหุวัฒนธรรมกับการพัฒนาการศึกษาใน 3 จังหวัดชาย
แดนภาคใต้ กรณีศึกษาปอเนาะ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มุสลิมศึกษาสถาบันเอเชีย,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกิจ ประจนปัจจนึก. (2516). **การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอน
ศาสนาอิสลาม**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทีป ฉัตรสุภางศ์. (2551). **การศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาของการศึกษา ของชาวไทยมุสลิม
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ.2441 ถึง พ.ศ.2549**. ภาควิชานโยบาย การ
จัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรยศ ราฮิมมูลา. (2545). **บทบาทสถาบันอุลามาฮ์และการศึกษาอิสลามปัตตานีในอดีต ตั้งแต่
ค.ศ.1785-1945**. ปัตตานี : ม.ป.ท.
- มะรอนิง สาแลมิง และ แวอาลี โตะตาตู. (2552). **ศึกษาวิเคราะห์หนังสือมุนะฮ์อัลมุคอลลีย ของ
ชัยคุดาวูด บิน अबดุลลอฮ์ อัลพะฎอนีย์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
อิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- มุนาดีย์ หะยีดาโอ๊ะ. (2549). **เขตดาวูด อัล-พะฎอนีย์:ชีวิตประวัติ ผลงานและอิทธิพลต่อสถาบัน
ศึกษา ปอเนาะในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ระหว่างปี ค.ศ.1945-2005**.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี.
- รุ่ง แก้วแดง. (2511). **ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอน
ศาสนาอิสลาม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิต
พัฒนาบริหารศาสตร์.
- วรวิทย์ บารูและ คณะ. (2551). **มลายูปัตตานี : ชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และการเปลี่ยนแปลง**. โครงการ
การจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- วินิจ สังขรัตน์. (2544). **อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพงษ์ ปานเกล้า. (2541). **นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลในชุมชนชาวไทยมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2535)**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรศักดิ์ หลีเส็น. (2548). **รูปแบบการเรียนการสอนวิชาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในทัศนะของผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา : ศึกษาเฉพาะจังหวัดยะลา, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ คณะพัฒนาสังคม.**
- อับลอรอซิด เจะมะ. (2556). **ภูมิปัญญาและทุนเดิมของปอเนาะ. แผนงานสร้างเสริมสุขภาวะมุสลิมไทย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).**
- อัสมัน แตะอาลี. (2547). **ฟิสิกนิพนธ์ของเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลดาวูดี อัลฟะฎอนีย์ในหนังสือมัจญละฮ์ อัลบัตร์รียน์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2548). **ปอเนาะกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง กรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้**. วิทยาลัยอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต และ มุหัมมัดรุษานี บากา. (2554). **การบูรณาการสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วง ชั้นที่ 3 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิบบรอเฮง อาลฮูเซน. (2552). **พัฒนาการสถานศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึงพ.ศ.2549**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิสมาอีล เบญจสมิทธิ์. 2551. **บทบาทด้านการศึกษาและการเมืองของชัยควันอะหมัด อัลฟะฎอนีย์ (พ.ศ.2399-2451)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- Madmarn, Hasan. (2002). **The Pondok and Madrasah in Patani**. 2nd Printing. Bangi : University Kebangsaan Malaysia.
- Mohamad Zamberi A. Malek. (1994). **Pattani Dalam Tamadon Melayu**. Selangor Darul Ehsan. Denwan Bahasa dan Pustaka.
- Ismail Awang. (1988). **Adat Orang-orang Melayu yang ertentangan dengan Akidah Islam Kelantan** Pustaka Aman Press Tradisi dan Perubahan. Kuala Lumpur: Utusan Publication and Distributors.
- Ismail che daud. (1988). **Tokeh-tokeh Ulama Semenanjung Meiyau (1)**. Kuala Lumpur: Perniagaan Rampai Utama.
- Surin pitsuwan. (1989). **Islam di Muang Thai Nasionalisme Meiyau Masyarakat Patani**.LP3ES Jakarta

วารสาร

- Muhammad bin Abdulwahab. (2004). **หลักสามประการพร้อมหลักฐาน**. ซาอูดิอาระเบีย ตัวแทนการพิมพ์และวิจัยด้านวิชาการ กระทรวงศาสนา กิจ ศาสนาสมบัติ เผยแพร่และแนะนำ, หน้า 2.
- นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ. (2552). **การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้**. ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 15. ฉบับที่ 5, 740-765.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2542). **การอ้างชาติพันธุ์กับความเป็นชาติในสังคมไทย**. วารสาร ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 20. ฉบับที่ 12, 10-13.
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2547). **ปอเนาะ : มรดกสถาบันการศึกษากับการบูรณาการทางศาสนาและสังคมของชาวมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วารสารรัฐสมิแล, ปีที่ 25. ฉบับที่ 10, 69-107.
- อับดุลลอฮ ลออแมน. (2540). **ฟาเกีย วันมูซอ อัล ฟาฏอนีย**. วารสารวัฒนธรรม, ปีที่ 2.
- อิบรอเฮง จะลากี. (2556). **บทบาทของอูลามายอและปอเนาะในจังหวัดภาคใต้**. วารสารวิทยาลัยอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ 1. ฉบับที่ 1, 200-220.
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2549). **การศึกษาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วารสารอินโดจีนศึกษา ฉบับวิกฤติไฟใต้, ปีที่ 7. ฉบับที่ 1, 56-86.

เว็บไซต์

กิตติศักดิ์ มะสมัน. (2556). **อุดมการณ์ทางการเมือง**. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2558, สืบค้นจาก <http://www.annmew123.blogspot.com>.

ข้อมูลสารสนเทศ สำนักงานศึกษาธิการ ภาค 12. (2557). สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2557, สืบค้นจาก <https://www.coad3.org/web>.

โครงการวิจัยและการพัฒนาการศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (2553). **การพัฒนากระบวนการสอนอัลกุรอานระบบกึ่งออาตี**. สืบค้นเมื่อ 12 สิงหาคม 2557, สืบค้นจาก <http://www.thaigoodview.com>

ชาญชัย คุ้มปัญญา. (2556). **อุดมการณ์อนุรักษ์นิยม**. เอกสารประกอบคำบรรยายอุดมการณ์ทางการเมือง เดือนมีนาคม 2553. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2557, สืบค้นจาก <http://www.chanchaivision.com>.

รายงานของคณะอนุกรรมการศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์. (2549). สืบค้นเมื่อ 17 ตุลาคม 2557, สืบค้นจาก <http://www.tdri.or.th>.

สุริยะ สะนิวา และคณะ.(2551). **ชาวมลายูมุสลิมกับสิทธิเสรีภาพ : ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2558, สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org>.

อาหมัด เบ็ญอาหลี .(2547). **เมื่อ" ปอเนาะ" ถูกมองในแง่ร้าย ผลกระทบ และแนวทางพัฒนาเชิงบูรณาการ**. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2557, สืบค้นจาก <http://www.nidambe11.net>.

บุคลากรกรม

กิฟฟาลี ยีรัน (ศิษย์เก่าปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่มัสยิดมิมิฟตาฮุดดีน บ้านพลีใต้ ม.3 ต.นาทวี อ.นาทวี จ.สงขลา. เมื่อวันที่ 2 กันยายน

ซาฟารี เหาะไบ (ศิษย์เก่าปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2558
พ.ศ. 2558

ดลเสาะ เส็มหมาน (โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่สถาบันศึกษาปอเนาะท่ามะกรูด. 113/7 หมู่ที่ 1 ต.ท่าหมอไทร อ.จะนะ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.

ตัยยิปีย บุกุโส๊ะ (โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่สถาบันศึกษาปอเนาะนิติศาสตร์อิสลาม. 2 หมู่ที่ 3 ต.แค อ.จะนะ. เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558

นิเลาะ แวกูเซ็ง (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่วิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.

มุขตาร์ สันเอียด (โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่สถาบันศึกษาปอเนาะอัลมุขตาร์ญตุลอิสลามียะฮ์ 27/1 หมู่ที่ 2 ต.แค อ.จะนะ. เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556

สำแอ หลีสะหัด (ศิษย์เก่าปอเนาะ) (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่มีสยิตมิฟตาฮุดดีนบ้านพลีไต้ ม.3 ต.นาทวี อ.นาทวี จ.สงขลา. เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2558

อมร หวันปะรัตน (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่สำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภोजะนะ. เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.

อับดุลรอซิด เจ๊ะมะ (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่วิทยาลัยอิสลามศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.

อับดุลรอหมาน สอมนัน (ผู้ให้สัมภาษณ์). อับบัส ยีรัน (ผู้สัมภาษณ์). ที่สำนักงานการศึกษาเอกชนอำเภोजะนะ. เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558.

Prince of Songkla University
ภาคผนวก
Pattani Campus

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานเลขาธิการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา ☎ 089-5996481

ที่ มอ 751/ว 49 วันที่ 6 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อับดุลรอชิด เจ๊ะมะ

ด้วยนายอับบัส ยีรัน รหัสนักศึกษา 5620420014 นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอชิด สือแต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไปพร้อมกันนี้ขอส่งแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอขอบคุณยิ่ง

(ดร.ยูโซะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานเลขาธิการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา ☎ 089-5996481

ที่ มอ 751/ ว 496

วันที่ 6 มิถุนายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.อะห์มัด ยี่สุนทร

ด้วยนายอับบัส ยีรัน รหัสนักศึกษา 5620420014 นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอญี สือแต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไปพร้อมกันนี้ขอส่งแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอขอบคุณยิ่ง

(ดร.ยูโซะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานเลขาธิการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา ☎ 089-5996481

ที่ มอ 751/ว 496 วันที่ 6 พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง

ด้วย นายอับบัส ยีรัน รหัสนักศึกษา 5620420014 นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอหนิง สือเต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไปพร้อมกันนี้ขอส่งแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอขอบคุณยิ่ง

(ดร.ยูโซะ ตาเละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา



บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานเลขาธิการ วิทยาลัยอิสลามศึกษา ☎ 089-5996481

ที่ มอ 751/711

วันที่ 18 มิถุนายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.ชาฟีอี อาดำ

ด้วยนายอับบัส ยีรัน รหัสนักศึกษา 5620420014 นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอหนิง สือแต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยในการปรับปรุงเครื่องมือเพื่อการวิจัยต่อไปพร้อมกันนี้ขอส่งแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามวิทยานิพนธ์ จำนวน 1 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทร)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและการวิจัย รักษาการแทน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา



ที่ ศธ 0521.2.08/

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

6 มิถุนายน 2558

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน โต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน 1 ชุด
2. แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนาย อับบัส ยีรัน นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอหนิง สือแต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้นักศึกษามีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านและทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถาบันศึกษาปอเนาะ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดกรุณาให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ยูโซะ ตาละ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 089-5996481

โทรสาร 073-331305



ที่ ศธ 0521.2.08/

วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

6 มิถุนายน 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยของนักศึกษาปริญญาโท

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาเอกชน อำเภอจะนะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนาย อับบัส ยีรัน นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” โดยมี ดร.อับดุลรอนิง สือแต เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้นักศึกษามีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่านและทำการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถาบันศึกษาปอเนาะ จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดกรุณาให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทร)

รองผู้อำนวยการฝ่ายวางแผนและการวิจัย รักษาการแทน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา

สำนักงานเลขานุการ

โทรศัพท์ 089-5996481

โทรสาร 073-331305

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผลการตรวจหาค่าความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง

“ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา”

ผลการตรวจหาค่าความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม
แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตอนที่ 2 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความสอดคล้อง
1.	ได้รับการยอมรับในด้านความรู้ (อาเล็ม) และความสามารถในการสอน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	ได้รับการยอมรับในด้านการสอนกुरอาน และผลิตนักฮาดิซอัลกुरอาน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	ได้รับการยอมรับในด้านผลงานเขียนและแปลตำรา	1	0	1	2	0.66	ปรับเพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
4.	ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาอ์)	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	ได้รับการยอมรับในด้านการเผยแผ่ศาสนา (อามิรตะวะฮฺ)	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	ได้รับการยอมรับในด้านนำคนไปประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮฺ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ หรือบำบัดรักษาจิตใจ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
9.	ได้รับการยอมรับในด้านการรักษาโรคด้วย แผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการปิด เป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	ได้รับการยอมรับในด้านบำบัดรักษาผู้ที่ติด ยาเสพติดและบ่มเพาะให้เป็นคนดีได้	1	1	0	2	0.66	ปรับเพิ่มเติมตาม คำแนะนำของ ผู้เชี่ยวชาญ
11.	ได้รับการยอมรับในการเป็นที่ปรึกษาของ หน่วยงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน	1	1	0	2	0.66	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของผู้เชี่ยวชาญ
12.	ได้รับการยอมรับในด้านให้คำปรึกษาแก่ ชาวบ้านในเรื่องหลักคำสอนศาสนา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
13.	ได้รับการยอมรับในการทำหน้าที่แบ่งมรดก แก่ผู้ที่ไม่สามารถประนีประนอม กันได้	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
14.	ได้รับการยอมรับในการสามารถแก้ปัญหา ความขัดแย้ง กรณีพิพาทได้	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
15.	ได้รับการยอมรับเนื่องจากโต๊ะครูมี ปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการช่วยเหลือชุมชน พิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นในวาระต่างๆ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่	คนที่	คน	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
		1	2	ที่ 3			
1.	โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนา อิสลามแก่ผู้ชนรุ่นหลัง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้าน ศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและ สุนนะฮ์ ตามแนวทางมัศฮับอัชชาฟีอีฮ์	1	0	1	2	0.66	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของผู้เชี่ยวชาญ
3.	ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ ด้านศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดี คือ ปอเนาะ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนา อิสลามอย่างเหนียวแน่น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้ เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มากกว่า โรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียน ให้ปฏิบัติ และใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่าน นบีมุหัมมัด ﷺ	0	1	1	2	0.6 6	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของผู้เชี่ยวชาญ
6.	รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสม กับสภาพสังคมปัจจุบัน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่ เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียน เอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ศาสนา การอ่าน และการเขียน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	การบริหารจัดการสถาบันปอเนาะมี ลักษณะการสืบทอดตำแหน่งโต๊ะครู หรือ คัดเลือกของโต๊ะครูรุ่นต่อรุ่น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บ ค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คน ที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
11.	ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็น ผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
12.	นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสน พิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการศพและอื่นๆ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
13.	โต๊ะครูและเด็กนักเรียนได้ช่วยเหลือชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
14.	โต๊ะครูได้วางฐานด้านศาสนา และ ตักเตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่ว ร้ายและสิ่งที่เป็นอบายมุข	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
15.	โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
16.	โต๊ะครูปฏิเสธการสนับสนุน งบประมาณ จากภาครัฐในพัฒนาปอเนาะและเปลี่ยน แปลงระบบการเรียนการสอน	0	1	1	2	0.6 6	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของผู้เชี่ยวชาญ
17.	โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่เด็กเรียนในด้าน เกษตรโดยให้นักเรียนทดลองทำงาน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
18.	โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะ ทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยการอบรมเป็น หลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
19.	ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของ มุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
20.	ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแผ่และอนุรักษ์ ภาษามลายูและ ภาษาอาหรับ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
21.	สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรม	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
	อิสลามผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น						
22.	สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำง ประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อ หลักการศาสนา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ตอนที่ 2 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบัน

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
	โต๊ะครู						
1.	โต๊ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหาร ปอเนาะ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	โต๊ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้แก่ นักเรียน และชาวบ้าน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษา มลายู และอาหรับเป็นอย่างดี	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	โต๊ะครูต้องผ่านการประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะห์	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	โต๊ะครูต้องใช้ชีวิตอย่างสมณะ ไม่สุรุษสุร่าย	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	โต๊ะครูเสียสละเดินทางไปสอนยังชุมชน ไกลเคียง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	โต๊ะครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน และภาครัฐ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	โต๊ะครูสอนโดยไม่มีค่าตอบแทน ไม่มี เงินเดือน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	โต๊ะครูประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อให้มี รายได้ในการใช้จ่าย	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความสอดคล้อง
11.	โต๊ะครูเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตครอบครัว	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
12.	โต๊ะครูต้องพูดจา สุภาพอ่อนโยน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
นักเรียน							
1.	นักเรียนปอเนาะไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุในการศึกษา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	นักเรียนไม่สามารถกลับบ้านได้ นอกจากได้รับอนุญาตจากโต๊ะครู	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	นักเรียนปอเนาะมีสถานภาพโสด มีสถานภาพแต่งงาน (ครอบครัว) และมีสถานภาพสูงอายุ	1	0	1	2	0.66	ปรับเพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
4.	นักเรียนชายแต่งกายโดยใส่เสื้อแขนยาวหรือ เสื้อโตปแขนยาวสีขาวนุ่งผ้าโสร่งสวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮู) และผ้าพันศีรษะ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	การแต่งกายของนักเรียนหญิงจะคลุมฮิญาบสีดำและสวมเสื้อผ้ามิดชิด	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	นักเรียนต้องช่วยกันหุงหาอาหารกินเอง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	นักเรียนต้องจัดหาหนังสือเรียน และเอกสารที่ใช้ในการศึกษา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะเสริมสร้างความเป็นพี่น้องสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	นักเรียนช่วยเหลืองานโต๊ะครู เช่น การเกษตร ทำสวน เลี้ยงสัตว์	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความสอดคล้อง
	ลักษณะการจัดการเรียนการสอน						
1.	การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะ เรียกว่า “ตะลั๊กกี” (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	นักเรียนนั่งรวมกันเป็นวงกลมต่อหน้าโต๊ะครู ลักษณะฮัลเกาะห์	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	นักเรียนนั่งเรียงกันเป็นแถวอย่างมีระเบียบต่อหน้าโต๊ะครู	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	นักเรียนใช้ปากกาจดบันทึกคำบรรยายของโต๊ะครูลงในหนังสือ สมุดหรือกระดาน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	โต๊ะครูใช้กระดานดำในการเขียนอธิบาย	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	การสอนเน้นการรักชาติวัฒนธรรมอิสลาม	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	สอนจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	สอนแบบการบูรณาการระหว่างความรู้ศาสนากับสังคม	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	เรียนด้วยวิธีการท่องจำบทเรียน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
11.	นักเรียนที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โต๊ะครูจะมอบหมายให้สอนรุ่นน้อง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
12.	โต๊ะครูแนะนำให้ไปศึกษากับโต๊ะครูคนอื่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้เฉพาะทาง	0	1	1	2	0.66	ปรับเพิ่มเติมตามคำแนะนำของเชี่ยวชาญ
13.	โต๊ะครูจะฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม อ่านคุตบะฮ์ การทำบุญและอื่นๆ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
14.	โต๊ะครูสั่งสอนและขัดเกลาให้นักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม เช่น การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา เป็นต้น	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
15.	หนึ่งสัปดาห์หยุดการสอนในวันอังคาร และวันศุกร์ช่วงกลางวันและเริ่มสอน ในช่วงหลังมัสกิบ	1	1	0	2	0.66	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของเชี่ยวชาญ
16.	หนึ่งปีหยุดสอน คือ ก่อนและหลังเดือน รอมฎอน 15 วัน เดือนรอมฎอน 30 วัน เดือนรอป็อ لواวัล 30 วัน และเดือนซุล ฮิจยะห์ 10 วัน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
หลักสูตรและการประเมิน							
1.	ใช้kitab (หนังสือ) ทั้งภาษายาวี และ อาหรับเป็นสื่อประกอบการสอน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการ ศึกษา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	หลักสูตรการสอนมีรูปแบบการศึกษาตาม อัยยาศัย	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	หลักสูตรการสอนแบ่งออกเป็นช่วงชั้น เรียนตามลำดับความยากง่ายของหนังสือ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	แบ่งกลุ่มเรียนตามความสนใจของ นักเรียน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	โต๊ะครูเป็นผู้ที่ประเมินความรู้ของนักเรียน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	ประเมินโดยการทดสอบความจำ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	ประเมินโดยการอ่าน และการอธิบาย ความรู้ที่ได้เรียนมา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	ประเมินผลโดยการฝึกสอนนักเรียนรุ่น น้อง และปฏิบัติเป็นแบบอย่าง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
10.	ประเมินผลโดยการสอนเนื้อหาแทนโต๊ะ ครูตามที่ได้รับมอบหมาย หรือบุคคล ทั่วไปจากชุมชน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
11.	ประเมินโดยผ่านการเรียนจากหนังสือ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความสอดคล้อง
	ก็ตาบตามลำดับความยากง่าย						
12.	ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
	สถานที่เรียน						
1.	สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	สถานที่ใช้ในการสอนอาศัยมัสยิด	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นห้องโถงกว้าง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นโรงเรียนมีได้ ณสูง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวาง หนังสือเรียน	0	1	1	2	0.66	ปรับเพิ่มเติม ตามคำแนะนำ ของเชี่ยวชาญ
7.	มีกระดานดำ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
	ที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)						
1.	สร้างเป็นบ้านหลังเล็ก	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
2.	วัสดุที่ใช้สร้างที่พัก เช่น ไม้ไผ่มาทำ เป็นฝาบ้าน หลังคามุงด้วยใบจากหรือ กระเบื้อง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
3.	นักเรียนพักในปอเนาะ(กระท่อม)ที่จัดให้	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
4.	ที่พักปลูกเรียงรายติดกันเป็นแนวยาว เป็นระเบียบ	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
5.	ปอเนาะแต่ละห้องพักได้ 2 คน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
6.	บริเวณที่พักแบ่งออกได้เป็น 3 เขตคือ เขตผู้ชาย เขตผู้หญิง และเขตครอบครัว	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
7.	เขตที่พักมีหัวหน้าเขตปกครอง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
8.	ที่พักของผู้หญิงและผู้ชายจะแยกออก จากกัน	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง
9.	อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียง	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	รวม	IOC	สรุปความ สอดคล้อง
	อุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื่อ เท่านั้น						
10.	มีห้องน้ำรวม และบ่อน้ำสำหรับอาบน้ำ และทำความสะอาด	1	1	1	3	1.0	สอดคล้อง

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อะห์มัด ยี่สุนทร อาจารย์ประจำแผนกการสอนอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อับดุลรอซิด เจ๊ะมะ อาจารย์ประจำแผนกอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเลาะ แวอุเซ็ง อาจารย์ประจำแผนกการสอนอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ของแบบสอบถาม

ข้อ	ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา	ค่าความเชื่อมั่น ของแบบสอบถาม
1.	การให้การยอมรับต่อโต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะ	.919
2.	ปัจจัยด้านศาสนาอิสลาม	.919
3.	ปัจจัยด้านการศึกษา	.917
4.	ปัจจัยด้านสังคม	.924
5.	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	.914
6.	ปัจจัยด้านอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม	.917
7.	รวมโต๊ะครู	.917
8.	รวมนักเรียน	.918
9.	รวมการเรียนการสอน	.912
10.	รวมประเมิน	.915
11.	รวมสถานที่	.929
12.	รวมที่พัก	.919
	รวมทั้งหมด	.925

แบบสอบถามชุดนี้ มีทั้งหมด 104 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1. การให้การยอมรับต่อโต๊ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะ มีจำนวน 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .919
2. ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา มีจำนวน 22 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ ปัจจัยด้านศาสนาอิสลาม มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .919 ปัจจัยด้านการศึกษา มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .917 ปัจจัยด้านสังคม มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .924 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .914 ปัจจัยด้านอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .917
3. ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ มีจำนวน 67 ข้อ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือด้านโต๊ะครู มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .917 ด้านนักเรียน มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .918 ด้านการเรียนการสอน มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .912 ด้านประเมิน มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .915 ด้านสถานที่ มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .929 ด้านที่พัก มีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งหมด = .919

เลขที่แบบสอบถาม

--	--	--

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

“ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา”

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษา ศีการระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะและศึกษาแนวทางการส่งเสริมต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
 2. ผู้วิจัยขอรับรองว่าข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามจะถูกเก็บไว้เป็นความลับและไม่เกิดผลกระทบใดๆ ต่อท่าน ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ และตรงกับตามความเป็นจริงเพื่อจะได้้นำผลการวิจัยนำเสนอเป็นแนวทางการสนับสนุนการดำเนินการในลำดับต่อไป
 3. แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ได้แก่
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
 - ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
- ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นาย อับบัส ยีรัน

นักศึกษาระดับปริญญาโท วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 20 ปี 2. 20-30 ปี 3. 31-40 ปี
 4. 41-50 ปี 5. 51-60 ปี 6. 61 ปีขึ้นไป

3. ตำแหน่ง

1. ผู้ช่วยโต๊ะครู 2. นักเรียนปอเนาะ
 3. ผู้ปกครองนักเรียน 4. ศิษย์เก่าปอเนาะ

4. สถาบันศึกษาปอเนาะที่ท่านศึกษา

1. นิติศาสตร์อิสลาม 2. ตร์ปียาตุลอิสลามียะห์ 3. อัลมุขตารีญตุลอิสลามียะฮ์
 4. อัลมะฮะฮะตุลอิสลามีย์ 5. ท่ามะกรูด 6. อื่นๆ(ระบุ).....

5. ระดับการศึกษา (ศาสนาอิสลาม)

1. กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันศึกษาปอเนาะ
 2. จบการศึกษาจากสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นเวลา.....ปี
 3. จบการศึกษาอิสลามจากต่างประเทศ (ระบุ).....
 4. จบการศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ระบุระดับในข้อ 4.1 – 4.3
 4.1 อิบฎีดาย์ 4.2 มุฎาฮะวะษิต 4.3 ซะนาเวีย
 5. อื่นๆ (ระบุ).....

6. ระดับการศึกษา(สามัญ)

1. ประถมศึกษา 2. มัธยมศึกษาตอนต้น
 3. มัธยมศึกษาตอนปลาย 4. ปริญญาตรี
 5. สูงกว่าปริญญาตรี 6. อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

2.1 คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
ท่านคิดว่าโต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านต่อไปนี้ ใช่หรือไม่ใช่

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1.	ได้รับการยอมรับในด้านความรู้ (อาเล็ม) และความสามารถในการสอน		
2.	ได้รับการยอมรับในด้านการสอนอัลกุรอานและผลิตนักชาฟิฮอัลกุรอาน		
3.	ได้รับการยอมรับในด้านผลงานเขียนและแปลตำรา		
4.	ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม		
5.	ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาอ์)		
6.	ได้รับการยอมรับในด้านการเผยแพร่ศาสนา (อามีรตะวะฮฺย)		
7.	ได้รับการยอมรับในด้านนำคนไปประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะฮฺ		
8.	ได้รับการยอมรับในด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ หรือบำบัดรักษาจิตใจ		
9.	ได้รับการยอมรับในด้านการรักษาโรคด้วยแผนโบราณโดยใช้สมุนไพรและวิธีการปิดเป่าโดยการอ่านอัลกุรอานหรือบทขอพร (ดูอาอ์)		
10.	ได้รับการยอมรับในด้านบำบัดรักษาผู้ที่ติดยาเสพติดและบ่มเพาะให้เป็นคนดีได้		
11.	ได้รับการยอมรับในการเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงานระหว่างภาครัฐกับประชาชน		
12.	ได้รับการยอมรับในด้านให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านในเรื่องหลักคำสอนศาสนา		
13.	ได้รับการยอมรับในการทำหน้าที่แบ่งมรดกแก่ผู้ที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้		
14.	ได้รับการยอมรับในการสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง กรณีพิพาทได้		
15.	ได้รับการยอมรับเนื่องจากโต๊ะครูมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการช่วยเหลือชุมชน พิธีกรรมทางศาสนาที่จัดขึ้นในวาระต่างๆ		

2.2 **คำชี้แจง** : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงคำตอบเดียวตามระดับความคิดเห็นของท่าน ต่อ ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์แปลผลการประเมินค่าเฉลี่ย ดังนี้

5 หมายถึง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับ

มากที่สุด

4 หมายถึง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับ

มาก

3 หมายถึง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับ

ปานกลาง

2 หมายถึง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับ

น้อย

1 หมายถึง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับ

น้อยที่สุด

ตัวอย่าง

ข้อ	ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1.	โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่สู่ชนรุ่นหลัง		✓			
2.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี			✓		

จากตัวอย่าง ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องมาก หมายถึงผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่สู่ชนรุ่นหลัง ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับมาก และ ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะอยู่ในระดับปานกลาง

ข้อ	ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1.	โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ชนรุ่นหลัง					
2.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี					
3.	ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนา โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่ดี คือ ปอเนาะ					
4.	มุสลิมในชุมชนยึดมั่นในหลักการศาสนาอิสลามอย่างเหนียวแน่น					
5.	ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนให้ปฏิบัติ และใช้ชีวิตตามแบบอย่าง (สุนนะฮฺ) ทำนบีมุหัมมัด ﷺ					
6.	รูปแบบการสอนของปอเนาะเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน					
7.	สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นต้น					
8.	ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนด้านความรู้ศาสนา การอ่าน และการเขียน					
9.	การบริหารจัดการสถาบันปอเนาะมีลักษณะการสืบทอดตำแหน่งโต๊ะครู หรือ คัดเลือกของโต๊ะครูรุ่นต่อรุ่น					
10.	การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา					
11.	ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน					
12.	นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่ามจัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆ					
13.	โต๊ะครูและเด็กนักเรียนได้ช่วยเหลือชุมชน เช่น สอนอัลกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น					
14.	โต๊ะครูได้วางฐานด้านศาสนา และตักเตือนให้ชาวบ้านตระหนักถึงความชั่วร้าย และสิ่งที่เป็นอบายมุข					
15.	โต๊ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ					

ข้อ	ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
16.	โต๊ะครูปฏิบัติราชการสนับสนุน งบประมาณจากภาครัฐในพัฒนา ปอเนาะและเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนการสอน					
17.	โต๊ะครูสร้างทักษะให้แก่ักเรียนในด้านเกษตรโดยให้นักเรียน ทดลองทำงาน					
18.	โต๊ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดย การอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ					
19.	ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การ แต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ					
20.	ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแพร่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษา อหรับ					
21.	สถาบันปอเนาะจัดการสอนตามวัฒนธรรมอิสลามผสมกับ วัฒนธรรมท้องถิ่น					
22.	สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำงประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการศาสนา					

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ท่านเห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงคำตอบเดียว ตามระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ โดยพิจารณาตามเกณฑ์แปลผลการประเมินค่าเฉลี่ย ดังนี้

5 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับ

มากที่สุด

4 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับ

มาก

3 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับ

ปานกลาง

2 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับ

น้อย

1 หมายถึง มีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับ

น้อยที่สุด

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
	โต๊ะครู					
1.	โต๊ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารปอเนาะ					
2.	โต๊ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้แก่นักเรียน และชาวบ้าน					
3.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา					
4.	โต๊ะครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษามลายู และอาหรับเป็นอย่างดี					
5.	โต๊ะครูต้องผ่านการประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะห์					
6.	โต๊ะครูต้องใช้ชีวิตอย่างสมณะ ไม่สุรุษสุร่าย					
7.	โต๊ะครูเสียสละเดินทางไปสอนยังชุมชนใกล้เคียง					
8.	โต๊ะครูมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนและภาครัฐ					
9.	โต๊ะครูสอนโดยไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีเงินเดือน					
10.	โต๊ะครูประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อให้มีรายได้ในการใช้จ่าย					
11.	โต๊ะครูเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตครอบครัว					
12.	โต๊ะครูต้องพูดจา สุภาพอ่อนโยน					
	นักเรียน					
1.	นักเรียนปอเนาะไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุในการศึกษา					
2.	นักเรียนไม่สามารถกลับบ้านได้ นอกจากได้รับอนุญาตจากโต๊ะครู					
3.	นักเรียนปอเนาะมีสถานภาพโสด มีสถานภาพแต่งงาน (ครอบครัว) และมีสถานภาพสูงอายุ					
4.	นักเรียนชายแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาว หรือ เสื้อโตะแขนยาวสีขาวนุ่งผ้าโสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮฺ) และผ้าพันศีรษะ					
5.	การแต่งกายของนักเรียนหญิงจะคลุมฮิญาบสีดำและสวมเสื้อผ้ามิดชิด					
6.	นักเรียนต้องช่วยกันหุงหาอาหารกินเอง					
7.	นักเรียนต้องจัดหาหนังสือเรียน และเอกสารที่ใช้ในการศึกษา					
8.	การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะเสริมสร้างความเป็นพี่					

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
	น้องสวดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม					
9.	นักเรียนช่วยเหลืองานโต๊ะครู เช่น การเพาะปลูก ทำสวน เลี้ยงสัตว์					
10.	นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น					
	ลักษณะการจัดการเรียนการสอน					
1.	การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า ตะลิกกี (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น					
2.	นักเรียนนั่งรวมกันเป็นวงกลมต่อหน้าโต๊ะครู ลักษณะฮัลเกาะฮ					
3.	นักเรียนนั่งเรียงกันเป็นแถวอย่างมีระเบียบต่อหน้าโต๊ะครู					
4.	นักเรียนใช้ปากกาจดบันทึกคำบรรยาย ของโต๊ะครูลงในหนังสือ สมุดหรือกระดาษ					
5.	โต๊ะครูใช้กระดานดำในการเขียนอธิบาย					
6.	สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว					
7.	การสอนเน้นการรักษาวัฒนธรรมอิสลาม					
8.	สอนจารีตประเพณี ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา					
9.	สอนแบบการบูรณาการระหว่างความรู้ศาสนากับสังคม					
10.	เรียนด้วยวิธีการท่องจำบทเรียน					
11.	นักเรียนที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โต๊ะครูจะมอบหมายให้ช่วยสอนรุ่นน้อง					
12.	โต๊ะครูแนะนำให้ไปศึกษากับโต๊ะครูคนอื่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้เฉพาะทาง					
13.	โต๊ะครูจะฝึกฝนให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม อ่านคุตบะฮ การทำบุญ และอื่นๆ					
14.	โต๊ะครูสั่งสอนและขัดเกลาให้นักเรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม เช่น การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา เป็นต้น					
15.	หนึ่งสัปดาห์หยุดการสอนในวันอังคาร และวันศุกร์ช่วงกลางวันและเริ่มสอนในช่วงหลังมักริบ					

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
16.	หนึ่งปีหยุดการสอน คือ ก่อนและหลังเดือนรอมฎอน 15 วัน เดือนรอมฎอน 30 วัน เดือนรอปีอุลเอาวัล 30 วัน และเดือน ซุลฮิจยะห์ 10 วัน					
	หลักสูตรและการประเมิน					
1.	ใช้kitab (หนังสือ) ทั้งภาษายาวี และ อาหรับเป็นสื่อ ประกอบการสอน					
2.	ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา					
3.	หลักสูตรการสอนมีรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย					
4.	หลักสูตรการสอนแบ่งออกเป็นช่วงชั้นเรียนตามลำดับความ ยากง่ายของหนังสือ					
5.	แบ่งกลุ่มเรียนตามความสนใจของนักเรียน					
6.	โต๊ะครูเป็นผู้ที่ประเมินระดับความรู้ของนักเรียน					
7.	ประเมินโดยการทดสอบความจำ					
8.	ประเมินโดยการอ่าน และการอธิบายองค์ความรู้ที่ได้เรียน ผ่านมา					
9.	ประเมินผลโดยการฝึกสอนนักเรียนรุ่นน้อง และปฏิบัติเป็น แบบอย่าง					
10.	ประเมินผลโดยการสอนเนื้อหาแทนโต๊ะครูตามที่ได้รับ มอบหมาย หรือบุคคลทั่วไปจากชุมชน					
11.	ประเมินโดยผ่านการเรียนจากหนังสือตามลำดับความยากง่าย					
12.	ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา					
	สถานที่เรียน					
1.	สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู					
2.	สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย					
3.	สถานที่ใช้ในการสอนอาศัยมัสยิด					
4.	สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นห้องโถงกว้าง					
5.	สถานที่เรียนมีลักษณะเป็นโรงเรือน มีใต้ถุนสูง					
6.	มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวางหนังสือเรียน					

ข้อ	ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
7.	มีกระดานดำ					
	ที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)					
1.	สร้างเป็นบ้านหลังเล็ก					
2.	วัสดุที่ใช้สร้างที่พัก เช่น นำไม้ไผ่มาทำเป็นฝาบ้าน หลังคามุงด้วยใบจากหรือกระเบื้อง					
3.	นักเรียนพักในปอเนาะ (กระท่อม) ที่จัดให้					
4.	ที่พักปลูกเรียงรายติดกันเป็นแนวยาว เป็นระเบียบ					
5.	ปอเนาะแต่ละห้องพักได้ 2 คน					
6.	บริเวณที่พักแบ่งออกได้เป็น 3 เขตคือ เขตผู้ชาย เขตผู้หญิง และเขตครอบครัว					
7.	เขตที่พักมีหัวหน้าเขตปกครอง					
8.	ที่พักของผู้หญิงและผู้ชายจะแยกออกจากกัน					
9.	อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียงอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื่อ เท่านั้น					
10.	มีห้องน้ำรวม และบ่อน้ำสำหรับอาบน้ำและทำความสะอาด					

ขอขอบคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

แบบสัมภาษณ์วิจัยเพื่อการวิจัย
เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา”

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

2. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ-สกุล.....ตำแหน่ง.....

ที่อยู่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

สถานที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

วัน-เดือน-ปี.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น

2.1 ปัจจัยในที่ส่งผลต่อการคงสภาพการเรียนการสอนของสถาบันศึกษา ปอเนาะดั้งเดิมในปัจจุบันมีปัจจัยอะไรบ้าง

1. ปัจจัยด้านศาสนา

1)

2)

3).....

2. ปัจจัยด้านการศึกษา

1)

2)

3).....

3. ปัจจัยด้านสังคม

- 1)
- 2)
- 3).....

4. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

- 1)
- 2)
- 3).....

5. ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

- 1)
- 2)
- 3).....

6. ปัจจัยด้านอื่นๆ

- 1)
- 2)
- 3).....

2.2 แนวทางการรักษาและส่งเสริมการคงสภาพการเรียนการสอนระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

1. แนวทางการพัฒนาด้านระบบการเรียนการสอน

- 1)
- 2)
- 3).....

2. แนวทางการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- 1)
- 2)
- 3).....

3. แนวทางการพัฒนาด้านบุคลากร

- 1)
- 2)
- 3).....

4. แนวทางการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา

- 1)
- 2)
- 3).....

5. ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาด้านอื่นๆ

- 1)
- 2)
- 3).....

ขอขอบคุณในความร่วมมือเป็นอย่างสูง

Prince of Songkla University
Pattani Campus
ภาคผนวก ค
เอกสารสถาบันศึกษาปอเนาะ

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ

พ.ศ. ๒๕๔๗

ด้วย รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อสร้างสังคมสันติสุขและยกระดับพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนในจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส กระทรวงศึกษาธิการจึงเห็นสมควรส่งเสริมสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นสถาบันสังคมเพื่อการสอนตามหลักศาสนาอิสลามให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมอิสลามและความต้องการของชุมชนในการศึกษาอย่างเหมาะสม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ และมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการจึงออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. ๒๕๔๗”

ข้อ ๒[๑] ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป บรรดาระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่งอื่นใดที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“สถาบันศึกษาปอเนาะ” หมายความว่า สถาบันสังคมของชุมชนอิสลามที่เสริมสร้างการเรียนรู้ในทางศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมอิสลาม เพื่อเสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้และความประพฤติที่ดีงามในการดำรงชีพอย่างสันติสุขและมีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

“โต๊ะครู”[๒] หมายความว่า ผู้สอนที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีเป็นที่เคารพนับถือของชุมชนและเป็นเจ้าของปอเนาะ

“ผู้ช่วยโต๊ะครู”[๓] หมายความว่า ผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดีซึ่งโต๊ะครูให้ช่วยสอนในปอเนาะ

“นายทะเบียน” หมายความว่า นายทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะประจำจังหวัด

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ตามกฎหมายโรงเรียนเอกชน แล้วแต่กรณี

ข้อ ๔[๔] โต๊ะครูเจ้าของปอเนาะใดประสงค์จะจดทะเบียนเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะให้ยื่นคำขออนุญาตนายทะเบียนตามแบบ ป.น. ๑ ทำยระเบียบนี้

ข้อ ๕ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายเป็นนายทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัด ทำหน้าที่จดทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะและมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและกำกับ ดูแล สถาบันศึกษาปอเนาะที่ได้จดทะเบียนแล้ว

ให้นายทะเบียนออกหลักฐานการจดทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะ ภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ พร้อมเอกสารครบถ้วน ถูกต้อง ตามแบบ ป.น. ๒

ข้อ ๖ ให้สำนักงานทำหน้าที่เป็นสำนักงานทะเบียนกลางสถาบันศึกษาปอเนาะ เพื่อรวบรวมข้อมูลสถาบันศึกษาปอเนาะทุกจังหวัด และมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนสถาบันศึกษาปอเนาะ และกำกับ ดูแลนายทะเบียนประจำจังหวัดให้ดำเนินการตามระเบียบนี้

ข้อ ๗ สถานที่และบริเวณที่ตั้งสถาบันศึกษาปอเนาะต้องมีความเหมาะสมแก่การดำเนินการสอน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและไม่ขัดต่อสุขลักษณะหรืออนามัยของผู้เรียน

ข้อ ๘ โตะครูที่ขอจดทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะต้องมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายในที่ดินและอาคารที่ใช้ดำเนินการสอน

ข้อ ๙ โตะครูต้องมีคุณสมบัติและความรู้ ดังต่อไปนี้

(๑) มีสัญชาติไทย

(๒) มีความรู้วิชาสามัญไม่ต่ำกว่าหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับในช่วงชั้นปีที่จบหลักสูตรหรือความรู้ที่กระทรวงศึกษาธิการรับรองว่าเทียบได้ไม่ต่ำกว่านี้

(๓) มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี โดยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อ ๑๐ โตะครูอาจมอบหมายผู้ช่วยโตะครูทำการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะได้ โดยแจ้งให้นายทะเบียนทราบ ตามแบบ ป.น. ๓ ท้ายระเบียบนี้

ผู้ช่วยโตะครูต้องมีคุณสมบัติและความรู้ ตามข้อ ๙ (๑) (๒) และ (๓)

ข้อ ๑๑ โตะครูหรือผู้ช่วยโตะครูที่ไม่มีความรู้วิชาสามัญตามที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ แต่มีความรู้สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ ให้ยื่นคำขอผ่อนผันต่อนายทะเบียน โดยโตะครูหรือผู้ช่วยโตะครูจะต้องเข้ารับการอบรมในหลักสูตรที่สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้จัดขึ้นภายใน ๒ ปี นับแต่วันที่ได้รับการผ่อนผัน

ข้อ ๑๒[๕] กรณีที่ผู้เรียนในสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นเด็กที่ต้องเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. ๒๕๔๕ โตะครูและผู้ปกครองต้องจัดให้

เด็กได้เข้าเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับ หรืออาจพัฒนาร่วมกับสถานศึกษาอื่นเพื่อให้ผู้เรียนได้มี
โอกาสศึกษาวิชาสามัญในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ

ข้อ ๑๓ สถาบันศึกษาปอเนาะอาจจะพัฒนาให้ผู้เรียนได้ฝึกอบรมวิชาชีพร่วมกับ
กระทรวงศึกษาธิการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีอาชีพและสามารถดำรงชีพได้อย่างมีความสุข

ข้อ ๑๔ ให้สถาบันศึกษาปอเนาะรายงานการดำเนินงาน พร้อมจำนวนผู้เรียน
และผู้ช่วยโต๊ะครูให้ถูกต้องตามความเป็นจริง พร้อมทั้งสภาพปัญหา อุปสรรคและความต้องการที่จะ
ขอรับการช่วยเหลือต่อนายทะเบียนทุกๆ ๖ เดือน ตามแบบ ป.น. ๔

ข้อ ๑๕ ให้สถาบันศึกษาปอเนาะสิ้นสภาพ เมื่อ

(๑) โต๊ะครูถึงแก่กรรม เว้นแต่ทายาทซึ่งมีคุณสมบัติตามข้อ ๙ ได้ยื่นคำขอแสดง
ความจำนงขอดำเนินการต่อภายใน ๙๐ วัน นับแต่วันที่โต๊ะครูถึงแก่กรรม

(๒) โต๊ะครูยื่นคำร้องขอเลิกสถาบันศึกษาปอเนาะ

(๓) ถูกเพิกถอนการจดทะเบียน เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามระเบียบนี้

ข้อ ๑๖[๖] เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอิสลามให้สอดคล้องกับสภาพใน
ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการอาจส่งเสริมและพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะตามความเหมาะสม ทั้งนี้
ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อ ๑๗ ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ และให้มี
อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้ตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

อดิศัย โปธารามิก

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

[๑] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๑/ตอนที่ ๖๗ ง/หน้า ๔/๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๗

[๒] ข้อ ๓ นิยามคำว่า “โตะครู” แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๓] ข้อ ๓ นิยามคำว่า “ผู้ช่วยโตะครู” แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๔] ข้อ ๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษา ปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๕] ข้อ ๑๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษา ปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๖] ข้อ ๑๖ แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษา ปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๗] คำร้องขอจดทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ พ.ศ. ๒๕๔๗ (แบบ ป.น. ๑) แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถาบันศึกษาปอเนาะ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๘

[๘] ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๒/ตอนพิเศษ ๑๑๘ ง/หน้า ๓๐/๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๘

ข้อมูลทะเบียนสถาบันศึกษาปอเนาะ จังหวัดสงขลา
สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา

ที่	ชื่อสถาบัน	ชื่อ-สกุล โต๊ะครู	วุฒิการศึกษา		วันเดือนปี ที่ก่อตั้ง	ที่อยู่	ตำบล	อำเภอ
			สามัญ	ศาสนา				
อำเภอ จะนะ								
1	นิติศาสตร์อิสลาม	นายตัยยีบี บุษโสะ	ม.3	ฆานาวี	30 ก.ย 47	2 หมู่ 3	แค	จะนะ
2	ดาร์ปียาทูลอิสลามียะห์	นายตอผา ชูมุง	ม.3	ฆานาวี	30 ก.ย 47	56 หมู่ 3	บ้านนา	จะนะ
3	อัลมุขตารีตุลอิสลามียะห์	นายมุขตารี สันเอียด	ม.3	ฆานาวี	30 ก.ย 47	27/1 หมู่ 3	แค	จะนะ
4	อัลมะฮะฮะตุลอิสลามียะห์	นายดนาหะ เส้นหวัง	ป.4	ฆานาวี	30 ก.ย 47	34 หมู่ 2	นาหว้า	จะนะ
5	ท่ามะกรูด	นายดลเสาะ เส็มหมาน			24 พ.ค 54	113/7 หมู่ 1	ท่าหม่อไทร	จะนะ
6	ผาสูฮอิสลาม	นายฝูอาตี สายสอิด	ม.3	ฆานาวี	30 ก.ย 47	หมู่ 11	คลองเป็ยะ	จะนะ
7	ต๊ะห์ฟิซซุลกุรอานเราะห์ มานียะห์	นายรอหมาน หวันแหละ	ป.4	ฆานาวี	26 พ.ค 54	157หมู่ 2	บ้านนา	จะนะ
8	ดาร์ลุอานอัลนิซิมียะห์ อัลอิสลามียะห์	นายอับดุลกอเดช นิยมเดชา	ป.4	ฆานาวี	14 พ.ค 54	2 หมู่ 2	บ้านนา	จะนะ
9	เม็ยะยาริลอูลุม	นายมุฮัมหมัด ยูโซะ	ม.6	ปริญญาตรี	14 ก.พ 56	หมู่ 3	บ้านนา	จะนะ
10	ดาร์ลุอูลุม	นายและหมาน สันหมาด			28 ก.พ 49	หมู่ 4	คู	จะนะ
11	นิซอมิตดิน	นายเจะดาโอ๊ะ หมะจี			30 ก.ย 47	หมู่ 3	บ้านนา	จะนะ
12	ต๊ะห์ฟิซซุลกุรอาน	นายนรเต็น นาราสาสน์			30 ก.ย 47	หมู่ 4	ตลิ่งชัน	จะนะ
อำเภอ เทพา								
13	บาตารุดดิน	นายเจ๊ะมุฮัมหมัดซากี ยีกับจี	ม.6	เทียบเท่า ฆานาวี	30 ก.ย 47	162 หมู่ 5	เทพา	เทพา
14	ตัจจูดดิน	นายฟัตตอนณ์ สาและ	ม.6	กิตาบ	30 ก.ย 47	234/1 หมู่ 2	ปากบาง	เทพา
15	ตัจจูดตอลีบีน	นายฮะสัน ตือรามะ	ม.6	กิตาบ	30 ก.ย 47	56 หมู่ 8	ท่าม่วง	เทพา
16	มะฮัดดัลกีเราะห์อัลอิสลา มียะห์	นายฮารัง ป่อสู	ตรี	ฆานาวี	19 ม.ค 48	35/1 หมู่ 5	ปากบาง	เทพา
17	ดาร์จูดดิน	นางดาร์ญี เตะหมัดมะ	-	กิตาบ	8 ก.พ 48	199 หมู่ 2	เทพา	เทพา
18	อัล-ฟรุกอนกีรออาตี	นายหะมิ หมัดเหรัม	อนุปริญญา	ฆานาวี	31 มี.ค 48	92 หมู่ 2	ท่าม่วง	เทพา
19	มะฮัดดาร์ปียาทูลเอาลาด	นายอับดุลเลาะ เจ๊ะสะมะ	ม.6	ฆานาวี	28 ส.ค 48	36 หมู่ 8	ท่าม่วง	เทพา
อำเภอ นาทวี								
20	ดาร์ปียะห์ตุตตินิกะห์	นายมันนาน หมัดกะ	ป.4	ฆานาวี	29 พ.ค 47	44/1 หมู่ 3	ประกบ	นาทวี
21	บาห์งวิทยา	นายดนะซี ไหนเด	ป.4	ฆานาวี	1 มี.ย 47	12 หมู่ 3	นาทวี	นาทวี
22	นุรุดดิน(แสงธรรม)	นายมะเส็น ไบยะาะ	ม.6	ฆานาวี	30 ก.ย 47	15 หมู่ 3	ท่าประดู่	นาทวี
23	พลีวิทยา	นายยูโซะ อาแว	ป.4	ฆานาวี	-	หมู่ 2	นาทวี	นาทวี
24	นุรุดดิน(ซิมสุ)	นายหว่าหาบ หมะอูเส็น	ม.6	ฆานาวี	17 ม.ค 50	78/1 หมู่ 6	ปลักหนู	นาทวี

25	พลีวิทยา	นาย ยูโซะ อาแว	-	-		หมู่ 2	นาทวี	นาทวี
อำเภอ สะบ้าย้อย								
26	นุรุลกุรอาน	นายชุกรีย์นุร จงรักศักดิ์	ปริญญาโท	ปริญญาตรี	19 ม.ค 48	หมู่ 2	ทุ่งพอ	สะบ้าย้อย
27	อียาอูลอูลุมิตดิน	นายหารง สามะ	ม.6	ปริญญาตรี	30 ก.ย 47	12/4 หมู่ 2	ทุ่งพอ	สะบ้าย้อย
28	อิสลาหุดดิน	นายสะแลม แวบือสา	ป.4	อิสลามศึกษา ตอนปลาย	30 ก.ย 47	14/7 หมู่ 5	ทุ่งพอ	สะบ้าย้อย
29	ดาร์ลกุรอาน	นายมังโซร์ เบ็ญหะยิสูล มาน	ปริญญาตรี	อิสลามศึกษา ตอนปลาย	28 ต.ค 54	หมู่ 8	ทุ่งพอ	สะบ้าย้อย
30	อิสลาฮุดดิน	นายดอเลาะ ฮายีเจะเลาะ	ม.3	ปริญญาตรี	30 ก.ย 47	56/2 หมู่ 2	เปียน	สะบ้าย้อย
31	อิสลามียะฮัดดีนียะห์	นายอาสารี ดือราโอะ	ป.4	อิสลามศึกษา ตอนปลาย	30 ก.ย 47	หมู่ 2	เปียน	สะบ้าย้อย
32	อิสลามศาสนศาสตร์	นายอิสมาแอ ยีริง	ม.6	จบปอเนาะ	30 ก.ย 47	99/6 หมู่ 6	เปียน	สะบ้าย้อย
33	ดาร์ลฟุรกอน	นายดอเลาะ ลาเตะ	ป.4	จบปอเนาะ	30 ก.ย 47	3/1 หมู่ 3	ธารคีรี	สะบ้าย้อย
34	ยาบาลุลฮุดดา	นายอับดุลเลาะ จูแด	ม.6	อิสลามศึกษา ตอนปลาย	30 ก.ย 47	45/10 หมู่ 4	ธารคีรี	สะบ้าย้อย
36	นุรุลฟัจร์	นายกุมฮำหมัดรุซดี ต่วนเต็ง	ม.6	อิสลามศึกษา ตอนปลาย	21 ส.ค 56	43/1 หมู่ 5	จะแหน	สะบ้าย้อย
37	ตะฮฟิสุรอกาน	นางสาวคอลลีเยาะ อะเค	ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	19 ก.ค 56	37/9 หมู่ 2	สะบ้าย้อย	สะบ้าย้อย

(ข้อมูล วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2556)

ทะเบียนสถานศึกษาเอกชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

จังหวัด/สพท./ อำเภอ	สามัญศึกษา			อาชีวศึกษา			สถาบันศึกษา ปอเนาะ			รร.สอนศาสนา			สอนศาสนาควบคู่ สามัญ			ตาดีกา			รวมทั้งสิ้น		
	โรงเรียน	นักเรียน	ครู	โรงเรียน	นักเรียน	ครู	โรงเรียน	นักเรียน	ผู้สอน	โรงเรียน	นักเรียน	ผู้สอน	โรงเรียน	นักเรียน	ผู้สอน	โรงเรียน	นักเรียน	ครู	แห่ง	ผู้เรียน	ผู้สอน
ปัตตานี	41	19062	1014	1	40	5	219	20205	734	29	2190	133	65	57726	3063	640	63663	4664	995	162886	9609
ยะลา	31	14635	563	3	181	26	117	11311	491	1	109	35	41	37891	2107	427	43371	2984	620	107498	6206
นราธิวาส	28	19894	1059	-	-	-	62	6530	257	49	33450	2964	51	62285	2154	617	71475	4329	807	193634	10763
สตูล	23	12616	799	1	63	10	2	109	5	2	103	10	16	7237	538	198	17477	1064	242	37605	2426
สงขลา (4อำเภอ)	23	6222	341	-	-	-	36	2662	97	1	118	3	26	15118	855	188	16653	1238	274	40773	2534
รวมทั้งสิ้น	146	72429	3772	5	284	41	436	40817	1584	82	35970	3145	199	180257	8717	2070	212639	14279	2938	542396	31538

จัดทำข้อมูล ณ วันที่ 5 มีนาคม 2557

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ง

นิพนธ์ต้นฉบับ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

อับบัส ยีรัน¹ และ อับดุลรอญิง สือแต²

¹นักศึกษาศรีนิเทศศาสตร์ ภาควิชาอิสลามศึกษา

²ผศ.ดร. (ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา), อาจารย์ที่ปรึกษา

วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยศึกษาสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) ศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 2) ศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนา ระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ที่จดทะเบียนจำนวน 5 สถาบัน และแบ่งกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan มีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 232 คน และกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวน 10 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปหาค่าทางสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 สามารถแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านศาสนา 2) ปัจจัยด้านการศึกษา 3) ปัจจัยด้านสังคม 4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ 5) ปัจจัยด้านการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม และพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมมากที่สุด 3 ลำดับ คือ โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิม เน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟี

อีย คิดเป็นร้อยละ 67.7 และปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกิตาบ คิดเป็นร้อยละ 62.9

2. ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ พบว่า มีความพึงพอใจสูงสุดต่อด้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.21, S.D.= 0.63 รองลงมาด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.15 , S.D. = 0.64 และด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 4.12, SD. = 0.63 และด้านหลักสูตรและการประเมิน อยู่ในระดับมาก มีค่า (\bar{x}) = 3.86, S.D. = 0.71 และด้านสถานที่เรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า (\bar{x}) = 3.48, S.D. = 0.94 และน้อยที่สุด คือ ด้านที่พักนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง (ปอเนาะ) มีค่า (\bar{x}) = 3.44, S.D. = 1.08

3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านระบบการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่พัก บาลีย์ 4) ด้านระบบสาธารณูปโภค

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

Factors Influencing Pondok in Chana District Songkhla Province to Remain in Their Traditional System

Abbas Yeeyan¹, Abdulroning Suetair²

¹ Master Degree Candidate, Islamic Studies

² Asst. Prof. (Middle East Studies). lecturer

College of Islamic Studies

Prince of Songkla University, Pattani Campus

ABSTRACT

This research was aimed at 1) studying the factor influencing Pondok school to remain in their traditional system after 2005, 2) studying the satisfaction levels to traditional system of Pondok school, 3) studying operating guidelines to promote and develop the traditional system of sustainable Pondok.

This research was survey research. The researcher were scoped sample group by using simple random sampling, collected Pondok school in Chana district of Songkhla province with registered 5 school, The sample group was determined according to the Krejcie and Morgan table include 232 persons, and determined interviewee 10 personnel. The instruments were questionnaire form and the structured interview form. The data were analyzed by the descriptive statistic and content analysis method.

The research resulted in finding that the factor influencing Pondok school to remain in their traditional system after 2005 were 1) Religion factors 2) Education Factors 3) Social factors 4) Economic factors 5) The preservation of tradition and culture factor, and found that the most third priority factors influencing Pondok as 1) Tok Guru need to carry down islamic principles to future generations as be the highest level (71.1%), 2) The traditional system of Pondok emphasizes the knowledge from the al-Quran and Sunnah According to the Shafi'i school as be the

medium level (67.7)., and 3)Pondok as a source of identity of Muslim Malay were the dress of student in Pondok and the learning with kitab (62.9).

The satisfaction level of the traditional system of Pondok, it was found that satisfaction level in Tok Guru is in the most high level (\bar{x}) = 4.21, S.D. = 0.63. Second, the satisfaction level in student is in the high level (\bar{x}) = 4.15, S.D. = 0.64, the characteristics of teaching and learning is in the high level (\bar{x}) = 4.12, SD. = 0.63, the curriculum evaluation is in the high level (\bar{x}) = 3.86, S.D. = 0.71, the learning location is in the high level (\bar{x}) = 3.48, S.D. = 0.94, and the dormitory is in the lowest level (\bar{x}) = 3.44, S.D. = 1.08.

The guidelines to promote and develop the traditional system of sustainable Pondok divided into four parts including 1. The learning and teaching system in Pondok . 2. The personnel. 3. Infrastructure: school buildings, dormitory, Balai. 4. Public utility systems.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทนำ

การศึกษามุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสถาบันปอเนาะเป็นศูนย์รวมอัตลักษณ์ เป็นสถาบันเรียนรู้คู่กับสังคมมุสลิมมาอย่างช้านาน แม้ปัจจุบันปอเนาะได้เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากอดีตอย่างมากมีสาเหตุจากหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง การปกครอง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และนโยบายการจัดการศึกษาของภาครัฐ เป็นต้น จนกระทั่งทำให้ปอเนาะบางส่วนต้องเปลี่ยนแปลงสภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีการเรียนการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ซึ่งในอดีตนั้นมีการเรียนการสอนที่เน้นด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ก็ยังมีปอเนาะบางแห่งที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงสภาพ ยืนหยัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม พยายามที่จะอนุรักษ์ระบบดั้งเดิมของปอเนาะไว้ให้คงอยู่ในสังคมมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน เหตุผลที่สำคัญต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นความต้องการที่จะสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองหรือกลุ่มนักเรียนที่ต้องการศึกษาในปอเนาะระบบเก่าและวิธีการเรียนการสอนแบบระบบเก่าและมีความเชื่อมั่นว่าสามารถสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและเข้าใจหลักการอิสลามอย่างแท้จริง

ปอเนาะเป็นสถาบันศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมุสลิมอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือ ปอเนาะเป็นสถาบันการเรียนรู้ด้านวิชาการศาสนา ทั้งการเรียนรู้อิสลามขั้นพื้นฐานและการเรียนรู้เชิงลึก หรือขั้นสูงในบางวิชา เป็นศูนย์กลางในการชักนำชุมชน ผู้รู้ด้านศาสนา ผู้นำมารับใช้ชุมชน และเป็นสถาบันที่อนุรักษ์วัฒนธรรมอิสลาม เป็นต้น มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความผูกพันกับสถาบันปอเนาะมาอย่างช้านานในฐานะสถาบันศึกษาที่ได้พัฒนาทั้งด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และด้านอื่นๆอีกมากมาย ทั้งยังมีอิทธิพลต่อสังคมมุสลิมในพื้นที่อื่นๆของประเทศและต่างประเทศอีกด้วย เปรียบเสมือนเป็นคลังแห่งวิทยอิสลามที่รักษาความดีงามให้คงอยู่ตลอดมาและสร้างนักวิชาการมุสลิมทุกยุคสมัย จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงระบบปอเนาะดั้งเดิมไว้

การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีลักษณะสภาพสังคม วัฒนธรรมทั้งด้านภาษา อาชีพ วิถีชีวิตทั้งหลักปฏิบัติและหลักศรัทธาที่สอดคล้องกับมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นที่รู้จักของมุสลิมชายแดนภาคใต้ที่สามารถพูดได้ 2 ภาษา ทั้งภาษามลายูและภาษาไทย จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น มีน้อยมากที่ศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งในอดีตนั้นสถาบันศึกษาปอเนาะ อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา

ชุมชน และผลิตผู้นำทางศาสนา นักวิชาการมุสลิมที่สำคัญ กระทั่งมีชื่อเสียงจนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับและปัจจุบันยังมีสถาบันศึกษาปอเนาะบางส่วนที่ยังคงสภาพระบบดั้งเดิมไว้ ถึงแม้หน่วยงานภาครัฐได้เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนสภาพการจัดการเรียนการสอนก็ตาม ก็ยังมีนักเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ หรือที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ และนักเรียนที่อยู่ในจังหวัดสงขลาต่างก็ให้ความสนใจที่เข้ามาศึกษา เช่นเดียวกับที่เคยปรากฏในอดีต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา” ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังให้การวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริม และพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547
 2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
 3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ
- ที่ยั่งยืน

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปีพ.ศ. 2547
2. ได้ทราบถึงระดับความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากอดีต
3. สามารถอธิบายแนวทางการส่งเสริม และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของประชาชนในพื้นที่

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ สถาบันศึกษาปอเนาะในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีจำนวนทั้งหมด 9 แห่ง ที่ได้เปิดทำการเรียนการสอน (ข้อมูลพื้นฐานสถาบันศึกษาปอเนาะ, 2556

สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา) ในสถาบันศึกษาปอเนาะ ประกอบด้วย โต้ะครู ผู้ช่วยโต้ะครู และนักเรียนทั้งหมด 300 คน

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 5 แห่ง จากสถาบันทั้งหมด 9 แห่ง ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีการกระจายไปตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละปอเนาะ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนที่กำหนดไว้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถาม มีจำนวน 232 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีจำนวน 10 คน รวมจำนวนทั้งหมด 242 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสอบถาม มีจำนวน 232 คน ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปในกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ (Krejcie and Morgan 1970: 608-610 อ้างถึงใน ฉัตรสมุน พงศพิชญ์, 2553: 90) ประกอบด้วย

- 1) นักเรียนปอเนาะ ซึ่งเป็นตัวแทนนักเรียนสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 132 คน
- 2) ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ปกครองนักเรียน สถาบันปอเนาะละ 10 คน รวมจำนวนทั้งหมด 50 คน
- 3) ศิษย์เก่าปอเนาะ จำนวนทั้งหมด 50 คน
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ มีจำนวนทั้งหมด 10 คน ประกอบด้วย
 - 1) อาจารย์ หรือ ผู้ที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเกี่ยวกับสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 2 คน
 - 2) นักวิชาการสำนักงานการศึกษาเอกชน จำนวน 2 คน
 - 3) โต้ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 3 คน
 - 4) ศิษย์เก่าสถาบันศึกษาปอเนาะ จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบสัมภาษณ์แบบมีกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview)

แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ลักษณะของแบบสอบถามการวิจัย มีดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานะ ตำแหน่ง สถาบันศึกษาปอเนาะที่ศึกษา ระดับการศึกษาศาสนาอิสลาม ระดับการศึกษาสามัญ ลักษณะการตั้งคำถามเป็นชนิดปลายปิด (Check list)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยคงสภาพของสถาบันศึกษาปอเนาะดั้งเดิม ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 โต้ะครูในสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านใด ซึ่งเป็นแบบสอบถามให้เลือกตอบข้อที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ลักษณะคำถามเป็นชนิดปลายปิด (Check list) ให้เลือกตอบ ใช่ หรือ ไม่ใช่ มีจำนวน 15 ข้อ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคสร้างตามมาตรวัดของ Likert Scale

ตอนที่ 3 คำถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคสร้างตามมาตรวัดของ Likert Scale

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ โดยวิธีการเจาะจงเพื่อให้ข้อมูลเชิงเจาะลึก (In-depth interview) จำนวน 10 คน เพื่อแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อการส่งเสริมและพัฒนาาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะให้ยั่งยืน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และการนำเสนอผลข้อมูลเชิงปริมาณ ที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคสร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ เบสท์ (John W. Best, 1997: 190) มีรายละเอียดดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.50 - 1.49 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า เอกสาร และการสัมภาษณ์ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยประมวลเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กันมาวิเคราะห์และนำเสนอผลข้อมูลด้วยวิธีการแบบนิรนัย (Deductive method) โดยจะพิจารณาข้อมูลที่สอดคล้องมาสร้างเป็นเกณฑ์หรือจัดกลุ่ม ซึ่งการรายงานผลการวิจัยจะดำเนินการในลักษณะการพรรณนาบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

1. ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547

โตะครูสถาบันศึกษาปอเนาะได้รับการยอมรับในด้านต่างๆ 3 ลำดับมากที่สุด ดังนี้

1) ได้รับการยอมรับในด้านความรู้ (อาเล็ม) และความสามารถในการสอน คิดเป็นร้อยละ 94.4

2) ได้รับการยอมรับในด้านบุคลิกภาพและมีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม คิดเป็นร้อยละ 91.3

3) ได้รับการยอมรับในด้านเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาและการขอพร (ดูอาอ์) คิดเป็นร้อยละ 89.2

แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านให้การยอมรับโตะครูเป็นอย่างดีในด้านความรู้ การสอน และอื่นๆ จึงได้ส่งบุตรเข้าศึกษาเพื่อหวังให้มีความรู้ และเข้าใจในหลักการศาสนาอิสลามเหมือนอย่างกับโตะครู หรือเพื่อให้สามารถเป็นมุสลิมที่ดี สามารถปฏิบัติตามหลักการอิสลามได้

ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ.

2547

ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ต่อปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด 3 ลำดับ คือ โตะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง อยู่ในระดับสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 71.1 รองลงมา ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอีย์ คิดเป็นร้อยละ 67.7 และปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมลายู เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ คิดเป็นร้อยละ 62.9 ตามลำดับ

ผู้วิจัยสามารถสรุป ปัจจัยการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยด้านศาสนา

ปัจจัยด้านศาสนาที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. โต๊ะครูต้องการสืบทอดหลักการศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง มีค่า (\bar{x}) = 4.54, S.D. = 0.73

ข. ระบบปอเนาะดั้งเดิมเน้นสอนความรู้ด้านศาสนาอิสลามที่มาจากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ ตามแนวทางมัซฮับอัชชาฟีอี มีค่า (\bar{x}) = 4.31, S.D. = 0.82

ค. ความจำเป็นที่มุสลิมต้องศึกษาความรู้ด้านศาสนาโดยมีแหล่งเรียนรู้จากปอเนาะ มีค่า (\bar{x}) = 4.25, S.D. = 0.74

2) ปัจจัยด้านการศึกษา

ปัจจัยการศึกษาที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ระบบปอเนาะดั้งเดิมปลูกฝังนักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมมากกว่าโรงเรียนทั่วไป เช่น โต๊ะครูสอนนักเรียนปฏิบัติและใช้ชีวิตตามแบบอย่างท่านนบีมุหัมมัด ﷺ มีค่า (\bar{x}) = 4.36, S.D. = 0.97

ข. การเรียนแบบระบบปอเนาะดั้งเดิมไม่เก็บค่าเล่าเรียน เรียนฟรีตลอดการศึกษา มีค่า (\bar{x}) = 4.34, S.D. = 0.93

ค. สถาบันปอเนาะสอนความรู้ด้านศาสนาที่เข้มข้นมากกว่าแหล่งอื่น เช่น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีค่า (\bar{x}) = 4.28, S.D. = 0.93

3) ปัจจัยด้านสังคม

ปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ หลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ปอเนาะมีบทบาทต่อการผลิตนักปราชญ์ และนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.87

ข. โต้ะครูและเด็กนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เช่น สอนกุรอาน ช่วยเหลืองานบุญ การแต่งงาน เป็นต้น มีค่า $(\bar{x}) = 4.29$, S.D. = 0.86

ค. นักเรียนปอเนาะตอบสนองในด้านศาสนพิธี เช่น เป็นอิหม่าม จัดการเกี่ยวกับศพ และอื่นๆ มีค่า $(\bar{x}) = 3.96$, S.D. = 1.16

4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. โต้ะครูได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน เช่น เงินชะกาต เงินบริจาค และอื่นๆ มีค่า $(\bar{x}) = 3.46$, S.D. = 1.16

ข. โต้ะครูสร้างทักษะให้แก่เด็กนักเรียนในด้านเกษตรโดยให้นักเรียนทดลองทำงาน มีค่า $(\bar{x}) = 3.26$, S.D. = 1.17

ค. โต้ะครูพัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยการอบรมเป็นหลักสูตรระยะสั้น เช่น การฝึกวิชาชีพ มีค่า $(\bar{x}) = 3.08$, S.D. = 1.08

5) ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ปัจจัยด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะหลังจากปี พ.ศ. 2547 ได้แก่

ก. ปอเนาะเป็นแหล่งอนุรักษ์อัตลักษณ์ของมุสลิมมาลาญ เช่น การแต่งกายของเด็กปอเนาะ การเรียนด้วยหนังสือกีตาบ มีค่า $(\bar{x}) = 3.64$, S.D. = 0.97

ข. ปอเนาะเป็นแหล่งเผยแผ่และอนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ มีค่า $(\bar{x}) = 3.42$, S.D. = 1.04

ค. สถาบันปอเนาะมีบทบาทต่อการปล้ำประเพณี และ วัฒนธรรมที่ขัดต่อหลักการศาสนา มีค่า $(\bar{x}) = 3.17$, S.D. = 1.11

2. ระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะ

ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.1 โต้ะครู

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านโต้ะครู พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) โต้ะครูเป็นเจ้าของและเป็นผู้บริหารปอเนาะ มีค่า (\bar{x}) = 4.66, S.D. = 0.59
- 2) โต้ะครูมีหน้าที่ในการสอนหนังสือให้นักเรียน และชาวบ้านอยู่ มีค่า (\bar{x}) = 4.53, S.D. = 0.84
- 3) โต้ะครูต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิทางด้านศาสนา มีค่า (\bar{x}) = 4.43, S.D. = 0.85

2.2 นักเรียน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านนักเรียน พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) นักเรียนชายแต่งกายโดยการใส่เสื้อแขนยาวหรือเสื้อโตบแขนยาวสีขาว นุ่งผ้า โสร่ง สวมหมวกขาว (กอปิเยาะฮู) และผ้าพันศีรษะ มีค่า (\bar{x}) = 4.50, S.D. = 0.69
- 2) นักเรียนต้องช่วยเหลือตามงานบุญต่างๆ ที่ร้องขอ เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น มีค่า (\bar{x}) = 4.43, S.D. = 0.96
- 3) การใช้ชีวิตร่วมกันของนักเรียนปอเนาะมีความเป็นพี่น้องสอดคล้องกับหลักคำสอนอิสลาม มีค่า (\bar{x}) = 4.35, S.D. = 0.82

2.3 ลักษณะการจัดการเรียนการสอน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

- 1) การเรียนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่า ตะลั๊กกี๊ (เรียนโดยใกล้ชิดกับผู้สอน) เพื่อการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีค่า (\bar{x}) = 4.51, S.D. = 0.63
- 2) สอนความรู้ด้านศาสนาเพียงอย่างเดียว มีค่า (\bar{x}) = 4.40, S.D. = 0.68
- 3) โต้ะครูจะให้นักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น เป็นอิหม่าม การคุตบะฮู การทำบุญ และอื่นๆ มีค่า (\bar{x}) = 4.37, S.D. = 0.73

2.4 หลักสูตรและการประเมิน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านหลักสูตรและการประเมิน พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

1) การใช้หนังสือติดตามทั้งภาษายาวีและอาหรับเป็นสื่อประกอบการสอน มีค่า $(\bar{x}) = 4.56$, S.D. = 0.76

2) ไม่กำหนดระยะเวลาในการสำเร็จการศึกษา มีค่า $(\bar{x}) = 4.30$, S.D. = 0.83

3) ไม่มีการรับรองวุฒิการสำเร็จการศึกษา มีค่า $(\bar{x}) = 4.17$, S.D. = 1.03

2.5 สถานที่เรียน

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านสถานที่เรียน พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

1) สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบาลัย มีค่า $(\bar{x}) = 4.04$, S.D. = 1.35

2) มีโต๊ะไม้กระดานไว้สำหรับนักเรียนวางหนังสือเรียน มีค่า $(\bar{x}) = 3.72$, S.D. = 1.24

3) สถานที่ใช้ในการเรียนอาศัยบ้านโต๊ะครู มีค่า $(\bar{x}) = 3.62$, S.D. = 1.46

2.6. ที่พักนักเรียน (ปอเนาะ)

ความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในด้านที่พักนักเรียน (ปอเนาะ) พบว่า มีความพึงพอใจใน 3 ลำดับแรก ดังนี้

1) นักเรียนพักในปอเนาะ (กระท่อม) ที่จัดให้ มีค่า $(\bar{x}) = 4.35$, S.D. = 0.87

2) ที่พักปลูกเรียงติดกันเป็นแถวยาว เป็นระเบียบ มีค่า $(\bar{x}) = 4.28$, S.D. = 0.90

3) อุปกรณ์อำนวยความสะดวก มีเพียงอุปกรณ์ทำอาหาร เช่น กระทะ หม้อ และ ที่นอน เสื่อ เท่านั้น มีค่า $(\bar{x}) = 4.25$, S.D. = 1.21

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความพึงพอใจต่อระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในภาพรวม ผลปรากฏว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจสูงสุดต่อด้านโต๊ะครู อยู่ในระดับมาก มีค่า $(\bar{x}) = 4.21$, S.D. = 0.63 รองลงมา ด้านนักเรียน อยู่ในระดับมาก มีค่า $(\bar{x}) = 4.15$, S.D. = 0.64 ด้านลักษณะการจัดการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก $(\bar{x}) = 4.12$, S.D. = 0.63 ด้านหลักสูตรและการประเมิน อยู่ในระดับมาก มีค่า $(\bar{x}) = 3.86$, S.D. = 0.71 ด้านสถานที่เรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า $(\bar{x}) = 3.48$, S.D. = 0.94 และน้อยที่สุด คือ ด้านที่พักนักเรียน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่า $(\bar{x}) = 3.44$, S.D. = 1.08 ตามลำดับ

3. แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะที่ยั่งยืน

3.1 ด้านระบบการเรียนการสอนในปอเนาะ

- 1) พัฒนาหลักสูตรให้มีความเข้มข้นด้านศาสนาโดยเน้นวิชาที่สำคัญเช่น อัลกุรอาน หะดีษ เตาหีด และวิชาอื่นๆบนพื้นฐานของระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะดั้งเดิมและมีความสอดคล้องกับความต้องการแห่งยุคสมัย
- 2) เพิ่มวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต เช่น วิชาสามัญ วิชาชีพและเทคนิคการสอน และสื่อที่ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้กับระบบการเรียนการสอนแบบปอเนาะเพื่อส่งเสริมและเป็นแรงจูงใจแก่ผู้เรียน
- 3) พัฒนาหลักสูตรให้สามารถเชื่อมต่อการจัดการศึกษาอิสลามทั้งในและนอกระบบ เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่สามารถเทียบโอน และต่อยอดการศึกษาในระดับสูงทั้งในและต่างประเทศโดยให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) จัดให้มีการเทียบวุฒิการศึกษาเพื่อรับรองการจบของนักเรียนที่เรียนเก่งแต่ไม่สามารถต่อยอดได้ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนเหล่านั้นสามารถเรียนต่อในสถาบันศึกษาระดับสูง

3.2 ด้านบุคลากร

- 1) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถด้านบริหาร การจัดการเรียนการสอน โดยการอบรม ให้ความรู้เพิ่มเติมเฉพาะด้านบริหารการศึกษา ความรู้ทางศาสนาเฉพาะด้านในระดับสูงทั้งในและต่างประเทศ
- 2) พัฒนาบุคลากรให้มีทักษะในการสอน การใช้เทคโนโลยีสื่อการสอนที่เหมาะสม และมีทักษะทางภาษาทั้งสี่ด้าน คือ อ่าน เขียน พูด ฟัง ทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เฉพาะด้านภาษาที่ใช้ในอาเซียน เพื่อยกระดับความพร้อมรองรับความเป็นอาเซียนในอนาคตต่อไป

3.3 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น อาคารเรียน ที่พัก บาลย์

- 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านอาคารเรียน บาลย์ ที่พัก และอาคารสำหรับส่งเสริมวิชาการและกิจกรรมเพื่อการเรียนการสอน เช่น อาคารเอนกประสงค์ ห้องสมุด และอุปกรณ์ที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น
- 2) สถาบันศึกษาปอเนาะร่วมมือกับภาครัฐในการพัฒนา และขอสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์การศึกษาและสนับสนุนสื่อการสอนประเภทต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น ให้เป็นปอเนาะที่สร้างสุข

3.4 ด้านระบบสาธารณูปโภค

- 1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในด้านสถานที่และภูมิทัศน์ เส้นทาง คมนาคม สร้างป้ายโรงเรียน รั้วโรงเรียน ปิดกั้นระหว่างชาย-หญิง รอบบริเวณปอเนาะ
- 2) ติดตั้งไฟฟ้าให้มีแสงสว่าง พัฒนาระบบน้ำประปาเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และปรับปรุงระบบสุขาภิบาลภายในบริเวณปอเนาะ เช่น ระบบการกำจัดน้ำเสีย การจัดการขยะ และสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาทั้งเรื่องสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาวิชาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยด้านศาสนาถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงสภาพระบบดั้งเดิมของสถาบันศึกษาปอเนาะในระดับมากที่สุด เนื่องด้วยความจำเป็นด้านศาสนาอิสลามที่มีบทบัญญัติสั่งใช้ให้มุสลิมต้องแสวงหาความรู้ สอดคล้องกับคำพูดของอิมรอน มะลูลิม และคณะ (2538: 98) ได้กล่าวว่า ปอเนาะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาอิสลาม ให้กับมุสลิมที่สนใจเพื่อให้รู้และเข้าใจในบทบัญญัติอิสลามจนสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้องทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัวและสังคม และสอดคล้องกับอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะได้ปลูกฝังหลักการศาสนาอิสลามแก่ผู้ที่สนใจ ที่มีความต้องการเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนา

หลักการที่สำคัญประการหนึ่งที่โต๊ะครูปอเนาะทุกท่านได้ตระหนักถึงอยู่ตลอดนั้นคือ ต้องการสืบทอดเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์^ﷻ ให้มนุษย์ศรัทธาต่อพระองค์จนสามารถปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ โดยที่มีสถาบันปอเนาะเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ซึ่งสังเกตได้อย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์เด็กนักเรียนที่เข้ามาศึกษาในปอเนาะ ผู้ปกครองมีความต้องการและตั้งใจที่ให้ผู้บุตรมีความเข้าใจในเรื่องหลักการศาสนาอิสลาม และมีการศรัทธาในอิสลามอย่างแท้จริงที่ให้ความไว้วางใจกับโต๊ะครูช่วยสอนความรู้ที่มาจากอัลกุรอานและสุนนะฮ์ สอดคล้องในหลักการตามแนวทางของมัซฮับอัชชาฟีอี ซึ่งผลผลิตของปอเนาะจะสร้างนักวิชาการศาสนาเพื่อกลับไปเป็นผู้นำทางศาสนา และพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับอับดุลรอซิด เจ๊ะมะ (2556: 71) กล่าวว่า ปอเนาะเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในทางวิชาการศาสนาอิสลามจนเป็นที่ยอมรับในระดับท้องถิ่น จังหวัด ประเทศและในต่างประเทศ

การศึกษาในสถาบันปอเนาะนั้นมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมทั้งสามด้าน คือ 1. ด้านพุทธิพิสัย หรือด้านปัญญาความคิด (Cognitive Domains) 2. ด้านจิตพิสัย หรือทัศนคติ (Affective Domains) และ 3. ด้านทักษะพิสัย หรือ การปฏิบัติ (Psychomotor Domains) ซึ่งขัดแย้งกับวินิจ สังขรัตน์ (2544: 44-45) กล่าวว่า การศึกษาในปอเนาะไม่มีหลักสูตรที่แน่นอน ไม่มี

การวัดผลที่เป็นระบบ ไม่มีชั้นเรียน ซึ่งโตะครูบางท่าน กล่าวว่า รูปแบบการสอนของปอเนาะนั้นมีความเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ดังที่นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ (2553: 1045) โตะครูและนักเรียนต่างมีทัศนคติที่เป็นบวกต่อการดำเนินการสอน มองว่าการศึกษาในปอเนาะนั้นมีระเบียบกฎเกณฑ์เป็นการศึกษาที่ไม่ล่าหลังและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

สังเกตเห็นได้ว่าสังคมใดที่มีสถาบันปอเนาะ สังคมนั้นจะมีความสุขโดยมีโตะครูเป็นผู้วางรากฐานสังคม และควบคุมประพฤติกของคนในสังคม นอกจากภารกิจด้านการสอนแล้วโตะครูยังมีบทบาทสำคัญในการประกอบพิธีทางศาสนา และเข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆที่ชาวบ้านจัดขึ้นในชุมชน แสดงให้เห็นว่าโตะครูนั้นเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญอันใหญ่หลวงต่อชาวบ้าน ถือเป็นบุคคลผู้ทรงอิทธิพลต่อชุมชนอย่างมาก เสมือนดั่งนักปราชญ์ นักพัฒนา ที่ทำให้ชุมชนพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้องตามหลักการศาสนา

การใช้ชีวิตประจำวันของเด็กนักเรียนปอเนาะเป็นการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ยึดหลักความพอเพียงเป็นหลัก สังคมมักจะมีคำถามว่าการจัดการศึกษาของปอเนาะที่เน้นแต่เพียงด้านศาสนาจะสามารถช่วยให้นักเรียนที่จบไปแล้ว มีงานทำหรือไม่นั้น อาจอธิบายได้ว่า ปอเนาะมีเป้าหมายหลักทำหน้าที่ในการให้การศึกษ อบรม สั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้พื้นฐาน ความรู้ด้านวิชาการศาสนาเป็นหลัก ปลุกฝังนักเรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม แต่มีปอเนาะบางแห่งที่โตะครูได้จัดให้มีการเรียนการสอนวิชาชีพ การศึกษานอกระบบและศึกษาตามอัธยาศัยขึ้นภายในปอเนาะ เพื่อช่วยส่งเสริม พัฒนาเด็กปอเนาะโดยได้รับความร่วมมือจากสำนักเขตการศึกษา หรือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน หรือ วิทยาลัยการอาชีพได้มาให้บริการ และฝึกสอนวิชาชีพ โดยที่การสอนและการฝึกอาชีพนั้นจะต้องเป็นไปตามความต้องการของโตะครู ไม่ขัดกับหลักการศาสนา และที่สำคัญต้องไม่กระทบกับเวลาหลักในการเรียน ผู้เข้าไปฝึกสอนนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากโตะครูและต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลง ที่ไม่ขัดกับหลักการศาสนา หรือ วัฒนธรรมอิสลาม

โตะครูบางสถาบันที่มีความต้องการปรับเปลี่ยนเป็นปอเนาะสมัยใหม่ และต้องการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่นๆ เช่น เปิดสอนศาสนาควบคู่กันวิชาชีพ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น แต่ก็มีโตะครูบางท่านเช่นกันที่ต้องการคงสภาพในรูปแบบการเรียนการสอนดั้งเดิมเอาไว้ อาจอธิบายได้ว่ากลุ่ม โตะครูนั้นมีความต้องการที่จะรักษารูปแบบการจัดการศึกษาที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่นี้ ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในความเป็นแบบดั้งเดิมดังกล่าว อาจทำให้อัตลักษณ์ของความเป็นระบบปอเนาะแบบดั้งเดิมสูญหายไป ส่วนกลุ่มที่ต้องการปรับให้มีรูปแบบการเรียนการสอนที่ผสมผสานกัน ระหว่างความเป็นแบบดั้งเดิมของปอเนาะและการจัดให้มีการศึกษาภาคสามัญ โดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนที่สนใจได้ศึกษาวิชาชีพ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยังคงบริบทความเป็นสถาบันศึกษาปอเนาะไว้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่ม

ดังกล่าวนี้มองว่าการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิชาสามัญจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิชาการอื่นๆ นอกเหนือจากวิชาการศาสนา เพื่อเป็นการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังที่จะเข้ามา คือ การร่วมตัวกันเป็นประชาคมอาเซียนและอีกทั้งเพื่อลบค่าสับสนประมาทว่าเด็กนักเรียนสถาบันปอเนาะเป็นเด็กที่ด้อยการศึกษา นอกจากความรู้ด้านศาสนาอิสลามเท่านั้น

อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2549: 25) กล่าวว่า ปอเนาะได้พัฒนานักเรียนให้มีสภาพฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยอาศัยความรู้วิชาการด้านต่างๆ ทั้งในภาคสามัญและสายอาชีพ หรือโดยการอบรมเป็นหลักสูตริวิชาชีพระยะสั้น และวินิจ สังขรัตน์ (2544: 55-56) กล่าวว่า โตะครูบางปอเนาะมีนักเรียนมาช่วยในการประกอบอาชีพ ซึ่งโตะครูจะตอบแทนค่าแรงแก่นักเรียนด้วยเช่นกัน ซึ่งเด็กที่จบมาจากสถาบันปอเนาะนั้นสามารถประกอบอาชีพอะไรก็ได้ หรือประกอบอาชีพตามครอบครัวที่ทำอยู่แล้ว แต่ที่สำคัญจะต้องเป็นคนดีของสังคม

เด็กนักเรียนปอเนาะจะเป็นผู้ที่รักษาวัดนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักความเชื่อทางศาสนา โดยมีปอเนาะเป็นสถาบันที่ธำรงรักษาและปล้ำงประเพณีที่ขัดกับหลักคำสอนของศาสนา และยังเป็นแหล่งเผยแผ่ อนุรักษ์ภาษามลายูและภาษาอาหรับ ดังที่พีริศ ราฮิมมูลา (2545: 108-109) กล่าวว่า ผลงานเขียนทางวิชาการของบรรดานักปราชญ์ทั้งภาษาอาหรับและภาษามลายู ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วบรรดาปราชญ์เหล่านั้นจะเน้นทางด้านวิชาฟิกฮ์เป็นหลัก บรรดาผลงานเหล่านั้นต่างเป็นที่ยอมรับและถูกนำมาใช้ในเรียนการสอนของปอเนาะ และตามมัสยิดในหมู่บ้าน มุสลิมส่วนใหญ่จะยึดนำหลักการต่างๆ มาปฏิบัติใช้และยึดถือในการประกอบอิบาดะฮ์ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน

ปอเนาะมีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมมุสลิมชายแดนภาคใต้มาโดยตลอดในด้านต่างๆ ซึ่งการคงรูประบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมไว้มิได้เกิดจากเหตุผลอื่นแต่อย่างใด แต่เกิดจากความต้องการร่วมกันของคนในสังคม ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมชายแดนภาคใต้ทุกคนที่จะต้องสืบทอด และรักษาอัตลักษณ์นี้ไว้เพื่อชนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรให้การอุดหนุนเป็นค่าตอบแทนแก่โตะครูและครูสอนศาสนาตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความรับผิดชอบสูง และสร้างขวัญกำลังใจในความปลอดภัยและความมั่นคงในทรัพย์สิน ตลอดจนจัดสวัสดิการการรักษาพยาบาล
2. ภาครัฐควรร่วมมือกับโตะครูในการขับเคลื่อนและพัฒนาสถาบันศึกษาปอเนาะชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อสอดรับนโยบายการพัฒนาแห่งชาติ

บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมน พงศ์มิถุนิโย. (2553). **หลักการวิจัยทางสังคม**. กรุงเทพฯ: เจริญดีมีมั่นคงการพิมพ์.
- นันทกาญจน์ เบ็ญเต็มอะหลี. (2542). **ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียน
ปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้**, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ. (2552). **การจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน สาม
จังหวัด ชายแดนภาคใต้**. ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 15. ฉบับที่ 5,
740-765.
- พีรยศ ราฮิมมูลา. (2545). **บทบาทสถาบันอุลามาฮ์และ การศึกษาอิสลาม ปัตตานีในอดีตตั้งแต่
ค.ศ.1785-1945**. ปัตตานี : ม.ป.ท.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2548). **เสียงจากคนตานี๒ เราคือปอเนาะ**. โครงการอบรมและวิจัยเชิงปฏิบัติ
การทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและชาติพันธุ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สวก.) .
- อับดุลรอซิด เจมะมะ. (2556). **ภูมิปัญญาและทุนเดิมของปอเนาะ**. แผนงานสร้างเสริมสุขภาพ
มุสลิมไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. (2549). **การศึกษาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วารสารอินโดจีน
ศึกษา ฉบับวิฤตใต้, ปีที่ 7. ฉบับที่ 1, 56-86.
- อิมรอน มะลูลีม. (2538). **วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย:
กรณีศึกษากลุ่ม มุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี.
- Best, John W. 1977. **Research in Education**. 3rd ed. Englewood Cliffs, New Jersey
: Prentice Hall, Inc.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายอับบัส ยีร์น

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5620420014

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จ
ศศ.บ. (อิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2555

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

อับบัส ยีร์น และ อับดุลรอฮิม สื่อแต. 2557. การจัดการเรียนการสอนของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยหลังจากปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน .รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 2 ประจำปี 2557 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2557 ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นายอับบัส ยีร์น

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5620420014

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศศ.บ. (อิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2555

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

อับบัส ยีร์น และ อับดุลรอหนิง สื่อแต. 2557. การจัดการเรียนการสอนของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทยหลังจากปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน .รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านอิสลามศึกษาและมุสลิมศึกษา ครั้งที่ 2 ประจำปี 2557 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2557 ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์